

REFERENCE
NOT TO BE LENT OUT

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী

SATSARI ASSAM BURANJI

THE SEVEN INCORPORATED CHRONICLES

FIRST CHRONICLE. From Khunlung and Khunlai to Sujinpha Arjun Sarujana Dihingia Raja.

SECOND CHRONICLE. From Swarganarayan Raja to Suhlungmung Dihingia Raja, also known as Oparjana Dihingia Raja.

THIRD CHRONICLE. From Oparjana Dihingia Raja to Swargadeo Pramatta Singha.

FOURTH CHRONICLE. From Oparjana Dihingia Raja to Swargadeo Gaurinath Singha.

FIFTH CHRONICLE. Swargadeos Jayadhwaj Singh and Chakradhwaj Singha.

SIXTH CHRONICLE. From King Kamaleswar Singha to the resumption of the territories of Maharaja Purandar Singha by the East India Company.

SEVENTH CHRONICLE. Rajniti, or an account of the insignias and distinctions of the officers and nobles of the Ahom court.

REFERENCE
Not to be lent out,

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী

সাতখন পুৰণি অসম বুৰঞ্জীৰ সমষ্টি

সাৰাংশৰে সৈতে

সম্পাদক

শ্রীসূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

SATSARI ASSAM BURANJI

A collection of seven old Assamese Buranjis or chronicles
With Synopses in Assamese

Edited by

SURYA KUMAR BHUYAN

M.A., B.L. (Cal.), Ph.D. (Lond.), D.Lit. (Lond.)

PUBLICATION DEPARTMENT

GAUHATI UNIVERSITY

1960

**Published by the University of Gauhati in the
Department of Publication**

First edition : September 1960

Price : Rupees Five

**Printed by Shri Kalicharan Pal, at the Nabajiban Press,
66 Grey Street, Calcutta 6**

আগকথা.

ডক্টৰ শ্ৰীসূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা সম্পাদিত সাতখনি মূল্যবান বুৰঞ্জীৰ সমষ্টি “সাতসৰী বুৰঞ্জী”খনি গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰকাশন বিভাগৰ যোগেদি প্ৰকাশ কৰিবৰ বাবে দিয়া কাৰণে ডক্টৰ ভূঞা-দেৱক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলো। ইতিমধ্যে অনেকখনি পুৰণি অসম বুৰঞ্জী প্ৰকাশিত হৈ গ’লেও ইয়াত সন্নিৱিষ্ট পুথি কেইখনিয়ে অসমৰ ইতিহাসত নতুন আলোকসম্পাত কৰিব বুলি আশা কৰা হৈছে।

প্ৰকাশন বিভাগ,
গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
১৫ আগষ্ট, ১৯৬০

শ্ৰীবিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা

PREFACE

The Assamese word *Satsari* denotes a necklace of seven strings, each consisting of gems or pearls or beads of gold. The title *Satsari Assam Buranji* therefore indicates a collection of seven chronicles of Assam revealing valuable facts and information about the past history of the country.

The seven constituent chronicles have been obtained at different times, from different places and persons. Each chronicle was compiled under independent auspices, and it is different from the rest in respect of the length of the period it covers and in the details of the events recorded in it. The description is mutually supportive in substance, and some facts not recorded in one are incorporated in another. The collection as a whole deals with the history of Assam from the earliest ancestors of the Ahom sovereigns to the resumption of the territories of Raja Purandar Singha by the East India Company in 1838. The seventh chronicle throws light on the order of precedence followed in the court of the Ahom monarchs.

The seven chronicles incorporated in *Satsari Assam Buranji* are :

FIRST CHRONICLE : Assam Buranji from Khunlung and Khunlai to Sujinpha Arjun Dihingia Raja, by Atan Buragohain Rajmantri Dangaria. Period 569-1677 A.D. The relevant manuscript was obtained from Shri Jaichandra Bargohain, B.A., of the Barukial Bargohain family, Chunpora, Sibsagar District. Information about this chronicle was first received from Shri Lila Gogoi, B.A., Cherekapar, Sibsagar. Another version of the chronicle had been obtained from the family of the late Pundit Hemchandra Goswami, and inserted in *Deodhai Asam Buranji*, edited by the present writer, and published by the Department of Historical and Antiquarian Studies in 1932. The earlier version ends with the reign of King Pratap Singha, whereas the present version continues till the reign of Arjun Dihingia Raja. The second version is more detailed than the first.

SECOND CHRONICLE : Assam Buranji from Swarganarayan Raja to Suhungmung Dihingia Raja, also known as Oparjana Dihingia Raja. Period 1133-1539 A.D. The original manuscript was in possession of Shri Bhadrakanta Gogoi of Dehekial Mouza, Golaghat, and a transcript was prepared by the late Pundit Hemchandra Goswami during his deputation in 1912-13 for collection of old puthis. This transcript is now in the Library of the D.H.A.S.

THIRD CHRONICLE : Assam Buranji from Oparjana Dihingia Raja to Swargadeo Pramatta Singha. Period 1497-1751 A.D. The manuscript was obtained by Pundit Hemchandra Goswami in 1912-13 from Shri-shri Adhikar of Bengena-ati Satra in Majuli. A transcript was prepared in 1925 for the present editor by Srimans Nabin Chandra Sarma and Purandar Sarma of Mangaldai who were then students of the Cotton College, Gauhati. The manuscript is now in the Library of the D.H.A.S.

FOURTH CHRONICLE : Assam Buranji from Oparjana Dihingia Raja to Swargadeo Gaurinath Singha. Period 1497-1795. The manuscript was obtained by Shri Basudeb Mishra from Srijuta Jayantipriya Devi Medhiani of Barpeta. It is now in the Library of the D.H.A.S.

FIFTH CHRONICLE : Assam Buranji relating to the reigns of Swargadeos Jayadhwaj Singha and Chakradhwaj Singha. Period 1648-1670 A.D. The transcript was obtained by me from Shri Umanath Gohain, B.A., while he was Sub-deputy Collector at Nalbari in 1925.

SIXTH CHRONICLE : Assam Buranji from King Kamaleswar Singha to the resumption of the territories of Raja Purandar Singha by the East India Company. Period 1795-1838. In 1925, Shri Umanath Gohain, then Sub-deputy Collector at Nalbari, made over to me a few pages of a transcript of the English translation of an Ahom Buranji by Raisahib Golap Chandra Barua. The portion relating to the last phase of Ahom rule was translated by me into Assamese as chronicles dealing with the period are not readily available. The portion was published in the Assamese magazine *Awahon*, Calcutta, *Saka* 1855, Volume IV, Numbers 10 and 11.

SEVENTH CHRONICLE : Assam Buranji, generally known as *Rajniti*, containing an account of the insignias and distinctions of the officers and nobles of the Ahom court, and also the rules of precedence observed by them. The manuscript was obtained by the late Shri Anandiram Gohain, B.A., from Shri Jung Bahadur Handiqui. It is now in the Library of the D.H.A.S.

The chronicles constitute an invaluable repository of the old Assamese ways of expression ; and they reveal many forms and vocables which are gradually becoming obsolete. The facts give us an insight into the inner working of the mind of the Assamese, and into the measures they adopted for tiding over grave and momentous situations.

The chronicles are indispensable for the study of the political, constitutional and diplomatic history of Assam ; they also throw light on its social, religious and economic history ; and on its relations with Mogul India, Bengal, Cooch Behar, Cachar, Jayantia, and the tribes of the frontier. We also come across the origin of many innovations and reforms relating to rural reconstruction, taxation, the paik system, and names of places. At every stage of the long-drawn history of Assam we get revelations about Assam's matchless love of independence, its wonderful capacity for rehabilitation and recoupment, specially during its conflicts with the Muslims. The chronicles also give us a glimpse into the tactful handling by Assam of its strategic inter-territorial relations and problems. There are besides numerous episodes and stories, brimming with human touches, which can be suitably shaped into poems and dramas.

Our editorial intervention has been limited to the presentation of a correct text of each chronicle, to the division of the contents into paragraphs, and to the provision of a heading to each paragraph. The headings have been reproduced in a continuous form in the Table of Contents from which the reader will get an idea of the progress of the events recorded in each chronicle. The task of compiling a connected narrative, based on the materials derived from the several chronicles, is left to the enterprise of a future scholar.

My thanks are due to Shri Jaichandra Bargohain, B.A., for lending the manuscript of the first chronicle ; to the Department

of Historical and Antiquarian Studies in Assam for lending the transcript of the second chronicle, and the manuscripts of the third, fourth and seventh chronicles ; to Shri Umanath Gohain, B.A., now Retired Extra Assistant Commissioner, Jorhat, for placing at my disposal the transcripts representing the fifth and sixth chronicles ; to Shri Hemrath Barman and Shri Kamalananda Bardoloi for help in the preparation of the press-copy; to the Publication Department, Gauhati University, for selecting this book for publication; to Shri Keshav Mahanta, B.A., and Mrs. Preeti Barua, M.A., of the Publication Department, G.U., for help in revising the proofs; and to Professor Birinchi Kumar Barua and Dr. Maheswar Neog of the Assamese Department, G.U., for their interest in the matter of bringing out this book.

A synopsis in Assamese has been inserted in Appendix B to help the reader in following the trend of the narratives recorded in the several chronicles.

Company Bagan Road,
GAUHATI, ASSAM.
The 30th July 1960.

SURYA KUMAR BHUYAN

সম্পাদকৰ পাতনি

সাতখন পুৰণি হাতেলিখা অসম বুৰঞ্জী একেলগ কৰি “সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী” নাম দি এই গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰা হ’ল। পূৰ্বে প্ৰকাশিত কেইবাখনিও বুৰঞ্জীক ‘অসম বুৰঞ্জী’ বোলা হৈছে। এইদৰে একে নাম হোৱাৰ কাৰণে ইখনৰ পৰা সিখনক পৃথক কৰিবলৈ টান হৈ পৰে। ইখন সিখন বুৰঞ্জীৰ পাৰ্থক্য সন্ধানত দিবৰ নিমিত্তে প্ৰতিখন অসম বুৰঞ্জীক এটি স্কীমা নামেৰে অভিহিত কৰিলে অতি সুবিধা হয়। এই উদ্দেশ্যে “সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী” নামাকৰণ কৰা হৈছে। অৱশ্যে, ইয়াৰ অন্তৰ্গত প্ৰতিখন বুৰঞ্জীৰে স্কীমা নাম নিদি, প্ৰথমখন বুৰঞ্জী, দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জী, এই অৱক্ৰমে আখ্যা দিয়া হৈছে।

“সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী”ৰ প্ৰতিখন বুৰঞ্জীৰ ঘটনাৱলীৰ বিস্তৃতিৰ কাল বেলেগ, যথা,—

প্ৰথমখন বুৰঞ্জী।—খুনুং-খুনুলাইৰপৰা চুজিনকা অৰ্জুন দিহিঙ্গীয়া বজালৈকে, এওঁক সৰুজনা দিহিঙ্গীয়া বজাও বোলে। পৃষ্ঠাঙ্ক—
৫৬২-১৬৭৭।

দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জী।—আদিবজা স্বৰ্গনাৰায়ণৰপৰা চুহুংখুং দিহিঙ্গীয়া বজালৈকে, এওঁকে ওপবজনা দিহিঙ্গীয়া বজাও বোলে। পৃষ্ঠাঙ্ক—
১১০০-১৫৩২।

তৃতীয়খন বুৰঞ্জী।—ওপবজনা দিহিঙ্গীয়া বজাৰপৰা প্ৰমত্তসিংহ বৰ্গদেৱলৈকে। পৃষ্ঠাঙ্ক—১৪২৭-১৭৫১।

চতুৰ্থখন বুৰঞ্জী।—ওপবজনা দিহিঙ্গীয়া বজাৰপৰা পৌৰীনাথসিংহ বৰ্গদেৱলৈকে। পৃষ্ঠাঙ্ক—১৪২৭-১৭২৫।

পঞ্চমখন বুৰঞ্জী।—বৰ্গদেৱ অৱক্ৰমসিংহ আৰু চক্ৰবৰ্ত্তসিংহ। পৃষ্ঠাঙ্ক—
১৬৪৮-১৬৭০।

ষষ্ঠখন বুৰঞ্জী।—বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহৰপৰা মহাবাজ পুৰুষসিংহৰ উজনি অসমৰ কৰতলীয়া শাসনৰ সমাপ্তিলৈকে। পৃষ্ঠাঙ্ক—১৭২৫-
১৮৩৮।

সপ্তমখন বুৰঞ্জী।—বাজনীতি, আহোম যুগৰ তিন-তিন বিবৰণৰ মৰ্যাদা।
 একেজনা বজাৰ বাজত্বৰ ঘটনামূলী ওপৰা-ওপৰিতকৈ কেবাখনিও বুৰঞ্জীত
 পোৱা যায়, যথা,—

চুকাৰাৰ পূৰ্বীয় বজাসকল, প্ৰথমখন আৰু দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জীত।

চুকাৰা বজা, প্ৰথমখন আৰু দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জীত।

চুহুংমুং দিহিলীয়া বজা,—প্ৰথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন বুৰঞ্জীত।

প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গদেৱ,—প্ৰথম, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন বুৰঞ্জীত।

জয়ধ্বজসিংহ আৰু চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱ,—প্ৰথম, তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু
 পঞ্চমখন বুৰঞ্জীত।

উদয়াদিত্যসিংহৰপৰা চুলিককা লৰাবজালৈকে,—তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন
 বুৰঞ্জী।

গদাধৰ সিংহ আৰু কত্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ,—তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন বুৰঞ্জী।

শিৱসিংহ আৰু প্ৰমত্তসিংহ স্বৰ্গদেৱ,—তৃতীয় আৰু চতুৰ্থখন বুৰঞ্জী।

একেটা ঘটনা তিন-তিন বুৰঞ্জীত বেলেগ বকমে বৰ্ণিত হৈছে, এখনত কিছু
 কথা আছে বিধিৰি কথা আনখনত নাই।

নৃত্যপ্ৰজ্ঞত প্ৰতিখন বুৰঞ্জীৰ অন্তৰ্গত ঘটনামূলীৰ সম্পূৰ্ণ তালিকা দিয়া
 হৈছে। তাৰপৰা, কোন বজাৰ দিনত কি কি ঘটনা ঘটিছিল, আৰু একেটা
 ঘটনাকে তিন-তিন বুৰঞ্জী-লিখকে কেনেকৈ লিপিবদ্ধ কৰিছে তাৰো বিষয়ে
 জানিব পৰা যায়। এই সাতোখন বুৰঞ্জীৰ ঘটনাসমূহ মিলাই একেলগ কৰি
 আহোমৰ যুগৰ এখন ধাৰাবাহিক বুৰঞ্জী সংকলন কৰিব পাৰি। তদ্বিষয়ে
 কোনো উত্তোষী ঐতিহাসিকে এই কাম হাতত লব বুলি আশা কৰিলোঁ।
 বৰ্ত্তমানে ইয়াকে কব পাৰি যে “সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী” পঢ়িলে আহোমৰ দিনৰ
 আদিৰপৰা অন্তলৈকে ভাল আভাস পোৱা যায়, আৰু তাৰ লগতে অসমীয়া
 বুৰঞ্জী ৰচনাৰ পদ্ধতি, পুৰণি কালৰ মাত-কথা, সামান্য ৰাজনৈতিক সমস্যা
 সমাধানৰ প্ৰণালী, দেশৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক অৱস্থা, এইবোৰৰ
 বিষয়েও জানিব পৰা যায়।

“সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী”ৰ ঘটনামূলী বৰ্ণনা নৱে ভালোমান উল্লেখযোগ্য
 ৰাক্য পোৱা যায়, তাৰে গোটাছেকেবলৈ লুৰচনী ভলত তুলি দিয়া হল।—

(১) তাৰপৰা আহি নামকিয়ো পাৰ হল, খামজাৰ পালেহি। তাতে

মাহুহ লেখি চালে। মবিল ভিনিকুবি, সাতজন হযাল। পাচে বজাদেৱে বোলে,—“যি মবে, যাক পাওঁ, বাটত যি কথা হয়, পণ্ডিতে লিখি থব ॥” ছেদ ১ ॥

(২) নামি অহাতকৈ হৰাপোয়া মাহুহতহে আপাহ পায়। সেই-বেলাবপৰা মাহুহ মিহলি হল। তাৰে জীৱতি-পুততি মিজ কৰিলে। পূৰ্বে আহোতে তিকতা অহা নাই। এতিয়াহে তিকতা হল ॥ ছেদ ১২ ॥

(৩) সিহঁতলে মাহুহ পঠাঞ। দেখাদেখি হৰো, সিহঁত আহোক। আমি উজনি ৰাজ্যবপৰা আহিছোঁ। আমি মিজ হব খোজোঁ। সিৰোব হৈছে ধানগিৰি, আমি আলহি। আমাক পাওঁ-কুইখনবে পৰিচয় কৰিব লাগে ॥ ছেদ ১৪ ॥

(৪) আত অনন্তবে বৰাহীয়ে আলটি শাকপাত খৰিব যোগান দিব খবিলে। বোলে,—“আনব বজহ মহয়। দেও-মাহুহ বুলি কলেহি, স্বৰূপে কয়। ই আহয়। আক আনবে সম মহয়।” এইবুলি অহাবোৱাকৈ থাকে। মৰাণেও খৰি ভাবকৈ দিয়ে। তাৰেপৰাহে আহোম বোলে ॥ ছেদ ১৭ ॥

(৫) ভূঞাহঁত আহি থাকে, বজায়েবে কথা হৈ থাকে। বজা বায়ুশইতক বাদ কৰাই বজ চাই থাকে। সি ভূঞাহঁতে কথা শুনি বাদ কৰাই চালে, সি ৰাজকথা বাৰ্তা কলে, পজা-জগন্নাথৰ কথা, দেশব্যে কথা কলত হিন্দুদেৱ বুলি থৈ আহিবলৈ দিলে ॥ ছেদ ৫১ ॥

(৬) দিখৌ কোখে সীমা পাটমালি জিতব কবি নগৰ মেবাই গড় ৰাজি লৈ তাতে এখব মাহুহ শুচাব নোৱাৰিলে। তাক হেমলা বুলি মাতে। সি কজনখাওমুজ নাতি, বাঁজীৰজা। বজাকো বৰকথা মাতে। সি বোলে, মোৰ আৰা কটা মাটি, বজা কি? এই নিমিত্তে নাৱকালে গড় কিছু থও হৈ থাকিল। সি মবিলতহে গড় ৰাজিব পাৰিলে। এতেকেহে হেমলবাৰী বোলে, এতিয়াও। বজায়ে নগৰৰ গড়গ্ৰাম নাথ দিলে ॥ ছেদ ৫৮ ॥

(৭) বহুদিন থাকি চিন খৰিব দোহাবিলত সবে বোলে, মই বায়ুশ। এতেকে বজাদেৱে বিচাৰিব দিলে। লেকাই বৰবৰা বিচাৰ কৰিব।

বাঁধ ভাঙাব লাগে ভাঙাব, বাঁধ বাঁধিব লাগে বাঁধিব। পাচে সেইরূপে লেকারে কবিলে। কতো ব্রাহ্মণব ভটিল, কতো অস্ত্র জাতিব থাকিল। কতোহে পশে, কতোহে বব দিহে। এই নিমিত্তে লজ্জণব গিহি লেকাই চোঁটরা হুলি কর ॥ ছেদ ৬৪ ॥

(৮) উত্তমত হাতী বহিবলৈ ববগোহাইক পঠালে। পাচে কুঞাইতব পোনে হাতী গল। সেই দাইত কুঞাইতক কাটিলে। ববাগী এটা আনিলে। একো নকবি রূপ কাপোব দি পঠালে ॥ ছেদ ৭১ ॥

(৯) গড়গাঙ মেবাই বাঁহগড় বাকি দহখান ছুয়াব দিলে, ভিলি ঠাইত সিংহছুয়াব দিলে। এই আপাহতে ববববা নাম ভচাই শুকটা তামুলীক বববকরা পাতিলে, জেওবা ভেটিব তাল দেখি ॥ ছেদ ৭৫ ॥

(১০) বৌবাঝিয়ারে বোলে,—‘চাৰি ভাগব এভাগ বদি দেহতালৈ দিহে কিনো হুখ বাজে পার?’ এইবুলি বজাক কলত বজা বোলে, তালেহে হুলিহ, ভরে নিয়মকৈ দিহি। সেই বহবতে নিয়ম কবি হাটব-ঘাটব-কাটব দুগাচোজব বিলব হুখ মোপোয়া কবি কাটল লগালে। ভাবেপবাহে কাটল হল ॥ ছেদ ৮১ ॥

(১১) সোণব মনি আজটি খুঝিয়া আদি নিপিঙ্কিব। এনে ঘব নেলাজিব। আহমবো বি যিমানব মাজ্জহ সেইমানেহে কবিব। বচা শুনিলে কাটিব। শুণা দিরা কাপোব নড়া মেখেলা বি পিঙ্কে নড়াচোলা ভাক কাটিব। এই শিবক দিলে ॥ ছেদ ৮৩ ॥

(১২) বজা পাচে বাপুত আশ্রয় কবি হবিমন্দিব কবি আপুনি আৰ্হণন কবে। পদ-পূবাণব জলকব আখ্যানব পদ কবিলে, আনো পদ-পোয়াব কবে ॥ ছেদ ৯০ ॥

(১৩) পাচে আনাব চাৰি মাজ্জহে বোলে,—‘বদি মহাবাজাব বল বীৰ্য্য টুটিলেহে ভইতে কাটিবাক তাল। কুইআদনি পকহায়ে বাতিক দিন কাহানি কবে? আনাব কবাৰে কাহানি মহাবাজা তোমাব বাজ্য মাধিহে? ইন্দুবব দুখত কাহানি হতীদন্ত পাজে? ইন্দুবব পবে কাহানি হতী অহা-বোয়া কবে? বানবব দুখে কি মাঝিকল তাজে? আনি জিহুক, তিকা কবি তোমাব বাজ্যত কুৰ্বো, তোমাব বেই ইচ্ছা তাকে কবা ॥’ ছেদ ১৩৯ ॥

(১০) পটেশ্বরীসকলে বোলে, সন্তোষ দিবা ? চিলাবাসে বোলে, সন্তোষ দিব। পটেশ্বরীসকলে বোলে, “স্বর্গীৰাজ্যৰ চাৰিটা কোঁৱৰ আৰু বন্ধী কৰি থৈছা। তাৰে পিছ-মাতৃ ভাৰ্যা এইসকলে বৰ সন্তোষিত হৈছে। ইহঁতৰো কপে-তপে সুখা অৱস্থা হৈছে। এতেকে ইহঁতক বৰদেৱশৈল বিদায় দিয়া” ॥ ছন্দ ১৫৬ ॥

(১৫) ৰাজাদেৱে বোলে, মোৰ ঠাইতে যে এনেকৈয়ে কৰ পৰ ৰাজ্যভৰো বন্ধী আহোমে কেনেকৈ কৰ ? এইবুলি আহোম কটকী শুচাই ব্ৰাহ্মণ কটকী ললে ॥ ছন্দ ১৬০ ॥

(১৬) এতেকেহে সাতৰাজ্য মাৰি একৰাজ্য কৰিলে বুলি কৰ। তাৰে লেখা,—চুটিয়া ১, কহাৰী ১, কমতেখৰ ১, তুববক ১, পতিলাজহা ১, এঘাবে সিন্দুৰ ১, বাবেতুঞা ১, চুলি ১, এই আঠ ৰাজ্য—। এতেকেহে কপৰ আঠচুকীয়া মোহৰ মাৰিলে ॥ ছন্দ ১৬২ ॥

(১৭) ৰাজাদেৱে খল কৰি পৰ্বতৰ ঘৰ সোমাই চৌধাৰ কৰি বুলিলে, বোলে, যদি সামান্তেও খুটা পোতে তাকো তুলিব নাপাই। মঞি আপোনহাতে পোতা খুটা তুলিব পাইদেকি ? বকৰা বোলে, “মোত দাই নাই। শত্ৰুৰাজ্যৰ মাহুৰ আতে আছে। সি বুলিব এই ৰাজ্যত মজী নাই, আলিটো বান্ধিব লাগিলেও ৰাজা আপুনি নিয়ম কৰে। এই দুৰ্বশক্তা দেশে-দেশে বাই বুলিহে তুলিছে। আক স্বৰ্গদেৱৰ যদি কাৰ্য্য কাম কৰিব নোৱাৰিম, যোকনো এই নাম কলেই বিলে ?” ছন্দ ১৬৩ ॥

(১৮) সৰাসনে বোলে, স্বৰ্গদেৱ, বনৰ হাতী অনেক বহু কৰি আনি শালত গলচেপা দি থয়, তাক মেলিলে শালত থাকে কি বৰলৈকে যাই ? আক বন্ধীহঁতক পৰদেৱশৈল পঠালে ভৈতে বুলিলে লৰা-তিবৰতা ৰাজ্যতে থাকিব কি বিদেশলৈকে এৰি দিব ? ছন্দ ১৭৮ ॥

(১৯) ৰাজাদেৱে বোলে, গোহাঁই, যোক বিবাতা ঈশবে সকলোকপে বকিলে। গোহাঁইয়ে বোলে, দেৱে আত অসন্তোষ নকৰিব। জয়-পৰাজয় সকলোদিনে আছে। সেই ঈশবৰ বেতিয়া অহুতুল হব, তেতিয়া স্বৰ্গদেৱৰ ভেজশক্তিএবেই বজালক বৰা বাব ॥ ছন্দ ১৮৯ ॥

(২০) পাছৰ চুৰণাও আৰু দেৱদেৱপাৰত বহিছেহি বুলি ৰাজাদেৱে

তুমি মনস্ত অসন্তোষ কবি বোলে, মোৰ পুলিন-পুখাও বাজাসকলে পথৰ
অধীন হৈ বোৱা নাই। এতিয়াও মই বজালৰ বঁটা পিন্ধিব নোহোৱোঁ।
তাক ভাবেপৰা ওলোটাই খেদোক গৈ ॥ ছেদ ১৯২ ॥

(২১) ৰাজা হলে শত্ৰুক মাৰি-কাটি আপোনাৰ সীমানাক বাধিবাক
লাগে, তেবেসে বশ-ধৰ্ম্ম বৃদ্ধি হয়। সকলো জব্ব্যত কবি চাউলকঠাহে
প্ৰধান। তাৰ বিকল হলে কোনো কাৰ্য্য সিদ্ধ নহয় ॥ ছেদ ১৯৩ ॥

(২২) পাজ-মন্ত্ৰীসকলৰ কাৰ কেসে আসন্ন ? তাক কি দেখিলি ?
পণ্ডিতবारे বোলে,—বৰপাজ-গোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰফুকন, বৰ-
গোহাঁই-ফুকন কপে-গুণে, তেজ-বয়সে, বলে-বুদ্ধিয়ে সকলোৰূপে সমৰ্থ।
আক বুঢ়াগোহাঁই বয়সতো অল্প, গোঁৰ, স্নান, বীৰ, গহন আসন্ন,
সকলো কাৰ্য্যত চকুৰ, মন্ত্ৰণাত সকলো চলে। বামসিংহে বোলে, এমন
বয়সত এমন বুদ্ধিহে। পণ্ডিতবारे বোলে, বৰে চক্ৰী। ৰাজা বোলে,
আৰ বয়সত কমনে তৰ্কিবহে ? তাল মন্ত্ৰী, সার্থক মন্ত্ৰী জন্মিলাহে ॥
ছেদ ১৯৮ ॥

(২৩) ৰাহুলি ফুকন উজাই আহি লালুক ফুকনত কলেহি, বোলে,
“ভইতে কি কাম কৰিলি ! এই শৰাইঘাটৰ গড় দেৱৰো জুগম, আক
কি বুলি এৰিলি ? আপোনাৰ মৰ্য্যদা আপুনি হকৰালি। চাবিলাখ
ৰূপ দিব খুজিলে তাকো মললি, কিছু নহল !” ছেদ ২১৮ ॥

(২৪) ফাকুযাজাৰ দৌল বন্ধালে। তাত ফাকুযাজা কবি ৰাজাদেৱে
পাগ-ইজাৰ পিন্ধিলে। সকলকো সেইৰূপে দিলে। ৰাহুলিৰাল
লাইপপনা বৰগোহাঁই, কুঁৱৈগঞা দৰবধবা বুঢ়াগোহাঁই, কেন্দ্ৰুঙবীয়া
কমচেজক বৰপাজ-গোহাঁই, এই তিনিজনো ডাঙৰীয়া বোলে, আপোনাৰ
দেখৰ ধাৰণ এৰি কেনে বজালৰ ধাৰণে বঁটা পিন্ধিম ? এইবুলি
ওলোটাই দিলে ॥ ছেদ ২৪০ ॥

(২৫) জয়ন্তা ৰজা বোলে, মই শ্ৰী-মৰণে মৰিলো। বিজয়বাম কটকীয়ে
বোলে, মই পূৰ্বে কলো, অচমৰ তলে-পুতল, আসই বুজিবলৈ টান,
তেতিয়া মোৰ কথা মললা, এতিয়া বিজয়বামে কি কৰিব ? বুঢ়াৰ
হাতত চেদেলি পৰিলে কমনে এৰাইতে পাৰি ? ছেদ ২৪২ ॥

(২৬) কেন্দ্ৰুঙবীয়া বৰপাজ-গোহাঁয়ে মহাৰাজাৰ কথাতে তৰ দি

বোলে, “বৰ্গদেৱে উত্তমহে স্তুতিছে। কবতীয়া গজা সীমা কবি
আমাৰেহে ৰাজ্য। আমি মন-কাণ নেদিবৰ বাৰাইহে শত্ৰুৱে লৈছে।
ৰাজা হলে পবশত্ৰুক মাৰি আপুনাৰ সীমানা ৰাখি ৰাজ্য লৱনেনে
যোগ্য ॥ ছন্দ ২৪৭ ॥

(২৭) এনেতে পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই বকখিলাল বৰবকদ্বাৰে তিপাম
বজাক বুলিলে বোলে, “বজাৰ ভাই বজা আছে, বজাৰ পো বজা
আছে। তইতে বজা জুহই কোনোবা ছবনিকি? সিগিৰা লৰাবে
যে সাষ্টম হৈ ওলাইছা, কতবা ৰণ হৈছেনিকি? তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া,
বকদ্বা ফুকন সমন্তে পাতিলেহে বজা ছব পাই। সিগিৰা পোৱালীয়ে
পাতিব পাইনিকি?” ছন্দ ২৫৭ ॥

(২৮) পাচে সকলেও সেৱা কৰিলে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে বজাদেৱক বুলিলে,
—“তোমাক মহাপ্ৰভু ৰাজপদক দিলে। সন্তক পালন, ছটক দণ্ডি,
প্ৰাণীৰ সুখ-দুখ বিচাৰ, তোমাৰ ইহে ধৰ্ম্ম। যি কাৰ্য্যবপৰা দোষ
হই, যি কাৰ্য্যবপৰা গুণ হই, আকো বৰ্গদেৱে নিয়ম কৰিব লাগে ॥
ছন্দ ২৫৮ ॥

(২৯) বজাৰো সিংহপৰাক্ৰম গতি। আতপাচে ডকলা মাৰি আনিছে।
মিৰি-মিচিমিকো মাৰিছে। পাচে কতদিন অস্তবে যি কিছু পলবীয়া
অৱশেষ আছিলে বজাসেৱা কৰি খুঁত মাগি ললে দোপোপটেক। বজাকো
ডাঙ্গৰ আপাহ দি থাকে। আবৰ-বিৱৰকো ধৰি আনি দিএ। চাৰিও-
মেৰৰ লোক কল্পমান হল। ছন্দ ২৬০ ॥

(৩০) এই কথাৰে শবাইষটীয়াইতে শুনি বুঢ়াগোহাঁইক কলে,—“দেৱে
আমাক ৰাখক। ডেবেৰাই সকলকে মাৰিলে, আমাকো মাৰিব।
দেৱকে আমি ৰাজা পাতি সেৱা কৰোঁ।” ডাঙ্গৰীয়া বোলে,—“ই
অকথা, য’হৰ পিড়া নলব কানমাৰিএ নসয়, বাহুগৰ লগুণ শূত্ৰে কেমেৰৈ
বৰ?” ছন্দ ২৭১ ॥

(৩১) ডাঙ্গৰীয়া বোলে,—“গাকী স্ত্ৰী এবাৰ বেস্তা হলে পৈঞকে ভাল
দেখেনে?” ছন্দ ২৭২ ॥

(৩২) বাহুলি ডেকাফুকনে বজালৰ লগৰ পৰা আহি লভাশিলতে
দাৱত উঠি বহুত গৰিহা বচন বুলিলে,—“ভূমি বৰবকদ্বাৰ পুতেক হৈ

বিলা যুদ্ধে দেশ এৰ। তোৰ কথা মই বাৎসাত কৈছো, মোৰ ভতিজা
বৰ বোদ্ধাক, কেজিৱও। এতিয়া তোৰাক ওককাই ধাবৰ যুৰ মিল।”
ছেদ ২৭৩ ॥

(৩৩) কপাই দা-ধবাই গোচৰ দিয়াত আজাম ককিৰ চকু কাঢ়িছে,
পাচত তাৰ মাহত্ৰ ওলালত মাটি মাজুহ দি ককিৰক মাতিছে ॥
ছেদ ২৭৫ ॥

(৩৪) পাছে বাজমতীয়ে বোলে,—“কুলে-পুলে সমূলি বুক ডাল
ডলাদি সকলোকে ডলিলে, মোৰ ভলশাৰী সি হব পাৰে? সি যে
বোক বজাত মাতি মাথে।” ছেদ ২৯৭ ॥

(৩৫) আক বৰবকৰা ফুকন বাজখোৱা হাজৰিকা পৰ্য্যন্তে সকলকো
বঁটা-প্ৰসাদ দি স্বৰ্গমহাবজা বুলিলে,—“তইতৰো ভাৰ্যা-পুত্ৰ গো-ব্ৰাহ্মণ
সকলকো বন্ধা পৰিব লাগে। বজালকো যুদ্ধে জিনিলো, ইয়ো যশস্তা
মজি পাব লাগে। যদি ইটাখুলিত ভলাব মোৱাব তইতক খুদাই এৰা
মেৱাব। আক তইতৰ নিচিনা ফুকন বাজখোৱাইতো দুহুৰনেকি?”
ছেদ ৩০১ ॥

“সাতসৰী অসম বুৰঞ্জীৰ” মূল বুৰঞ্জী সাতখনৰ ঘটনামূলী আৰু বিষয়-বস্তু
পাঠকে ভালকৈ অল্পসংখ্য কৰাব সুবিধা হ’ব বুলি এছৰ শেষত পৰিশিষ্ট-ৰূপে
প্ৰতিখন বুৰঞ্জীৰে সাৰাংশ দিয়া হ’ল।

সাৱশ্বেহত আমি কওঁ যে আগৰ দিনৰ অসমীয়াৰ ভাব-ধাৰা কাৰ্য্য-কামৰ
উপায়-পদ্ধতি এই বুৰঞ্জীবোৰত সংৰক্ষিত হৈছে। কালৰ সৌভাগ্য অসমীয়া
জাতিৰ বৈশিষ্ট্য লোপ পোৱাৰ আগতক হলে এই বুৰঞ্জীৰ মহামূল্য সম্পদে
তাক পুনৰ সজীবিত কৰাৰ সমল যোগাব।

কোম্পানী বাগান ৰোড,
ডুৱাহাটী, অসম।
ইং ৩০ জুলাই, ১৯৬০ চন।

ঈশ্বৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা

সূচীপত্ৰ

			Page
Preface	(৭)
সম্পাদকৰ পাতনি	(১১)

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী

প্ৰথমখন বুৰঞ্জী। খুলুং-খুল্লাইবপৰা অৰ্জুন দিহিজীয়া বজালৈকে।

পিঠি ১—২৬।

ছেদ

১। প্ৰস্তাৱনা।	১৮। ববাহী চাংমাই।
২। সত্যযুগ।	১৯। ববাহী বৰাণ নগা বশ।
৩। ইন্দ্ৰব নাতি খুলুং-খুল্লাই।	২০। চুকাকাৰ হৃত্য।
৪। নগা বৰী মেটা বজা।	২১। চুচেংকাৰ কহাবী ৰাজ্য বশ।
৫। চুকাকাৰ জন্মকথা।	২২। গোহাঁয়ে বজাক পোহে।
৬। নামনি ৰাজ্যলৈ চুকাকাৰ যাত্ৰা।	২৩। বাণুকিয়াল ববগোহাঁই।
৭। চোমদেও।	২৪। টলচু নগাব গাওঁ।
৮। চুকাকাৰ দিখিজয়।	২৫। চুখানকা।
৯। বুৰঞ্জী লিখিবলৈ চুকাকাৰ আদেশ।	২৬। কমতা বিজয়।
১০। চুকাকা আৰু কহাবী।	২৭। চুত্ৰকা।
১১। আহোম ৰতে বস্তব নাম।	২৮। ভ্যাওখামৰি বজা।
১২। অসমত আহোমৰ ভিৰোভা গ্ৰহণ।	২৯। শপতকৰীয়া গাওঁ।
১৩। ভিন্ন-ভিন্ন ঠাইত চুকাকা বজা।	৩০। ষাওবুং বুচাগোহাঁইৰ পুতেকৰ পৰিচয়।
১৪। থানগিৰি আৰু আলহি।	৩১। চুচেংকাৰ হৃত্য।
১৫। কহাবী ক'বপৰা আহিল।	৩২। বাহুদী কোঁৱৰ।
১৬। পৰ্ব্বতত চুকাকাৰ পাট।	৩৩। কুঁৱৰীলৈ আলহিৰ উপহাৰ।
১৭। আহোম নামৰ উৎপত্তি।	৩৪। ভ্যাওকা-চুত্ৰক।

- ৩৫। চুহানকা।
 ৩৬। ফুজুংখামশেজ ববগোহাঁই।
 ৩৭। চুহুংমুং দিহিলীয়া বজা।
 ৩৮। লুখুবাখন।
 ৩৯। কনচেজ নগাকোঁৱব।
 ৪০। তিনি উখান।
 ৪১। কোঁৱবব নিয়ক।
 ৪২। চুটিয়া বণ।
 ৪৩। চুটিয়া বণত পোৱা বজা।
 ৪৪। ছুটুগীয়া বব।
 ৪৫। বিবিধ কথা।
 ৪৬। ববাহী মণাণ চুটিয়া সংগঠন।
 ৪৭। শদিয়াত ফ্রাচেংমুং ববগোহাঁই।
 ৪৮। কহাৰী কবভলীয়া।
 ৪৯। ভূঞা।
 ৫০। কবভোৱা বিজয়।
 ৫১। বাজচ'বালৈ ভূঞাব সন্নাগম।
 ৫২। গড়গঞা ডেকাবজাব বিবোধ।
 ৫৩। দুৰ্ভকব পবাজয়।
 ৫৪। মাটিব ভলত বিয়াগম পুৰব।
 ৫৫। লুহিত বজাই দিয়া সোণব কপি।
 ৫৬। দিহিলীয়া বজা হত্যা।
 ৫৭। চুফেনমুং গড়গঞা বজা।
 ৫৮। হেমলবাৰী বা গড়গাওঁ।
 ৫৯। দিখোব কাবত মাহুহব বসতি।
 ৬০। টলচু ববববা।
 ৬১। ববমুৰি এপোৱা।
 ৬২। নড়া কোঁৱব।
 ৬৩। আঠাবাৰী গাওঁ।
 ৬৪। লঙণব ভবি লেকাই চোটিয়া।
 ৬৫। কোচবজাব সৈতে অৰ্গদেহব
 শ্ৰীতি।
 ৬৬। কুঁহবীৰ বৈদায়।
 ৬৭। মহাবাহাব দেহবব।
 ৬৮। অৰ্গদেহব সোণাবীৰ জী কুঁহবী।
 ৬৯। লাহব কোঁৱব।
 ৭০। নগালৈ বঁটা বাহন।
 ৭১। খোবাবজাব মৃত্যু।
 ৭২। চুচেংকা প্ৰতাপসিংহ।
 ৭৩। পাইকব নিয়ক।
 ৭৪। টলচু সন্মিলৈ ববববা।
 ৭৫। শুকটা ভামুলি বববকৰা।
 ৭৬। ভগাবী গোহাঁই।
 ৭৭। জয়ন্তাব কতা আনে লাভগারেদি।
 ৭৮। আহোম-বজালব বণ।
 ৭৯। মহেশ্বৰলৈ ভুতি।
 ৮০। ভড়বী মুক্ত বজালব পবাজয়।
 ৮১। মোমাই-ভামুলী আদিব বাজ্য
 সংগঠন।
 ৮২। প্ৰতাপসিংহব মৃত্যু।
 ৮৩। ভগাবজাব দিনত পিকা-উবাব
 নিয়ম।
 ৮৪। ভোলনীয়া পোলে ময়ম।
 ৮৫। নবিয়া বজা।
 ৮৬। অৰ্গদেহ জয়ন্তজসিংহ।
 ৮৭। ধনজয়ব সভা।
 ৮৮। বীৰ্জা মাথুলা।
 ৮৯। বজাব জীৱবী।
 ৯০। পদ-পয়াব বচন।
 ৯১। বেজদলৈ সেনাপতি।
 ৯২। বাজভগন।
 ৯৩। বজাললৈ পেচকচ।
 ৯৪। জয়ন্তজসিংহব মৃত্যু।
 ৯৫। চক্ৰবৰ্ত্তজসিংহ।
 ৯৬। উদয়াদিত্য বজা।
 ৯৭। ডেবেবা।
 ৯৮। বামৰ্জজসিংহ বজা।
 ৯৯। কলীয়া গোহাঁই আৰু মণাণ
 গোহাঁই।
 ১০০। ডেবেবাব অকাৰ্য্য।
 ১০১। ডেবেবাই পতা বজা।
 ১০২। অৰ্জুন দিহিলীয়া বজা।

৷ দ্বিতীয়খন বুঝী । আদিবজা স্বৰ্গনাৰায়ণবপৰা ওপৰজনা দিহিজীয়া
বজালৈকে ।

শিঠি ৩৭—৬৬ ॥

১০৩ । বশিষ্ঠ হুনিব তপোভজ ।	১২২ । চুখাংকাৰ নৃত্যত অৰাজকতা ।
১০৪ । পদ্মিনী কভা ভাষা অপেশবী ।	১২৩ । চুতুকা আৰু ভ্যাওখামধি বজা ।
১০৫ । স্বৰ্গনাৰায়ণৰ জন্ম ।	১২৪ । চুড়াংকা বানুগী কোঁহৰ ।
১০৬ । সিংহাসনত স্বৰ্গনাৰায়ণ বজা ।	১২৫ । নড়া আৰু আহোমৰ বণ ।
১০৭ । স্বৰ্গনাৰায়ণলৈ ইন্দ্রদেৱতাৰ
উপহাৰ চোমদেৱ ।	১২৬ । কমতেখবৰ সৈতে চুড়াংকা বজাব
মিজতা ।
১০৮ । খুলুং আৰু খুল্লাই ।	১২৭ । নড়া বজালৈ চুড়াংকাৰ উকিল-
পত্ৰ ।
১০৯ । খুলুলুৰ স্বৰ্গলৈ ওভোভনি ।	১২৮ । চুজাংকা, চুকককা আৰু চুচেনকা ।
১১০ । ভ্যাওখুলকোম বজা ।	১২৯ । চুহেনকা আৰু চুপিমকা ।
১১১ । চুখাংকা বজা ।	১৩০ । ওপৰজনা দিহিজীয়া বজা ।
১১২ । খুল্লাইৰ বংশধৰ বজাসকল ।	১৩১ । চুটিয়াৰ লগত বণ ।
১১৩ । চুকাংকাৰ জন্মকথা ।	১৩২ । চুটিয়াৰ লগত সন্ধি ।
১১৪ । সৌম্যবত চুকাংকা বজা ।	১৩৩ । চুটিয়াৰ লগত পুনৰ বণ ।
১১৫ । হাবুলত চুকাংকা বজা ।	১৩৪ । শদিয়াত আহোমৰ অধিকাৰী
বিষয়া ।
১১৬ । মৰাণববীয়া বুঢ়াগোহাঁই ।	১৩৫ । নড়া বজাব সমৰ্পণ ।
১১৭ । চৰাইদেও পৰ্ৱতত চুকাংকাৰ
লগৰ ।	১৩৬ । আহোমৰ নতুন বিষয়া ।
১১৮ । মহাদেৱৰ পূজা বিধান ।	১৩৭ । কছাৰীৰে সৈতে বিবোধ ।
১১৯ । চুকাংকাৰ পুতেক চুতেউকা বজা ।	১৩৮ । সীমা-নিৰ্ণয়ত প্ৰথম পৰীক্ষা ।
১২০ । চুখাংকা বজাব সৈতে কমতেখবৰ
মিজতা ।	১৩৯ । কছাৰীৰে সৈতে বণ ।
১২১ । চুখাংকা আৰু বৰগোহাঁইৰ
বিজোহ ।	১৪০ । সীমা-নিৰ্ণয়ত দ্বিতীয় পৰীক্ষা ।
	১৪১ । পুনৰ আহোম-কছাৰী বণ ।

ভূতীয়খন বুৰঞ্জী । ওপৰজনা দিহিজীয়া বজাবপৰা প্ৰমত্তসিংহ
স্বৰ্গদেৱলৈকে ।

পিঠি ৬৭—১৩৪ ॥

১৪২ ।	মগাব খুনবাঙলৈ দিহিজীয়া	১৬৭ ।	কছাৰী বণত সোন্ধৰ গোহাইব
	বজাব কুঁৱৰী ।		হুত্যা ।
১৪৩ ।	কনচেং বৰপাত্ৰ গোহাঁই ।	১৬৮ ।	অসম-বজালৰ কন্দলৰ হুজপাত ।
১৪৪ ।	কছাৰীৰ বিভক্ত ।	১৬৯ ।	কছাৰীৰে সৈতে মিত্ৰতা ।
১৪৫ ।	তুববকৰ যুদ্ধত মূল্য গাতকৰ হুত্যা ।	১৭০ ।	ভড়ৰীৰ যুদ্ধত যোগলৰ পৰাজয় ।
১৪৬ ।	গৌড়েখৰবে সৈতে মিত্ৰতা ।	১৭১ ।	শিয়লুঙবিবপৰা দিছোৱালৈ গড়
১৪৭ ।	আহোমৰ খাপিত-সাকিত		নিৰ্ম্মাণ ।
	বিশ্বসিংহ ।	১৭২ ।	সত্ৰাজিতৰ বাপদাই ।
১৪৮ ।	দিহিজীয়া বজা আৰু গড়গঞা	১৭৩ ।	স্বৰ্গদেৱলৈ দিয়া বস্তু আৱলম্ব্য ।
	ডেকাবজাব বিবোধ ।	১৭৪ ।	স্বৰ্গদেৱৰ শৰণাগত চন্দ্ৰমাৰায়ণ
১৪৯ ।	দিহিজীয়া বজা হত্যা ।		কৌৱৰ ।
১৫০ ।	গড়গঞা বজাব হুত্যা ।	১৭৫ ।	ঢেকেৰীয়ে মাহুৰ কাটে ।
১৫১ ।	কোচৰ অসম আক্ৰমণৰ প্ৰস্তাৱ ।	১৭৬ ।	শৰণাগতক আশ্ৰয় দান ।
১৫২ ।	খ্ৰীষ্টত শত্ৰুৰ উপদেশ ।	১৭৭ ।	আখেক আৰু কেবা গোহাঁই বধ ।
১৫৩ ।	কোচ-অসমৰ বণ ।	১৭৮ ।	কটকীৰ কথাত হেতা-ওপৰা ।
১৫৪ ।	আহোম যুদ্ধবাজ দেওবজাব মহিমা ।	১৭৯ ।	বজালৰ পৰাজয় ।
১৫৫ ।	কোচলৈ অসমৰ ওল ।	১৮০ ।	দিছোৰ পৰা উদমাবিলৈ গড় ।
১৫৬ ।	কোচৰ কুঁৱৰীৰ কৰুণা ।	১৮১ ।	জয়াদিত্য ভগাবজাব অপকৰ্ম্ম ।
১৫৭ ।	খোৰাবজাব হুত্যা ।	১৮২ ।	নৰিয়া বজা ।
১৫৮ ।	স্বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহ ।	১৮৩ ।	চুঙ্গি দমন ।
১৫৯ ।	অসমলৈ কোচৰ কটকী ।	১৮৪ ।	কছাৰী বজাব কতা তিকা ।
১৬০ ।	বাহুণ কটকীৰ পট্ট ।	১৮৫ ।	স্বৰ্গদেৱ জয়জয়সিংহ ।
১৬১ ।	স্বৰ্গদেৱলৈ কোচবজাব কতা ।	১৮৬ ।	বীৰকুমাৰ অসম আক্ৰমণ ।
১৬২ ।	সাতৰাজ্য বাৰি একৰাজ্য ।	১৮৭ ।	পোহাৰীৰ যুখে স্বৰ্গদেৱৰ
১৬৩ ।	বাজতত মোৰাই-ভানুগী		বিকৰ্ণন ।
	বববকৰা ।	১৮৮ ।	সামৰপত জয়জয়সিংহ স্বৰ্গদেৱ ।
১৬৪ ।	মোৰাই-ভানুগীৰ প্ৰজা সংগঠন ।	১৮৯ ।	স্বৰ্গদেৱৰ আৰোপ ।
১৬৫ ।	বন্দীৱাৰত মোৰাই-ভানুগী ।	১৯০ ।	সন্ধিৰ পাচত যোগলৰ অসম
১৬৬ ।	স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ভাব কতা ।		ত্যাগ ।

- ১১১। চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ স্বৰ্গদেৱলৈ আও-
বংজিব উপহাৰ।
- ১১২। স্বাধীনচিহ্নীয়া স্বৰ্গদেৱ
চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ।
- ১১৩। আভন বুঢ়াগোহাঁইৰ উপদেশ।
- ১১৪। অসমৰ বণোত্তম।
- ১১৫। শুৱাহাটী কামৰূপ উদ্ধাৰ।
- ১১৬। শুৱাহাটী বাখিবলৈ অসমীয়াৰ
প্ৰতিজ্ঞা।
- ১১৭। বামসিংহই শুৱাহাটী বিচাৰে।
- ১১৮। অসমৰ বিচক্ষণ পাজ-মন্ত্ৰী।
- ১১৯। আকুণ্ঠিৰ টোপোলা আৰু
বালিৰ চুলা।
- ২০০। বামসিংহৰ ভেদপত্ৰ।
- ২০১। শৰাইঘাটৰ বণ।
- ২০২। বিদেশী বৈবাগীৰ প্ৰত্যাহ।
- ২০৩। ভেবেবা বৰবৰুৱাৰ অকাৰ্য্য।
- ২০৪। শৰাইঘাটীয়াৰ উজনি যাত্ৰা।
- ২০৫। ভেবেবা বৰ।
- ২০৬। অৰ্জুন দিহিলীয়া বজা।
- ২০৭। বজা আৰু বুঢ়াগোহাঁইৰ
বিবোধ।
- ২০৮। বুঢ়াগোহাঁইৰ মগৰ ত্যাগ।
- ২০৯। উজনিৰ পুনৰ শৰাইঘাটীয়া।
- ২১০। বুঢ়াগোহাঁইক আনিবলৈ চেষ্টা।
- ২১১। অৰ্জুন বজাবে সৈতে শৰাই-
ঘাটীয়াৰ বণ।
- ২১২। অৰ্জুন দিহিলীয়া বজা বৰ।
- ২১৩। চুড়ৈকা পৰ্ৱতীয়া বজা।
- ২১৪। চক্ৰপাণি বৰবৰুৱা।
- ২১৫। স্বৰ্গদেৱক হত্যাৰ চেষ্টা।
- ২১৬। চিহ্নাৱলি গড় নিৰ্মাণ।
- ২১৭। বিনামুখে বোগলক শুৱাহাটী
সমৰ্পণ।
- ২১৮। বাহুলিৰ আক্ৰেপ।
- ২১৯। আভন বুঢ়াগোহাঁই বন্দী।
- ২২০। লালুক বৰকুকনৰ প্ৰতিপত্তি।
- ২২১। লবাবজা বহুজসিংহ।
- ২২২। আভন বুঢ়াগোহাঁই হত্যা।
- ২২৩। লালুক বুঢ়াকুকন বৰ।
- ২২৪। মোগলৰ শৰণাগত ভাতৃবধা।
- ২২৫। স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহ।
- ২২৬। ইটাখুলি বুদ্ধত মোগলৰ
পৰাজয়।
- ২২৭। স্বৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহৰ বিবিধ
কৰ্ম।
- ২২৮। বিদ্রোহী দমন।
- ২২৯। কলীয়াবৰৰ বাহবৰ নাম মনপূৰ।
- ২৩০। দিহিলীয়া আলুন বৰবৰুৱাৰ
বিষয় ভজা।
- ২৩১। ভজা-বৰবৰুৱাৰ বাজতক্তি।
- ২৩২। পানীকুকন আদি বৰ।
- ২৩৩। স্বৰ্গদেৱৰ জপ হোম।
- ২৩৪। মগা দমন।
- ২৩৫। বৈষ্ণৱ মহন্তৰ নিৰ্যাতন।
- ২৩৬। গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু।
- ২৩৭। স্বৰ্গদেৱ কজ্জসিংহই বংপুৰ মগৰ
পাতে।
- ২৩৮। চাৰিংবজাৰ দ্ৰোহ।
- ২৩৯। লোচাই নামকপীয়া গোহাঁইৰ
দ্ৰোহ।
- ২৪০। বিদেশৰ সাজপাৰ পিন্ধিবলৈ
অমান্তি।
- ২৪১। কছাৰীৰ সৈতে বণ।
- ২৪২। জয়ন্তা বজা বন্দী।
- ২৪৩। বংপুৰত কছাৰী আৰু জয়ন্তা
বজা।
- ২৪৪। বৰনদীৰ মুখত কাকুৰাজ্য উৎসব।
- ২৪৫। নাচনিয়াৰ বৰত চোৰ।
- ২৪৬। দীৰ্ঘেশ্বৰী পৰ্বতত স্বৰ্গদেৱৰ
মৃগয়া।
- ২৪৭। বোগল বাজ্য আক্ৰমণৰ উত্তম।

২৪৮। কল্পসিংহ স্বর্গদেৱৰ মৃত্যু।	২৫৬। শিৱসিংহ স্বর্গদেৱৰ মৃত্যু।
২৪৯। স্বর্গদেৱ শিৱসিংহ।	২৫৭। উগ্রসিংহ তিপাম বজাৰ
২৫০। নাচনিয়াৰ ছোৱালীৰ মৃত্যুদণ্ড।	সিংহাসনলৈ উত্তৰ।
২৫১। শিৱসিংহ স্বর্গদেৱৰ শিলবীৰব	২৫৮। প্ৰমত্তসিংহ বজালৈ বুঢ়াগোহাঁইৰ
আবোহণ।	উপদেণ।
২৫২। নাচনিয়াৰ ফুলমতী।	২৫৯। বাজছোৱাৰীৰ দণ্ড বিধান।
২৫৩। জ্যোপদী পৰ্কতীয়া কুঁৱৰী।	২৬০। প্ৰমত্তসিংহ স্বর্গদেৱৰ শিলবীৰব
২৫৪। পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই।	আবোহণ।
২৫৫। আঁকৰীগাভৰু সৰ্কেৰী	২৬১। স্বর্গদেৱৰ চ'ৰাত বাণীৰ ৰূপ
বৰকুঁৱৰী।	কটকী।

চতুৰ্থখন বুৰঞ্জী। ওপবজনা দিহিজীয়া বজাবপৰা গোবীনাথসিংহ
স্বর্গদেৱলৈকে।

পিঠি ১৩৫—১৪৮ ॥

২৬২। ওপবজনা দিহিজীয়া বজা।	২৭২। অৰ্জুন দিহিজীয়া বজা।
২৬৩। স্বর্গদেৱ প্ৰভাপসিংহ।	২৭৩। স্বর্গদেৱ চুড়ৈকা পৰ্কতীয়া বজা।
২৬৪। স্বর্গদেৱ জয়দিত্য ভগাবজা।	২৭৪। স্বর্গদেৱ বয়স্কজসিংহ লবাবজা।
২৬৫। স্বর্গদেৱ চুবক্ষা নৰিয়া বজা।	২৭৫। স্বর্গদেৱ গদাধৰসিংহ।
২৬৬। স্বর্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।	২৭৬। স্বর্গদেৱ কল্পসিংহ।
২৬৭। স্বর্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ।	২৭৭। স্বর্গদেৱ শিৱসিংহ।
২৬৮। স্বর্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহ।	২৭৮। স্বর্গদেৱ প্ৰমত্তসিংহ।
২৬৯। স্বর্গদেৱ বায়ধ্বজসিংহ।	২৭৯। স্বর্গদেৱ বাজেশ্বৰসিংহ।
২৭০। চাবণীয়া বজা।	২৮০। স্বর্গদেৱ লক্ষীসিংহ।
২৭১। গোবৰ বজা।	২৮১। স্বর্গদেৱ গোবীনাথসিংহ।

পঞ্চমখন বুৰঞ্জী। স্বর্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ আৰু চক্ৰধ্বজসিংহ।

পিঠি ১৪৯—১৭০ ॥

২৮২। স্বর্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।	২৮৬। মীৰজয়লাই ভৱাহাটী বিচাৰে।
২৮৩। স্বর্গদেৱৰ পৰ্কতীয়া কুঁৱৰী।	২৮৭। ভৱাহাটী এবিটলৈ অসমৰ অসিহা।
২৮৪। অমৰল উৎপাত।	২৮৮। পাণ্ডু ভৱাহাটী এবি চামৰৰাত
২৮৫। কাঁৱৰুণ ভগৱৰ প্ৰস্তাৱ।	আহোম সৈন্ত।

২৮৯।	অসমৰ সৈন্তৰ বিজয়।	২৯৭।	বজাশহৰ বাজমতী ফুকনৰ মৃত্যুদণ্ড।
২৯০।	গড়গাওঁ নগৰত মোগল।	২৯৮।	ফুল্মী আইকুম্বীদেৱৰ মৃত্যুদণ্ড।
২৯১।	অসম মোগলৰ সন্ধি।	২৯৯।	পুনৰ অমল উৎপাত।
২৯২।	নীৰজুমাৰ অসম ত্যাগ।	৩০০।	লাচিত বৰফুকন।
২৯৩।	বণত হেলা কৰা বিষয়াৰ দণ্ড।	৩০১।	গুৱাহাটী মাৰিবলৈ যুদ্ধযাত্ৰা
২৯৪।	দেবগাঁৱত মোগলৰ কটকী।	৩০২।	অসমৰ গুৱাহাটী উদ্ধাৰ।
২৯৫।	স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহৰ মৃত্যু।		
২৯৬।	স্বৰ্গদেৱ চক্ৰবৰ্ত্তীসিংহ।		

ষষ্ঠখন বুৰঞ্জী। স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহৰপৰা পুৰন্দৰসিংহলৈকে।

পিঠি ১৭১—১৯৮।

৩০৩।	স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহ।	৩২৫।	বেৰেজিয়াত কছাৰী বসতি।
৩০৪।	অসমীয়া সৈন্তৰ নতুন শিক্ষা।	৩২৬।	ৰাজ্যত ছবছৰীয়া শান্তি।
৩০৫।	কোঁঠ ফুকন নিৰ্মাণ।	৩২৭।	নগাৰ বিদ্ৰোহ দমন।
৩০৬।	দাম পূজা।	৩২৮।	চাৰিংৰজাৰ মৃত্যু।
৩০৭।	নতুন বিষয়া।	৩২৯।	ভিকল্পলীয়া নগা দমন।
৩০৮।	বৰসেনাপতি বধ।	৩৩০।	কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু।
৩০৯।	শত্ৰুগণলিখা বজা।	৩৩১।	স্বৰ্গদেৱ চক্ৰকান্তসিংহ।
৩১০।	খেমকটামুখত কোঁঠ।	৩৩২।	হাতীগড়ত পুখুৰী।
৩১১।	পীতাখৰ মহন্ত।	৩৩৩।	নড়াৰ কটকী।
৩১২।	চিংকৌ ৰণ।	৩৩৪।	সত্ৰৰাম চাৰিলীয়া ফুকন।
৩১৩।	মটকৰ তবৰী বজা।	৩৩৫।	স্বৰ্গদেৱৰ পৰ্বতীয়া কুম্বী।
৩১৪।	শদিয়া ৰণ।	৩৩৬।	সত্ৰৰামৰ বড়বয়স।
৩১৫।	নতুন শদিয়াখোৱা গোহাঁই।	৩৩৭।	বদনচক্ৰ বৰফুকনৰ গুৱাহাটী ত্যাগ।
৩১৬।	পানীমুৱাৰ খবৰ।	৩৩৮।	গৰ্ৱৰ্ণ-জেনেৰেলৰ সমিধান।
৩১৭।	বোৰহাটত ন-নগৰ নিৰ্মাণ।	৩৩৯।	মানবজাৰ চ'ৰাত বদনচক্ৰ।
৩১৮।	নগাঁৱত মটকৰ বিদ্ৰোহ।	৩৪০।	অসমত মান।
৩১৯।	খাগৰিজানত আহোম সৈন্ত।	৩৪১।	মানৰ বিকল্পে ৰণযাত্ৰা।
৩২০।	বেৰেজিয়াত কোঁঠ।	৩৪২।	মানৰ হাতত অসমৰ পৰাজয়।
৩২১।	মটকে নগঞা গাওঁ পোৰে।	৩৪৩।	গুৱাহাটীলৈ বোৰা প্ৰত্যাহ।
৩২২।	কছাৰী গাঁৱত ডেকাফুকন।	৩৪৪।	বদনচক্ৰৰ হত্যা।
৩২৩।	ব্ৰহ্মচাৰী গোলাই।	৩৪৫।	পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ।
৩২৪।	ডবকাত ডেকাফুকন।		

৩৪৬। অসমত মান, বিত্তীয়বাৰ।	৩৫১। পুৰুষবসিংহৰ বিবৰা।
৩৪৭। চন্দ্ৰকান্তৰ বল্লল দেশলৈ
পলায়ন।	৩৫২। নগা দমন।
৩৪৮। মানব অত্যাচাৰ।	৩৫৩। কামেশ্বৰসিংহ চাৰিংগজাৰ বিবৰা।
৩৪৯। ইংৰাজৰ অসম অধিকাৰ।	৩৫৪। নগা ৰাজ্যত পুৰুষবসিংহ।
৩৫০। পুৰুষবসিংহ কুটিহৰ কবভলীয়া বজা।	৩৫৫। পুৰুষবসিংহৰ ৰাজ্য কোম্পানীৰ
ভলতীয়া।

লগুমখন বুৰঞ্জী। আহোমৰ দিনৰ বিষয়াসকলৰ নিয়ম।

পিঠি ১৯৯—২১৪ ॥

৩৫৬। ভিনিজনা ডালবীয়াৰ মৰ্য্যদা।	৩৬৩। বৰবৰৰ টুপত বহাৰ নিয়ম।
৩৫৭। বৰবৰুৱা আৰু বৰফুকনৰ
মৰ্য্যদা।	৩৬৪। বৰমেলৰ ব্যৱস্থা।
৩৫৮। ৰাজখোৱাসকলৰ মৰ্য্যদা।	৩৬৫। ৰজাচাললৈ যোৱাৰ নিয়ম।
৩৫৯। ফুকনসকলৰ মৰ্য্যদা।	৩৬৬। ভৰালী বৰুৱাৰ মৰ্য্যদা।
৩৬০। বৰুৱাসকলৰ মৰ্য্যদা।	৩৬৭। বৰচ'ৰাত বহাৰ নিয়ম।
৩৬১। ডালবীয়াসকলে নগৰ সোমোৱাৰ
নিয়ম।	৩৬৮। বৰচ'ৰাত মেলৰ ব্যৱস্থা।
৩৬২। বাটত দেখা-দেখি হলে নিয়ম।	৩৬৯। অপৰাধীক দণ্ড কৰাৰ নিয়ম।
	৩৭০। বৈশীসকলৰ নিয়ম।
	৩৭১। বিবৰা পতাৰ নিয়ম।

পৰিশিষ্ট (ক)। আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ নাম।

পিঠি ২১৫—২১৬ ॥

পৰিশিষ্ট (খ)। সাৰাংশ।

পিঠি ২১৭—২২৯ ॥

সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী

প্ৰথমখন বুৰঞ্জী

খুনলুং-খুনলাইৰ পৰা অৰ্জুন দিহিকীয়া বজালৈকে

প্ৰস্তাৱনা।—নমো ত্ৰীকৃষ্ণায়ৈ নমঃ। শিৱায়ৈ নমঃ। ত্ৰীত্ৰীশ্বৰ্গ-
ৰাজ্যৰ প্ৰথম পুৰুষৰ বংশৰ কথন। ত্ৰীযুত মহাৰাজ্যৰ মহাপাত্ৰ
বুঢ়াগোহাঁয়ে ৰূপিত ভাজি লিখাই। আৰু বিশ্বাসে ৰাখিব। যদি
অবেৰ মিত্ৰ হয়, বিশ্বাস বন্ধক হয়, তাক দেখাব। ৰাজ্যৰ বহন্ত
পণ্ডিতৰ বাখা, মাত্ৰ পৰিহাস্ত সম হয়। আৰু জানি হঠাতে নেদিব,
নেদেখাব। ১ ॥

সত্যযুগ।—পূৰ্ব প্ৰলয়ৰ অন্তে ব্ৰহ্মা তিনিবাৰ মানুহ অজিব
নোৱাৰি লাউ কলে। তাৰ ভিতৰত মানুহ আছিল, লাউ কাটি
ওলাল। একো নেজানে, পশু প্ৰায়। তাক দেখি ইন্দ্ৰদেৱে নংকুনক
দেখাই-শুনাই শিকাই-বুজাই আহিব দিলে। প্ৰজাসকলে জানিলে।
সত্যযুগত প্ৰীতিয়ে গল। একে মেহেজাতে খাই একে মাৰৰ লৰা বেন
সবেও আছিল। ২ ॥

ইন্দ্ৰৰ নাতি খুনলুং খুনলাই।—ত্ৰেতাযুগত কিছু বিবাদ হল।
বলাবল কৰিব কৰে, নিৰ্বলীক বলীয়ে জিনে। সবেও এনে দেখি
ইন্দ্ৰক প্ৰাৰ্থনা কৰিলে। ইন্দ্ৰ দেৱতায়ো আপোনাৰ দুই নাতিক
শিকাই-বুজাই পঠালে। লগত দিলে বৰচাক, পাশুপত্ৰ, ধড়গ, নীতি,
দণ্ড, ছত্ৰ, চামৰ, টঞ্জিলীবা, ৰূপৰ চাৰি, সোণৰ চাৰি লগত দি পঠালে
এইসকলেৰে। সোণৰ-ৰূপৰ জখলা পাৰি দিলে। তাত হাটাবাৰী
নিয়ম কৰাই দিলে। পাচে ইন্দ্ৰদেৱে আপোনাৰ দুই নাতি খুনলুং
খুনলাইক পৃথিৱীলৈ নমাই পঠালে। সোণৰ-ৰূপৰ জখলাৰে নমাই

পঠালে। মুংবিমুজ্জবামলৈ আহিল। মথুৰাকে মুংবিমুজ্জবাম বোলে। পাচে
বিবাদ লাগিল। খুন্লুজ্জ স্বৰ্গলৈ গল। খুন্লাই পৃথিৱীতে থাকিল। ৩ ॥

নগা বন্দী মেটা ৰজা।—তেওঁৰে অনেক পুৰুষে পৃথিৱী পালিলে।
এঘাৰে পুৰুষৰ অন্তৰত মেটা নামে নগা বন্দী এটায়ে ইবোৰাকক খেদি
ৰজা হল। সেইকালত প্ৰজাৰ দুখ হল, ব্যাধি হল, অগ্নায় হল, নানা
মাৰিমৰক হল। পাচে দেখি পণ্ডিতে কুকুৰা-ঠেং চালে। কুকুৰা-ঠেং
চাই কলে,—“শুদা মানুহ ৰাজা হল, আৰ দোষেহে ৰাজ্য তাপিত
হই।” পাচে এই কথা শুনি ডাঙ্গৰীয়াসকলে মন্ত্ৰীসবো আলচি
খুন্লুজ্জৰ বঙহক বিচাৰ কৰি আনি ৰাজা পাতিলে। নগা বন্দীক
মাৰিলে। ৰাজ্যত সুখ হল। খুন্লুজ্জৰ বংশে ৰাজ্য পালিলে। সত্যতো
অধিক দায়া। পাল-পঁচা নাই। অদোষত দণ্ড নাই, দোষত দণ্ড।
ৰাজায়ো স্বধৰ্ম্মে প্ৰৱৰ্ত্তিলে। এইক্ৰমে এওঁৰ অনেক অনেক পুৰুষে
ৰাজ্য ভোগ কৰিলে। কলিৰো চাৰিহাজাৰ-দুশ বছৰ গল। ৪ ॥

চুকাফাৰ জন্ম-কথা।—পাচে নড়া ৰজাৰ ভনীয়েক নাজনাম
আপম, তেওঁৰে দেৱবীৰ্য্যে গৰ্ভ হল। আকে জানি বাপেকৰ ঘৰলৈ
খেদিলে। বাপেকৰ ঘৰতে চুখান্কা জন্মিল। ৫ ॥

নামনি ৰাজ্যলৈ চুকাফাৰ যাত্ৰা।—একে ভনীয়েকৰ পুতেক
চুকাফা অনাইয়েকেৰে আলচি বোলে,—“একে চুঙ্গত দুটা বাঘ
নাথাকে। একে শালত দুটা হাতী নাথাকে। একে পাটত দুটা ৰাজা
নাথাকে। আকে জানি মই নামনি ৰাজ্যলৈ যাওঁ। তুমি আভে ৰাজা
হই থাকা।” পাচে চুখান্কা বোলে,—“যা, মোক বহৰি-বহৰি তই
ধন দি থাকিবি।” তিনিশ-তিনিবুৰি মানুহ দিলে, অলঙ্কাৰ, কাণ্ড-ধনু,
কৰ, যাঠি, দস্তাল হাতী এটা, মাখুন্দী এজনী, মাউত, কমপিম বোৰা
ডেৰকুৰি। চুখান্কাও আঁৰে অনায়েকে ৰাজ-অলঙ্কাৰ দিলে। ৬ ॥

চোমদেও।—আক চোমদেৱক একে চানেকিয়ে শিল থই চোম-
দেৱক চুকাফাক দিলে। তাৰ মহিমা,—ৰাজ্য-সম্পত্তি মুণ্ডচে, ঐশ্বৰ্য্য
মুণ্ডচে, শত্ৰুক জিনিব পাৰে। লখিমী-ঈশ্বৰে আপোনি থাকে।

আকে লৈ সবাকে মাতি-বুলি আহিল। চুখান্কা বজায়ে চাৰিদণ্ডমান বাটত আগবঢ়াই ধলে, বোলে,—মোক নেপাহৰিবি। ভাই, তই যা। এইবুলি উলটি গল। পাচত ছকুৰি মানুহে লগ লগেহি। আগে-পাচে মানুহ চাৰিশ-চাৰিকুৰি হল। একে টেকেলিত ভাত খাই দহোটা, কতো বাবেটা, কতো বোলেটা, কতো একুৰিয়ে বান্ধি ধায়। দুশ-ডেৰকুৰি বঙহ। একে বংশৰ কতো দহ, কতো বাৰ, এইমান আহিল। দহদিন নপলাই আহিল। তাৰেপৰা পলাব ধৰিলে, যাতে চোমদেৱক আঁৰকৈ আনিছে। সেইবেলা চুকাফা কুৰি বছৰত আহিছে, লাক্লি খুতমিত। শক গ্ৰহ বস বিধু চন্দ্ৰ শাকে তদুসত্তক চুকাফা-ভিষেক। যাত্ৰা শৃংখলি বিদধেধুনা। ৭ ॥

চুকাফাৰ দিহিঙ্গয়।—পাছে সেইবেলা চোমদেৱ পূজা হল। চালত দেখে চোমদেৱ নহয়। চুকাফায়ে আনিছে হেম জানি ওলটাই নিবলৈ মানুহ পঠালে। সিয়ো খেদি আসি ৰিগি-ৰিগি দেখিলে। আসিব নোৱাৰি উলটি গল। এইৰূপে আহি অনেক ঠাইত ফুৰি বিস্তৰ নগাৰ গাওঁ মাৰিলে, বিস্তৰ বৰাই নিলে। যুজাকবোৰক কাটি-কাটি মঙহ থুৱালে। ৮ ॥

বুৰঞ্জী লিখিবলৈ চুকাফাৰ আদেশ।—তাৰপৰা আহি নামকিয়ো পাৰ হল, ধামজাজ পালেহি। তাতে মানুহ লেখি চালে। মৰিল তিনিকুৰি, সাতজন হৰাল। পাছে বজাদেৱে বোলে,—“যি মৰে, যাক পাওঁ, বাটত যি কথা হয়, পণ্ডিতে লিখি থব।” ধামজাজত কানখুং বক্ৰাক থৈ আহিল। বাটতে আহোতে কতো দহ, কতো বাৰ, কতো দুই, কতো তিনি, কতো এক, এইদৰে মানুহ লগ পাই তাকে হাতকৈ মোৰাই লই আহে। সেই মানুহ কতো চুটিয়া, কতো মৰাণ, কতো বৰাহী, এই মানুহ বিস্তৰ হল। ৯ ॥

চুকাফা আৰু কছাৰী।—তাৰপৰা কছাৰী এমথা আহিল। লগ পালেহি। তাত ফুৰিলে বোলে,—ভহঁত ক'বপৰা আহ ? ক'ব মানুহ ? কছাৰীয়ে বোলে,—“আমাৰ বুপায়ে কৈ গৈছে, আমাৰ

ৰাজা মহেন্দ্ৰৰ পৰা আহোতে চল দেখি আভে বৰ্ণো। বোলে ৰজাৰ
 ঘৰ নাই, আমি কৈক ধাম ? এইবুলি থাকিলো আভে।” আমাৰ
 মানুহে বোলে,—“তোৰ ৰজা মহেন্দ্ৰৰ পৰা কিয় আহিল ?” সিহঁতে
 কলে,—“নগায়ে বোলে, মোৰ মহেন্দ্ৰ। কছাৰী ৰজায়ে বোলে, মোৰহে
 মহেন্দ্ৰ। এইবুলি বিবাদ লাগিল। নগায়ে বোলে, একেঘায়ে শিল
 হিজিৰ, মহৰো শিল হিজিৰ, বেতকো হিজিৰ, তাৰে ৰাজ। যদি দুয়ো
 পাৰে, নোৱাৰোঁবা, যদি দুয়ো বাটি ধাম। এইবুলি আনদিনা নগায়ে
 মহৰ শিলকো শিলকো একেঘায়ে হিজি বেতকো টানি একৰালে।
 পাচে নগায়ে খেদিলে। কথা ৰাখি ৰজা আহি দিখৌকোলত
 আছেগৈ। নাতিয়েকেহে ৰজা হৈছে শুনিছো। পাচে আমাৰ মানুহে
 বোলে, শিলক ম’হৰ শিলক কিহেবাৰে আঁৰ কৰিছিলনিকি ? কছাৰীয়ে
 বোলে, কোপাতেৰে বাকি আঁৰকৈ আনিছিল।” আহোমে বোলে,
 বুজিলোঁ। চাউফুজে বোলে, আমিও খেদিম তাক। ১০ ॥

আহোমৰ মতে ৰজাৰ নাম।—এইবুলি তাকো লগত লৈ তিপাম,
 নামৰূপ, উত্তৰ-দক্ষিণ ফুৰি ৰাজ্য চাই এইৰূপে ফুৰে। যাৰ যেনে
 ঠান তাৰ তেনে নাম ধয়, যিবা তেঁটে তাৰ অনুৰূপে নাম ধয়।
 একেটাকে কাৰ্য্য অনুসৰি নাম সলাই ধয়। কতো একৰে কাৰ্য্য
 অনুসৰি দুইতিনি নাম হল। এইৰূপে ভাগৰ দুখ পাহৰাই আনন্দ
 কৰি থাকে। যাক যাক বাটত লগ পাই আনিলে তাৰো আপাহ
 পাই কাৰ্য্য অনুসৰি নাম ধয়। ১১ ॥

অসমত আহোমৰ তিবোতা গ্ৰহণ।—যি চুটিয়া, কছাৰী, মৰাণ
 পাই লগত ললে, তাৰো কাৰ্য্য অনুৰূপে নাম থৈ গল। নামি অহাতকৈ
 হৰাপোৱা মানুহতহে আপাহ পায়। সেইবেলাৰ পৰা মানুহ মিহলি
 হল। তাৰে জীয়তি-পুততি মিত্ৰ কৰিলে। পূৰ্বে আহোতে ভিকতা
 অহা নাই। এতিয়াহে ভিকতা হল। ১২ ॥

ভিন্ন-ভিন্ন ঠাইত চুকাৰা ৰজা।—আৰ পাচত তিপামৰ পৰা
 দিহিঙ্গে ভটিয়াই দিখৌয়ে উজাই দিলিহমুখ পাই চাব দিলে। ঘৰ-বাৰী

আছে, মানুহ নাই। পাচে হাবিত পাই আনি তাত স্তম্ভিলে, বোলে, আত মানুহ আছে নাই ? সি বোলে, দক্ষিণে কছাৰী, উত্তৰে বৰাহী মৰাণ আছে। তাক লগত লই দিখৌৱে ভটিয়াই চাৰিজ পাই বিস্তৰ পানীখোৱাঘাট দেখি তাৰপৰা আহি শিমলুগুৰিত বলহি। তাৰেপৰা মানুহ পঠাই চাব দিলে। মদ গাহৰি কিনিবৰ ছলে ফুৰে। বৰাহীয়ে বোলে, কছাৰীয়ে বোলে, মৰাণেয়ো বোলে,—আমি মিলিত হুই আছোঁ। এইকথা চুকাফা বজাদেৱত কলেহি, বোলে, মৰাণে কছাৰীয়ে চাৰিহাজাৰ মানুহ হব। কছাৰী যোৰায়ে বোলে, কব নোৱাৰোঁ, শিলপানী চাৰিজ প্ৰযতি আছে। এইকথা শুনি সবেও আলচি বোলে, কছাৰীক পাচে ধৰোঁ। অৰ্থন মৰাণক আগকৈ ধৰোঁ। বজাদেৱে বোলে, যুঁজ কৰিলে দুইবোৰ মানুহ পৰিব। আমাৰ মানুহ থানে থানে থৈ অহা গৈছে, খেতিকা মনে। ১৩ ॥

ধানগিৰি আৰু আলহি।—[বজাদেৱে বোলে,] সিহঁতলৈ মানুহ পঠাঞ। দেখাদেখি হয়ো, সিহঁত আহোক। আমি উজনি ৰাজ্যৰ পৰা আহিছো। আমি মিত্ৰ হব খোজো। সিবোৰ হৈছে ধানগিৰি, আমি আলহি। আমাক গাওঁ-ভুঁইখনেৰে পৰিচয় কৰিব লাগে। এইৰূপে আমাৰ দুই মানুহে কলেগৈ। সিহঁতেও আদি-অন্তে শুনিলে। আমাৰ দুই মানুহে বোলে, “স্বৰ্গদেৱৰ নাতি। ৰাজ্যত ৰজা নাই দেখি সোণৰ জখলাৰে নমাই পঠাইছে। তাতেহে ৰাজ্য চাই ফুৰিছে।” বৰাহী মৰাণহঁতে অপূৰ্ব শুনি ভাৰ-ভেঁটি লই চাবলৈ আহিল। হাতী-ঘোঁৰা জোঁড় হৈ আছিল। মানুহ সবেও আছিল জোঁড় হৈ। পাচে বজাদেৱে চপাই নি কথা-বাৰ্তা স্তম্ভিলে। সি বোলে, মোক ধামিধুমা বোলে। মই বৰাহী মৰাণৰ অধিকাৰ। লখাই বিলৰ কোখত মোৰ ঘৰ। পাইমালি নদি পৰ্বত ফুটি আহিছে। কছাৰীয়ে গৰু কাটি খুবপৰা নবয়। ১৪ ॥

কছাৰী ক'বপৰা আছিল ?—আমাৰ বজাদেৱে বোলে, কছাৰীনো ক'বপৰা আছিল ? ক'ত আছিল ? সিহঁতে বোলে, নগায়ে মহজবপৰা

খেদিলাত আমাৰ পাৰত বাৰে-হাজাৰ মানুহ সৈতে আহিল। পাইমালি কোষতে পুখুৰী খানি ঘৰ সাজি আছিল। এই শিমলু তাৰ ভাতখোৱা খুটিহে। আমাৰ মানুহে কুচিয়া খোচে দেখি বোলে, মাটিৰ তলত কুচিয়া, তাক কিকৈ দেখে। আমাৰ মানুহে বোলে, কুচিয়া কি ডাঙ্গৰ দেখিলি? তোৰ নাড়ী-পেটিকো দেখিছোঁ। পাচে কছাৰী ডবিল। সেইবেলা বানকেঙ্গ চৰায়ে তোকে-তোকে বুলি মাত লগালে। আৰো ডৰ খালে। বোলে দেৱ-জন্তুয়ে যে কৈছে, মোকে মন্দকৈ মাৰিব। এই কথা তাৰ বজাত কলেগৈ। তাতেহে কছাৰী দিকৌ পাৰ হৈ আছেগৈ। ১৫ ॥

পৰ্ব্বতত চুকাকাৰ পাট।—পাচে ৰজা বোলে, আমি থাকিবলৈ ক'ত ভাল? থামিথুমাৱে বোলে, আমাৰ ৰজাৰ দেওঘৰ আছে, তাতে থাকিবলৈ চল। পাচে আমাৰ মানুহে চাবলৈ গল। ৰজাদেৱে তাহাতক খুৱাই-বুজাই পঠালে, বোলে, আমাৰ এখেলে অহা-যোৱাকৈ থাকিবি। এইবুলি বিদাই দিলে। আতপাচে আমাৰ মানুহে ভাল ঠাই বুলি কলেহি ৰজাত। পাচে ন-ভাত খাই নাংকুৰিদেৱৰ ওচৰত উজনিত সৰু পৰ্ব্বতখনিত পাটকৈ থাকিল। শক লাৱ্লি মুংমাওত। ১৬ ॥

আহোম নামৰ উৎপত্তি।—আত অনন্তৰে বৰাহীয়ে আলচি শাকপাত খৰিৰ যোগান দিব ধৰিলে। বোলে,—“আনৰ বঙ্গহ নহয়। দেও-মানুহ বুলি কলেহি, স্বৰূপে হয়। ই আহম। আক আনৰে সম নহয়।” এইবুলি অহা-যোৱাকৈ থাকে। মৰাণেয়ো খৰি ভাৰকৈ দিয়ে। তাৰেপৰাহে আহোম বোলে। ১৭ ॥

বৰাহী চাংমাই।—পাচে বৰাহী-মৰাণৰ কুঁৱৰী চাৰিজনা আনিলে। ৰজাদেৱে কনিয়া চুঙ্গকৰাক ভাত খুৱাই পঠালে। কোনে কি বোলে শুনিবলৈ নানুহ পঠালে। মৰাণে একো নুবুলিলে। বৰাহীহঁতে বোলে, “ৰান্ধিব নেজানে, ভাল বস্ত্ৰকো বেয়া কৰে,” এই বুলি গল। আকে শুনি কলেহি ৰজাত। একদিন বৰাহী জীয়েক কুঁৱৰীক ভাত সিজাব দিলে। ৰজাদেৱে ভাত-শাক খাই ভাল পালে। বোলে, তই

কেতেক ভাত ৰান্ধিবি ? তোৰ ভাই-বজ্জহ এটা ভাত ৰান্ধিবলৈ আন ।
কুঁৱৰীয়ে বোলে, মোৰ বজ্জহৰে এটা লব লাগে । পাচে কুঁৱৰী আনি
বজ্জহৰে চান্দমাই ললে । সেই বেলাৰপৰা বৰাহী চান্দমাই হল । ১৮ ॥

বৰাহী মৰাণ নগা বশ ।—খৰি-পাত যোগাবলৈ যি বৰাহী মৰাণ
আহে, দেখে মৰাণে দা পাৰি বহে, বৰাহীৰ চুৰিয়া মাটিত লুটি যায় ।
বজ্জা বোলে, খৰি দি মৰাণ যাব । চ’ৰাত মৰাণ নবহিব । বৰাহীক
বোলে,—“তইঁতৰ চুৰিয়াৰ আগ মাটিত লুটিবৰ দেখিলে চুৰিয়াৰ আগ
কাটিম ।” মৰাণে কথা ললে, বৰাহীয়ে নললে । চুৰিয়াৰ আঁচু বজ্জা,
কলীয়া ক’তো, কাম কৰা লেচেকৈ পিন্ধিবৰ দেখিলে যেন কাটে ।
বজ্জাদেৱ এনেকৈহে বৰাহীক বশ কৰিলে, নগাকো বৰালে । ১৯ ॥

চুকাৰাৰ হুজু ।—একদিনা পাকত শতধিন গুচাই পথৰা ঘোৰা
মেলিলে । মৰাণৰ বৰাহীৰ দেওঘৰত আমাৰ বজাৰ নামে বলি
দিলে । দেৱকো পোনালে । এইৰূপে বজ্জা মোৰাই ললে । দুই
পুতেক, এক জীয়েক । গাভৰুক খুনচেঙ্গত দিলে । ৩০ বছৰ ভোগ
কৰিলে । লাগি থুতচানত হ’বাল । ২০ ॥

চুতেওফাৰ কছাৰী ৰাজ্য বশ ।—তানপুত্ৰ চুতোফা বজ্জা হল ।
চুথানফাৰ ঠাইক মানুহ পঠালে বাৰ্তা জনাবলৈ । চুথানফায়ে বাৰ্তা
সুধিলে । সোণৰ-ৰূপৰ টুপী, কাৰফাই ধনু দুখন দি পঠালে । আত
অনন্তৰে কছাৰী ৰজাৰ এখেলে মানুহ পঠাই বোলে,—“ই মোৰ
ৰাজ্য । তাৰপৰা আন্তৰি যাওক । মোৰ মাটিত কেনেকৈ পুখুৰী
খানি ঘৰ সাজি আছে ? যদি থাকিব মোক থুত দিব ।” কছাৰীয়ে
বোলে,—“আতি বৰকথা । তিনি পুৰুষ আতে আছোঁ, কোনো
অধিকাৰ নহল । এতিয়া অধিকাৰৰ প্ৰমাণ কি ?” আমাৰ মানুহে
বোলে,—“ৰাতি নউ পুৱাওঁতে যদি তাৰেপৰা খানি তিনি বেওঁ দ’গ
কৰি দিখোঁত পেলাব পাৰে, তেহে তোমাৰ ৰাজ্য ।” কছাৰী ৰজা
বোলে,—“আজিয়ে পেলাম । ভই চাই থাক । পুৱালে তোৰ ৰাজ ।
ৰাতিৰ ভিতৰত দিখোঁত পেলাব পাৰিলে মোৰ ৰাজ ।” এই শুনি

আমাৰ এক মানুহ আহি জনালে। আমাৰ বজা বোলে, বিস্তৰ কুকুৰা লৈ হাবিত থাকিবি। কছাৰীয়ে বোলে, গধূলিৰে পৰা ধানি নৈকোথ পালেহি, হাবিৰ কাষে নিয়ম কৰিব নোৱাৰি, কিছু পাক লাগিল। দুশমান বেওঁ আহোতে বাতিৰ মাজনিশা হল। আমাৰ-বোৰ ডৰিল; বোলে, নৈত পেলাইহে। এইবুলি কুকুৰা উজাৰি দিলে। সি ডাক দিব ধৰিলে। জোনাক বাতি নিয়ম নাপাই পুৱাল বুলি এৰি দিলে। এতেকতে আমাৰ ৰাজ্য হল। কছাৰী চাৰিঙ্গত বলগৈ। কছাৰী গলত নগায়ে মোৰালেহি চুতুকা ৰজাৰ দিনত। লাল্লি ভাওচিঙ্গত হৰাল। ভোগ ১৩ বছৰ। ২১ ॥

গোহাঁয়ে ৰজাক পোছে।—এওঁৰ পুত্ৰ চুৰিনধা ৰজা হল। সেইবেলা মানুহ নিয়ম কৰিলে। দুই গোহাঁইক বোলে, তহঁতে মানুহ দুফলীয়াকৈ পালী দিবি। মোক দুই-একদিন পুহিবি। আৰবাজে হৰাপোৱা মানুহ দুই-চাৰিকৈ ভাল-ভাল মানুহকো লগত দিলে। এইৰূপে নিয়ম হল। একদিন বুঢ়াগোহাঁইৰ যোগান টুটা দেখি ৰজা খঙ্গ কৰি ডাবি দিলে। বুঢ়াগোহাঁই মনত দুখ কৰি গুচি গল। কলৈ গল বতৰা নাপালে। ২২ ॥

বাণুকিয়াল বৰগোহাঁই।—একদিন টিঙ্গৰাইত হাতী ধৰিলে। তিনিটা হাতী পাই বৰগোহাঁইক এক হাতী দিলে। ৰজায়ে দুই হাতী ললে। ৰজাৰ হাতীলৈ বৰা-বুৰকে ঘাঁহ আনি দিয়ে। যেতিয়া যেয়ে পাই সেয়ে দিয়ে। বৰগোহাঁইৰ হাতীলৈ আহোমক আনিবলৈ দিলে। মন গলে আনে, মন নগলে নানে। বৰগোহাঁয়ে আপুনি ঘাঁহ কাটি আনে। এদিন ঘাঁহ নাইকোতে গধূলি বৰগোহাঁই আপুনি গল, বতাহ-বৰিষণত দুখ পালে। বৰগোহাঁয়ে বোলে, এনে দুখ হলে হাতী বা কেলেই লাগিছে। ৰজাত আনদিনা কলে, বোলে, হাতীয়ে নালাগে, বৰগোহাঁয়ে নহওঁ। সেইবেলা চাউকাজ বাণুকৰ জী কুঁৱৰী আছিল। তেওঁ বোলে, মোৰ পুচাউক হাতী দিলোক, বৰগোহাঁয়ে পাতোক। সাত পুতেকৰ সাত বোৱাৰী, এমুঠাকৈ আনিলে চৈধ্য

মুঠা হল। পাচে বজায়ে কুঁৱৰীৰ বচনে চাউকাজ বাণুকক বৰগোহাঁই পাতিলে। ২৩ ॥

টংচু নগাৰ গাওঁ।—একদিন দিখৌ পাৰ হুই বজা পহ মাৰিবলৈ গল। বজাৰ লগত মানোহ অনেক লৈ গৈছিল। সেইবেলা নগা বনৰপৰা ওলাই খেদি আহিল। বজাক পাচে খাউমুজতাৰে আগভেটি পেটত হেজদানেৰে ধা মাৰিলে। নগায়ে চাই আছিল জুম লৈ। তাতেহে নগায়ে কাটিব পাৰিলে। বজা বোলে, বন্দী নগা বাঘ, তাক যে কাটিলে, ই টংচু গাৰঁৰো নাম টংচু বল। মানুহৰো নাম টংচু হল। টং বুলি বাঘ, চুহ বুলি খেদি যোৱা। পাচে বজা পহ নামাৰি গুচি আহিল। তাৰেপৰা নগাৰে বিবাদ লাগি থাকে। চুবিনকাৰ ভোগ বাৰ বৎসৰ। লাল্লি তাপৰাত হবাল। ২৪ ॥

চুখান্কা।—এওঁৰে পুত্ৰ চুখান্কা বজা হল। তান ভোগ ১ বছৰ। লাল্লি খুতমিতত হবাল। ২৫ ॥

কমতা বিজয়।—ত্যাউচুখান্কা বজা হল। তেওঁৰ দিনত কামতা-পুৰক জিনি ৰাজনী-ভাজনী দুই কথা আনিলে। ৰাজভোগ ৩২ বৎসৰ। লাল্লি প্ৰেকজিত হবাল। ২৬ ॥

চুতুকা।—আতপাচে পাঞ্চ বৎসৰ অৰাজ্যে আছিল। সকলে আলচি কলে, লাহনজী গাৰঁৰপৰা আনি চুতাওফাক বজা পাতিলে। পূৰ্বৰ চুকাফাৰ এক পুতেকৰ ফালৰ চুটিয়া বজাৰে সাজি বঁধাইছিলে, শ্ৰীতি হই আছিল। পাচে চুটিয়া বজায়ে ছলকৈ নি ধৰিলে, ভতৰাৰে গচকাই মৰালে। লাল্লি খুতজিত ত্যাওচুতাওফা হবাল। তিনি বৎসৰ ভোগ। ২৭ ॥

ত্যাওখামাধি বজা।—আতপাচে ত্যাওফা-খ্যাতমাধি বজা হল। দেশত অস্থায় হল। কুঁৱৰীৰ অধীন হল। কুঁৱৰীৰ অপদ্রৱত ৰাজ বব নোৱাৰে, ছোৱালী বিলাই, মাটি বিলাই, ভাল বহত পালে কাঢ়ি আনে। এনেৰূপে অপদ্রৱ পাই বজাত কলেও একো নোসোৰে। পাচে সবেও আলচি ফুনহি কৰিলে, লাল্লি কামাওত। ৰাজ ভোগ ১৩ বৎসৰ। ২৮ ॥

শপতকৰীয়া গাওঁ।—তেওঁৰে ভাই চুচেঙ্গ বকতাত আছিল। তেওঁকে বজা লবলৈ সবেয়ো গল। গোহাঁইবোৰ পৰ্য্যন্তে প্ৰজাক দেখি ডৰিলে। গোহাঁই বোলে, তহঁত কলৈ আহিছ। ইবোৰে বোলে, তোমাৰ ককায়েৰৰ অপদ্ৰৱ্যত নোৱাৰি ফুৰছিজ কৰিলোঁ। তোমাক বজা লবলৈ আহিছোঁ। চুচেঙ্গে বোলে, মোকো তেনে কৰিবি, মই বজা হব নোৱাৰোঁ। ইভোৰে বোলে, আমি শপত কৰোঁ, তুমিও শপত কৰা। আমিও তেনে নকৰোঁ, তুমিও ককায়েৰৰ ঠেনা নকৰিবা। বজাও ভাল বুলিলে। যাঠিৰে পুখুৰী খানি, গৰু-গাহৰি কাটি তাতে হাত জোৰোবাই শপত কৰিলে। তাৰ নাম থাকিল শপতকৰীয়া, শপত কৰাই নিমিত্তে বোলে। ২৯ ॥

খাউমুং বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেকৰ পৰিচয়।—পাচে চুচেঙ্গ বজা হল। সেইবেলা মৰাণে খৰি যোগায়। একদিনা মৰাণে খৰি দি কাণমাৰি লৈ যায়। চাংমায়ে বোলে, ইহঁতে যে নিনিয়ে তই কেনেকৈ নিয়? এইবুলি জোঁটা-জুটি কৰিলে। পাচে কাণমাৰিৰ পৰা তৰাল ওলাল। হেঙ্গদান সবাকৈ দেখালে। ডাঙ্গৰীয়াসকলে দেখি বোলে, খাউমুং বুঢ়াগোহাঁইৰে হেঙ্গদান। ই কেনেকৈ পালে? পাচে খৰিভাৰিত হুখিলে, তই হেঙ্গদান ক'ত পালি? সি বোলে, মোৰ বুপাৰ হেঙ্গদান। ইভোৰে বোলে, তোৰ বাপেৰে ক'ত আছে? সি বোলে, মৰিল, আই আছে। পাচে সবেয়ো ই মৰাণনীক আনি হুখিলে। তাই বোলে, ক'ৰবাৰ মানুহ চাপি আছিল মোলৈকে। তেওঁৰে কালৰ পোটি। মৰিবৰ সময়ত পুতেকক হেঙ্গদান দিলে, বোলে, তই নেৰিবি। বজাৰ হেঙ্গদান চিনোতা আছে। এতেকে মোৰ পোৰে হেঙ্গদান। পাচে ডাবুকা মৰাণনীৰ মুখে বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেকেহে জনি বজা লগত লৈ বাপেকৰ বিষয় দিলে খাবুক-বকলক। ৩০ ॥

চুচেংকাৰ মৃত্যু।—সেইবেলা ৰাজনা কুঁৱৰীৰ পুতেক ১ চাৰিংবজা তামুলাই, খাওমুংলুং মৰগোহাঁই, তামেৰা, এই তিনি বজাললৈ গল।

পাচে উপায় কৈ আনি তিনিকো মাৰিলেনি। চুচেংকা বজা হ'বাল।
বাজভোগ ১৩ বৎসৰ। লাক্সি কাপচানত হ'বাল। ৩১ ॥

বায়ুগী কোঁৱৰ।—সেইবেলা নও বৎসৰ অৰাজ্য আছিল।
খুনতাইহে বজা হ'ব কৰিছিল, বজা কেওঁ নামানিলে। সেইবেলা
থাউমুং চেঙ্গখামে আহমে উত্তৰত গক কিনিবলৈ গল। চুহানক দেখি
কথা-বতৰা হই বাজকুমাৰহেন জানি ডাঙ্গৰীয়াসবত কলেহি।
ইবোৰেও আনিবলৈ মানুহ পঠালে। সবেয়ো বুলি পঠালে, আনগৈ।
আনক বুলিলে কুমৰে, একেলগে ফুৰা-থকা বায়ুগৰ লৰাক বজা পাতিব
যদি মই তেবেসে বজা হওঁ। বায়ুগৰ লৰা সাতুটিক হাতী-ঘোঁৰা
দি আনিলে। তাৰেপৰাহে বায়ুগ কোঁৱৰ বোলে। উজনিয়ালক বোলে
উজনিয়াল কোঁৱৰ, নামত যাক পাতিলে নামনিয়াল কোঁৱৰ বোলে।
পাচে ঢলা নদীয়ে উজাই চৰগুৱাত নগৰ কৰি আছিলে। ৩২ ॥

কুঁৱৰীলৈ আলহিৰ উপহাৰ।—চুচেংকাৰ তিনি জীয়েক বিহা
দিলে। তিথুংৰ বজ্জহত এটা, থাউতানৰ ভায়েকত এটা দিলে।
খুনতাইৰ জীয়েকীৰ নাংচেঙ্গ তামুলাইৰ মুখলৈ চাইছিলে। তামুলায়ে
আসেই পাই লিগিৰাৰ হাতত বাখৰাম আজুঠি এটা দিলে। তাকে
থাওমুংতাৰে দেখি কলে। পাচে ইবোৰ গৈ নৰাত সোমাল। কতো
খৰি-মাৰি তিপামৰ বৰশিলত মুৰমালা বান্ধিলে। চুৰঙ্গখানৰ বজা
তিপামৰ কুঁহিয়াৰবাৰীত নগৰ কৰিব নোৱাৰি গুচি গল। তাৰপৰা
তামুলাই, তামেৰা, তিপাম, এইভোৰ কমতাপুৰত সোমালগৈ।
কমতাপুৰে সেইবেলা বজালেৰে যুজিবলৈ আমাৰ বজাত মানুহ
খুঁজিলে। কত্কা দিবলৈ স্তুখি পঠালে। আমাৰ বজায়ো বজালক
মৰালে। লাক্সি কংৱাত হ'বাল। বাজভোগ ১৫ বছৰ। ৩৩ ॥

ত্যাওকা-চুফক।—ত্যাওকা-চুফক বজা হল। একদিন দিনতে
আন্ধাৰ হৈ আছিল। আধামপা নগা আহি বৰিলো বুলি শপত কৰি
বিস্তৰ মানুহ কাটিলে। বজায়ো কিছু দা খালে। ত্যাওকা-চুফকৰ
বাজভোগ ১৮ বৎসৰ। লাক্সি কাচোত হ'বাল। ৩৪ ॥

চুহান্কা।—চুহান বজা হল। টংচুত গড় বান্ধি কছাৰী বগলৈ ডাডাজবীয়া সমনিতে ফুলংখামপেজক পাতিলে। কছাৰীয়ো মাৰি-ধৰি খেদি আনি দিখৌ পাৰকৈ থলেহি। ফুলংখামপেজ হাতীয়েৰে দিখৌ পাৰ হৈ আহিল। কছাৰীৰ নাংজি নামে কন্ডা এটা, হাতী এটা দি পঠালে। ৩৫ ॥

ফুলংখামপেজ বৰগোহাঁই।—থাওবন্দুকৰ চাৰিপুতেক ক্লিংলুন, চাউতুঙ্গ, লাজ্জিপুঙ্গ, লাটবান। ডাইনীৰ জীয়ৰী আনিলত হাবিতে এৰি আহিল। লাজ্জিপুঙ্গ নেওগে নাগিনী কুঁৱৰীৰে চোৰ পাই লংকেকত পাতিলে। ক্লিংলুনৰ পুতেক ফুলংখামপেজক বোলে,—নহয়, লাজ্জিপুঙ্গৰহে পুতেক। নাগিনী কুঁৱৰী মাক। ফুলংখামপেজক চুলুং নাম দিলে। লানতকবানক বজা ধানচোৰ পাই ডাৰিলে। সি চাঙ্গৰ চোঁচ সলাওঁতে খোচ মাৰি বজাক মাৰিলে। লাক্সি মংকোত চুহান বজা হৰাল। ৰাজভোগ ৪ বৎসৰ। ৩৭ ॥

চুহংমুং দিহিজীয়া বজা।—তানপুত্ৰ ত্যাওচুহম মহাৰাজা হল। চাউতুঙ্গক মাৰিলে। খুনতাইকো দণ্ড কৰিলে। পূৰ্বত টংচুত নগা বগত চাউকাজ বাঙুক পৰিল। তাৰ পুতেক কনংৰাক নগা বগলৈ পাচিলে। সি নগৈ পলাই থাকিল। চুহং বজাৰ দিনত এই দাইত নাংৰাকৰ পুতেক ভোকোলাক চৈয়নাত পাতিলেনি। ৩৭ ॥

লুখুৰাখন।—চুড়াঙৰ দিনত বানকেক চৰাই কুকুয়াৰ দিলে। সেই চৰাই বজাৰ ঘৰৰ বন্দীয়ে খালে। পাচে নিবন্ধ কৰিলে। ভাত সবকাবৰ বেলা যি তাৰ লগত সোমায় সি লুখুৰাখন হল। ৩৮ ॥

বন্ধচেজ নগাৰ্কাঁৱৰ।—পূৰ্বে নগাৰে চুহান বজা সাজি বন্ধাইছিল। একদিনা পহু মাৰিবলৈ যাওঁতে এক নগায়ে লুকাই হাবিত দা-ফৰ লৈ আছে। বজাৰ সাজি নগায়ে দেখালত বজা উলটি আহিল। নগালৈ কুঁৱৰী এজনী দিলে। পাচে বজা আন কুঁৱৰীৰ যুখে শুনিলে, বোলে, লেচাইভানৰ জীয়ৰী ছমাহৰ গৰ্ভেৰে নগালৈ কিয় দিলা? বজা শুনি খজকৈ থাকিল। পাচে নগাৰ ঘৰত কুঁৱৰীৰ

লৰা হলত বজা নগাত খুজি আনি ভোলনীয়া পো বুলিছিলে। তেওঁ ভেনেতে মৰিল। ৩৯ ॥

ভিনি উধান।—তেওঁৰে পুতেক কাংচেঙ্গ। একদিন ত্যাওচুহমে বোলে দুই গোহাঁই ৰূপৰ উধান, আমি সোণৰ খালি, আৰু এক উধান লাগে। গোহাঁইবোৰে বোলে, আগে পূৰ্বৰ এক উধান যেন হল, এতিয়াও হব। বজা বোলে,—মোৰ বঙ্গহ। কংচেঙ্গক মানুহৰ ভাগ দিয়া, তোমালোকৰ লগত ল। সিৰোৰে বোলে, মানুহ দিব নোৱাৰোঁ, লগতো নলওঁ। পাচে বজা খজকৈ বোলে, তইভৰ মানুহ নেলাগে, মই কি কৰিব পাৰোঁ চাওঁ। এই বুলি বৰাহী, চুটিয়া, যি হৰাপোৱা মানুহ সিৰোৰত কৈ মানুহ বচাই দিলে। ত্যাও-কোঁৱৰ নাম দিলে। তাৰেপৰা ভিনি উধান বোলে। ৪০ ॥

কোঁৱৰৰ নিৱন্ধ।—একদিন বজাদেৱে বোলে,—পূৰ্বৰ বজাৰ যি নাতি-পুতি আছে, তাক চপাই বুদ্ধকাজ আনক। পাচে চপাই দিলত জীৱিকা দি যুখে-যুখে পাতিলে। বজা বোলে, দন্দেবাদে পুৰুষ উল্লাখলি নকৰিব। যি ঘালে, তাক মই কাটিম। মোৰ পো-নাতিকো কাটিম। আৰু বজাসকলৰ লৰা কোনো ঠাইত আছে ভয়ত, তাকো চপাই আনি পাতিলে। বজা বোলে, “যি জহৰা হৈ আছে সি কোঁৱৰ নাম কিয় লব? তাকে সন্দিকাই বুলিব। আতে প্ৰমাণ হব। সি আহোমেৰে বহা-খোৱা কৰিব। আহোমে তাৰ পাতৰ খাব। সন্দিকাইৰ পুৰুষ নাখালিব আহোমে।” বজা বোলে,—“দুই গোহাঁইৰ পো-নাতিয়ে বজাসকলৰ জীয়ৰী আনিব। দুই গোহাঁইৰ জীয়ৰীও বজালৈ দিব। বৰপাতৰৰ জীয়ৰী বজায়ো নানিব, নিদিবয়ো।” বৰপাত্ৰত এই নিৱন্ধ বজাৰ। ৪১ ॥

চুটিয়া বণ।—তাৰেপৰা লাক্সি ডাপচোত, চুটিয়া বজা আসি দিখোমুখত পচলাগঢ় বান্ধি বণ ধৰিলেহি। আমাৰবোৰে বণ ধৰি শখিয়া ঠেকালেনি। চুটিয়ালৈ তাৰেপৰা মানুহ পঠাই বোলে,—মই বৰিলোঁ, তাতে থাকক, নাহিব। আমাৰবোৰে বোলে,—সোণৰ

মেকুৰী, সোণৰ খাট, সোণৰ দণ্ড, আকে দিব। আমি খেমা কৰিম। এইবুলি পঠালে। সিয়ো কলেগৈ। তাকে নেদি সোণৰ খাৰু, কেৰু, নড়াকাপোৰ, আমাৰ ডাঙ্গৰীয়াসকললৈকো দিলে, বজালৈকো দিলে। বুঢ়াগোহাঁইলৈ যি নড়াকাপোৰ দিলে তাতে ভিতৰত চুৰি এখন দি পঠালে। পাচে বুঢ়াগোহাঁয়ে বজাক দেখালে। সবেয়ো আলচি বোলে,—চুটিয়ায়ে আমাক খৰিব খোজে। এইবুলি আমাৰভোবে খেদি গল। চুটিয়াক খৰিলেগৈ। সিয়ো নগৰৰপৰা ওলাই চন্দ্ৰগিৰি পৰ্ব্বতত উঠিলেগৈ। আমাৰ সৈন্য হিৰ দি খেদি গল। তাৰ শিলৰ দলিত চাপিব নোৱাৰে। আমাৰ সৈন্য হুসকি বল। আমাৰ মানুহে ঘিলালতাত খৰি পাচ ভেটিলগৈ। বজায়ে কাঙ্গামুলৈ কাণ্ড মাৰিলে, নালাগিল। চুঙাঙ্গৰ চেৰচং শইকিয়াকে যাঠি মাৰি মূৰ কাটি ললে। জংমুঙ্গে বৰকুঁৱৰীৰ মূৰ কাটি আনি পেলালেনি ডাঙ্গৰীয়া সবত। পাচে বজাদেৱো চুটিয়াৰ নগৰ চাই যি পালে নাৰে ভটিয়াই দিহিজলৈ দি পঠালে। ফাচেংমুং বৰগোহাঁয়েৰে বজা আহিল। ৪২ ॥

চুটিয়া বণত পোৱা বস্তু।—ত্যাওচুঙ্গৰিজকুংবিন-কাইতাৰাক খেদিলেগৈ। তাৰ বহুতৰ লেখা, হাতী ৩০, ঘোঁৰা ৬০, হিলৈ ৭৯; বাক, বৰ্চা, দণ্ড-ছত্ৰ, কেকোৰাদোলা, আৰোহান, পিকদান, গৰু, মহ, আনো বিস্তৰ পালে। গগৰু, বামুণ, তাঁতী, সোণাৰী, কমৰ, তেলী, মালী, ধোবা, চমাৰ, আনো বহু বিৰঙিয়াল, বহুত আনো জাতি পালে চুটিয়া যুঁজত। ৪৩ ॥

দুইটপীয়া ঘৰ।—একদিনা বৰাহী মানুহে টুনি চৰাই এসজ্ঞা বজাদেৱক ভেঁটিলেনি, কুটিলাৰ সজ্ঞা, দুই টুপ দিয়া, চাঙ্গঘৰৰ ঠেনা। বজা দেখি বোলে, আমাৰ মানুহক দেখাব। সেই ধাৰণে ঘৰ সাজিলে দুই টুপ দি। ঘৰ ভাল হল। বজা বোলে, এনেকৈ কেৱে ঘৰ সাজিব নেপায়। তাৰেপৰা বাধা হল। ৪৪ ॥

বিবিধ কথা।—আতপাচে বজাৰ দুই ভনীয়েকক ফ্ৰাচঙ্গক এটা দিলে, চুঙ্গহনক এটা দিলে। বজাৰ কুঁৱৰী মুংজীয়েকক, বীমৰ

জীয়েকক, কানমুজৰ জীয়েকক, এই তিনিক দেবীষৰ লোৱালে। শধিয়াৰ অপদ্রৱ শুনি নড়াৰ পাচে কতোদিন থাকি নড়া গুচি গল। পুসু আসি বজাদেৱক সেৱা কৰিলে। ৪৫ ॥

বৰাহী, মৰাণ, চুটিয়া জংগঠন।—আমাৰ বজায়ো বঁটা-বাহন বিস্তৰ দিলে, কণ্টাকো দিলে। পূৰ্বে যি চুকাকায়ে যি বৰাহী মৰাণ পালে থামিথুমা, থাকুনথা, থাকুনখুন, এতিয়া তাৰ নাতি-পুত্ৰিক চৰগুৱা, পাইবেলাত, দিহিঙ্গত, জাঁজিত, বাঘচোত, কতোক লজ্জককত পাতিলে। আনো থানে-থানে পাতিলে। এই চাৰিক চুটিয়া নাম দিলে। সামান্য বৰাহী, মৰাণ, চুটিয়া, কছাৰী, লুখুৰাখুন, ইহঁতৰ যি মানুহ হই তাৰ নাম নাকাটিব, চেটিয়া বুলিব। আহোমক লুবুলিব। চুটিয়া হিন্দুমতে। পূৰ্বত আহোমৰ মানুহৰ নাম হৰাল। পুৰণি মিহলি হল। জনাবোৰত চিন বল। তাক ৰাখিব দিলে। ৪৬ ॥

শদিয়াত ফ্ৰাচেংজুন বৰগোহাঁই।—বৰগোহাঁইক চুটিয়া ৰাজ্যত থাকিব দিলে, ৰাজ্য বশ কৰিবৰ নিমিত্তে। শধিয়াৰ মানুহে বৰগোহাঁইকে ৰজা মানিলে। এই কথা ৰজা শুনি বৰগোহাঁইক মাতি পঠালে, বৰগোহাঁই নাহিল। পাচে বুঢ়াগোহাঁয়ে শধিয়ালৈ গল। বৰগোহাঁইক উপায়কৈ নান্দত তুলি আনিলে। ৰজাদেৱক সেৱা কৰিলেহি। ৰজায়ো খজকৈ দাৰে গদিয়ালে। বৰগোহাঁই সেৱাকৈ গাদি ললে। ৰজায়ো চ'ৰাত বহিল। সেইদিন ধৰি বুঢ়াগোহাঁই শধিয়াৰ ৰাজ খায়। ৪৭ ॥

কছাৰী কবজলীয়া।—দেৱৰগাৱঁত, মৰজিত কছাৰী আছিল। আহোমে বাদ কৰিলে, বোলে, একে ৰাতিৰ ভিতৰতে ন-হাত দ' পুখুৰী হব, পানীয়ো বব, যেয়ে পাৰে তাৰে ৰাজ্য হব। এই গছে যাৰে ৰাজ্য বুলি কয় তাৰে ৰাজ্য হব। কছাৰীয়ে বোলে, হব। এইবুলি পুখুৰী খানিলে, দুয়ো কৈদে দুটা। কছাৰী পুখুৰী খানি গধূলি গল, আহোম নগল। ৰাতি বোকা আনি ভলিত পেলালে। পানীও আনি ভৰালে আহোমে। পাচে সেইনিশা ঘৰলৈ আহিল।

গছৰ ধোঁদত আহোম এটা সোমাই আছিল। আনাকাদিনা দুয়ো কৈদে চালেহি, কছাৰীৰ পুখুৰীত পানী নাই। আহোমৰ পুখুৰীত পানী উপচি আছে। পাচে গছতো স্তম্বিলে সেৱাকৈ। গছে বোলে, আহোমৰহে বজা, কছাৰীৰ ৰাজ নহয়। পাচে কছাৰীয়ে দেৱৰ-গাৱঁলৈ সোণৰ-ৰূপৰ অলঙ্কাৰ দি সেৱা কৰি ডেমেৰালৈ ভাগি গল। পাছে চুহুমকা বজাদেৱে সেই কছাৰীক বহুবাৰ যুঁজিলে, আৰু চেং বজাক খুনখৰাক ধৰি আনিলে। সিয়ো হাতী, ঘোঁৰা, ৰূপ এশ আনি বজাদেৱৰ পাৰ চুই সেৱা কৰিলে। তাক শিকালে-বুজালে,—হঠাতে ক্ৰোধ নকৰাবি তই। ভই ৰাজৰ ঠেনা নকৰিবি। এইবুলি বজাদেৱে হাতৰ আজুঠি দিলে বাখৰাম। বজা বোলে,—তোৰ খাটনিয়াৰ পাঁচোটো আহিব। আমালৈ ঘোঁৰা দিবি ২০, বুঢ়াগোহাঁইলৈ দিবি ৩টা; মৰজিখোৱালৈ দিবি ১টা, এই নিৰদ্ধ। ৪৮ ॥

জুঞা।—আতপাচে বৈয়ত ভাজি আনিলে। বিস্তৰ ৰাজত মানুহ পাই খানে-খানে পাতি ভূঞাহতক নিৰদ্ধ দি মেলি পঠায়। ৪৯ ॥

কৰতোয়া বিজয়।—সলাত গড় বান্ধি থৈ উত্তৰে-দক্ষিণে যি ৰাজ পায়, তাক মাৰিবৰ মন কৰিছে। যায়েঁতে বিশ্বসিংহে আহি ৰাজ্য মাগিলেহি। আপুনিয়ো বৰিল। তাক উত্তৰে কাজলীয়ে, দক্ষিণে বৰনদী সীমাকৈ হাজোৰপৰা গৰিয়াক মাৰি খেদি নি কতোদিনে ঘোঁৰাখাট পায়, তাতে বৰ ডাঙৰ যুদ্ধ হল, সাতদিন সাত-বাতি। পাচে বজাল ভাগি গল। কৰতীয়া নৈত খাণ্ডা পখালিলে।

তাতে কতোদিন থাকি আলি-পুখুৰী খানি, তাতে আহোতে গোঁড় বজায়ে এহানালে ভাল মানুহে কলেহি, গোঁড়খেৰে বুলি আহিছে আমালৈ যি হৈ লৈ আহক; এইবুলি কলে। সি কলত তাৰ বজা নাহি ভায়েকক পঠালে, তাৰ হাতত ৰূপ ১০০০, ঘোঁৰা ৩০, দায়বাক ৬২, বহুবি-বহুবি এইৰূপে দিব বুলি কবুলি কৰিলে। আমাববোৰে ছমাহ থাকি বাৰী পাতিলে। পুখুৰী খানি তাতে এক

দৌল বাকি আহোম নিয়মে গৰু-ম'হ কাটি স্বৰ্গদেৱলৈ উচৰ্গি আহি কামৰূপলৈকে আলি বাকিলে। কৰতীয়া গজাৰ কোষত পুখুৰীপাৰত খুটা পুতি সোণৰ পানী চৰাই খুটাত লিখা-পত্ৰ কৰিলে, বোলে,— “অনায়ুকে যি ৰাজ্য লব তাৰ পিতৃ-পিতামহ নবকত পৰিব, হাৰিয়ে ঝাটেৰে কোৰাব, ভিকতাৰ মেথেনা পিছিব।” এই নিষেধ কৰি আহিল। বজাত কৈ আহিল ই কাকত। ৫০ ॥

ৰাজচ'বালৈ ভূঞাৰ সন্মোগ।—ভূঞাহঁত আহি গাৱ, স্বৰ্গব, খজা বজাক ভেটিলেহি। ‘হমাহ থাকি যায়, অহাবোৰাকৈ থাকে। উত্তৰকোলত ৪ মাহ থাকি পুখুৰী খানি আহিল। দিহিজত দৌল বাকিলে, পুখুৰী খানিলে শিলিখাতলত, পানীচকি দি হাট পাতিলে দলোণুৰিত। হালধিবাৰীত নগৰ কৰিলে। ভূঞাহঁত আহি থাকে, বজায়েৰে কথা হই থাকে। বজা বায়ুগহঁতক বাদ কৰাই বজ চাই থাকে। পূৰ্বে বাক নাছিল, হাৰিব নাজানে, ভূঞাৰ পৰাহে হল। আমাৰ কাৰকাই ধনুহে আছিল, চুটিয়াত চুটিয়াখনু পালে। পিঠিয়ে জোৰ দিয়া চাৰিহাত দীঘলে তাক বৰখনু বোলে। তাকে মৰাই বজ চাই থাকে। সি ভূঞাহঁতে কথা শুনি বাদ কৰাই চালে, সি ৰাজকথা-বাৰ্তা কলে, গজা জগন্নাথৰ কথা, দেশৰো কথা কলত হিন্দুদেৱ বুলি থৈ আহিবলৈ দিলে। ৫১ ॥

গড়গঞা ডেকাৰজাৰ বিবোধ।—বজাৰ দুই জীয়েক, বৰ-গোহাঁইৰ নাতিয়েকত এক জীয়েক দিলে, বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেকত এক জীয়েক দিলে। নাপাই বুলি বুঢ়াগোহাঁইয়ে নানে, বজা কলকৈ দিলে। টংচু সন্মিকাহঁত একজনা দিলে। একদিনা বজাদেৱে ডেকা-বজাৰে কুকুৰা যুঁজাই বোলা-বুলি লগাই গুচি আহিল। একদিন বজা গড়পাৰলৈ আহিল। বজা সেই সময়তে সৰুগোহাঁইক কোলাকৈ আহিল। ডেকাৰজায়ে বাপেক বজাক সেৱা কৰিবলৈ আহিল। গোহাঁইক দেখি সেৱা নকৰি মথৰীত আৱজি বল। পাচে উলটি আহিল। বজায়ো খজকৈ থাকিল। ৫২ ॥

তুৰ্ব্বকৰ পৰাজয়।—সেইবেলা বজালৰ বজায়ে তুৰ্ব্বক নামে এক নবাবক পঠালে। সিয়ো আহি খাটে পালেহি। আমাৰ বজায়ে বাৰ্তা পাই খবৰ দিলে। ক্ৰাচেজযুদ্ধ বৰগোহাঁই পৰিল, একুৰি হেঙ্গদানখৰা পৰিল, কৰিং একুৰি পৰিল, খাণ্ডযুদ্ধকিংখাম পৰিল। হৌসকি আহি বলহি। তেওঁৰে সলনি তনখামক বৰগোহাঁই পাতিলে। আমাৰবোৰৰ নাৱ-নাৱৰা হৌসকাই আনিলে। বজা খেদি যাব খবিলে। গড়গঞা বজাক তৰে যাব দিলে। সবোও খেদি গল। পাচে দিনচাৰেক থাকি নাৱ-নাৱৰা যতনকৈ লৈ দুই দিকিৰপৰা যুদ্ধ খৰি বজালক ভজালে। সিয়ো হৌসকি গল। বহুত সৈন্য পৰিল। তাৰ আহিলা-পাতি বিস্তৰ পাই সলাত বলহি। পাচে দিনচাৰেক থাকি দিহিজলৈ আহিল। গড়গঞা বজা পাচ পৰিল। ৫৩ ॥

ৰাতিৰ ভলত বিয়াগম পুৰুষ।—সেইবেলা তুৰ্ব্বকে শ্ৰীতি হওঁ বুলি যোত সমে কণ্ঠা দিলে। সেই কণ্ঠাৰ কাৰণে পিতা-পুত্ৰৰ বিৰোধ হল। অৰ্দ্ধেক লোকেৰে আলচি যুদ্ধ নেৰিবি বুলি শপত কৰিলে দিহিজত হাত জোবোৰাই। বগুৱাবোৰক বঁটা দিলে। বৰপাত্ৰক ভামুলীকুঁৱৰী এজনী দিলে। পাচে ডেকাৰজা নাযাবৰ হৈ বৰগোহাঁইক পঠাই আনিব দিলে। ডেকাৰজা নাহিল। একদিন বজা চ'ৰাত ওলাই নগাৰে সীমাকৈ গড় বাঁধিব দিলে। প্ৰথমৰ হজ খানোতে এক মানুহ ওলাল। বা-বিচনীত কোৰৰ চাব লাগিল। সি যুৱা হাঁ হেন ওলাল। পাচে সেই মানুহে বোলে, মোক কিয় তুলিলি? আমাৰ মানুহে বোলে, নাজানি তুলিলো। সি বোলে, লোহিত কোনপিনে গল? আমাৰ মানুহে বোলে, উত্তৰ পৰ্বতৰ সমীপে গৈছে। সেই মানুহে বোলে, কলিকাল হল, মোক পুতি থ। ইহঁতেও পুতি বজাত কলেগৈ। বজা বোলে, কিমান ডাঙ্গৰ? সিহঁতে বোলে, বা-বিচনীহে দেখিলো, এটা হাতীৰমান হব। পাচে গড় নাবাকি আহিব দিলে। সেই পৰ্বতৰ নাম দেৱপৰ্বত থাকিল। তাৰে সমীপতে খুলু বজাৰ মোদাম আছে। ৫৪ ॥

লুহিত বজাই দিয়া সোণৰ ফণি।—একদিন বজা কাপী নগৰলৈ গল। পাচে পছ মাৰি বজ কৰিবলৈ যাওঁতে লুহিতত জাল বোৱালে। জাল লাগিল। টেমেনিয়া ডোমে বুৰ দিলে। নোলাবৰ দেখি বৰপাত্ৰে বৰ দিলে। আপুনি দেখে লুহিত বজাৰ ঘাটত জাল লাগিছে। পাচে গুৰাপানেৰে তুতি কৰিলে। তুফ হৈ জাল একটাই বোলে,—ডোমে মোৰ ওচৰলৈ আহে, তাতেহে মাৰি থৈছোঁ। সেইবেলা লুহিত বজাৰ দুই কুঁৱৰীৰ ফণি সোণৰ ডাবদিয়া। তাৰে হুই বিবাদ কৰিছে। তাৰে এজনীয়ে বৰপাত্ৰৰ গালৈ পেলাই দিলে, বোলে, আৰে নিমিত্তে বিবাদ লাগি থাকে, তই নে। বোলে, আক কি কৰিম? লুইত বজা বোলে,—ধৰি, ই থাকিলে ঐশ্বৰ্য্য মুগুচে। পাচে এওঁ মৰা ঘেন ওলালহি। পাচে কতোৰেলি থাকি জীলত বজা বোলে, কি দেখিলি? বৰপাত্ৰ বোলে, যি দেখিলে সমন্তেখনি বজাত কলে, কণিকো দেখালে। বজা বোলে,—তোলৈ দিছেনে মোলৈ দিছে? এওঁ বোলে,—মোলৈহে দিছে, তুমিয়ে লোৱা। বজা বোলে, যাক দিয়ে সেইহে পায়। ৫৫ ॥

দিহিজীয়া বজা হুত্যা।—সেই বছৰত ধানৰ গছত চাউল হল। আনো শস্তসৰ বহুত লাগিল। ৰাজ্যৰো সুখ হল। পাচে বজা তাৰেপৰা দিহিজলৈ আহিল। ডেকাৰজাৰ মাকক শপতাই পুতেকক আনিবলৈ পঠালে। কুঁৱৰীয়ো নাছিল। পাচে বজায়ে খংকৈ খেদি গল। জেৰাংকোথলৈ ডেকাৰজা ওলাল। তাতে বৰ নোৱাৰি হুইকি তিৰৈকোথে আহি দিখোকোথ পালেহি। তাতে বৰ নোৱাৰি হেন জানি গাভৰুবোৰক আগকৈ পাৰ কৰাই পঠালে। বজা বোলে, ইবোৰ কোন কোন হলে? বোলে, দেৱতাৰ বোৱাৰীবোৰ, দেৱতাক আহিবৰ দেখি পলাই যায়। পাচে বজা দুখকৈ দিহিজলৈ গুচি আহিল। পাচে ডেকাৰজায়ে মানুহ পঠাই দিলে, কহাৰী কুঁৱৰী গালৈ। পাচনি বেটী পঠাই বোলে, পঠাওক। ঘেন-ভেন প্ৰকাৰে মাৰি দিব পাৰে যদি বৰচাউ পাতিম, এই কথাতে সজ্ঞাত বুজি ধন লেহেভিয়া

ভায়েকক ভিৰোভা সাজ পিন্ধাই পঠালে। সি বাতি গৈ বজাক খুন কৰিলে। লাল্লি কামাওত। চুহুংকা বজাৰ ভোগ ৫৩ বছৰ। দিহিজীয়া বজাৰ কথা গত। ৫৬ ॥

চুহুংকা গড়গঞা বজা।—বিখ্যাত বুজ লাগিল পিতা-পুত্ৰৰ সেইখনিক বগচেখাম বোলে। বিখ্যাত চেপি ধলেহি তাকে চেপন বোলে। ডেকাবজা স্বৰ্গবজা হল। কছাৰী কুঁৱৰীৰ দুই ভায়েকক বাতমাল ধনক গাত খানি তলে-ওপৰে কাঁইট দি পুতি ধলে। পাচে ভায়েকবোৰে শুনিলে বাপেক বজাক মাৰিবৰ। দেওবজাত বাজে পাঁচ ভায়েক নামৰপীয়া বজা, তিপাম বজা, মহজীয়া বজা, চাৰিজ বজা, দুববজা, এই পাঁচ ভায়েক এঠাই হৈ দীঘলমোৰত বুজ লগালে। গড়গঞা বজাক নোৱাৰি পলাই গল। বজায়ো খেদি গৈ ভিবকবুখত বগ ধৰিলে। বজা বেচি পাঁচকো ধৰিলে। তাতে বুৰমালা বান্ধি আহিল। ভায়েকহঁতক ধৰি আনি দিহুংকাত মাৰি পুতি ধলে। দেওবজাক বাধিলে। পাকৰো কাজ কৰিলে। চুল্লিখুং নাম লৈ। ৫৭ ॥

হেমনবাৰী বা গড়গাওঁ।—দিখৌকোখে সীমা পাটমালি ভিতৰ কৰি নগৰ মৈবাই গড় বান্ধি লৈ তাতে এখন মানুহ গুচাব নোৱাৰিলে। তাক হেমনা বুলি মাতে। সি কঙ্গনখাওমুঙ্গ নাতি, বাঁজীবজা। বজাকো বৰকথা মাতে। সি বোলে,—মোৰ আৰা কটা মাটি, বজা কি ? এই নিমিত্তে নামকালে গড় কিছু খণ্ড হৈ থাকিল। সি মৰিলতহে গড় বান্ধিব পাৰিলে। এতেকেহে হেমনবাৰী বোলে, এতিয়াও। বজায়ে নগৰৰ গড়গ্ৰাম নাম দিলে। চাৰিখন দুৱাৰ দিলে। ৫৮ ॥

দিখৌৰ কাষত মানুহৰ বসতি।—সেইবেলা বানকা নগা মাৰিছে। দিখৌৰ দুইকোখে হাবি কাটি মানুহ বহিব দিলে। দহ-কুৰিয়ে এঠাইকৈ হাবি কাটে। কতোৱে অকলে কাটে। ৰাজ মাৰি অনা-বোৰে বোলে, তহঁততে মাগি খাম, এনে দুখ-বন কোনে কৰে, আমাৰ খানখিতে নাই। বজাদেৱে চাই ফুৰে। বোলে, দুখ কৰিলেহে দুখ হয়। ভোৰহে পো-নাতিয়ে আধিকৈ খাব। এইবুলি বজাদেৱে

বজাকৈ থাকে। ভাতপাচে বানফাজৰ নগা মাৰিলে। চুঙ্গডাজক দিখোৰ দক্ষিণপাৰত মাটি দিলে। বজা হাবি কাটিবলৈ বিস্তৰ মানুহ দিলে। উত্তৰকুলীয়া উজীৰ যুঁজত আমাৰ মানুহ বিস্তৰ পৰিল। চুঙ্গডাজৰ বৰবৰা পৰিল। টংচু সন্দিকাই হ'ই পাচে বৰবৰা পাতিলে। বজা দিখোৰ কোথত দ'ল বান্ধিব দিলে। দিহিঙ্গৰ নিয়মে এখেতো হাট পতালে। দিহিঙ্গৰ ঠানে নাম থলে। ৫৯ ॥

টংচু বৰবৰা।—আতপাচে টংচু বৰবৰাক বজাদেৱে বংশ বুদ্ধি নহওক বুলিলে। তাৰ কাৰণ কহোঁ।—দিহিঙ্গীয়া বজাৰ জীয়েক বানতুন নগাৰ লৰা এটি তুলিলে। পাচে আপোনাবো এটি হল। পাচে বজাৰ জী বজাজোৱাই মৰিলত নগা লৰাক ভাগ নিদিয়ে। এই কথা গড়গঞা বজাত কলে। বজাদেৱে বোলে,—তই ভাগ দে, বায়ে যে তুলিলে। ই বোলে নই দিব নোৱাৰোঁ। সি ময়ে সমান নেকি ? ভাগ নেদিবৰ দেখি একলখৰিয়া বান্ধত বজা খংকৈ তোৰ বংশ বুদ্ধি নোহোক অখিকৈ, এইবুলি বৰবৰা ভাঙ্গি লাউতক পাতিলে। টংচু নগাকো বজা মাটি-বাৰী দি পাতিলে, ভাল মানুহ কৰিলে। ৬০ ॥

ঘৰমুৰি এপোৱা।—আতপাচে এপোৱাকৈ মানুহ ঘৰমুৰি তুলিলে, বন কৰাবলৈ। বনকো নিয়মকৈ দিলে। আহোমে কতো বই, কতো নবই। ৰাজমাৰি লোৱাবোৰে, সেই বোলে তাকে কৰে। গড়গঞা বজাৰ ৰাজভোগ ১০ বছৰ। লাক্সিহুংমাওত গড়গঞা বজাদেৱ হ'বাল। ৬১ ॥

নড়া কোঁৱৰ।—তান পুত্ৰ চুৰিম্কা বজা হল। তিনি বৎসৰৰ পাচত আমাৰ ৰাজ্যত নড়াবজা সোমালহি। তাৰ কাৰণ কহোঁ।—মানভৰাত ৰণ হাবি আহি পাচে আমাৰ বজাৰ ভনীয়েকক খুজি গল। বজা নেদিলে। পাচে নড়াবজা অসন্তোষ কৰি হাতী-হোঁৰা, বেটী-বন্দী যোঁতক সমে দিলেনি। নড়াবজা সেই কুঁৱৰীৰ হাতত চুৰি দিলে, আমাৰ বজাক মাৰিবলৈ। এই ভেদ তাৰে ভাল মানুহ এটায়ে কলে। পাচে বজা প্ৰমাণ পাই তাক ভাল মানুহ কৰিলে। আতপাচে নড়াবজাৰ জীয়েকক জোৱাইয়েকক নড়াবজা বোলে,—এনে কথা যে

কই, তোৰ ৰাজ্যলৈ ভাই বুলিহে আহিলোঁ। এইবুলি যৌতক দিয়া ভাবে তিনিটা মানুহ কাটিলে। এটা পলাই আহিল। পাচে আমাৰ বজা শুনি বুঢ়াগোহাঁইক বগলৈ পাচিলে। সেই বগত বুঢ়াগোহাঁই পৰিল। বৰগোহাঁইক পঠালে। এয়েঁ গৈ সেৱা কৰিলে নড়া-বজাক। বজাৱো কান্দি বোলে, যেনে লাগে তেনে কৰ। এইবুলি নড়াবজা আপোন ৰাজলৈ গল। পাচৰপৰা কতোবোৰ মানুহ একত্ৰাই আনিলে বৰগোহাঁয়ে। তাকে নড়া বোলে। তাৰে লগত নড়াবজাৰ বজ্জহ এখৰ আহিল। তাকে নড়াকোঁৱৰ বোলে নড়াযুদ্ধত। ৬২ ॥

আঠাবাৰী গাওঁ।—বৰগোহাঁইৰ জীয়ৰী মিছাউ, সৰুমিছাউ, বৰ-মিছাউ, যমুনাকোথত পুখুৰী খানিলে। আনো খানে-খানে পুখুৰী খানি গণক বায়ুগক দান দিয়ে। সোণ-ৰূপ, কাপোৰ, কঁড়ি, গৰু, মাটি দান দিয়ে। দিহিঙ্গৰ বাটত পুখুৰী খানোতে আঠা-সলোৱায়ে আঠোটা আঠাপুলি ভেটিলে বজাক। তাকে বৰীয়া দি কই ধলে। তাতেহে আঠাবাৰী বোলে। ৬৩ ॥

লগুণবন্তৰি লেকাই চেউয়া।—লালি ককোত বৰমিছাউ মৰিল। শলগুৰিত চাৰিপুৰা মাটি জুৰি মৈদাম বান্ধি পুতিলে। তাতপাচে বজাৰ ঘৰ পুৰিল। নগৰ কৰিলে দিখৌৰ দক্ষিণপাৰে। সেইবেলা চিলাবাই যুদ্ধক আহিছে। আমাৰলোকে শুনিলে বোলে, মহাদেৱৰ পুত্ৰ, বলে জিনোভা নাই, গো-ব্ৰাহ্মণ নামাবে। এনে শুনি আমাৰ ৰাজ্যৰ সকলো জাতিয়ে লগুণ পিন্ধি কোঁট লৈ গৰুত উঠিলে। খেদি গৈ যুদ্ধ ধৰিলে। পাচে চিলাবানে দেখে,—“গো-ব্ৰাহ্মণহে যুদ্ধক আহে। কত্ৰ নহয়, আনো জাতি নহয়। আত ব্ৰাহ্মণ-বৈষ্ণৱহে আহে। আক যুদ্ধ কৰিবলৈ আমাৰ ভাল নোহে।” এইবুলি চিলাবাই কিবি আপোনাৰ দেশলৈ গুচি গল। পাচত আমাৰলোকে বিস্তৰ কোচানক ধৰি ধৰি কাটিলে। তিৰোতায়ো ঠোৰাবে কোবাই মাৰিলে। যি তাৰ আহিলা-পাতি পালে বজাক যোগালেনি। আতপাচে কোনো জাতিয়ে লগুণ লুণ্ঠালে। বহুত বায়ুগ হ’ল। বহুদিন থাকি চিন

খৰিব নোৱাৰিলত সবে বোলে, মই বামুণ। এতেকে বজাদেৱে বিচাৰিব দিলে। লেকাই বৰবৰা বিচাৰ কৰিব। যাৰ গুচাব লাগে গুচাব, যাৰ বাধিব লাগে বাধিব। পাচে সেইৰূপে লেকায়ে কৈবিলে। কতো ব্ৰাহ্মণৰে গুচিল, কতো অশ্ব জাতিৰে থাকিল। কতোৱে শপে, কতোৱে বৰ দিয়ে। এই নিমিত্তে লগুণৰ গিৰি লেকাই চেটিয়া বোলে। এই কথা এইমানে গল। ৬৪ ॥

কোচৰজাৰ সৈতে অৰ্জুনেৰ প্ৰীতি।—ওলট বহুৰে মাল-শুল্ল শুনিলে বোলে, ব্ৰাহ্মণ নহে। মেচে ছদ্ম কৰি ব্ৰাহ্মণ হৈছিল। আকে শূনি খেদি আহি ফুলামত বলহি। এতেকেসে তাক মেচাধৰ বোলে। পাচে সৈন্ত বিস্তৰ শূনি কিছু যুদ্ধকো নোৱাৰি চৰাইখোৰোং পৰ্বভলৈ গল। ওলমাল খুজিলত আমাৰবোৰে আহি যুদ্ধ কৰিলেগৈ। সেইবেলা চুঙ্গডাঙ্গৰ চেবচংকুংবজ্জৈ নগৰীয়া বকৱা, তান ভাই মূং গড়গঞা সন্মিকাই, নেক্কা ফুকিনমূং কেনয়, টংচু সন্মিকাই, থামুংফুকিনমূং কাণ্ড লাগি মৰিল। পাচে আমাৰলোক ভাগি দিখৌ পাৰ হৈ ৰাতি বিস্তৰ মেচ কাটি পুৱা পাৰ হৈ বল। এনেৰূপে লগালগি সব নোৱাৰি আমাৰ হুইকি আহিল। মাল-শুল্ল গই মজালিত বহিলগৈ। তাৰপৰা উজিৰক পঠাই বোলে,—“ভাই বজা ৰণ দিয়োক। বাদিয়ো দিয়োক। আত থাকি কি কৰোঁ। দুই হাতীৰ যুদ্ধই কৰাৰ মন। আকেসে বোলে, আমিযো প্ৰজাৰ শীত-উষ্ণ কুখা-ভৃষ্ণ ব্যসন, প্ৰজাৰ ব্যসনে বজাৰ ব্যসন। আকে জানি গো-ব্ৰাহ্মণ আগ্ৰসে ৰহোক। আমাক চিতপি পঠক।” পাচে আমাৰবোৰেও এইৰূপ বজালৈ জনাই পঠালে। পাচে আমাৰ দোহৰাই বুলিলে, বোলে, উজিৰ, তোৰ বজা কি পালে গুচি যাব স্তুধি আহিবি। তোৰ লগত আমাৰ ভেজু পুতেক যাব। এইবুলি পঠালে। পাচে ইহঁতো গৈ এইৰূপে কলত পাচে মাল-শুল্ল বোলে,—“তিনি গোহাঁইৰ বেটা দিব, বৰনেওগৰ সৰুবেটা দিব, চুঙ্গ-ডাঙ্গৰ, আত বাজেও নবাববোৰৰ বেটা দিব। তেবে আমি কিবিয়া যাম।” সকলৰো লৰা দিলে। বৰগোহাঁইৰ লৰাৰ সলনি বজাৰ ভাই

ভামোলনোখোৱা গোহাঁইক দিলে। চুলডাঙ্গৰ লৰা মেদি বেটাৰ লৱা দিলে। গধূলি ওল পাই কোচৰজায়ে ভটিয়াই গল। কোচানৰ বৃদ্ধ গল। ৬৫ ॥

কুঁৱৰীৰ মৈদাম।—আতপাচে লাক্সি কামাওত সকমিছাও হেৰাল। পাচে বজাদেৱে গোহাঁইবোৰক বোলে,—‘বৰমিছাওৰ ওচৰতে সকমিছাওক পুতিবি। মঞি মৰিলে দুইবো মাজতে মোক পুতি মৈদাম একেটা কৰিবি।’ এইবুলি সকমিছাওক পুতিলে। ৬৬ ॥

মহামায়্যৰ দেৱঘৰ।—আতপাচে জয়ন্তাৰ বৰগোহাঁই বগালৈ আমাৰ দুই মানুহ পঠাই কহাৰ কাৰণে কলত বাক বুলি মানুহ পঠাই জয়ন্তাৰ দুই মানুহ লগত দি পঠালে। পাচে আমাৰ বজাদেৱে তাক তুলি বাত-বতৰা স্তুধি বৰা-বুককেৰে আনচি তাইজিন; তাইভেথুং, তাতাউকে, এই তিনিক পঠাই জয়ন্তাৰ কহা অনালে। জয়ন্তাৰ কহায়ে মনত দুখ কৰি কান্দি নিতে থাকোতে একদিন মহামায়্য গুপুতে বোলে, মঞি তোৰ লগতে আহিছোঁ। তোৰ জোৱাইত কৰি মোক লৈ ঘৰ সাজি দিব। পুৱাতে বজাত গুপুতৰ কথা জয়ন্তা কুঁৱৰীয়ে কলে। পাচে বজাদেৱে শুনি দিখোকোখত ঘৰ কৰি জয়ন্তাৰ পৰা পূজাৰী বামুণ আনি অষ্টভুজাক ধাপিলে। ৬৭ ॥

অৰ্গদেৱৰ সোণাৰীৰ জী কুঁৱৰী।—বৰমিছাওৰ লগত সোণাৰী জীৱনী এটি আছিল পাচনী হৈ। পাচে তেওঁ মৰিলত সকমিছাওৰ লগতো সেইৰূপে আছিল। পাচে তেওঁ মৰিলত সোণাৰী জীয়েকক কুঁৱৰী পাতিলত সোণাৰীৰ উদ্ধৃতি ডাঙ্গৰৰূপে বাঢ়িল। সিহঁতৰ ঘৰ সজাই পুখুৰী খনাই দি ভাল মানুহ কৰিলে। কুঁৱৰীয়ে বজাক বশ কৰিলে। তিনিজন গোহাঁইদেৱকো লগৰপৰা অপবাদ দি খেদোৱালে। দিখোকোণত হাইঠাঙৰিৰ পোনে দক্ষিণপাৰে পুখুৰী খনালে। বজাৰে ঘন কৰি বেলেগে আলি বাকিলে। নানাৰূপে প্ৰজাক উপদ্ৰৱ কৰে কুঁৱৰীৰ খাটনিয়াৰবোৰে। ৬৮ ॥

নাহৰ কৌৱৰ।—বাজখোৱা চেটিয়া নাহৰ। তাক কৌৱৰ
পাভিলে। উত্তৰকুলৰ অধিকাৰ পালে। সি বোলে, মঞি কথা
হওঁ। এইবুলি তাৰ গঞাসমে উদ্ধাৰ হল। আত আলি পুখুৰী
কৰি বজা ভাঙিলে। পুখুৰী উচৰ্গোতে এক ব্ৰাহ্মণে অগ্ৰপূজা
নেপাই বোলে,—“তাৰ পুখুৰী বৰ্জিত হক। আত স্নান-পান
কোনো নকৰোক।” এই বুলি অৰিহণা নলৈ গল। নাহৰৰ অনেক
প্ৰকাৰ প্ৰজাক পীড়া কৰোঁতে বৰগোহাঁয়ে বজাক জনাই বোলে,
কুঁৱৰী নাহৰে ৰাজ ভাঙিলে। তোমাৰ ঘৰ নসৰে, তাৰহে ঘৰ।
এইৰূপে অনেক কলত বজা বোলে, যেনে লাগে তেনে কৰোক,
মোত কৰ নালাগে। পাচে বৰগোহাঁয়ে গৈ শিলিখাতলত হুকি
দি মানুহকো ভেটি বাব নিদিছিলে। গোজলোজৰপৰা নাহৰ উজাই
আহোভে ততে ৰাখিলে। আইকুঁৱৰীয়ে শুনি কাটি আনিবলৈ পঠালে।
এৰি নিদি তাক তাতে মাৰিলে। পাচে কুঁৱৰীয়ে খেদি গলত
বৰগোহাঁইৰ টানমাত শুনি উলটি আহি অনেক দুখ কৰিছিল। ৬৯ ॥

বজালৈ বঁটা-বাহন।—আৰ পূৰ্বে চৰাইখোবোঙত বজাদেৱ
আছোতে নগা বজা উপকাৰ পাই তাৰে হাজিৰক হৈ বোলে,—
“ভয়ো খোৰা, ময়ো খোৰা, লেফেৰা বৰবৰা সিও খোৰা। ভাল
হৈছে। এইবুলি বিল এখন, মানুহ ২০টা, মাটি ২০ পুৰা দি
বৰদুৱাৰ তাতে সজাই দি ভিৰোতা এটা দি বোলে,—“বহাৰি আহি
এই ঘৰতে থাকিবি।” এইবুলি বঁটা-বাহন দি পঠালে। ৭০ ॥

খোৰাবজাৰ মৃত্যু।—উত্তৰত হাতী খৰিবলৈ বৰগোহাঁইক
পঠালে। পাচে ভূঞাহঁতৰ পোনে হাতী গল। সেই দাইভ ভূঞা-
হঁতক কাটিলে। বৰাগী এটি আনিলে। একো নকৰি ৰূপ, কাপোৰ দি
পঠালে। লাল্লি কাপচানত খোৰাবজাদেৱৰ মৃত্যু; ভোগ ৫০। ৭১ ॥

চুচেংফা প্ৰভাণসিংহ।—তানপুত্ৰ চুচেং বজা হুই সোণাবী জী
কুঁৱৰীক সৎসং সহিতে মাৰিলে। শিকৰীঘৰ উঠি আওবৰ কই
কাইজক বঁটা-বাহন দিলে। ৭২ ॥

পাইকৰ নিৰ্বন্ধন।—আতপাচে দহ-শৈয়াতৈ মানুহ হেজাৰ বন্ধাই ডা-ডাঙ্গৰীয়াসকলক মানুহ নিৰ্মমতৈ দিলে। লেফেৰা বৰবৰা মৰিলভ খাওহুং টংচু সন্দিকাইক বৰবৰা পাতিলে। পূৰ্বত তাওকাক আদিত দহখান গড় কৰিলে। মাহিলি অন্তৰ্বে ৰাজ্যক ভাত খুৱায়। আপুনি বজাদেৱে হাতত লাথুটি লৈ তাৰ মাজে-মাজে ফুৰে। কোনোক আপুনি তলিয়া ধৰি মজ্জহ-পাচলি দিয়ে। মানুহ ডাগিয়ে-ডাগিয়ে পাতিলে। চৈৱনাচোৱতে ৰাইলুঙ্গ পৰ্বতৰ কোণে নগাৰ সীমনা কৰি গড় কৰিলে। সেইবেলা খোৰাবজাৰ দিনত নিয়া ওল নবনাৰায়ণে কিৰাই পাতালসিঙ্গৰ হাতত দি পঠালে। ৭৩ ॥

টঙ্গছ সন্দিকৈ বৰবৰা।—আতপৰে চৈৱনীয়া সন্দিকাইক অভয়-পুৰত পাতিলে। একদিন টংচু সন্দিকাই বৰবৰাৰ বৈণীয়েকক বজা মাতি পঠালে। তাই বজাক বৰকথা কৈ পূৰ্বে যে বুলিলে মই বজা হলে তোক ভাল কৰিম, এতিয়াহে মনত পৰিল। এই বুলি নগল। তিপামৰ কথা কৈ তামুলীয়ে বজাৰ আগত বোলে, গিৰিয়েকে বুলিবলৈ এনেকৈ শিকাইছে, তাতেহে বোলে। পাচে ই দায়তে টংচু সন্দিকাই বৰবৰাক লাঠৈগড় বন্ধা ইঠাইতে টঙনিয়াই মাৰিব দিলে। ৭৪ ॥

শুকটী তামুলী বৰবৰুৱা।—তেওঁৰ সলনি বৰবৰা শুকটী তামুলীক পাতিলে। তেওঁ বৰবৰা হৈ দিহিঙ্গত মথাৰী বন্ধালে। মেচাঘৰ, ভেলীয়াডোঙ্গা, গজপুৰ, এইবোৰত পুখুৰী খনালে। গড়গাওঁ মেৰাই বাঁহগড় ৰাজি দহখান দুৱাৰ দিলে, তিনি ঠাইত সিংহদুৱাৰ দিলে। এই আপাহতে বৰবৰা নাম শুচাই শুকটী তামুলীক বৰবৰুৱা পাতিলে, জেওৰা ভেটিবৰ ভাল দেখি। ৭৫ ॥

ভগাবী গৌহাই।—ৰৌমৰীয়া গণকক ভগাবী বৰুৱা পাতিলে। খাতোৱাল চেটিয়াৰ জীয়েক বৰকুঁৱৰীক মেচাঘৰ দিলে। এতে-কেলে মেচাঘৰৰ পুখুৰী দিলে। পৰ্বতীয়া বৰগোহাঁইৰ জীয়েকক বজাত বিয়া দিলে। বৰগোহাঁইয়ে চুটিয়া বন্দী এটা আইকুঁৱৰীৰ লগত দিলে। পাচে আইকুঁৱৰী পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী হৈ তাকে

মেলৰ অধিকাৰ পাতিলে। পাচে বজাদেৱত কথা-বাৰ্ত্তাত ভাল পাই ভগৱী গোহাঁই নাম দি সবাবে অধিকাৰী কৰিলে। ৭৬ ॥

জয়ন্তাব কন্ধ্যা আনে সাতগাৱেঁদি।—আতপাচে জয়ন্তাব বজাৰ কন্ধ্যাৰ কথা কৈ পঠালে, বোলে, সাতগাৱেঁ যদি নিয়ে কন্ধ্যা এটা দিম। গোড়ায়ে বজালৰ কাৰণে নোৱাৰি। পাচে আমাৰ বজাদেৱে শীতলিয়াক পঠাই বাট খুজিলত বাট নিদিলত পাচে খামচিন বৰ-গোহাঁই, লাউপেত বুঢ়াগোহাঁই, লাকু বৰপাত্ৰ, তিপাম বজা, চাৰিং বজা, সোন্দৰ গোহাঁই, এইসকল গৈ কন্ধ্যা আনিলে। পাচে বজা মাৰিবলৈ মন কৰি গৈ ইটাগড়ত বল। সোন্দৰ গোহাঁয়ে, বৰ-গোহাঁয়ে, এইসকল গৈ কন্ধ্যা আনিলে। কুলিকোথত বল। বৰিবো বুলি আহি কছাৰীয়ে ৰাতি কোকমোকত হাতীৰ হাতে গড় ভজাই বিস্তৰ মানুহ কাটিলে। সেইবেলা শুৱৈ লক্ষৰক গুচাই লাইতা-বুজৰ নাতিক দিলে। ৭৭ ॥

আহোম-বজালৰ ৰণ।—আতপাচে পৰীক্ষিত বজাক বজালে ধৰি নিলত চৈয়দ বাবাবকৰ নবাব হাজোত থানা দি ৰহিল। মুদৈ দুটা শিজৰীত কিনাবিকা কৰিবৰ ছলে পঠাই। আমাৰ বজা শুনি বোলে, হলহলহে কৰে। এইবুলি বজা চেংখা পঠাই মুদৈক কটালে। নাও আনিব দিলে। তাৰে এটাই গৈ নাবাবত কলেগৈ নাবাবে সত্ৰাজিতক মতাই হাবুং শিকচাইক খেদি যি পাই লুটি নিলে আকে শুনি বজাল ধৰিবলৈ মন কৰিলে। কছাৰীৰে যি বিৰাজ হৈছিলে তাৰেও প্ৰীতি কৰিলে। সংশয় গুচিল কছাৰীত। পাচে ভাজৰীয়াসকল গৈ ভড়ৰী কোথত কোঁঠ দি বলগৈ। পাচে বজালে ৰাতিপুৱা কুলিলাৰত ভড়ৰী পাৰ হৈ বিস্তৰ মানুহ কাটিলে। আমাৰো বৰ নোৱাৰিলে, চামথৰালৈ আহিল। এইকথা বজালৈ জনাই পঠালে। পাচে এইকথা বজাদেৱে শুনি হুকি মাৰিলে কি কয় বুলি। ৭৮ ॥

মহেশ্বৰলৈ তুঁতি।—পাচে বজাদেৱে অনেক সন্তাৰ লৈ মহেশ্বৰ বৰত স্তুতি-স্তোত্ৰ কৰি বোলে, মহেশ্বৰ, মোক বজাল শত্ৰুক মাৰি

দিয়া। এইবুলি গৈ নিজাত ৰাত্ৰি বোলে, মঞি বাই বজাল মাৰি দিম, অনেক সেনা ৰাতি-না লৈ। পাচে বজাদেৱে চেতন পাই চকীত হুৰি দিলে বোলে, মানুহ ৰাতি যাবৰ সাৰ পালিনিকি ? চকীয়ালে বোলে, একো নেদেখো। ফাটোৱালে বোলে, ৰাতি এপৰমানৰ পৰা মানুহ যাবৰ সাৰ পালোঁ। এতিয়াহে নিসাৰ হল। আমি বৰ নোৱাৰি আমি আঁতৰিহে আহিলো। এইকথা বজাদেৱে শুনি বোলে, পুৱাৰে ৰাজ আগ হল। আজি মঞি যাব লাগে। এইবুলি বজাদেৱে নিৰঙ্কৈ গল। বজাদেৱে সোণ এচক, ৰূপ এচক লৈ লাইপেলত হাতীত উঠি লুইতত নামি বোলে, হে ব্ৰহ্মপুত্ৰ, যদি মঞি বজালত ৰাখিম, মোক তল নিয়া, বা যদি জিনিম মোক থাউনি দিবা। এইবুলি লুইতত থাউনি পাই হাতীয়েৰে নামি গলত হাতীৰ পেটে মাভৰ পানীয়ে পালে। তাতে ৰূপ সোণ পেলাই বজা গা ধুই আহিল। তাতো বগজয় বাৰ্তা পাই ভড়বীতো পূজা পালে। বোলে,—“ভড়বী আই, বজালখনি খাই দিয়া।” ৭৯ ॥

ভড়বী যুদ্ধত বজালৰ পৰাজয়। - আতপাচে মাঘৰ সাতদিন যাওঁতে চপকৰে গৈ ভড়বী কোথত গৈ বগ ধৰিলে। উত্তৰে ভড়বী, দক্ষিণে বৰপেটা, পাচে ঘোৰ বগ লাগিলত ভড়বীত যি বজাল পাই উটুৱাই নিয়ে। বায়ত পেলায়ো সবে কাটে। লুইতত পানী বৰবেগে আসে, লোক পাই বজালকে উটাই নিয়ে। দক্ষিণে বজাল ভাগি পলায়। বৰপেটা দলনিত পৰিলগৈ। তিবোতাবোৰে বেঞাবে বজালক কোবাই, কতো খেৰেৰে জুই লগাই দিয়ে। এইৰূপে উত্তৰে-দক্ষিণে বজালক ভজাই খেদি নি ৰালিত খাগৰিৰ ভেঁটা দি ৰাখিলে। তাতে আঁধে গোহাঁইক পালে। বজালৈ জনাই গল। বজা আহি বোলে আমাক এনে বজালেহে যুঁজে। এইবুলি জোৰেৰে ভাটিত জুই দিব দিলে। এই বজালক নি ঠায়ে-ঠায়ে পাতিলে। কতো ডাকবীয়া-বোৰক বাটি দিলে। ভড়বীত বগ-কথা, জয়। লাক্সি খুতমিত, মাঘ মাহ, দিন ২২। ৮০ ॥

মোমাই-ভানুলী আদিৰ ৰাজ্য সংগঠন।—আতপাচে মমাই-ভানুলী আদি ডাঙ্গৰীয়াবোৰক ৰাজ্য পাতিব দিলে। উত্তৰত খবঙ্গী, মৰঙ্গী, দৈয়াং, কুখৰ, ভূঞা, ভেউয়া, দোলামাৰি, বৰচৰিয়া, আন-লোকৰ গাওঁ মমাই-ভানুলীয়ে পাতে। অভয়পুৰ ফুলবৰুৱা শিকচায়ে পাতে। শলগুৰি, নামডাঙ্গ, টংচু সন্দিকায়ৈ পাতে। ফুটুকাভলি পুখুৰী আলি বান্ধে। এইক্ৰমে আনো ডাঙ্গৰীয়াসকলে গাওঁ পাতিলে। দোপগড় শিলপানীত নগাচুৱাৰ কৰিলে। বোমাৰিয়ায়ে বোলে,—“চাৰিভাগৰ এভাগ যদি দেৱতালৈ দিয়ে কিনো দুখ ৰাজে পায়?” এইবুলি বজাক কলত বজা বোলে, ভালেহে বুলিছ, তয়ে নিয়মকৈ দিবি। সেই বছৰতে নিয়ম কৰি হাটৰ-খাটৰ-কাটৰ যুগাচোঙ্গৰ বিলৰ দুখ নোপোৱা কৰি কাটল লগালে। তাৰেপৰাহে কাটল হল। ৮১ ॥

প্ৰতাপসিংহৰ মৃত্যু।—মাৰ্গি কাপচানত হৰাল। ভোগ ৩৬, মাহ শ্ৰাৱণ। প্ৰতাপসিংহৰ কথা এইমানে গল। কাকতৰ কথা অনেক থাকিল। ৮২ ॥

ভগাবজাৰ দিনত পিকা-উৰাৰ নিয়ম।—ভগাবজা হৈ শলগুৰিলৈ আলি বন্ধালে। সেইবেলা গোহাঁইবোৰৰ আগত দোলাত উঠিব কাৰণে বজা ফুকনক কাটিলে। সেইবেলা লাখটকীয়া মুদৈয়ে ঘৰসৰ সাজিলে। ঘৰকো ভাজিলে। তাৰেপৰা নিৰুদ্ধ কৰিব দিলে, বোলে, হিন্দুৱে এনেকৈ ঘৰ নাসাজিব খুং ফুলচতি লগাই। এইকথা কুকুৰা-চোৱা কব দিলে। সোণৰ মণি, আঙ্গঠি, থুৰিয়া আদি নিগিদ্ধিব। এনে ঘৰ নেসাজিব। আহমৰো যি বিমানৰ মানুহ সেইমানেহে কৰিব। ৰঢ়া শুনিলে কাটিম। গুণা দিয়া কাপোৰ নড়া মেখেলা যি পিছে নড়াচোলা তাক কাটিম। এই নিৰুদ্ধ দিলে। ৮৩ ॥

ভোলনীয়া পোঠল মৰম।—ভগাবী গোহাঁইৰ ভতিজা জীয়েকক কুঁৱৰী পাতিলে। ভেওঁৰ বজহৰ লৰা তুলিলে। সেই লৰা কভোদিন থাকি মৰিলত বজা ব্যাকুল হৈ ডাঙ্গৰীয়াবোৰৰ লৰাক লগত দিবে লাগি মন কৰিলত সৰে সাজু হৈ গোহাঁইয়েৰে আলটি বজা ভাজি

টুকুৰাবীভ ধলেনি। লান্ধি কাৰাওত, ভোগ আ-চাৰি বহুৰ।
ভগাবজাৰ কথা গত। ৮৪ ॥

নৰিয়া বজা।—নৰিয়া বজা হৈ চুজি বগলৈ মানুহ পঠালে।
দিহিজ নাপালেহি। পাচবহুৰ চুজি মাৰি অভয়পুৰত পাতিলেনি।
বৰজনা গোহাঁইক মাৰি খহুৱা গোহাঁইক বিৰামবাৰীত ধলেনি।
লাকু বৰপাত্ৰক কালুমুং বৰুৱাক মাৰিলে। তাৰ সলনি কেন্দুগুৰীয়া
বৰপাত্ৰ পাতিলে। টংচু সন্দিকাইৰ বৰুৱা পাতিলে। দিনিহিয়াক
গুচাই দিহিজীয়া বৰগোহাঁই পাতিলে। পাচে বজা বেথা গোহাঁইৰ
উপদ্ৰৱ শুনিব নোৱাৰে। গৰ্ভৱতী তিৰিক কুকুৰ মেলি খুৱালে। আনো
উপদ্ৰৱ কৰে। ডা-ডাঙ্গৰীয়াবোৰৰ দোলাত কুকুৰ তোলে। ৮৫ ॥

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।—পাচে সেইবেলা নৰিয়া বজাৰ মাকৰ
নিমিত্তে ভাত খুৱাবলৈ ভগা-পতা গোহাঁইবোৰক, ফুকন ৰাজখোৱা
সবাকৈ নিলে। পাচে ভগা-বুঢ়াগোহাঁইক দুৱাৰতে বৈ আছিলে,
ভামোল দিবলৈ মাতিলে। তাতে বৈ বুঢ়াগোহাঁয়ে বজাৰে কিবা
কথা হৈছিল। পাচে ভাত খাই সবে ঘৰাঘৰি গল। পৰলৈ আহে।
ভগা-বুঢ়াগোহাঁয়ে সকলকে ৰাখে, বোলে, বজাৰ কথায়ে ৰব লাগে।
পাচে সবে এঠাই হলত পূৰ্ণিমাৰ দিনা ৰাত্ৰি সবে বোলে কথা বা
কি? পাচে বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে, কি কথা? বজায়ে কলে, তহঁতে
জানিছ। সিবোৰে বোলে, নেজানো। ভগা-বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে,
দিহিজীয়া বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে, তহঁতে আছিলি দেখি বিখাসে মোক
তহঁতত কব দিলে। পাচে সবেও বোলে—ভাল, বজা যি বুলিছে
কৰিব লাগে। বিৰামবাৰীৰপৰা খহুৱা গোহাঁইক আনি, বাপেক
নৰিয়া বজাক নমাই আনোতে কোনবোৰে বোলে, স্বৰ্গদেৱ, আন
নহয়, খহুৱা গোহাঁই। পাচে বজা বোলে আন বুলিছে ভয়
কৰিলোঁহোক। কিন্তু মোক যি শুলে বিজিছে তাকো বিজিব।
এইবুলি ৰমণীবজাৰত কাঠগড়া ৰান্ধি ধলে খৰ সাজি। লান্ধি
কাৰোঁত। নৰিয়া বজাৰ ভোগ আ-চাৰি বহুৰ। ৮৬ ॥

ধনজয়ৰ সভা।—জয়ধ্বজ মহাবজা হৈ ভায়েকহঁতক মাৰি দিহিঙ্গীয়া বুঢ়াগোহাঁইক ভাজি দিহিহিয়াক বুঢ়াগোহাঁই পাতিলে। তেওঁৰ জীয়েকক বৰকুঁৱৰী পাতিলে। তাৰপাচে বৰহটিয়া সঙ্গয় [ধনজয়] ডোমে ঘৰৰ ভেটিলৈ মাটি তোলোতে ধন পাই সভা কৰিলে, দহখান গাওঁ বভাত। ডোমৰ, হাৰিৰ, আহোমৰ, সিদ্ধুৰ, গায়ন-বায়ন পৃথকে পৃথকে গাইছিল। প্ৰজা একাকাৰ হৈছিলে। তাৰ কুঠাৰেৰে বুকু ছিৰিলে। ধনজয়টোক কিয় স্তম্ভিক পাতিব বুলি বুকু ছিৰিলে। তাতে চাংডাঙ্গৰ বৰগাওঁপৰীয়া বেৰতা আহোমৰ পৰিছে। সেই দিনৰপৰা ডোমৰ সভাত কেৰাহি কৰিও নেচায়। ৮৭ ॥

মীৰ্জ্জা নাথুলা।—আতপাচে মীৰ্জ্জা নাথুলা আদি বজালক মাৰিলে। ঢেকেৰী ভাজি আনিলে, লাক্সি কংমাৰত। ৮৮ ॥

বজাৰ জীয়ৰী।—একদিন বজা মৰঙ্গলৈ যাওঁতে বহু-চাবেকিয়া ছোৱালী এটিয়ে বজাৰ কঁকালত সাৱটি ধৰিলে। বজা বোলে, কাৰ ছোৱালী? পাচে আইকুঁৱৰীয়ে বোলে, বুঢ়াগোহাঁই জীয়েকৰ ভায়েকৰ জীয়েক। মাক-বায়েক মৰিলত কুঁৱৰীয়ে আনি থৈছে। বজা বোলে, পুতে, মোক ৰাপেক বুলিহে ধৰিলেহি। মোৰ জী হল, মই তুলিম। এইবুলি অৰোধে তুলি লুখি পুতেকত কেকোবা-দোলাৰে নমাই দিলে। আতপাচে বৰকুঁৱৰীৰ চাৰি জীয়েক, মাহীকুঁৱৰীৰ দুই জীয়ৰী হল। ৮৯ ॥

পদ-পয়াৰ বচন।—বজা পাচে বাপুত আশ্ৰয় কৰি হৰি-মন্দিৰ কৰি আপুনি আৰ্যনন কৰে। পদ্মপুৰাণৰ জনকৰ আধ্যানৰ পদ কৰিলে, আনো পদ-পোয়াৰ কৰে। লাক্সি খুতচিঞাত ভটীয়াপাৰ পুখুৰী খানিছে। কেকুৰীৰ আলি পোলাইছে। বৰকুঁৱৰীৰ বায়েকক আনি পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পাতিছেনি। টংচু সন্দিকাই ফুকন পাতি কলীয়াবৰলৈ পঠালে। চেংধৰাক বৰবকৰা পাতিলে। ৯০ ॥

বেজদলৈ সেৱাপতি।—আতপাচে মীৰ্জ্জাখুলা নৰাৰ আমাৰ ৰাজ্যলৈ আহিবৰ শুনি বেজদলৈক সৰাৰে ধুব কৰি ৰণলৈ পঠালে,

ধোলে, গোহাঁইবোৰ আদি কা-ফুকন প্ৰযুক্তে সবেও বেজদলৈৰ কথা কেৰে নেপালো, বেজদলৈত স্থিতিহে যি হয় কৰিব। এইবুলি পঠালে। সেইবেলা চাৰিবেজা মৰিল। কেজু গোহাঁইৰ নাতি কাৰবা কোঁৱৰ বুলি হাতীশালত ধৰ্ত্তে টংচু সন্দিকাইৰ ঘৰৰ ডকলি গাভৰুৱে তাইৰ পো বুলিলত বজাৰ লগত হেজদানখবাত কৈ বৰজনা ক লৈ। সক দুইজনা আপোনাৰ লগত থাকিব দিলে। তাৰে বৰজনা চাৰিবেজা পাতি পঠালে। সবে গই গুৱাহাটীত বৈ বেজদলৈক বোলে, বজাল আহি পালেহি, আমি কি কৰিম? বেজদলৈয়ে বোলে, গড়-পাকি যতন কৰিব লাগে। ইবোৰে বোলে, আওতাৰৰ দেখালেহে পাৰোঁ। এনেতে বজাল শৰাইঘাট পালেহি। ইবোৰে কাজলীত বলহি। তাতো এনে হেজ-দেজেতে গল। ফুকন গোহাঁইবোৰে বোলে, বজাৰ কথা, তাত স্থিতি কাজ-কাম কৰিব দিহে। আমি যদি স্ততন্ত্ৰে কৰিম বজাদেৱে মাৰিব কাটিবলৈ পাব। এইবুলি ভাঙ্গবীয়াসকলে নকৰে। বেজদলৈয়েও নাজানে। এনেতে বজাল পালেহি। কলঙ্গৰ কোখত তাতে কছাৰী যুজি নোৱাৰি চামখবাত বলহি। ৯১ ॥

বাজভগ্ন—সেইবেলা বজালহৰক বৰফুকন ভাঙ্গি বৰগোহাঁইৰ হাতত দুয়োখন হেজদান দিলে। উত্তৰে বৰগোহাঁই, দক্ষিণে বেজদলৈ চৰ্দ্দাৰ। পাচে বজাল পাই গড়ৰ সমীপতে বই আনদিনা ধৰিলেহি। পাঁজি-টাটিৰি নাইকিয়া পাই বজালে বিযুতে উঠিল। তাতে হাতীবাঁহী মানুহ দিছিলে। সেইপোনে উঠিলত বাজ ভাগিব ধৰিলে। চ'তৰ দহদিন যাওঁতে, শক লাল্লি প্লেচ্চি, দুপৰত ভাগিল। পাচে বাজ ভাগিলত বজা শুনি অশুক্ৰমে তিপাম পালেগৈ। বজালো অশুক্ৰমে শলগুৰি তিপাম পৰ্বত-পাহাৰ গৰ্গাও জুৰি বল। আমাৰ ঋতি ডেকা, ঘোঁৰাকোঁৱৰ, টংচু সন্দিকাইৰ পুত্ৰক, বাহুলি, এইসকলে দগা দি বজাল কাটিলে। ওখাপি বজালৰ অঙ্গ বহল। বজাৰ পৰাস্ত হল। বিস্তৰ লোক মৰিল। ৯২ ॥

বজালৈকে পেচকচ।—উলটি কাণ্ডন পালেহি। পাচে বাহুলি, উক, চেংখৰা, এই তিনি কাথ মজিন্দাৰ বেজদলৈয়ে বৰিব খুজিলে। তাক কাটিলে। এইকথা শুনি পাচে সবে আলটি বাজ্য বন্ধাৰ কাৰণে তিনি লাস টকা; মন্থে হাতী; চাৰিপাত্ৰৰ চাৰি বেটা; বজাৰ জী, বৰকুঁৱৰীৰ চাৰি জীয়েকত কৰি সৰু বৰবকৰা জীয়েকৰ বৰজীয়েক নাংচেং গাভৰুক দিছে। চেম গাভৰু থাকিল। এইসকলক দি বজাল পঠালে। ৯৩ ॥

জয়ধ্বজসিংহৰ মৃত্যু।—পাচে বজা অনুক্ৰমে আহি বকভাত নগৰ কৰি বলহি। বজাৰ লগ এৰা ডাঙ্গৰীয়া, পেৰাভাৰী আনোসবক ককৰ্ণনা কৰি মাৰিলে। আতপাচে বজালে চিৰপাৰ দি পঠালে। এইকথা বজা শুনি বোলে, বজাল বৰাত কৰি মৰণেসে ভাল। এইবুলি বজাদেৱো গড়গাওঁ চাই গৈ জলসাৰ ব্যাধি টান কৰি মৰিল। লাল্লি খুতমিত, ভোগ ১৫। ভগনীয়া বজাৰ কথা গল। ৯৪ ॥

চক্ৰধ্বজসিংহ।—পাচে চাৰিজীয়া বৰজনা বজা হৈ বাকী খন দি এবছৰ থাকি খাৰ, বাখৰ, কাণ্ড-খমু মৰাই বাজ্যৰ দোৱাল ধৰিলে। আহিলা-পাতি অধিক হৰষ নিমিত্তে ৰাজা বঁটাৰাহন দি ধুৱাই-ধুৱাই মন বঢ়াই আনবছৰত হৈত পিৰোজক জিনি আনিলে, লাল্লি যুগ্মায়েত। চেংখৰা বকৰা মৰিল। ঘোঁৰাকোঁৱৰক বকৰা পাতিলে। জয়ধ্বজ বজাৰ জীয়েকক চেঙ্গখৰা বৰবকৰাৰ পুতেকত দিয়ে, এজনা শুকুলাহুৰ নাতিয়েকত দিয়ে, এজনা মেচাখৰীয়া চেংখুন গোহাঁইত দিয়ে। টংচু সন্দিকাইৰ দৰত সৰুজনা গোহাঁই আছিল, তেওঁক আনিছে কেৰোবাদোলাৰে। ৰাজগুৰুৰ সত্ৰত মাজিও-গোহাঁই আছিল, তেওঁকো এইৰূপে আনে। চাংমাই জী ৰাজমাৰৰ পো-ভাইক খেলৰপৰা গুচাই বৰচেটিয়া পাতিছে। চামগুৰীয়া আত্ৰয় কৰিছিলে। সবে মহাজনক আনি গালপুখাটত বস্ত্ৰ কৰি মণিপুৰত নগৰ কৰিলে। আতপাচে ৰামসিংহ যুদ্ধলৈ আহিল। অনেক প্ৰকাৰ কৰি যুদ্ধে বোৱাৰি সিয়ো গল। আন কাকতত যুদ্ধৰ কথা

আছে দেখি আত বুজব কথা নিলিখিলো। পাচে সেইবেলা চক্ৰবৰ্ত্ত
বজা হ'বাল। লাল্লি বাইচানত। ৯৫ ॥

উদয়াদিত্য বজা।—ভায়েক মাজিওজনা বজা হৈল, উদয়াদিত্য
নাম ললে। কেঁকুৰি ফুটুকাতলিৰ আলি পোৱালেহি। জয়ধ্বজ
বজাৰ জী সৰুগাভৰুক দিয়ে টংচু সন্দিকাইৰ নাতিয়েকত। চেম
গাভৰুক দিয়ে লাপেতিৰ পুতেকত। আতপাচে হাতী এটা শুকুলা
হল, তাৰ ওপৰত চন্দ্রতাপ তৰিছিল, নাগবাকো গুচাই গা ধুৱায়গৈ,
পাচে ক'লা হল। ৯৬ ॥

ডেবেৰা।—এক বৰাগীক পাই কানজৰীয়া লোকক ভকত হ'ব
দিলে। পাচে মোহন, ডেবেৰা, নামগিলা, এই তিনি সৰুজনা
সমন্নিতে মাজিও বজাক ধৰিলেগৈ। বাটত বাওঁতে পচাশিমলুক,
উৰা বায়ুগক, পেলন বৰবৰুৱাক কাটি বজাকো জখলা টানিলত উৰ্মি
কৰি চান্দত কান্দিব ধৰিলে। ডেবেৰায়ে বোলে, ওপৰলৈ কান্দা।
পাচে নাকান্দিলে। বজা বোলে, ডিনি, কিয় এনে কৰিলে?
মইনো ভোক কি কৰিছোঁ? পাচে ডেবেৰায়ে বোলে, কৰিবলৈ
আক লাগে? বৰখুটা কাটি আহিছোঁ মাতৰ। মিৰি বগলৈ পঠিয়াই
ধৰ্ম্মকো বিঘাত কৰিছে। এইবুলি ডেবেৰা আনদিনা গৈ বজাক
পৰ্বতলৈ নি ফুন কৰিলে, লাল্লি যুমাওত। ভোগ আ-চাৰি বহুৰ,
মাজুবজাৰ কথা শেষ হল। ৯৭ ॥

বামধ্বজসিংহ বজা।—সৰুবজা হৈ ঘোৰাকোঁৱৰক ভিতৰুৱাল
ফুকনৰ পৰা গুচাই বৰবৰুৱা পাতিলে। শলগুৰীয়া ফুকন গুচাই
ভাটীৰপৰা আনি ভিতৰুৱাল ফুকন পাতিলে। বৈৰাগীক কাটি
খিন্তিলে দিলে। খুৰিএক ভূঞা জীয়েকক দোলাৰ ভলচা কাড়ি
খেদালে। মাজুবজাৰ বৰচ'ৰাক জোলাশাল কৰিলে। যাতো বৰজনা
বজাৰ চ'ৰাক ঘোঁৰাশাল কৰিবৰ নিমিত্তে লাল্লি লাইচানত বাককিয়াল
বৰগোঁহাইক বজাপতা বাদ দি মাৰিলে। আনো দুইচাৰিক মাৰি
ঘোঁৰাকোঁৱৰ বৰুৱা ভাজি ডেবেৰাক বৰবৰুৱা পাতিলে। ৯৮ ॥

কলীয়া গোহাঁই আৰু মৰাণ গোহাঁই।—আতপাচে সোণাপুৰত নগৰ লৈ কাণ্ডনৰ দিনত নৰিয়া পৰি বোলে, মই নিজীওঁ। এই মনে মানি বোলে। ডা-ডাঙ্গৰীয়া সমস্তক নি বজা বোলে, মই নিজীওঁ। আৰু ভোমালোক ককাইৰ পুতেক কলীয়া গোহাঁইক বোলে। পাচে কতোৱে বোলে ভাল লম; কতোএ নাগাতিলে। নামি আহি অশ্বে-অশ্বে বিবাদ লগালে। কতো বোলে, কলীয়া গোহাঁয়েহে বজা। কতো বোলে, মৰাণ গোহাঁইহে বজা। ৯৯ ॥

ডেবেৰাৰ অকাৰ্য্য।—এনেতে বজা শুনি ডেবেৰা বকৱাক ধৰিব দিলে। একদিন এইকথা টংচু সন্দিকাই ফুকনৰ তামুলী গকুল ডেবেৰাত কলে, ধৰিব দিছে বুলি। সিও এই কথা শুনি সাজলৈ নুঠে। এনেতে বজাৰ নৰিয়া টান কৰিলে। পাচে টংচু সন্দিকাই ফুকনক ডেবেৰাক ধৰিবলৈ পাঠিয়ালে। তেওঁ তাৰ ওচৰলৈ চাপিবৰ দেখি বহা বুলি ছাল মেলি দিলে, বোলে, বহি সাৱটি ধৰিম। এনেতে ডেবেৰায়ে ছালৰ পৰা দা উলিয়াই কোব মাৰিলে। ফুকনেও উঠি তামুলীৰ দা লৈ টান-ফাকেৰে গোটাই বান্ধিছিল। তাতে দা নোলাল। এতেকতে ডেবেৰায়ে বোলে,—বতনপুৰীয়া, দক্ষিণপটীয়া, কি চাইছ, ধৰ। এই শুনি বেৰি ধৰি খুচিলে। ৰাইডঙ্গীয়া ফুকন আদি কৰি ডা-ডাঙ্গৰীয়া কাটিলে। বজাকো দৰব দি বিহ খুৱাই মাৰিলে। ঘোৰাকোঁৱৰ নাতিয়েকক লাইতাইমুং গড়গঞা সন্দিকাই-কলীয়াকে বজাৰ লগত চেপি দিলে। পাচে কটামৰা শুনি ৰাজ্য ভাগি দিহাদিহি পলাই যাব ধৰিলে। এইকথা ডেবেৰায়ে শুনি মানুহ পাঞ্চি নিৰ্ভয় দি ৰাখিলে। ডেবেৰায়ে আপোনা জীয়েক টংচু সন্দিকাই বকৱাৰ ঘৰিণীয়েক পুৱা পুতেকৰ শ খুজি আনোতে মাজু নাতিয়েক গড় ভিতৰত ভিৰোতা সাজ পিন্ধি আছিল। আধাওৱেকৰ লগতহে ওলাল হেংদান। ১০০ ॥

ডেবেৰাই পতা বজা।—আতপাচে চামগুৰীয়া কোঁৱৰক বজা পাতিলে। কুৰিদিন আছিল। আহম কথা হবৰ নিমিত্তে চেজখৰা

ফুকনেৰে বজাকে মাৰি তিংখজীয়া কোঁৱৰকে বজা পাতিলে। পাচে লাউক পঠাই গুৱাহাটীৰ পৰা আৰি ৰাজখোৱাবোৰক কাটি মাৰিলে। ১০১ ॥

অৰ্জুন দিহিজীয়া বজা।—কলচুৰ পুতেকক পঠাই বৰফুকনক আনিব দিলত সেই সময়ত বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁই গুৱাহাটীতে আছিল। বুঢ়াগোহাঁই প্ৰযুক্ষে সবে আহি ডেবেৰাক মাৰি বজাকো মাৰিলে। পাচে দিহিজীয়া কোঁৱৰক বজা পাতিলে। দিহিজীয়া বজা হৈ মৰামৰা চেচামুখত দৌল বান্ধিলে। ডেৰবছৰ থাকি বুঢ়াগোহাঁয়ে বজাক ধৰিবলৈ গল। বজা জানি নামি আহি বুঢ়াগোহাঁইৰ দোলালৈ গুচি গল। বুঢ়াগোহাঁই গৈছিল পাচত। বজা গৈ দোলাত কোৰ মাৰিলত দোলা পেলাই সবে ছুঁহকি গল। বুঢ়াগোহাঁই গৈ দেৱৰগাৱঁত বৈ ফুকনৰোৰলৈ জনালত সিবোৰে আহি কটাৰিখামৰ গড়ত কিছুমান যুজি বজা ভাগি নগৰ সোমালহি। এনেতে বজাক ধৰি মাৰিলে। ৰাজভোগ ডেৰ বছৰ। লাঞ্ছিতাওমিত বান্ধা খুতচিঞা। ১০২ ॥

দ্বিতীয় অধ্যায় নৃত্য-গীত

আদিবজা স্বৰ্গনাবায়ণৰ পৰা ওপৰজনা দিহিঙ্গীয়া বজালৈকে

বশিষ্ঠ ভূমিৰ উপোত্তল ।—ত্ৰীত্ৰীস্বৰ্গনাবায়ণ মহাবজাৰ আখ্যান ॥
সৌম্যবৰ্ণীৰ দক্ষিণ দিশে দিখৌ নামে নদীৰ তীৰত বশিষ্ঠ মহাঋষিয়ে
তাতে মনোহৰ পবিত্ৰ স্থান দেখি দিব্য আশ্ৰম কৰিলে । পাচে তাত
ঈশ্বৰ পূজাৰ অনেক বস্ত্ৰ-দ্রব্য যজ্ঞ কৰিলে । ব্ৰহ্মাক একাগ্ৰ কৰি
চিন্তিলে । কতোদিন থাকি সেই আশ্ৰমতে ধ্যান কৰি বসি আছিলে ।

পাচে ইন্দ্ৰদেৱে মহা উগ্রতপ কৰিবাৰ দেখি মনে সংকোচিত হয়।
শ্যামা অপেশ্বৰীক বোলে,—“মোৰ ইন্দ্ৰ-পদকেহে ইহা কৰিছে উগ্রতপ
কৰি । শ্যামা, তুমি যোৱা, যেন-তেন প্ৰকাৰে সমীপে গৈ তপ ভজ
কৰাগৈ ।” পাচে শ্যামা অপেশ্বৰীয়ে বোলে,—“দেৱৰাজ, শুনা, বশিষ্ঠ
যাক বোলে তেঞি সাক্ষাতে ব্ৰহ্মা, জলন্ত অগ্নি, কেমনে জাপ্প দিব ?’
ইন্দ্ৰে বোলে,—“মই বিজ্ঞমানে তয়ি কাকো ভয় নকৰিবি ।” ইন্দ্ৰে
আক বোলে,—“ময়ো তোৰ সঙ্গতে সহায় হৈয়া যাৰোঁ ।”

পাচে শ্যামা বিজ্ঞাধৰীয়ে সৌম্যবৰ্ণীলৈ গমন কৰি বশিষ্ঠৰ আগত
দিব্যৰূপ ধৰি নৃত্য-গীত কৰিলে । একোৰূপে তপস্তা ভজ কৰিব
নোৱাৰিলে । মহাত্মাস্তে হয় গজান্নান কৰিবলৈ ইহা কৰিলে ।
সেই বশিষ্ঠগজা বিষ্ণুপদীগজা সদৃশ বশিষ্ঠ ঋষিৰ প্ৰভাবে । সেই
নদীৰ জলতে নামি অনেক প্ৰকাৰে ইন্দ্ৰে ক্ৰীড়া কৰিব ধৰিলে
শ্যামা অপেশ্বৰী সজে । পাচে শ্যামা অপেশ্বৰী ঋষিৰ তপ ভজ
কৰিলা । ১০৩ ॥

পদ্মিনী কস্তা শ্যামা অপেশ্বৰী ।—পাচে বশিষ্ঠে বোলে,—“তঞি
দেৱতাৰ বজা হৈ এনে অশ্রায় কিয় কৰ ? নদীও, তঞি উত্তম তীৰ্থ,

অকৰ্ম কিয় কৰ ? তঞি মনুষ্য হবি গৈ ।” পাচে নদীক বোলে,—
 “তঞি পূৰ্বৱৰ্ত্তে হৈয়া থাক । মোৰ প্ৰসাদে তোত স্নান কৰি অকৰ্ম
 স্বৰ্গ পাইছিলে ।” শ্যামা অপেশ্বৰীক বোলে,—“তোৰ মনুষ্য পতি
 হৈব ।” এনে প্ৰচণ্ড শাপ দিলা । ঋষি-শাপ শুনি মহাভয় হৈয়া
 পাচে তুতি কৰিলা,—“হে গুৰু, শাপৰ অন্ত দিয়া । তুমি মহাতপস্বী,
 সাক্ষাতে ব্ৰহ্মা । কলস্তা অগ্নিত জাম্প দিলোঁ ।” বোলে,—“তঞি
 বৰনড়াৰ ৰাজ্যত আইফ্ৰান নামে ৰজা হৈ স্বধৰ্ম্মত প্ৰজাক পালিব ।
 অনুৰূপ হবিগৈ ।” অপেশ্বৰীক বুলিলে,—“ইন্দ্ৰপুৰ্ণ নামে ৰাজা,
 চেংডাম নামে মন্ত্ৰীৰ গৃহত জন্ম ধৰিবগৈ, সেই ৰাজ্যৰ ভাৰ্যা হবিগৈ ।
 তোত গৰ্ভাধান কৰিব ইন্দ্ৰে, পুত্ৰ জন্মাই স্বৰ্গলৈ যাইবো । সেই
 পুৰুষজনে ৰাজা হৈ পৃথিৱী পালিব ।” নদীক বোলে,—“তঞি
 কলিযুগৰ অযুত বৎসৰ গৈলে মুক্ত হৈবি ।”

পাচে ইন্দ্ৰে বোলে,—“চেংডাম মন্ত্ৰীৰ গৃহত গৈয়া জন্ম ।” ইন্দ্ৰ-
 আদেশে চেংডাম মন্ত্ৰীৰ গৃহত জন্মিলেহি । অতি সূন্দৰী কন্যা হৈল
 ৰূপে-গুণে । স্বপ্নত জানি সেই পদ্মিনী কন্যাক নড়াৰজা চেংডামে নি
 মহিষী পাতিলে, লাগি কাৰাগাৰ শকত ১০৪০ । ১০৪ ॥

স্বৰ্গনাৰায়ণৰ জন্ম ।—এই শক দিনতে চেংডাম ৰাজা পশু
 মাৰিবলৈ গৈল । পাচে চেংডামৰ বেশ ধৰি ইন্দ্ৰে সেই মহিষীক
 ৰমিলা । পাচে মহিষী ৰাত্ৰি স্বপ্নত দেখিলা, বোলে,—“মই ইন্দ্ৰ, তোৰ
 গৰ্ভাধান কৰিছোঁ । আতহস্তে যি পুত্ৰ জন্মিব সি মোৰ অংশ, প্ৰধান
 ৰাজা হব । আৰ নাম স্বৰ্গনাৰায়ণ প্ৰখ্যাত । আজি ধৰি তোৰ পুত্ৰ
 নজন্মেমানে তই স্বামী সজে নযাইবি, সাৱধানে থাকিবি । আৰো
 স্বামীয়ে তোক নিলগাই উশ্বত ধলত ধব । পাচে পুত্ৰ জন্মিলে মজল
 কৰিব, সূৰ্য্যৰ জখলাৰে নমাই আনিব ।”

পাচে মহিষীয়ে সকলোখানি ৰাজ্যক বিখ্যাসে কহিল । পাচে
 নড়া চেংডামে এইকথা আইত্বস্তে শুনিলা । সপোনমতে মন্ত্ৰীএ বৰা-
 বকক লোকজন সহিতে সমালোচন কৰি পালীপহৰীয়া দি সেই

চাক্ৰতে ৰাজ্যৰ মহিষীক চাৰিটা বেটী লগত দি সেই উশত স্থলত নি প্ৰবন্ধে কৰি থলে। জুই-পানী যি লাগে ডাঁৰৰ অগ্ৰে বান্ধি দিছিলে।

পাচে কতদিনান্তৰে ৰাজ্যৰ পুত্ৰ জন্মিবৰ শুনিলে। চেংডাম ৰাজ্যৰ পালী-পহৰীয়াসবে ৰাজ্যত জনাইলা। পুত্ৰ জন্মিবৰ শুনি মহা আনন্দ কৰিলা, সভাৰ্য্যে সহিতে গৈলা, যুংবিয়ুংবাম পালেগৈ। অনেক মঙ্গল-উৎসব কৰি সুবৰ্ণৰ জখলাৰে নমাই আনিলে, বালক সহিতে মহিষীয়ে। নামি আসিলা, লাইডাই পালেহিগৈ। অনেক মঙ্গল কৰিলাগৈ। সেই চকালৰ নাম থলে, স্বৰ্গনাৰায়ণ প্ৰজ্ঞাত হল। ১০৫ ॥

সিংহাসনত স্বৰ্গনাৰায়ণৰ বজা।—দেৱতাৰ সন্ততি ৰাজকুমাৰ অল্পকালতে গুণবন্ত বিভাৱন্ত সকলোৰূপে সামৰ্থ হল। পাচে চেংডাম ৰাজ্য অনেক মঙ্গল-উৎসব কৰি যুবৰাজ পাতিলা। যুবৰাজ হৈ কতোদিন থাকিল। একদিনা ৰাজ্যৰ মহিষী বোলে,—“বুপা, তোৰ পিতৃ ৰাজ্য নহয়, তই দেৱতাৰ বীৰ্য্যৰ সন্ততি।” পাচে এইকথা শুনি যুংবিয়ুংবাম পৰ্বতলৈ গমন কৰিলে। পাচে একাগ্ৰচিত হুয়া বোলে,—“মোৰ পিতৃদেৱতা কোন?” এইবুলি মনে বহুত খেদ কৰিলা, মনতে চিন্তিব ধৰিলা।

পাচে তুফু হুয়া দেৱৰাজে পুত্ৰ স্বৰ্গনাৰায়ণক দিব্যৰূপে আসি পুত্ৰক পৰিচয় দিলা। পাচে দিব্যৰূপ চমৎকাৰ দেখি বোলে,—“মোৰ পিতৃদেৱতা।” হেন জানি সবে ৰাজ্যয়ো অবনত কৰি প্ৰণাম কৰিলে। পাচে প্ৰশ্ন কৰিলে,—“হে পিতৃ দেৱৰাজা, আমি কোন দেৱতা কাক সেৱা-পূজা কৰি নিৰ্ব্বিয়িয়ে ৰাজ্যক প্ৰতিপালন কৰিবো? পূজা বা কোন প্ৰকাৰে দিবো?” এহি শুনি ইন্দ্ৰে বুলিলা,—“তোৰ পিতৃ মৰিলে পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলে তোক ৰাজ্য পাতিব। তাৰপৰা পাঞ্চদিনৰ পাচে এই স্থানক আসিবি, মই সকলো বুজাই কম।” এই বুলি ইন্দ্ৰদেৱ অন্তৰ্জান হল। যুবৰাজো গৃহক আসিলা।

পাচে কতোদিনান্তৰে লাল্লি প্লেকচেও ১০৫৫ শকত নড়াবজা চেন্দ্ৰাম হবাল। পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলে স্বৰ্গনাৰায়ণক বজা পাতিলে। চেন্দ্ৰাম বজাৰ ভোগ ৩৪ বৎসৰ। ১০৬ ॥

স্বৰ্গনাৰায়ণলৈ ইন্দ্ৰদেৱতাৰ উপহাৰ চোৱায়েহে।—পাচে স্বৰ্গনাৰায়ণ ইন্দ্ৰৰ বচন শ্রুতি একাগ্ৰ হৈ সেই বনত প্ৰবেশ হৈলা। তাতে ইন্দ্ৰে পূৰ্ববৰ্ত্তে দেৱা দিলা। পাচে দেৱতাৰ অৰ্ঘিষ্ঠান চুমদেৱক দিলে, পূজাৰ সকলো বিধান কলে, আৰু এইবুলি কলে,—“এই চুমদেৱক অতি গুণ কৰি ধৰি। আৰু প্ৰভাবে অৰুণ সম্পত্তি হব।” আকৌ কলে ইন্দ্ৰে,—“বৰনড়া আইক্কান নামে বজা আছে, সিও মোৰ অংশ। তাৰ ঠাইলৈ তঞি যাবি, ভাল মনুষ্য পঠাই মিত্ৰ কৰিবি। খাওলিপলিঙ্গ ১, খাওবকচেঙ্গ ১, এই দুই পণ্ডিতক খুজি পঠাই, আনিবি, তাৰ মুখে শাস্ত্ৰ পঢ়িবি। পাচে ব্যৱহাৰ কৰিবি, সেই শাস্ত্ৰক নেৰিবি।” আৰু বাধৰপতা আজ্ঞাটি এটা স্তৰ্ঘৰ দিলা।

সেই আজ্ঞিয়ো দিলে আৰু কাকতি-পত্ৰ দি পঠালে ভাল মনুষ্য হাতত। খাওলিপলিঙ্গ, খাওবকচেঙ্গ, এই দুই পণ্ডিতক খুজি পঠালে। পাচে বৰনড়া আইক্কান বজায়ে কাকতি-পত্ৰ শুনি ইন্দ্ৰৰো আজ্ঞিকো দেখি পৰম আনন্দ হৈ সেই দুই পণ্ডিতক শাস্ত্ৰে সহিতে পঠিয়াই দিলে। চুলীয়া, মৰীয়া, কালীয়া, ভেকৰা, বৰঢাক, গুগীয়া হেঙ্গদান, পানী-নাগিনীৰ লাল্লি এক, লাচা ভালুক, লাচাই বাঘ, লজু সাপ, লাচিত উদ, লাপেত মেৰুৰী, লাউ বান্দৰ, এই বস্তুসকল দি পঠালে আপোন বংশহেঁন জানি। কটকীকো বটা-প্ৰসাদ দি পঠালে, মিত্ৰ কৰি বিদায় দিলে।

পাচে স্বৰ্গনাৰায়ণ সেই দুই পণ্ডিতক, বাজয়ুগ্য বস্তুক পাই আনন্দ কৰিলা। পণ্ডিতৰ বাবে ভাল মনুষ্যক পঢ়ালে। শাস্ত্ৰ অমুসাৰে ধৰ্ম্মক আচৰি ৰাজ্যক প্ৰতিপাল কৰি এইৰূপে দুয়ো বজা আৰু এইৰূপে পত্ৰ-সন্দেশ দিয়া-দি কৰি মিত্ৰভাবে শ্ৰীতিত আছিল। পাচে স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰাজা ১০৭৭ শকত স্বৰ্গগামী হ'ল। ভোগ বৎসৰ ২২। ১০৭ ॥

খুনলুং আৰু খুনলাই।—সেই স্বৰ্গনাৰায়ণ বজাৰ মুংবিম্বুংবাম পৰ্বত এক বহুত স্থান আছে। তাতে খুনলুং-খুনলাই দুই পুত্ৰ আছে। পাচে সেই দুই ৰাজপুত্ৰ, পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলে স্বৰ্গময় জখলাৰে সেই পৰ্বতৰ পৰা নমাই আনিলে, মজল কৰি বজা পাতিলে। পাচে পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলে মুংবিম্বুংবাম পৰ্বততে বজাৰ নগৰ কৰিলে। তাতে বজা থকা হোলোজখৰ সাজিলে।

পাচে আইজ্ঞান বজায়ে স্বৰ্গনাৰায়ণ বজা হৰাল শুনি বহুত অসম্ভৱ কৰিলে। ভাল মনুষ্যক পঠাই ভাৰা দি দুই ভায়েকলৈ অনেক ৰাজনীতি শিকাই পঠালে খুনলাই খুনলুং দুই বজালৈ। খাটনিয়াৰ ডাঙ্গৰীয়া সকলৰ নাওঁ,—খুনতাই ১, খুনতালাকতিং ১, খুনলাইত্যাও ১, খুনবুখ ১, খুনতিপিয়া ১, খুনমুংত্যান্মক ১, খুকুত্যাং ১, লচাভিল ১, খুনতাং অবত্যা ১, শুজাবান ১, খুনকেওবান ১, খুজ্জাপো ১, ১১। এই আধাৰে কৈদে এইসকল সহিতে ৰাইজ্য ভোগ কৰি কত দিনাস্তৰে মুংবিম্বুংবামৰ পৰা লাইডাই ৰাজ্যলৈ গমন। তাৰ লোকজন ভগা দেখি তাতে নগৰ কৰিলে। ১০৮ ॥

খুনলুঙৰ স্বৰ্গলৈ ওভোভনি।—সেই ৰাজ্য ভাগিবৰ কাৰণ।—পূৰ্বে লাইডাই ৰাজ্যৰ বজা ভিনবংশী খুনলুম নামে বজা আছিল। তেঞি হৰালত পুতেক খেনখাম্, ত্যাও-চামুন, নামে এই দুই বজা হল, ৰাজ্য ৰাখিব নোৱাৰিলে, সকলো লোকজন ভাগি ত্ৰীলোহিতৰ পাৰ হৈ গল। পুজ্জগেপোলামে বজা বাণতাও ৰাজ্য সোমালগৈ। তাতো ৰাজ্য ভাগিল। পাছে বাণতাও ৰাজ্যত দুয়ো ৰাজ্যৰ লোকজন একঠাই হুই কটা-কটি কৰিলে। বিস্তৰ লোকজন মৰিলে। পাচে মনডাম নামে নগা বন্দী এটা তাতে বজা হল। তাৰ দিনত অনেক অশ্বায় হল, অনেক অৰ্ধম্ব হল। পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলে সহিব নোৱাৰি তাক খুন কৰিলে। পাচে খুনলাই বজাৰ বৰপুতেক ত্যাওতাইকাক আনি বজা পাতিলে।

পাচে লাইডাই ৰাজ্যত খুনলুং খুনলাই বজা হৈ কতদিন আছিল।

একদিনা খুনলুঙে বুলিলে,—“মই চুনদেৱৰ অগ্ৰত স্তব্ধ এচক, বজ্জতো একচক দিছিলো, আমুৰট কইছিলোঁ ; ভালতো স্তব্ধ লগাই দিছিলোঁ, মইসে প্ৰধান ৰাজা হব পাঞ।” খুনলায়ে বোলে,—“মই স্তব্ধৰ টাৰ পিকিছোঁ, মইসে প্ৰধান ৰাজা হব পাঞ।” পাত্ৰ-মন্ত্ৰী-সকলে সমালোচন কৰি বোলে,—“ভাল, যি পিঠে সিডালো আহে মোৰ লগত, যি পিকিছে সিও প্ৰধান ৰাজা হব পাঞ।” এই বুলি লেখা চাই মূল টাৰ পালে। পাচে সকলোয়ো বোলে,—“মূলতে বিজনে পিকিছে, সেইজন সে প্ৰধান ৰাজা হব পায়।” এই কথা শুনি খুনলুঙে অসম্ভৱ কৰিহে গুচি গল। পাচে স্বৰ্গগামী হল। পাচে লাইডাই ৰাজ্যত খুনলাই প্ৰধান ৰাজা হল। ১০৯ ॥

ত্যাগখুনকোম ৰজা।—পাচে খুনলাইৰ ভতিজাক ত্যাগলুলুকক মূৰিমূৰামত ৰজা পাতিলে। ত্যাগলুলুৰ তিনি পুতেক হল ; বৰ ত্যাকাকোম ; মধ্যম ত্যাগমুনবিং ; সৰু খুংলুংতোপ। মূৰিমূৰামৰ পৰা নামি আহিল, মূংখামুংজা ৰাজ পালেহি। পাচে ত্ৰীলোহিত পাৰ হুই হিঙ্গু মানভৰাক পাই তাত থাকিবলৈ ভাল নাপাই মাওলুজলৈ গল। পাচে খেৰেমৰ মাজত বহিলেহি। তাৰপৰা গৈ তিলোজত ৰজা বহিলে-গৈ। তাতে চম্পা সৰোবৰ আছে। পাচে তাতে ত্যাকাকোম ৰজা হল। তেঞোৰ মধ্য ভাই ত্যাগখুনবিং ৰজা হল। পাচে ভতিজাক ত্যাকাকোম ৰজা হল। তাতে থাকি মূংখুং, মূংখন, এই দুই ৰাজভোগ কৰিলে।

একদিনা ত্যাগখুন ৰজাএ খাওখুন ৰজালৈ কটকী পঠালে, বোলে,—“মোক মূংমাও ৰাজ্য এৰি দিয়োক। সি মূংখাওকাওকাক ৰাজ্যত খাওকগৈ। মই স্বৰ্গৰাজ্যৰ বংশী, খুনলুং মহাৰাজাৰ নাতি, যদি ৰাজ্য এৰি নিদিলে মই শুদায়ে নেৰিবো। ইন্দু দেৱতায় ক্ৰোধ কৰিব।” পাচে কটকায়ে এইৰূপে কলেগৈ। খাওখুনৰ ৰজায়ে মহাভয় হুয়া মূংমাও ৰাজ্য এৰি দিলে, মূংলুং কাওকাং ৰাজ্যত বহিলেগৈ। তাতে ত্যাকাকোম ৰজায়ে ভাইসকলক ৰাজ্যে মোৰাব দেখি……তাত বহিব নোৱাৰি মূংজাংকলিত বহিলেগৈ।

পাচে থাওখুন বজা গুচিলত তাজাকোম বজাৰ আপুনাৰ পুত্ৰক থাওতাইপুজ্জক মাওলুং বাইজ্যত বাজা পাতিলে। ত্যাওখুনকোম বজা মুংথান বাজ্যত থাকিল। মুংবিমুংবাম, মুংথুং-মুংমাও এই বাজ্যত বাজা পাতিলে। সকলোকে প্ৰতিপাল কৰিছিল। থাওতাইপুজ্জৰ থাওতালুং বৰ ১, লাজিপানীওপুং মধ্যম ১, লাচাম-ফুতাংখাং সৰু-মাজিউ, চুকখামচেন সৰু। পাচে থাওতাইপুং বাজায়ে তিনি পুতেকক বাজ্য বাটি দিলে। বৰপুতেকক থাওতালুঙক মুংতিজত বাজা পাতিলে। লাচাম-ফুতাংখাজক মুভমিত, কুক্কিংত্যাও, এই দুই বাইজ্যত বাজা পাতিলে।

পাচে ত্যাওতাইপুজ্জৰ বাপেক তাওখুনকোম বাজা মুংথান বাজ্যতে কতদিন আছিল। বাজ্যক প্ৰতিপালন কৰি এক দিনা আপোনাৰ বংশ সবাকো জান দিলে,—“তহঁতে প্ৰীতিয়েৰে থাকিবি, কন্দল নকৰিবি, একেলগে চুলা বান্ধিবি, অধৰ্ম্য নকৰিবি, বাজ্যক প্ৰতিপাল পুত্ৰৰতে কৰিবি।” এইমতে বোধ-জ্ঞান দি খুনকুম বাজা স্বৰ্গী হল। ১১০ ॥

চুখাংকা বজা।—ত্যাওতাইপুং বাজা মধ্যম [তোলানীয়া ?] পুত্ৰ মিভংমুং মুংমাও বাজাৰ পুত্ৰ। তেওঁৰে জীয়েক এটি মাত্ৰ আছিল; তেওঁৰ নাম ব্ৰকখামচেন, হিন্দুৱে বোলে ফুল। তাওকান বাজাৰ পুতেকলৈ দিলে। সেই বাজা-কুঁৱৰী থাওথেনপুং বুঢ়াগোহাঁইৰ জীয়েক। তেওঁৰে নাম নাংনাওপুম। সেই কুঁৱৰীতে ইন্দ্ৰদেৱতাৰ নাতি ব্ৰকখামডেজ আহি গৰ্ভাধান কৰিলেহি। বাজা গৰ্ভ জানি বাপেকৰ ঘৰলৈ খেদি পঠালে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে,—“বাজাৰ কুঁৱৰী মোৰ গৃহত থাকিবলৈ ভাল মুহে।” এই বুলি পুনৰ্বাৰ গৃহলৈ পঠালে।

পাচে বুঢ়াগোহাঁই থাওথেনপুং বাজাত জনাই পৰ্বতত ঘৰ সাজি, পানী-প্ৰহৰীয়া দি গড়-প্ৰাঞ্চি যত্ন কৰি তাতে থলে। পাচে বালক জন্মিল। বিশ্বাসে স্তম্ভিলত কুঁৱৰীয়ো সমস্তে কহিলে, বোলে,—

“একো সম্ভৱ কৰিব নলাগে। এক দেহপুৰুষে মোক ৰাজি ৰখিলে, তাৰে সন্ততি।” এইৰূপে কহিলত দেহতাৰ বীৰ্য-পুত্ৰ জন্মিল, অনেক মঙ্গল-উৎসব কৰি নমাই আনিলে। সেই ৰাজকৰ নাম চুশ্ৰাংকা দিলে।

এনায়েক পুতাকৰ ঘৰত তিনি বৎসৰ আছিল। পাচে লাক্সি-পাৰ্মিওপুং ৰাজা বলিয়া হৈ আপুনি ডিজি কাটি মৰিল। বুঢ়াগোহাঁইয়ে চুশ্ৰাংকাক ৰজা পাতিলে। যুংমাও ৰাজা এই ৰাজাক বোলে। ১১১ ॥

খুনলাইৰ বংশধৰ ৰজাসকল।—খুনলাই ৰাজাৰ কথা কওঁ। খুনলাই ভাই-ৰাজাৰ দুই পুত্ৰ, থাওতাইফ্ৰা ১, সৰু থাওতানচুন ১। খুনলাই ৰাজা আকোঁতে বৰ থাওতাইফ্ৰাক বলোচং ৰাজ্যত ৰাজা পাতিলে। পাচে লাক্সি খুংচিফ্ৰা ১০৯৭ শকত খুনলাই ৰাজা স্বৰ্গী হ'ল। ভোগ ১৯ বৎসৰ।

পাচে পাক্স-মল্লীসকলে ত্যাওতানবুনক ৰাজা পাতিলে লাইডাই ৰাজ্যত। লাক্সি বাইমিত্ ১১১৩ শকত ৰাজা স্বৰ্গী হ'ল। ভোগ ১৩ বৎসৰ।

ত্যাওতানবুন ৰাজাৰ দুই পুত্ৰ, ত্যাওতাংপুং, সৰু ত্যাওতাইফ্ৰা। বৰ ত্যাওতাপোনগামে লাইডাইত ৰাজ্য পাতিলে। পাচে কতোদিন ৰাজা হৈ আছিল। সৰুভায়েক ত্যাওতাংতাইফ্ৰা বলবন্ত হৈ ৰাজা হ'ল। পাচে ত্যাওতাপোৰে অসম্ভৱ পাই যুংৰিযুংৰামলৈ গ'ল। খুনলুং ৰাজাৰ পুত্ৰ থাওলুলু লগত থাকিলগৈ। পাচে থাওত্যাংতাইফ্ৰান স্বৰ্গী হ'ল। কানলুংজংকং ৰজা হ'ল। তেঞো স্বৰ্গী হ'লত লাইডাইত ভিনবংশী ৰজা হ'ল। খুনলাই ৰাজাৰ বৰপুতেক যি ত্যাওতাইফ্ৰা বাণত্যাও ৰাজ্যত ৰজা আছিল, তেঞো স্বৰ্গী হ'ল। তেওঁৰে পুত্ৰ লাক্সি তাওচানত ৰাজা হ'ল; কতোকাল ৰাজ্য ভোগ কৰিলে। পাচে স্বৰ্গী হ'ল। বাণত্যাও ৰাজ্যত ভিনবংশী ৰাজা হ'ল। ১১২ ॥

চুকাকৰ জন্মকথা।—আৰু ত্যাংবুনৰ পুত্ৰ থাওখুন ৰাজা যে থাওলুলু লগত আছিলগৈ, একদিনা তেওঁ যুংৰিযুংৰামৰ পৰা যুংখামুংলৈ

গল। তাতে নগৰ কবি কতদিন আছিলে। তাৰপৰা মুংখানলৈ গল। তাৰেপৰা মুংমাও পালেগৈ। তাতে আপোনাৰ বংশৰ খলুং লাজিপানীওপুং বজায়ে লগ পাই সাদৰ কবিলে। খুৱাই-খুৱাই বোলে,—“তঞি নামতিৰ পাৰ নহবি, তই আমি একে স্বৰ্গ-ৰাজ্যৰ বংশতে জন্মিছো, একেলগে চোলা বান্ধিছো, একেলগে খাইছো। এতেকে তঞি খানংজিনতে থাকগৈ।” এই বুলি আপোনাৰ ভনীয়েক লাংমুং ব্ৰকথেনচেনক ত্যাওখনলৈ দিলে।

এওঁৰে নাম ত্যাওতাংলৌ ১, ত্যাওফ্ৰুং, তিনি নাম। এওঁৰে পুতেক চুকাফ্ৰা লাল্লি খুতজি ১১১৭ শকত জন্মিল। আনান্নেক পুতাকে অতি স্নেহ কৰি তুলিলে। তাহাৰ ঘৰতে আছিল ১৯ বৎসৰ। ১১৩ ॥

সোমাবত চুকাফ্ৰা বজা।—পাচে খানংজিনত চুকাফ্ৰাৰ লাল্লি কাতৰাও ১১৩৭ চুকাফ্ৰা ৰাজ্য হৈ সেই ঠাইতে কতদিন থাকি পাচে বৃংখংজাৰ ঠাইলৈ গল। তাতে কতদিন থাকি পাচে বৰা-বককৰে আলচ কৰি বোলে,—“চুখংফ্ৰা ঠাইতে থাকোক, মঞি ভাটি ৰাজ্যলৈ যাওঁ।” এইৰূপে আলচ কৰি চুখংখংজাতো অশুমতি লৈ আনান্নেক পুতাকৰ ঘৰৰপৰা বিশ্বাসে চুমদেৱক চেঙ্গদেৱক যত্ন কৰি বাপেকৰ ঘৰত মুংখামুংজালৈ আহিল, ১১৩৮ শকত। এটা টেকেলিতে তিনিটা মানুহৰ ভাত সিজাব পাৰে, তামৰ টেকেলি তিনিশ ৩০০, প্ৰজা ন-শ ৯০০, দস্তাল হস্তি খানমুং ১, মাখুন্দি জিকিপনত ১, মাওঁ ফ্ৰাংপিং ১, চকু-বন্ধা খোঁৰা তিনিশ ৩০০, এইসকল চুকাফ্ৰা মহাৰাজৰ লগত আছিল। আৰু ৰাজ্যৰ লগত অহা বৰা-বকৰাৰ নাম কওঁ,—মুংখামৰ অধিকাৰী তাখুখুকা ১, মুংখনৰ অধিকাৰী খুনকং ১, মুংখমু ১, পৰম অধিকাৰী ফ্ৰালুংখুং ১, মুংফুকাৰিৰ অধিকাৰী তাখুনলাকু ১, মুংখুৰ অধিকাৰী খুনকুং ১, খাওথেনচুংলুং ১, খাওমুং ১, চুৰাজ্জখাম ১, বনলুং ১, মুংখি ১, মুংজা ১, এই আঘাৰটা ১১; বাটত লগ ধৰি অহা খুনলুংতোও ১। এইসকল সমগ্ৰতে এঘাৰেণ সত্তৰ ১১৭০, এইবিৰি মানুহেৰে

ভটীয়াই আহিল। ১১৭২ শকত বাতৰুবান পালেহি। ১১৭৫ শকত
মুংকংমুনাতি পালেহি। ১১৭৩ শকত হাতীখৰীয়া নগা পালেহি।
নামতিম্বুকা নদী পাৰ হৈ উপৰ-চকুৱা নগাৰ গাওঁ পালেহি ১১৮০
শকত। তাৰপৰা আহি মুংকেওত বহিলেহি।

পাচে তাতে থাকি চুকাকা ৰাজা ভায়েক খুনলাই ১, খুনকং-খুনস্তং
১, কাংখুন ১, কানাং ১, থাওমুং-কেওখুন ১, থাওখেনলুং ১, থাওমুং-
বাংখাম ১, এই সাতক ৭ মুংকঙক যুজিবলৈ পঠালে। এইসকলে
মুংকং জিনি আহিল, আৰু মহাৰজাৰ লগ ললেহি।

লংমি-ভ্যেওকাওলৈ আহিলত তাৰপৰা মনখেং পালেহি, তাৰপৰা
মুংখাম পালেহি, তাৰপৰা মতিলিফ্ৰি পালেহি, তাৰপৰা কাস্তাই
পালেহি। ১১৮২ শকত খোমজাং পালেহি, তাৰপৰা নামজাং পাৰ
হুই নামজাং বিলৰ কাখৰ পালেহি। তাৰপৰা ডাঙ্গৰীয়াবোৰক নগাৰ
গাওঁ মাৰিবলৈ পঠালে। সিবোৰে খেদি গৈ নগাৰ গাওঁ পালেগৈ।
পাচে শত্ৰুৰ প্ৰাৰম্ভ দেখি, খাৰখুন ১, মুংকাং ১, ভিংখান ১, বিংপাও
১, লাভাম ১, লানাং ১, তাক ১, এই সাতখন গাওঁৰ নগা আপুনি
বিল। সকলো গাওঁ বশ কৰি ডাঙ্গৰীয়াবোৰে সেৱা কৰিলেহি।
পাচে মহাৰাজা চুকাফাও কাংখংমুংক তাতে অধিকাৰ পাতি থলে।
পাচে কাংজাং পাৰ হৈ উইকঙ্গত বহিলগৈ; তাৰপৰা ডাঙ্গৰীয়াবোৰক
পঠাই যি নগাৰ গাওঁ আছিল তাকে মাৰিব দিলে। পাপুকায়া ১,
খামভেলীয়া ১, খুনখতীয়া ১, খুনলুঙ্গীয়া ১, ভংতিঙ্গীয়া ১, জাংখঙ্গীয়া
১, ছখন গাওঁ। নগা যুদ্ধ কৰিবলৈ নোৱাৰি বিস্তৰ নগা ভাগি
পলাল। আমাৰ মানুহে বিস্তৰ নগা মাৰিলে। তাৰ নগা যিবোৰে
বৰকথা মাতিছিলে সেইসকল নগাক মাংস কাটি থুৱালে, ককায়েকৰ
মাংস কাটি থুৱালে ভায়েকক, বাপেকৰ মাংস পুতেকক থুৱালে। ১১৪ ॥

হাবুজত চুকাকা ৰজা।—এইনতে দণ্ড কৰি দইবাজৰ নামমুংমৰ
কাখৰ পালেগৈ, তাৰপৰা নামৰূপ পালেহি। পাচে পাৰ হব নোৱাৰি
নগাৰে ভুৰবে পাৰ হল। সেই ভুৰতে ঘোৰা ৩০০, হাতী ২, মানুহ

সেই ভৰাতে উঠি দিহিঙ্গে ভটিয়াই আহিল ১১৮৩ শকত। দিহিঙ্গত ভৰা থৈ বামলৈ উঠিল, কিছু উজাই গল। লাথেন তেলচৰা এই দুই নগাৰ গাওঁ ওচৰতে কোঁঠ কৰি বহিল ১১৮৪ শক। তাতে খুনভঙ্গক অধিকাৰ কৰি থৈ আহিল। দিহিঙ্গে ভটিয়াই আহিল, তিপাম পালেহি। তাতে তিনি বৎসৰ আছিল। পানী তলযোৱা গতি দেখি তাত নাথাকিলে। তাতে কানপুঙ্গক অধিকাৰ কৈ থলে। দিহিঙ্গে ভটিয়াই আহিল, শলগুৰি পালেহি। তাতে পাচ বৎসৰ বহিছিল। তাতে হাবি গতি দেখি দিহিঙ্গে ভটিয়াই আহিল, হাবুঙ্গত বহিল। ১১৫ ॥

মৰাণঘৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই।—তিপামত পানী চাবলৈ পাচ পৰিল। সেই ঠাইতে মৰাণৰ জীয়াৰী দেখি বুঢ়াগোহাঁই ক্ষুভিত হল। সেই মৰাণৰ ঘৰত বহিল। আপোনাৰ হেঙ্গদান যি আছিল তাকো কেঁৱে নজনা কৈ থলে, কঁক-বাহত স্নুমুৱাই থৈছিলে। পাচে সেই ঠাইতে মৰাণৰ জীয়াৰীত দুই পুত্ৰ জন্মিল। এমনে কতদিন আছিল, বুঢ়াগোহাঁই নাপৰিয়া পৰিল। পাচে বুঢ়ামৰাণৰ জীয়েকে বাৰ্ণাইক আগতে থৈ দুই পুতেকত কলে, বোলে,—“মঞি শুদা মানোহ নহওঁ, ডাঙ্গৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই হওঁ। মোৰ মৰণ সময় হলে, দুই পুতেকৰ ৩৫ বৎসৰ ১৪ বৎসৰ হলে, এই হেঙ্গদান দেখাই মহাবজাৰ লগ লবিগৈ, তেহে আমাৰ বাচন লাগে। এতেকে মহাবজা প্ৰমাণ পাই তইঁতক লগত লব, ভাল মানুহ কৰি ৰাখিব।” এইৰূপে শিকাই বুঢ়াগোহাঁই মৃত্যু হল।

পাচে মহাবজা পৰ্ববতত আছোঁতে মৰাণে কৰভাৰ দিয়া হেন দেখি মহাবজা একদিনা বোলে,—“ইনো কোন্?” এই বুলি স্নুথিলে। বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেকে বোলে,—“আমি দুয়ো বুঢ়াগোহাঁইৰ লৰা।” পাচে বাপেকে কোৱা কথা-বাত্ৰা সকলোখিনি মহাবজাত কলে, চিনৰ হেঙ্গদানকো দেখালে। পাচে মহাবজা বুঢ়াগোহাঁইৰ পুত্ৰহেন প্ৰমাণ পাই বাপেকৰ বংশক্ৰমে নাম দিলে, লগত ললে। ১১৬ ॥

চৰাইদেও পৰ্বতত চুকাকাৰ নগৰ—মহাৰজা হাবুজত তিনি বৎসৰ আছিল। ভলযোৱা গতি দেখি তাত নাথাকিল, লুইতে ভটীয়াই আছিল, দিখৌমুখ পালেহি। দিখৌমুখৰ পৰা দিলিহৰ মুখ পালেগৈ। দিলিহত হাত জুবুৰাই তিপামৰ পৰা পানীৰে আহি দিলিহৰ পৰা আহি দিখৌমুখৰ পৰা উজাই চংটকৰ মুখ পালেহি। পাচে পানী জুখি চাই, দিখৌতকৈ চংটকৰ পানী দুটকাৰ গধুৰ, তাৰ নাম ধলে চংটেক। সেই দিনাবে পৰা সেই চংটকত মহাৰজা চুকাঞা থাকিল। চুখানকাৰ ঠাইলৈ কটকো পঠালে, সন্দেশ-পত্ৰকো দি পঠালে,—ৰূপৰ টাউকিন, বটা, কলহ ৩ টা, বেলা দুখন, তাউ কাপোৰ ১১ খন, বচোৱাল ১০ খন দি পঠালে। পাচে চুখানফা মহাৰজালৈ দি পঠালে সন্দেশ-পত্ৰ, জিন বন্ধা ঘোঁৰা ১, কাৰফাই ধনু ১, ৰূপকৰ বেৰা দিয়া চোলা ১, সোণোৱালী পইজাৰ ১ জোৰ, সোণৰ টুপী এটা ১, আৰু বিস্তৰ বস্ত্ৰ দি পঠালে। এইমতে দুয়োৰজা শ্ৰীতিয়েৰে তাতে আছিল। পাচে মহাৰজা চংটকত দুই বৎসৰ আছিল। তাতে তুখনলালক বৰুৱা পাতি ধলে। পুনৰ্বাৰ ভটীয়াই শিমলুগুৰিত বহিল। তাত দুই বৎসৰ আছিল। মানুহ পঠাই চোৱালে নামডেজত তিনি হাজাৰ পানীথোৱা ঘাট পালে, চাৰিজনত তিনিশ ঘাট পালে। পাচে মনত সংশয় কৰি তাত নাথাকিল, দিখৌৰে উজাই আছিল। তাতে আছিল এবৎসৰ নগৰ কৰি, তাতে ভলযোৱা গতি দেখি নাথাকিল। নাকুৰীদেৱৰ বৰ পৰ্বতৰ কাষৰত সৰু পৰ্বতখনিতৈ বহিল। তাৰে পৰ্বত উত্তৰে-দক্ষিণে পথৰা ঘোঁৰাবে কুৰে। পাচে স্বৰ্গদেৱলৈ মান কৰিলে, সোণ আঠ টকা ৮, চহীজুৰী দুগছ ২, খাম কাপৰ এখন ১ আগ কৰিলে। পাচে সেই ঠাইতে থাকিল। ১১৮৫ শকত নগৰ ললে। ১১৭ ॥

মহাদেৱৰ পূজা বিধান—একদিনা ভাৰেপৰা চাৰিটা মানহে পৰ্বতৰ পৰা কটাশিললৈ গৈছিলে। তাতে দেখিলে উশুত খাটৰ ওপৰত ডাঢ়ি-গোক পকা বৰ ভয়ানক জটাধাৰী পুৰুষ এক বসি আছে। সেই জটাধাৰী পুৰুষে চাৰিটা মনুষ্যক বুলিলে বোলে,—“তইঁতৰ ৰাজত

কবীগৈ তাক মইহে সোঁমাবিঠিত বজা পাতিছোঁ। মইসে মহাদেৱ।”
এনেকৈ বুলিলে। হেন বাক্য শুনি তাৰে এটা মনুষ্যে মাটিত
গোবোৱা মাৰি বোলে,—“এওঁহে বজা পাতিছে?” এনেকৈ বুলিলত
সি ৰোষিব ছাদি মৰিল। তাক মৰিবৰ দেখি ই তিনি মনুষ্যে
ভয়তুৰ হুইয়া দণ্ডবৃত্তে সেৱা কৰিলে। পাচে সেই জটাধাৰী পুৰুষে
বোলে,—“ভইঁতৰ ৰাজ্যত কবীগৈ মোক কেকোবাদেউৰ ১৩টা গাহৰি
দি পূজা কৰিব নিভে।” পাচে সেই তিনি মনুষ্যে আহি বজাত
জনাগৈহি, সকলোখিনি কথা কলে। পাচে মহাবজা শুনি মানুহ
পঠাই চোৱালে, পাচে সেই জটাধাৰী পুৰুষক নাপালে। ৰাত্ৰি
মহাবজাক স্বপ্নত দেখালে। পৰ্বতত বিচাৰি পাই সেইদিনাৰ পৰা
পূজা কৰিলে।

আৰ মহাবজা পৰ্বতত আহোঁতে, একদিনা বজা কঠালবাৰীৰ পৰা
ববাহী অনাই পাচে ঘৰ সজাই তাতে ভাত সিজাই খুৱালে। সেই
সময়ত মৰাণে ধনুৰা দা পাৰি ভাত খালে। পাচে মহাবজা সিহঁতক
স্থিলে বোলে,—“শাক ভাত কেনে হৈছে?” মৰাণে একো কব
নোৱাৰিলে। ববাহীয়ে বোলে,—“শাকত লোণ কিছো হব লাগিল।”
পাচে এই কথাতে ববাহীক চাংমাই ললে, সেই ঘৰতে একোঠা
ৰেঙি দিলে। তাতে ববাহীৰ হাতে ভাত খাইলৈ। তাতে পাঁচ
বৎসৰ আছিল। ১১৮ ॥

চুকাৰাৰ পুতেক চুতেউকা বজা।—১১৯০ শকত, ত্যাওলুং চুকাৰা
বজা স্বৰ্গী হল, জাল্লি কামাও, ভোগ ৪২।

তান পুত্ৰ ত্যাওলুং চুতাক্সা বজা হল, জাল্লি কাপচিৎ। ভাপমাও
১২০০ শকত বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ১১ বৎসৰ। ১১৯ ॥

চুখ্ৰাংকা বজাৰ সৈতে কমভেখবৰ মিত্ৰতা।—তান পুত্ৰ
ত্যাওলুংত্যাও চুখ্ৰাংকা বজা হল। তেওঁৰে দিনত কমভেখবৰ বজাবে
অনেক যুদ্ধ হৈছিলে। দুয়োদলৰ বিস্তৰ লোক যুদ্ধত পৰিল। পাচে
কমভেখবে বলে নোৱাৰি লক্ষৰক পঠাই দিলে। পাচে সি কথা-

বাৰ্তা হলেহি, বোলে,—“তুমি আমি এইৰূপে যুদ্ধ কৰি থাকিলে কিয় ভাল হব ? আৰু অনেক লোক পৰিবলৈকো আছে যুদ্ধত। কন্দলো নগুচে। এতেকে আমি দুয়ো ঘৰে শ্ৰীতিয়েৰে থাকিলেহে সকলো বন্ধা পৰে।। আমি শ্ৰীতি কৰ। মোৰ ৰাজনী নামে ভনী স্তম্ভবী এটি আছে, মই শ্ৰীতিৰ কাৰণে ৰাজ্যলৈ দিয়োঁ।” এইকথা মহাৰজা শুনি বোলে,—“ভাল, এনেজনেৰে শ্ৰীতি কৰিবহে লাগে। আৰো বিস্তৰ কথা হবলৈকো আছে আগলৈ। কমতেম্বৰো মিত্ৰবতী কৰিবাব যোগ্য।” এই বুলি ৰাজা ভাল কটকী পঠাই কমতেম্বৰলৈ ভাল বস্ত্ৰজাত দি পঠালে। ৰাজনী কষ্টালৈকো অলঙ্কাৰপাতি দি পঠালে। আৰু নানা অপূৰ্ব বস্তুকো দি পঠালে। কমতেম্বৰ ৰজাৰ ভনী ৰাজনী কষ্টাক আনি প্ৰধান মহিষী পাতিলে। সেইকালতে ত্যাওলুংত্যাও চুখ্ৰাকা ৰাজা কমতেম্বৰ সহিতে অধিক প্ৰিয় হল।

পাচে ৰাণী মহিষীত ত্যাওচুলাই নামে পুত্ৰ জাত হল। পাচে মহাৰজায়ে ত্যাওক চাৰিজৰজা পাতিলে। লাল্লি লাইচিঙ্গা ১২৫৪ শকত ত্যাওলুংত্যাও চুখ্ৰাকা ৰজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ৩৮ বৎসৰ। ১২০ ॥

চুখ্ৰাকা ৰজা আৰু বৰগোহাঁইৰ বিবোধ।—তান পুত্ৰ ত্যাও-চুখ্ৰাকা ৰজা হল। কতদিনান্তৰে থাওমুংলুংতাখুমি বৰগোহাঁই ৰজাৰ পৰা অপমান পাই চাৰিজৰজা ত্যাওচুলাইক ৰজা পাতিবৰ ইচ্ছা কৰিলে। ত্যাওচুলাইলৈ কথা দিলে।

পাচে মহাৰজা এইকথা শুনি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰে লোক-লব্ধৰে সহিতে আঠগাঁৱত বান্ধাজাত ৰহিলে, তাৰপৰা নাওঙাং চাৰিজত কোঁঠদি ৰহিল। এইকথা ত্যাওচুখ্ৰামজা ৰজাই শুনি মানুহ পঠাই ত্যাওচুলাই ভায়েকত স্তমিলে বোলে,—“কমতেম্বৰ ৰজা কি কাৰ্য্যে আসিছে কৈ পঠাওক।” থাওচুলায়ে বোলে,—“কমতেম্বৰ কি কাৰ্য্যে আহিছে মই নাজানু।” ত্যাওচুখ্ৰামজায়ে বোলে,—“মিত্ৰ ৰাজা কি কাৰ্য্যে আসিছে কৈ পঠাওক।” কমতেম্বৰে বোলে,—“মাছ-পছ মাৰিবলৈ আহি মিত্ৰ ৰাজাৰ ঠাই দৰ্শন পাইছোঁহি।” এইকথা মহাৰজা শুনি পুনৰ্বাৰ

মানান বস্ত্ৰ দি ভাল মনুষ্য পঠাই বুলিলে বোলে,—“মিত্ৰ ৰাজ্যৰ লগত ভাই ভ্যাওচুলায়ে খাওমুংলুং তাখিখুন বৰগোহাঁই আছে হেন শুনিহেঁ, দুইকো দি পঠাওক।” এইকথা শুনি কমভেম্বৰে বোলে,—“দুয়ো লগতে আছে, ভয় পাই শৰণাপন্ন হৈছেহি। ভাল, দি পঠাম। দুয়োৰে দোষ অপৰাধ ক্ষমা কৰিব।” মহাৰাজ শুনি বোলে,—“মিত্ৰ ৰাজ্যয়ে যি মাতিছে দুইবো দায়-অপৰাধ ক্ষমা কৰিলোঁ।” “মই যাব নোৱাৰোঁ, গলে মুক মাৰিবো।” এইবুলি পাচে বৰগোহাঁই নগল। পাচে মহাৰাজা খং কৰি খাওমুংলুং ত্যাওখিন্ বৰগোহাঁইক ধৰি নামাৰিলে। পাচে কমভেম্বৰ আপোনাৰ দেশলৈ গোল। সেই লগতে ত্যাওচুলায়ো গল। ১২১ ॥

চুখাংকাৰ যুত্মাত অৰাজকতা।—পাচে ত্যাওচুখামজা লাল্লি কাতমাও ১২৮৬ শকত বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ৩৩ বৎসৰ।

তেওঁৰ অবিহনে ৰাজ্য অৰাইজ্য হৈ আছিল ছয় বৎসৰ। পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলো সমালোচন কৰি লাহনজি নগাৰ গাওঁৰ পৰা ৰাজ্যৰ বংশী ত্যাওলুংচুতামজাক আনি লাল্লি কাপ্‌চান ১২৯১ শকত চম্পা-গুৰিত বজা পাতিলে। ১২২ ॥

চুতুকা আৰু ত্যাওখামজি বজা।—পাচে ত্যাওচুতুজাক আনি তেওঁ চুটিয়া বজাবে সাজি-সখি কৰি কত দিনা প্ৰীতিভাবে আছিল। একদিনা হলকৈ বং কৰোঁ বুলি নাওত তুলি নি ভতৰা গৰুৱেৰে গৰকাই মাৰিলে, ভোগ ১১, লাল্লি কাপ্‌চিঙ্গা ; ১৩০২ শকত যুত্ম।

পাচে তেওঁৰ ভায়েক ত্যাওজাখামফা বজা হল। অনেক আৰু অধৰ্ম্ম অকাৰ্য্য দেখি লোকজন বৰা-বৰকক সহিব নোৱাৰি সকলোৱে আলচি বজাক খুন কৰিলে, লাল্লি ৰাইচিঙ্গা। ভোগ ১১ বৎসৰ।

খান্দি বজাক খুন কৰিলত অৰাইজ্য হৈ আঠ বৎসৰ আছিল। ১২৩ ॥

চুতাক্কা ৰাছুগী কোঁৱৰ।—পাত্ৰে কলে খাওখুন নামে আহম এটাৰে—“লোহিতৰ সিপাৰে বৰ ডাজৰ গোষ্ঠীৰ লৰা এটা লগ পাই আহিহেঁ।” এই বাৰ্তা পাই লোকজন সকলো সমালোচন কৰি চুতাক্কা

আনি চাই কীৰ্ত্তি সোধ-পোহ কৰি আৰু বজাৰ গোষ্ঠী হেন জানি
লাক্লি কান্নাও ১৩২০ শকত চৰণুৱাত বজা পাতিলে। পাচে বজা
হৈ আপোন নিয়মে নাম ললে ত্যাওজ্জুতাং ১

পাচে তিপমীয়া খুনভাইৰ ত্যাওজুক খুমাচকৰ নাংচেজৰ কুঁৱৰীয়েৰে
তিপাম বজাৰে লেবান্দেনা আছিল। পাচে একদিনা মহাবজা ভাত
খাওঁতে সেই কুঁৱৰীয়ে তিপাম বজা ত্যাওচুলাইলৈ চাইছিলে।
তিপাম বজা লিগিৰীৰ হাতে বাধৰপতা আজ্ঞি এটা দি পঠালে।
এইকথা লোকেও জানি মহাবাজত জনালে। মহাবজায়ে ত্যাওচুলাইক
পাই ধৰি চোঁখামেৰে স্নিহিলে, বোলে,—“মোৰ কুঁৱৰীলৈ বিশ্বাসে কিয়
আজ্ঞি দি পঠালে?” এনেতে লামধিনিপৰ জীয়েক তিপমীয়াৰীয়ে
মহাবজাত গোচৰ দিলেহি, “টাই-তিপাম তিপমীয়াৰীয়ে আলচ
কৰিছে।” এইকপে গোচৰ দিবৰ শুনি ট্যাতিপাম বজা, তিপাম,
ভামৰাও, তিনিও ভয় হৈ পলাই গল। ১২৪ ॥

মড়া আৰু আহোমৰ বণ ।—মড়াবজা চুকুকাত জনালে,—“নাম-
ৰাজ্যত ভোমাৰ ভাই-পো কোনো নাই। এতেকেসে ভোমাৰ বংখত
ৰাজা নাই।” ত্যাওচুনপোক অনেক লোকজন লগত দি “আমাৰ
ৰাজা হগৈ” বুলি পঠাই দিলে। সি আহি তিপামৰ কুঁহিয়াৰবাৰীত
বহিল। তাৰ লগত তিপাম ৰাজাও, তিপমীয়া কুঁৱৰীও, তিপাম,
ভামৰাও, তিনিও আছিল। পাচে সিহঁতে আহিবৰ শুনি পাইবিল
হাতীত উঠি খাওজুলুং ত্যাওভানবিল বৰগোহাঁই ঘোঁৰা উঠি খেদিগৈ
তিপামৰ কুঁহিয়াৰবাৰীত যুদ্ধ ধৰিলেগৈ। পাচে মহাবজাৰ শৰীৰত
বাঠিৰ আগ লাগিল, কিছুমান বা লাগিল। পাচে আমাৰ মানুহ বলে
মোহাৰি মড়াও আহিলগৈ। ভাগি যুদ্ধ এৰিলে, আপোন ৰাইজ্যলৈ
গোল। আমাৰ এখেৰ খোৱা ত্যাওচুলাই, তিপমীয়া কুঁৱৰী, তিপাম
ভামৰাও এই তিনি তাৰ লগত কমতেম্বৰ ঠাইলৈ গল ভটীয়াই।
এই যুদ্ধৰ সময়ত চুভাজ মহাবজায়ে সন্মানৰ বচন বুলিলে। মহাবজাক
যুদ্ধত সখা মতজিল দেখি সেই কথা মহাবজাৰ মনত আছিল। পাচে

একদিনা ভাত খুৱাওঁ বুলি সিহঁতক মতাই আনিলে। পাচে ভাল বগাক কাটিলে, তিপামৰ বৰশিমলুগুৰিত মূৰ-মালা বান্ধিলে। ১২৫ ॥

কমতেশ্বৰে সৈতে চুড়াংকা বজাৰ মিত্ৰতা।—সেই সময়ত কমতেশ্বৰ বাজা পাচে আহি লোকজন সহিতে যুদ্ধ লাগিল। পাচে কমতেশ্বৰ অনেক মিত্ৰতাৰ দৰ্শাই পাৰ্থনা কৰি ত্যাগজ্ঞাচুড়াং মহাবজাৰ ঠাইলৈ অপাই লক্ষৰ কটকী পঠাই বোলে,—“লোক পঠায় যদি কৰভাৰ দিম।” পাচে এইকথা মহাবজা শুনি খাওমূলুং বৰগোহাঁইক পঠালে। আৰু সিয়ে কমতেশ্বৰ বাজায়ে বজালক যুদ্ধ কৰিবলৈ লোকজন খুজি পঠাইছে। তেওঁ আপুনাৰ লোকজন সহিতে সন্ম গৈ পাচে মহাবজাৰ আজ্ঞায়ে বৰগোহাঁই কমতেশ্বৰ বজাৰ সহায় হৈ যুদ্ধ কৰি সকলে বজালক ভজালে। পাচে কমতেশ্বৰে উপকাৰলৈ আলচ কৰি জীয়েক ভাজনীক চুড়াং মহাবজালৈ দিলে। পাচে কমতেশ্বৰ বজাৰ বাপেকৰ নাম মাণিক, ককায়েকৰ উৰি নাম চেংখন। কছাৰ লগত দিলে হস্তি দস্তাল ১, মাখুলী ১, বোৰা ২, অপাৰলী জিন বন্ধা ১, জিন বন্ধা ১২, বান্দী ২০, বেটা ৪৭ ঘৰ, স্তবৰ্ণৰ বাজা অশ্বেষন্ত অনেক দিলে। পাচে চুড়াং মহাবজায়ে সেই কছাক প্ৰধান মহিষী পাতিলে। সেই সময়তে আমাৰ লোকে বজালক জিনিলে, কাটি-মাৰি কৰতীয়া গজাত খাণ্ডা পখালিলে, পুখুৰীয়ে খানিলে, আমাৰ লোক সহায় পাই বজালক জিনিলে। ১২৬ ॥

নড়া বজালৈ চুড়াংকাৰ উকিল-পত্ৰ।—এওঁ বজাৰ দিবত আঠ বৎসৰ নড়া বজালৈ আমাৰ কটকী বোৱা নাই। সেই সময়তে মূংখাংমূং, আইভনমূং, তিপাম এয়ি তিনিয়ে সাত বৎসৰ আমাৰ বাজাক কৰভাৰ দিয়া নাই। পাচে চুড়াং মহাবজা লাগি কংবাও ১৩২৮ শকত ত্যাগপুংসাঞ কটকীৰ হাতত জাবিনালত কাকত ডবাই দিলে, নড়া বজা চুকনফালৈ জনাব দিলেগৈ। কাকত এইৰূপে লিখিছিল,—“মূংখাংমূংজাং, মূংআইভন, তিপাম, এই তিনি বাজ্যে ডেৰ ঠাইলৈকো এখেনেকো কৰভাৰ দিয়া একো নাই। এডেকে তিনিওখন বাজ্য

মাৰিব খোজোঁ। তেওঁ কি বোলে? মোলৈ কৈ পঠাক।” পাচে
মড়া বজায়ে চুবনজায়ে এই সমাচাৰ শুনি যুংখুনবান কটকীক পঠাই
সিহঁতক কব দিলে,—“সি শুদা আহোম, মোৰ ককাই-ভাইক কবভাৰ
খুঁত কিয় নিদি থাকে? স্বতন্ত্ৰ ৰূপে কিয় থাকে?” এই বুলি
সিহঁতলৈ পঠালে।

আমাৰ পুংমাওৰ লগত ত্যাওলুনবান কটকী পত্ৰ-সন্দেশ দি মড়া
বজা চুবনজায়ে আমাৰ মহাবজাৰ ঠাইলৈ দিলে সন্দেশ শুকিলা
ঘোৰা ১, জৰৈকৰা ঘোৰা ১, মুখ-চাওনি জৰি এগছ ১, জৰৈকৰা
ঘোৰাৰ তলচা ১, টজিপীৰা ১।

পাচে ত্যাওপুংমাও, ত্যাওলুনবান, এই দুই কটকীক পত্ৰ-সন্দেশ
আহোমত আমাৰ ঠাইলৈ পাওঁতেহি লাল্লি কাকেও ১৩৩০ শকত
চুভাং মহাবজা স্বৰ্গী হ'ল, ভোগ ১০ বৎসৰ। ১২৭ ॥

চুজাংকা, চুৰুৰুকা আৰু চুচেজকা।—পাচে তেওঁৰে পুতেক বজা
হল চুজাংকা নামে। লাল্লি বাইচেও ১৩৪৪ শকত চুজাংকা মহাবজা
স্বৰ্গী হল, ভোগ ১৪ বৎসৰ। পাচে তেওঁৰে বংশত ত্যাওজা-চুফুক
বজা হল। ১৩৬০ কাচেও শকত ত্যাওজা-চুফুক বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ
১৬ বৎসৰ।

পাচে তেওঁৰ পুতেক ত্যাওজা-চুচেন বজা হল ১৩৬০ শকত।
আষাৰ মাসত। একদিনা দিনতে আন্ধাৰ হৈছিল। বাতিহেন জানি
পক্ষীসকলে বহিবলৈ গৈল।

পাচে আধাম্পে নগাঞ পানীত হাত জোবোৰাই শপত কৰিলে,
ভেঁটিকে দা ভিনিখাম। মহাবজাত গোচৰ দিলে বোলে,—“টুংচুহাল
নগায়ে আমাক ডকা দিয়ে। তাক মাৰি আমাক বজা কৰোক।”
এই বুলি ভিতৰলৈ ছলকৈ গল। তাৰ লগত বহুত নগাক দা,
ঘাঠি, কৰ, ত্ৰিশূলক হাতত ধৰাই হাবিত বৈছিলে। এইকথা
মহাবজা নাজানি টুংচু নগাক মাৰিবলৈ ত্যাওকানবান বাকক,
ত্যাওবিয়েয় এই দুইক আগক পঠালে। পাচত মহাবজাও গল।

পাচত লুকাই থকা নগায়ে বাটত যুদ্ধ ধৰিলে। আমাৰ লোকজন অকল অসাধাৰণ দেখি বিস্তৰ কাটিলে ১৪০ মানুহ। ভ্যাওকানবান বাকক, ভ্যাওবিংমাই, এই দুইক সেই বণত নগায় কাটিলে। পাচে মহাবজা বণত হাবিল। পুতেক সহিতে উলটি আহিল।

লাল্লি কংচেও ১৪০৯ শকত জেঠ মাসত ভ্যাওফাচুচেন বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ৪৯ বৎসৰ। ১২৮ ॥

চুহেনকা আৰু চুগিন্ধকা।—তান পুত্ৰ ভ্যাওচুহান বজা হল ১৪১০ শকত। টুংচু নগাক মাৰিবৰ নিমিত্তে গড় বান্ধিবলৈ যুঁজুওক পাচিলে।

আৰ পাচতে ১৪১১ শকত চৈত্ৰ মাসত কছাৰীয়ে বণ কৰিবলৈ আহিল, এইকথা ভ্যাওফা-চুহান বাজা শুনিলে। খুনলুং-খামপেজক সেনাপতি পাতি যুদ্ধলৈ পাচিলে। খুনলুং-খামপেজ সৈন্য জোৰাই প্লাইবিন হাতীত উঠি যুদ্ধৰ সমুখে গল। ষাওমুংবাংকনকো সেনাপতি পাতি পঠালে। কছাৰীও সৈন্য দেখি আহিল। পাচে আমাৰ লোকজনে খেদি গৈ দিখৌ পাৰ হৈ কছাৰীয়ো খেদি আহিল, ষাওমুংবাংকনে ষাওপেজ ষাংলুং হাতীত উঠি পলাই আহিল। আমাৰ লোকজন বণত পৰিল ১২০। কছাৰীও পাচে-পাচে খেদি আহিল, টুংচু পালেহি। যুঁজুকাইতে গড় বান্ধিবলৈ যোৱা যুঁজু বণত পৰিল। পাচে ভাওফা-চুহান বজায়ে খেদি গৈ দিখৌৰ পাৰ হৈ বহিল। সেই ঠাইতে থাকি লাংজী নামে কছা, দস্তাল হস্তী ১টা, মাখুন্দী ১, বন্দী ১২টা, এইখানি কথা-বাৰ্তা হৈ মিত্ৰভাবে কছাৰীক জিমিলে।

আগে খুনলুং-খামপেজৰ নাম ষাওমুংলুং আছিল; তাৰ পো-নাতি ফুলুং-খামপেজ বোলে। এই দুইকে মহাবজা ডাঙ্গৰ কৰিল, ১৪১২ শকত। ষাওকাংবানকক আছিল, তাৰ পো-নাতিক ভ্যাওকাংবানকক বোলে ষাওমুংলুং দিলে।

পাচে একদিনা টাই-ভুবান আহোমে এক গৃহস্থৰ ষাঙা চুৰি কৰিলে। পাচে সেই আহোমক চোৰ ধৰিলে, বাজাত যোগালে।

পাচে ৰাজা সকলো আহোমক মাতি আনিলে মিচৰ আওতাৰলৈ। সেই লগতে তুববান আহোমো বাঁহৰ ভিতৰত বাঠি এগৰু আনিছিলে। মহাবজাও সেই টুপতে বসিলে। পাচে হেগ চাই বাঠি উলিয়াই বজাক খুচি মাৰিলে। বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ৪ বৎসৰ। পাচে বৰা-বৰুৱাবোৰে ৰাজদ্রোহী বুলি মাৰিলে তুৰ্বান আহোমক, লাক্সি ৰাইসিত ১৩১৪ শকত।

পাচে তান পুত্ৰ ত্যাহোতাকা-চুপিম বজা হল, লাক্সি যুংচেও ১৪১৪ শকত। পাচে চুপিমজা বজাক খুন কৰিলে। পাচে বজা স্বৰ্গী হল, ভোগ ৪ বৎসৰ। ১২৯ ॥

ওপৰজনা দিহিজীয়া বজা।—পাচে সেই শকতে ১৪১৮ সকলো বৰা-বৰুৱাক আলচ কৰি পৰ্বতৰ পাটত চুকাঙ্গক বজা পাতিলে। পাচে বজা হৈ নাম ললে ত্যাওকা-চুহুম। এই জনাকে ওপৰদিহিজীয়া বোলে। পৰ্বতত কতোদিন থাকি ১৪২৪ শকত দিহিজত নগৰ ললে। ১৪২৬ শকত পাচে মহাবজা ধাওযুংনাংবান, ত্যাওবুঙ্গপেজ, এই দুইক আইতুন্নীয়া নগাক যুজিবলৈ পঠালে। ইহঁতক যাবৰ দেখি নগা ভয়তুৰ হৈ কুঁৱৰী এজনী, পুয়েন নামে হাতী এটা দি বৰিল। ইবোৰে কুঁৱৰীকে হাতীকে পাই ওলটি আহিল, মহাবজাক সেৱা কৰিলেহি। ১৪৩১ শকত হাবুঙ্গ পালেগৈ। পাচে সেই সময়তে হাবুঙ্গীয়া বায়ুগৰ বৰতে আহিল। বুঢ়ামহাবজা তাৰ পূৰ্বৰ উপকাৰ স্মৰি তাক স্তবৰ্ণৰ লগুণ দিলে, বোলে,—“আজিৰপৰা আমাৰ অংশী হলি।” কেতব নাম দিলে, হাতী-বাঁহীৰ অধিকাৰী পাতি ৰাজা লগতে ললে। ১৩০ ॥

চুটিয়াৰ লগত বণ।—সেই সময়ত চুটিয়াৰ বীৰনাৰায়ণ বজাৰ মানুহে আমাৰ মানুহক ঝালিবৰ মনে ছল-ছন্দ কৰি ছিত্ৰ চাই ছদ্মৰূপে ফুৰিছিলে। পাচে একদিনা দিহিজৰ মাজত ডাঙ্গৰ মাহ এটা উঠি আহিল। আমাৰ মানুহে নৌকাত উঠি মাহ ধৰি আনিলে। পিচে তাক খেদি চুটিয়াৰ মণিচন্দ বৰুৱায়ে বোলে,—“আমাৰ পানীৰ

মাহ কাৰ মানুহে ধৰি নিএ ?” পাচে ডাক নৌকা মেলি ধৰিলেগৈ । পাচে চুটিয়াৰ মানুহে আমাৰ মানুহে জোটা-পোটা কৰি চুটিয়াহে বলে নোৱাৰিলে । আমাৰ মানুহে চুটিয়াৰ মানুহ ধৰি আনিলে, মাহকো কাটি আনিলে । পাচে মণিচন্দ বৰুৱায়ে বীৰনাৰায়ণ বজালৈ জনালে । পাচে বজা শুনি যুদ্ধক সাৰধান হৈল । সৈন্ত জোৰাই দিখৌমুখত কোঁঠ বান্ধিলে । পাচে মহাবজা শুনি ফ্ৰাচেংমুং বৰ-গোহাঁইক লোকজন লগত দি যুদ্ধলৈ পঠালে । ইবোৰেও যুদ্ধ কৰিছেগৈ । চুটিয়াক হোজকাই খেদি দিখৌমুখৰ পৰা ডিবৰুখ পোৱালেনি । চুটিয়াৰ বিস্তৰ পৰিল লোকজন, বৰুৱা লোচামৰ ভতিজাক আমাৰ মানুহে ধৰি আনিলে । চুটিয়াৰ মণিচন্দ বৰুৱায়ে, বৰহলৈ বৰুৱায়ে, ৰাজাৰ ভায়েক ঢেলায়ে, এইসকলে খেদি আহি তিনিমুনিতে পাচদিন যুদ্ধ কৰিলে । মণিচন্দৰ গাত কাড় লগালে । পাচে চুটিয়ায়ে বলে নোৱাৰি হলে বৰুৱা প্ৰমুখ্যে সকলে সৈন্ত চুটিয়াৰ পলাল, শদিয়ালৈ গ’ল । সেই যুদ্ধতে চুটিয়াৰ লোকজন বিস্তৰ পৰিল ৪০০০ । আমাৰ মানুহে ধৰি আনিলে ৩০০০ । পাচে কনচেং গোহাঞি বোলে,— “শত্ৰুৰ বল বঢ়াবৰ কি কাৰণ ?” এইবুলি ধৰি অনা চুটিয়াক বধি দেৱদৰত মুণ্ডমালা পিন্ধালে । এনেতে মহাবজা হাবুজৰ পৰা দিহিজলৈ গল, ১৪৪১ শকত ।

চুটিয়াৰ ধৰ্ম্মনাৰায়ণৰ বেটা বীৰনাৰায়ণ ৰাজায়ে চেকুৱাকটাদি বাট কাটিব দিলে । ওলাই আহিলত দিখৌমুখত কোঁঠ দিলেহি । এইকথা মহাবজা শুনি চড়েচেংং, ণাওৰাইলুং, এই হুইকো লোকজন লগত দি যুদ্ধলৈ পাচিলে । ইবোৰে গৈ যুদ্ধ ধৰিলে । চুটিয়া বলে নোৱাৰি হুইকি গৈ দিহিজৰ দৰত ধৰিলেগৈ । পাচে গড়ৰপৰা ওলাই গৈ আমাৰ খেংমুজত বণ ধৰিলে । সেই বণতে খেংমুং পৰিল । পাচে মহাবজা বৰা-বৰকক বণলৈ পঠালে, আপুনিও পাচতে গ’ল । পাচে আমাৰ লাইডাই জিনিিলে । চুটিয়াৰ নাও ৩ খান আনি চেকুৱাকটাত যোগালে মহাৰাজাক । পাচে নাও মানুহত বাৰ্ত্তা সূধিলে বোলে,—

“চুটিয়াৰ বীৰনাৰায়ণ লোকজন সহিতে ক’ত আছে ?” সি বোলে,—
 “ভিবোবোমুখত আছে।” পাচে মহাৰাজা শুনি বোলে,—“ফ্রাচেংমুংনে
 কিংলুনে ভিবোবোমুখতে থাকগৈ।” এই বুলি মহাৰাজা পৰ্ব্বভলৈ
 গমন। পাচে পৰ্ব্বভত দেও কৰি ১৪৪৪ শকত মহাৰাজা চোঁচামুখলৈ
 গল। ভিবোবোমুখত থাওৱান নামে বৰুৱা এটাই কোঁঠ দি
 ভিবোবোমুখত বণ ধৰিলে। চোঁচামুখৰ পৰা মহাৰাজা ভিবোবোমুখলৈ
 গল। ফ্রাচেংমুং, ত্যাওলুং-কিংলুং গাওঁৰ চুটিয়াৰ ডঙ্গাই নাৱে-তবে
 খেদি শদিয়ালৈ নিলে। ৰাজাও শদিয়াকে খেদি গ’ল। ১৩১ ॥

চুটিয়াৰ লগত সন্ধি।—পাচে চুটিয়াৰে ফ্রাচেংমুংনেৰে কিংলুন
 গাওঁৰ ঠাইলৈ দিলে, বিখাসে কটকীক পঠালে, পত্ৰ-সন্দেশ দিলে,—
 স্তবৰ্ণৰ কেৰ ১ যুৰ, নড়াকাপোৰ ২ খন, বৰণ বুলি দিলে। ফ্রাচেং-
 মুনলৈ দিলে,—স্তবৰ্ণৰ শৰাই ২ খন, পাটী ২টা। কিংলুনলৈ দিলে,—
 স্তবৰ্ণৰ কৰীয়া ১ যুৰ, পাটী দুটা। ৰচন বুলিলে,—“আমাক সিৰোলাকে
 খেদিব নলাগে ; বছৰি বছৰি কৰভাৰ সোধাম।” এইৰূপে কটকীয়ে
 কলেহি, সিৰোলাক দুজনায়ৈ মহাভাৰত জনালে। মহাৰাজাও লানধেন
 পাঁচনিঙ কৈ এইবাক্য বোলি পঠালে, বোলে,—“তাৰ যি সোণৰ দণ্ড,
 মেকুৰী আছে, খাটো আছে, সিহঁতে তাকো ৰাখক, আৰু বৰকুঁৱৰীক
 মাখুলী হাতী মুকৈ দহোটা হাতীলৈ বৰবাটেদি আহিব। এইখানি
 বুলি চুটিয়াৰ কটকী পঠাই দিলে। কটকীয়ে গৈ এইৰূপে কলে।
 চুটিয়া বোলে,—“বাক, বৰকুঁৱৰীকো, মাখুলী হাতীকো আৰু দহোটা
 হাতীকো দিম। কিন্তু সোণৰ দণ্ড-খাট, মেকুৰী যি আছে মোৰ পিতৃ-
 পিতামহৰ দিনসৰ্ব্বস ভাক দিব নোৱাৰোঁ।” এই বুলি কটকী পঠাই
 দিলে বৰগোহাঁইলৈ,—সোণেসেৰীয়া বাটী এটা, সোণৰ খাক ১ যুৰ,
 সোণোৱালী পয়জাৰ ১ যুৰ, হাতী ১টা, পাটী ২টা। বৰপাতৰলৈ
 দিলে,—সোণৰ খাক ১ যুৰ, লোটা ১টা, পাটী ১টা, পানীকাহুল ১খন।
 তাৰ ভিতৰত চুৰি এখন দি পঠাইছিলে। ডাঙ্গৰীয়াবোৰে এইকথা
 মহাৰাজালৈ জনালে। ১৩২ ॥

চুটিয়াৰ লগত পুসৰ বণ।—পাচে চুহুংক বাজা এইকথা শুনি কাচেংমুং বৰগোহাঁইক, চুলংকিং বৰপাতৰক, থাওমুচেম সন্দিৰ্কে, থাওমুংবানলুং, কেওথুন ত্যওমুং, কুৰিন বৰপাতৰ, এইসকলৰে আলচ কৰি “চুটিয়া আমাৰ কথা নাৰাখিলে, সি যুদ্ধ কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰিলে” এইবুলি নোঁকা বন্ধ কৰি বজাত জনালে। ঘৰ উঠি ডাঙ্গৰীয়া লোকজন সহিতে তৰৰ বাটে চুটিয়াক কোঁঠতে ধৰিবলৈ খেদি গ’ল। সেই সময়তে চুটিয়া বজায়ে পুখুৰী খানিছিল। পাচে মহাবাজে খেদি যাবৰ শুনি চুটিয়া বজা বোলে,—“কোৰ চান্ধী এৰা, আমাৰ সকলো সুখ-ভোগ থুনখাৰ হল, লগতে গল।” সেই সময়তে চুটিয়া বজাৰ বৈশীয়েকৰ বাজ-ভাৰ হৈছিলে। ইয়াকে দেখি মনে কৰি কৰিলে। আপোনাৰ লোকজন সহিতে ভাগি গৈ ডইডাম পৰ্বতত বহিলগৈ। মহাবাজায়ে ভাৰ নগৰতে বহিলগৈ। ডাঙ্গৰীয়াবোৰকো খেদি যাব দিলে। পাচে চুংলুং কুঁৱৰীক বৰপাতৰে লোকজন সহিতে খেদি গৈ সেই থাইতে বণ ধৰিলেগৈ। তাতে চুটিয়াৰ লোকজন বিস্তৰ পৰিল।

পাচে চুটিয়াৰ বজা তাতো বলে নোৱাৰিলে, চন্দনগুৰি পৰ্বতত উঠিলগৈ। পাচে সকলোৱে আলচি চন্দনগুৰি পৰ্বতত বণ ধৰিলে। আমাৰ লোকে চাৰিওদিশে পৰ্বতত উশ্বততে ধৰিলে। চুটিয়ায়ে সিসকলক মস্ত-মস্ত শিল বগৰাব ধৰিলে। তাতে আমাৰ লোকজন পৰিব দেখি উঠিব নুৱাৰি ছইকি আহিল। তাৰপৰা আমাৰ চেংখাম বক্ৰাক ধৰি নিলে। তাকে ধৰি নিবৰ দেখি সকলোৱে আলচি সাবধান হৈ ক্ৰাচেংমুং বৰগোহাঁই, থাওমুংকিংখাম, এই দুই সমুখে গল। থাওমুংচেংবৰ সন্দিৰ্কে বাওঁহাতে গল, থাওমুংবানলুং দক্ষিণহাতে গল, আৰু কক্চেং, আইখংথুনে, এই দুই শইকীয়াক বগৰীণ্ডৰিয়েদি যাব দিলে। এইৰূপে গৈ পৰ্বতত উঠি চালে, দেখে দুইকুৰিমান মানুহেৰে চুটিয়া বজা আছে। তাৰেপৰা নামি আহি পাচে তিৰিওফালে বেঢ়িলে। আমাৰ লোকজন খেদি আহিবৰ দেখি দুটা শইকীয়ায়ে লোকজন সহিতে খেদি গৈ ভাৰ হাবিৰ কোঁঠতে বৰদুৱাৰতে বণ

খৰিলেগৈ। চুটিয়া শিল বগবাই কঁড়াই দুই-চাৰি মানুহ মাৰিলে। পাচে মানুহ মাৰিবাব দেখি জংমুংখাং হাতীমুৰীয়া কিছুমান লোকেৰে খেদি গল। ১৩৩ ॥

শদিয়াত আহোমৰ অধিকাৰী বিবৰ্ণা।—পাচে বৰহুৱাৰত কঁড়িয়া-কঁড়ি লাগিল। চুটিয়া বলে নোৱাৰি ভাগিল। আমাৰ মানুহে চুটিয়া বজাক খৰি আনিবলৈ খেদি গ'ল। চুটিয়া বজাৰ গাত কাঁড় লগালে। চুটিয়া বজা বীৰনাৰায়ণে সন্ধ্যা ভাগিবৰ দেখি আপুনি উঠি আহিল, জংমুংলৈ কাঁড় মাৰিলে। পাচে খৰ্মনাৰায়ণৰ পুত্ৰ বীৰনাৰায়ণ বজা মৰিল, জুৰিলৈ বগবাই পেলালে। পাচে পুতেকক খুচি মাৰিলে, লাইখেঙ্গে মাৰিলে। তাৰ বৰকুঁৱৰীকো খৰি আনিলে, আৰু সোণৰ দণ্ড, খাট, মেকুৰীকো, আৰু যি পালেমানে সকলোকো আনিলে। চুটিয়াৰ সৰ্বস্ব লৈ আহিল। যুদ্ধ জিনি আহোঁতে বাটত পলৰীয়া লাগিভৰুতাং দেওখাইৰ ডিঙ্গিত কাঁড় লগালে, মৰিল। আৰু ভাণ্ডচুংলুং কুঁৱৰী লক্ষ্ণচেম ডাইডাম পৰ্বতত পাই চুটিয়াৰ ব্ৰহ্মা কাইভৰাপুৰ কটকীক খৰি আনিলে। এইৰূপেমানে চুটিয়াক কাটি-মাৰি বণত বশ্য কৰি আহি চুটিয়াৰ বৰনগৰত মহাৰাজাক সেৱা কৰিলেহি। চুটিয়াৰ মুণ্ডকো আৰু যি বস্তুজাতকো, মানুহকো সকলোকো ৰাজ্যত যুগালে। পাচে কথা-বাৰ্তা সকলো জনালে। পাচে ৰাজা দেউখাইক মাৰিবাব শুমি বহুত অসন্তুষ্ট কৰিলে।

পাচে মহাৰাজা ভাজৰীয়া সহিতে সকলোকো চপাই আলচ কৰি বোলে,—“লোক ৰাইজ্য মাৰিছোঁ। ইয়াত ৰাজ্য ৰাখন্তা নভৈলে কিয় ভাল হৈব ?” এইবুলি খাণ্ডমুংলুংচেঙ্গক ক্ৰাণ্চেংমুন নাম দি বিহগোহাঁই পাতি ধলে। সেইয়া তিনিশ দিলে, হস্তী তিনিটা, শদিয়াত অধিকাৰী।

পাচে মহাৰাজা শত্ৰুক জিনি নিজ সন্ধ্যা সমে ৰাইজ্যক চলিল। চুটিয়া ৰাজ্যৰ পুত্ৰ-নাতিসবৰ মুণ্ডক নচুৱাই ৰাজ্য ৰণ-জয় কৰিলে। নাকুৰি দেৱদেৱৰ পৰ্বতৰ ঠেঙ্গত দেৱ কৰিলে। পাচে মহাৰাজা

ডাকৰীয়াসকলকো প্ৰজাকো বঁটা-বাহন দি ৰাইজ্য পাতিলে। আত-
পাচে মহাবাজা চুটিয়াক যুদ্ধ জিনি স্তবৰ্ণৰ দণ্ড, পাট, মেকুৰী, ছত্ৰকো
পাই জয়টোল কোবাই উৎসব-মজল কবিলে। প্ৰধান ৰাজা হুই
কেকোবাদোলা ললে, নাকৈ-না ভিনিজনা ডাকৰীয়াকো দিলে, দোলা
ভলচা নিবন্ধ কৰি দিলে, লাক্সি প্লেচচিকাত। এই কেকোবাদোলাত
অন্ত্ৰে উঠিব নাপায়, মহাবাজা দিলেহে উঠিব পায়, ১৪৪৫। ১৩৪ ॥

মড়া বজাৰ সজৰ্ণ।—আইডুনীয়া ফ্ৰা-ফুকুয়ায়ুং নড়াৰ বজহেও
গাঁৱত ৰণ ধৰিলেহি। আমাৰ আগে ধকা প্লাইলুং নামে হাতী ১ নি
এইকথা ফ্ৰাচেংয়ুং শদিয়াধোৱা পোহাঁইৰ পালৈ জনাই পঠালে।
পাচে স্বৰ্গদেৱে ধাওয়ুংচেং সন্দিকাইক, ত্যাওচুলুং ঘৰপাতৰক এই
দুইজনাক আবাচ মাসত পঠালে। পাচত স্বৰ্গদেৱো গল, ধকপাত
এঠাই হলগৈ। পাচে ফুকম নড়ায়ে হস্তি-স্কন্ধে আহি ৰণ ধৰিলেহি।
আক ধাওয়ুং-ধামজাং নড়ায়ে, কাতক পাভুংখাং নড়ায়ে দুয়ো
ফুকুয়ায়ুং নড়াৰ লগত সহায় হৈ যুদ্ধ ধৰিলে। পাচে আমাৰ
লাহনচং আগবাঢ়ি গৈ ফুকমুজলৈ শক্তি মাৰিলে, তাৰ শৰীলত
নপৰিল। হেনদেখি ফুকমুজৈ শক্তি কৰিলে, তাৰ ভুজত পৰিল।
খেদি আসি তাৰ কন্ধ হেদিলে। ত্যাওফিত্ৰুম, লাচান্ধাক, মচো-
সজয় এই তিনি বাপেক-পুতেকক পাচিলে। বেচি ধৰি তাৰ
ধাণ্ডা সহিতে বহিলে। সি পৰিবৰ দেখি তাৰ সেনা ভাগিল।
তাৰ লগত অসা ধামজঙ্গীয়া নড়ায়ে ভয়ে পলাই আপুনাৰ
ৰাজ্যত পৰিল।

তাৰ ভাই ফ্ৰচেনভোঁওয়ে কটকী পঠাই প্ৰাৰ্থনা কৰি বোলে,—
“মোৰ ভাগিনীটী নামধামতে বিহা দিম আৰু অখ দুটা দিম,
মহাবাজা কমা কৰ। স্বৰ্গদেৱক সেৱা কৰিমগৈ।” তাতপাচে
ফুলপুং কটকীত কৈ ভনীয়েক অখ দুটাকো দি পঠালে লাক্সি
কাতমুত ১৪৪৭ শকত। তাতপাচে ফুলত্যাও তাৰ দেশৰপৰা বিস্তৰ
সজাৰ লৈ আহিল, স্বৰ্গদেৱক সেৱা কৰিলেহি, বোলে,—“মই

স্বৰ্গদেৱক অনেক অপত্ৰব কৰিলোঁ, স্বৰ্গদেৱে কৃপা কৰি অনুগ্ৰহ কৰেহেঁতি তেহে হয়।” এহি বোলি বহিল। তাত পাচে ফুচেনভোঁক বাংখামপুই নামে কহা এক, দস্তাল হস্তী ১, অপাহলী জাপি ২, বজতব দণ্ড ২, এইসকলক দি শিকাই-বুজাই পঠালে। ১৩৫ ॥

আহোমৰ নতুন বিষয়া।—পাচে মহাবাজা কংকংমৰ পৰা এক বৎসৰৰ শেষত আষাঢ় মাসত দিহিল্লৈ আহিল। তাৰপাচে ১৪৪৮, লাল্লি খুত্চানত ত্যাওচুংলুং কুঁৱৰী নম্বৰ পাতৰক ষাওমুং-চুংত্যাও নাম দি নামনিয়াল সন্দিকৈ পাতিলে। বৰ পাতৰক চেনদিমক চুংকুংৰি নাম দিলে। ত্যাওপিমক বানলুং নাম দিলে। ১৩৬ ॥

কছাৰীৰে সৈতে বিবোধ।—কছাৰী যুদ্ধৰ কথা ॥ কৈকাচুংডাং চাৰিটা দলৈক নেখেৰী পৰ্বতৰ কাখৰৰ চুকা বৰচেটিয়ায়ে ধৰি আনিলে, বোলে,—“আমাৰ মানুহ-দুসুহটো ফুৰিব নোৱাৰে? কছাৰীয়েনো কত ৰাইজ্য পালে? কছাৰীৰ বহু স্বৰ্গমহাবাজাৰে সে ৰাইজ্য ছই।” এই বোলি কছাৰী দলৈক ৰাখি থৈছিল। পাচে কছাৰী বজা এই কথা শুনি সাতগঞা মানোৱা দলৈক, মৰিয়ল বাখেথুৱা দলৈক, লিখা পত্ৰ দি পঠালে বৰচেটিয়াৰ ঠাইলৈ। লিখাত এই লিখিলে, বোলে,—“দিখৌৰ দখিণপাৰৰ পৰা আমাৰ ৰাইজ্য।” পাচে লিখা চাই বৰচেটিয়ায়ে এইখানি বুলিলে বোলে,—“আমি বহু নকৰোঁ, সিহঁতে আমাৰ গক-মানুহ ধৰি নিয়ে, মাছ কাঢ়ি নিয়ে, আমাৰ স্বৰ্গমহাবাজাৰ লোকজন সৰব বজ টুটিলেনেকি? আৰো তাৰ চৰীয়াৱে সৰ্বস কাঢ়ি নিয়ে, ৰণ কৰিব পাৰোঁ বুলি ইয়াকো বিশ্বাসে কৰিছে বুলিব লাগে। ই ভাল বুলিছে, “কিৰ্ত্তিম বীৰ্য্যৰ দৃষ্টি অকাৰ্য্য হৈলে আছোক ৰণ, শৰীৰতো বজা নাপাই।” এনে বচন-কথাৰে চুটিয়া ৰাজা সৰংশে সহিতে ভল গৈগৈছে। কছাৰী ৰাজানো গলত শিল ৰান্ধি সমোজত কেনমতে সাঁথুৰিব খুইছে? স্বৰ্গমহাবাজাৰ ষাণ্ডাৰ ধাৰ দেখা নাইনে? সিহঁতে আপোনাৰ ইচ্ছা দেখতাকো কোন আছে তাক সত্বে চিন্তোক,

যুদ্ধলৈকে। আগবাঢ়ি আহোক, তেহে মানুহ এৰি দিব পাৰে।
 বাতে দূত মাৰিবৰ যোগ্য নহই, এতেকে এৰি দিহেঁ।” সিহঁতৰ
 হাতত লিখা এখন লিখি দি পঠালে। পাচে সিহঁতে লিখা লৈ
 আপোনাৰ দেশলৈ গল। ১৩৭ ॥

জীৱা-নিৰ্গন্ত প্ৰথম পৰীক্ষা।—‘আগে যাবে পুখুৰীত পানী
 আগে উলাই ভাবেসে ৰাজ্য।’ পাচে এইৰূপে কথা বান্ধি নিবন্ধকৈ
 ললে। কছাৰীও ভাল বুলি শলাগিলে। পাচে কনচেং বৰপাতৰে
 খুনখুৰা বকৰায়ে দুটা পুখুৰী খনালে। পাচে দুয়ো পুখুৰীত একো
 কালে পানী নোলায়। পাচে আমাৰ বৰপাতৰে মন্ত্ৰণা কৰি ৰাত্ৰি
 অনেক কুমাৰ আনি মাটি খনাই পুখুৰীত পানী উলিয়ালে।
 পাচে কছাৰীয়ে নজানেহেনকে নিশা গৰজৰে পানী আনি পুখুৰীত
 ভৰাই চাৰিওপাৰে মাটিৰ ভালকৈ কৰাল দিলে, পানী নোহোলা
 কৰিলে। আক সেই ঠাইতে ডাঙ্গৰ জৰীগছ এজাৰ আছে।
 তাতে হোৱাং চৰাই বাঁহ লৈছিলে। তাতে মানুহ এটা তুলি
 ধৈ ডাক শিকালে, বোলে,—“তই একো নামাতিবি। যিতিয়া
 আমি জয়চোল কোবাওঁ তেতিয়া তই বুলিবি,—‘স্বৰ্গমহাৰাজাৰ
 বাইজ্য।’ এইৰূপে ভিনিবাৰ বুলিবি।” পাচে ৰাতি পুৱালত
 পুখুৰীৰ পানী দেখি আমাৰ সকলোলোকে বুলিলে,—“আমাৰ
 স্বৰ্গমহাৰাজাবেসে দেশ।” এইবুলি অনেক বাইত্ত বজালে, জয়-
 চোলকো বজালে, আনন্দ-উৎসব কৰিলে। কছাৰীকো বোলিলে,—
 “পৃথিৱীয়েও সত্য কৰিছে, আক আকাশৰ দেৱতায়ো বুলিছে, কছাৰী,
 শুন, শুন।” পাচে সেই সময়তে চৰাইখোৰোজত থকা আমাৰ
 মনুষ্য বোলি ধৰি আনিলে, বোলে—“স্বৰ্গমহাৰাজাসে অধিকাৰী,
 কছাৰীৰ বাইজ্য নহই।” পাচে আমাৰ লোকে বোলে,—“কছাৰীক
 আকাশৰ দেৱতাও কৈছে, তহঁতে আমাৰ বাইজ্য এৰি দে।” ১৩৮ ॥

কছাৰীৰে সৈতে বণ।—পাচে সেই লিখা কছাৰী ৰাজা শুনি
 বোলে,—“আহোম ৰাজাৰ মানুহে যুদ্ধলৈহে মন কৰিলে।” এহি-

বুলি সাবধানে আগবাঢ়ি আহি ধনশিৰিত কৌঠ দিলেহি। পাচে মহাবাজা দিখৌৰ সিপাবৰপৰা শিলপুখুৰীলৈকে কাটি-মাৰি খেদি নিলে। তাতে কৌঠ দি খুনখুৰায়ে শ-মান লোক লগত আছিল।

পাচে আমাৰ লোকজনে ভিনুকৰ বেশে কহাবীৰ আশ্ৰয় জিজ্ঞাসি ফুৰিছিলে। পাচে কহাবীৰ খুনখুৰায়ে আমাৰ মানুহ ছটা ধৰি নিলে। আহোমে হল কবি ডাঙ বুজিছে, এই বুলি ছটা মানুহ কাটিলে, চাৰিটা মানুহ কহাবী বাজাৰ ঠাইলৈ দি পঠালে, আমাৰ চাৰি মানুহত কহাবী বাজাই গুৰিলে, বোলে,—“ভইঁতক নাকাটি-মামাৰি বন্ধা কৰোঁ, ভইঁতৰ বাজা কি যুক্তি কৰিছে শুক ক।” পাচে আমাৰ চাৰি মানুহে বোলে,—“যদি মহাবাজাৰ বল-বীৰ্য্য টুটিলেহে ভইঁতে কাটিবাক ভাগ। জুইআজুনি পকহায়ে, বাতক দিন কাহানি কৰে? আমাৰ কথাৰে কাহানি মহাবাজা তোমাৰ বাজ্য মাৰিছে? ইন্দুৰৰ মুখত কাহানি হস্তী-দন্ত গাজে? ইন্দুৰৰ পথে কাহানি হস্তী অহা-বোজা কৰে? বানৰৰ মুখে কি নাৰিকল ভাগে? স্বৰ্গমহাবাজা কাহানি আমাৰ কথাত চলে? আমাৰ কথাৰে তোমাৰ বাজ্য মাৰিছেনে? আমি ভিনুক, ভিন্কা কৰি তোমাৰ বাজ্যত ফুৰোঁ, তোমাৰ যেই ইচ্ছা ভাকে কৰা।” পাচে কহাবী বাজায়ে সেই চাৰি মানুহক বোলে,—“পূৰ্বাপৰ আমাৰ বাজ্যৰ বৰচেটিয়ায়ে আমাৰ মানুহ ধৰি নিয়া, সিবিলাকে ইসৰ কথা নজানে কি? ভইঁতৰ ছটা মানুহে স্বৰ্গ-মহাবাজাৰ ঠাই কবি গৈ আমিও ভইঁতক পঠাই দিম।” এইবুলি কহাবী বজায়ে ছটা মানুহ পঠালে। ১৩৯ ॥

জীৱা-নিৰ্গন্ত দ্বিতীয় পৰীক্ষা।—পাচে সেই ছটা মানুহে মহাবাজাৰ আগত সকলোখিনি আদি-জন্তে কলে। স্বৰ্গদেৱে যুদ্ধ কৰি কহাবীক শিলপুখুৰীৰ পৰা খেদি নি কাটি-মাৰি কহাবীক পত্ৰ এখান লিখি উটাই দি পঠালে। কহাবীয়ে চপাই আনি পত্ৰ চালে। পত্ৰত এই লিখিছিলে,—“দেৱগ্ৰামৰ মহাদেৱ গোপীইহ

আগলৈ আহোম কছাৰীয়ে বলি দিব। বাবে বলি একে কোবে হিগে তাৰে ৰাজ্য হব।” এই সত্য-নিবন্ধক শুনি কছাৰীও সেইৰূপে বলি আনি দুয়োহাতে ভাল মানুহ পঠাই গোসাঁইৰ আগলৈ দি পঠালে। পাচে কোব মাৰিলে, কছাৰীৰ বলি চাৰি কোবেও নিহিাগল। পাচে সকলো লোকে বোলে,—“আমাৰ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ বাইজ্য, কছাৰীৰ নহই।” পাচে এই নিবন্ধতে থাকি কছাৰী হুসকি-হুসকি ধনশিৰিৰ সিপাৰ হলগৈ, আমাৰ লোকজন ইপাৰে বাহল। ১৪০ ॥

পুলৰ আহোম-কছাৰী ৰণ।—সেই সময়ত ডেটচুফা এইৰূপে লগ লগেহি। পাচে কাৰো ভজ-জয় নাই। পাচে সেনাপতি কনচেং বৰপাতৰে বোলে,—“কছাৰীয়ে মৰজি এৰি দিয়েক। যদি নেবে, আমাৰ মহাৰাজায়ে বুলিছে বোলে,—“সি যিখানি কৈছে আমি যিখানি কঞে দুই সত্য নহয়, পৃথিবীয়ে হে সত্য।”…… নিবন্ধকো দেৱতাৰ বচনকো মানি কোঁঠ মাৰি ৰহিল।…… দুয়োদল লোকে লগালগি হৈ এইৰূপে দুবৎসৰ আছিল, ভজ-জয় নোহোৱাকৈ।……

কাৰো ভজ-জয় নোহোৱাকৈ ১৪৪৮ শকত আৰণ মাসত ষাওমুং-ৰুংখাম গোহাঁইক ষাওমুংচেন সন্দিকৈক আগকৈ কছাৰী ৰণলৈ পঠালে। এই দুয়ো কছাৰীৰ পানীখোৱা ঘাটতে ৰহিল। পাচে মহাৰাজয়ে পুতেক গড়গঞা সৈতে নামতি নদীয়ে উজাই কছাৰীৰ বৰহুৰাৰত ৰহিলে। ষাওমুংভ্যেও, ত্যাওমুং-মুৰ্গি দুয়ো আগেবোৱা সৈতে চাৰিকো পানীঘাটতে বেঢ়িব দিলে। ইবোৰকো কছাৰীৰ ইটাৰগড়ৰ কোখতে গড় ৰাখিব দিলে। , সকলোও একমুখি হৈ গড় ৰাখিলে। পাচে গড়ৰ ভিতৰ সোমাই যুদ্ধ ৰহিলে। সি ৰলে বোৱাৰি ভাগিল। ইবোৰে তাক ভাগিবৰ দেখি উলটি আহি মহাৰাজাত কলেহি। পাচে মহাৰাজা তাৰপৰা লোকজন সহিতে মৰজিলৈ গ'ল। তাতে পাৰ বৎসৰ আছিল। পাচে ধনশিৰিয়ে

ভট্টাৰ্হাই আহিল, দেৱৰথ্ৰামত বহিল। চাৰিঙ্গৰাজা ত্যাওচুখেৰ, পুতেক ত্যাওচাওৰাই, ক্লিঙ্গ বৰপাতৰ পীৰাকটাৰ পৰায়ে দেৱৰথ্ৰামত মহাবাজাৰ লগ পালেহি। দেৱৰথ্ৰামতে চাৰিঙ্গৰাজাৰ পুতেক ত্যাওচাও চাওৰাও মৰিল। সকলো বৰা-বককে আলটি কলে,— “কছাৰীক মাপালোঁ নাওবাটেঁ ভৰবাটেঁ ॥” গজাধৰ হস্তাক্ষৰম্। ১৪১ ॥

হুতীকথন কবিতা

ওপৰজনা দিহিজীয়া বজাৰ পৰা প্ৰমত্তসিংহ স্বৰ্গদেৱলৈকে ।

নগাৰ খুনবাওলৈ দিহিজীয়া বজাৰ কুঁৱৰী ।—ওপৰজনা দিহিজীয়া বজাই জাককৰা কুঁৱৰী এজনাক নগাৰ খুনবাও এটালৈ দিবলৈ মন কৰিলে । কুঁৱৰীবোৰে বোলে, “হয়হে দেৱতাই দিছে, চাৰি মহিলা গৰ্ভ হৈছে ।” পাচে ৰাজাদেৱে বোলে, “হোক, মঞি দিবলৈ পালোঁ । কথা এৰিমনে কি ? যদি লৰা হয় মই আনিম, ছোৱালী হলে তঞি লোকত দিবি ।” এইবুলি নিবেদিলে । নগা লৰা বোলে, “দেৱতাৰ কুঁৱৰী হলে মোৰ আই হয় । মাতৃএৰে ঘৰ-বহতি কৰিমনে কি ? তেও যে দেৱতাই দিবলৈ পালে মঞি আই বুলি ৰাখিম । মাতৃ হলে পুত্ৰৰ ঘৰত থাকে ।” এইবুলি নিলে । ১৪২ ॥

কনচেং বৰপাত্ৰ-গোহাঁই ।—পাচে কতোদিন থাকি লৰাটি জন্মিলে । ৰজাদেৱে চান্দলৈ আনি আপোনাৰ পুত্ৰ দেখি নাম দিলে কনচেং । সেই লৰাকে দোলা-আৰোহান হেঙ্গলান দি বৰপাত্ৰ-গোহাঞি পাতিলে । দুজন গোহাঞিৰ মাৰতে বহিবলৈ দিলে । ৰজাদেৱে নিয়মকৈ বোলে, গোহাঞিবোৰ হল ৰূপৰ উৰান, মই হলো সোণৰ থালি । আক বোলে, হাতীমূৰীয়া আহম কিছো দিলোক বৰপাত্ৰলৈ । দুজন গোহাঞে বোলে, লৰাৰে একেশাৰীএ বহিব দিছে, ভাল বহিম । হাতীমূৰ আহম দিব নোৱাৰো । ৰাজাদেৱে খজ কৰি বোলে, নেলাগে সিহঁতৰ মানুহ । এইবুলি বৰাহী, চুটিয়া, লুখৰাসন, আৰে দহ হাতীমূৰ পাতি দিলে, আক দুজন গোহাঞিৰ দুশ-দুশকৈ চাৰি-শ নি লগত ললে । তাৰে দু-শক লিকচোৱান নাম দি লাহনক বৰা পাতিলে । দু-শক চাউৰক নাম দি গোহাঞিবোৰৰে

বজহ একোটা আৰু শইকিয়া পাতি দিলে। আগে ৰাজাদেৱৰ লগত এই মানুহ নাই আছিল। ঘৰ সাজি মিচাক আৰোতাই দিবলগাহে আছিল। আৰু ৰাজাদেৱে দুজন গাহাঞিক ৰাজ্য বাটি দিলে। দিহিজ ৰাজ্য বুঢ়াগোহাঞিক দিলে, শদিয়া ৰাজ্য বৰগোহাঞিক দিলে। ১৪৩ ॥

কছাৰীৰ বিজয়।—আতপাচে বানচাজৰ বকুলৰ পৰা কছাৰীক খেদি দিখৌ পাৰ কৰি জাৰি সীমা কৰি ললে। পাচে ক্ৰাচেজমুন বৰগোহাঁয়ে শদিয়াতে থাকি ৰাজ্যলৈ কিছু অকথা হেন দেখি ৰাজাদেৱে বোলে, বৰগোহাঞি স্বতন্ত্ৰ হৈছে। এইবুলি বুঢ়াগোহাঞিৰ ৰবপুতেক লাইকুলাবাজেনক পঠাই উপায় কৰি বৰগোহাঞিক অনাই ডাজি কৌৰববোৰৰ লগত থাকিব দিলে। পুতেকক গোহাঁই পাতি ধলে। পাচে লাইকুলাবাজেন গাহাঞিক শদিয়া ৰাজ্য দি গাহাঞি পাতিলে।

আতপাচে তিনিজন ডাজৰীয়া সহিতে গৰ্গয়া ৰাজ্যক পঠাই কছাৰীক খেদি নি মৰজিত ধলেনি। ইটাগড় সীমা কৰি তাতে কতোদিন আছিল, তাৰপৰা মাইবাজলৈ খেদিলে। তিনিজন ডাজৰীয়া প্ৰমুকে গৰ্গয়া ৰাজ্য নাৱে ধনশিৰিৰে উজাই গৈছে, এনেতে কছাৰীএ ধনশিৰি পাৰ হৈ হাবিত লুকাই গোটাচাবেক কছাৰী ওলাই চৌপোলা বজা ৰূপ ২০০০, ঘোৰা ৪ টা, আৰু দেখাই বোলে, আমি বৰিলোঁ। বজৰি এইৰূপে মহাৰাজ্যৰ চৰণত সেৱা কৰিম। আমাক নিৰ্ভয় দি থাপি-সাকি থবা। এইকথা শুনি স্বৰ্গদেৱে বোলে, ভাল, শুভেতে আহি বুৰবাজক সেৱা কৰহি। পাচে তহঁতক থাপি-সাকি থম। কছাৰীবোৰে বোলে, আমাৰ নাও-মাৰবা একো নাই। কিৰূপে বাম ? তোমালোকে আমাক আহি দিয়াহি। কনচেজ বৰপাত্ৰ-গোহাঞে বোলে, কছাৰীয়ে হুল কৰি নি কোনোখান কৰিবলৈহে মন দিছে। আমাৰ গৰ্গয়া ৰাজ্য বোলে, তাকনো কোনে শুদায় এৰিব ? এইবুলি নাও মেলি গল। কছাৰীএ হাবিৰ পৰা ওলাই আমাৰ

বাৰটা মানুহ কাটিলে। গৰ্গয়া ৰাজ্যৰো বা-বিচৰীত এৰা মাৰিলে। এনেতে ডাঙ্গৰীয়াসকলে ভাৰপৰা ভাগিল। আমাৰ সকলো উজাই আহি দেবগাওঁতে বহি গৰ্গয়া ৰাজ্যক উজাই দি পঠিয়ালে। আতপাচে সকলো উজাই আহিল। ১৪৪ ॥

ডুববকৰ মুক্তত মুলা গাভৰুৰ মুক্ত্য।—আতপাচে কমতেশ্বৰ ৰজাই মানুহ পঠাই মহাৰাজ্যত জমালেহি, বোলে, পূৰ্বে আমি ৰাজনী-ভাজনী কুঁৱৰীৰ লগত যোঁভক দিয়া পাঁচখন ৰাজ্যক গোঁড়েশ্বৰে মাৰি ললে। তাক মাৰি আপোন ৰাজ্য লকহি। এই কথা শুনি ৰজাদেৱে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া সহিতে গৰ্গয়া ৰাজ্যক কুৰিহাজাৰ মানুহ লগত দি পাচিলে। সিৰোৰ গৈ কমতেশ্বৰক লগত লৈ ডুববকক প্ৰথমে মাৰিলে। সেই মুক্তত আমাৰ জাচেঙ্গমল গোহাঞি পৰিল, ডায়েকো পৰিল, ঘৰিণীএক ৰাজা-জীয়ে পৰিল। গৰ্গয়া ৰাজ্যৰো পিৰাত এৰা, হাতত এৰা মাৰিলে, মহাৰণ হল। ১৪৫ ॥

গোঁড়েশ্বৰে লৈতে মিত্ৰতা।—পাচে সমন্তকো কাটি-মাৰি গৈ কবভোৱা গজাত খাণ্ডা পখালি ভৈতে বহি পুখুৰি এটা খানি ভেজাৰ চেটিয়াক পত্ৰ দি গোঁড়েশ্বৰ পাংস্তাৰ ঠাইলৈ পাকিলে। পত্ৰটো এই লিখিলে বোলে, “স্বৰ্গীমহাৰাজা কোচ-কোচান মাৰিবলৈ মাজিয়ো পুতেকক পঠাইছে পাঁচলাখ ঠাঠেৰে, সৰুপুতেকক পঠাইছে তিনিলাখ ঠাঠেৰে জয়ন্তা কছাৰী মাৰিবলৈ, বৰজনা পুতেক পাঁচলাখ ঠাঠেৰে আহি সমন্তকো কাটি-মাৰি বশ কৰি কবভোৱা গজাত খাণ্ডা পখালি বহিছেহি। স্বৰ্গীৰাজ্যৰ পুত্ৰে পাংস্তালৈ এইখান বুলি আহিছে বোলে, শুমুতে গোঁড়েশ্বৰ ডাঙ্গৰ পাংসা বুলি শুনিছোঁ। তাতেহে তিনিয়ো ভাই তিনিকালে ভেবেলাখ ঠাঠেৰে বেচি আহিছোঁ কি নিমিত্তে? সেবপুৰ, পতিলাজহ, এৰাবসিন্দুৰ, কামপুৰ, চেকেৰা, এই পাঁচখন আমাৰ ৰাজ্য মাৰি আনিছে। বুলিবতে কমতেশ্বৰক মাৰিছে মঞি আনিছোঁ, ভেঞো কেনেকৈ মোৰ বোলে? পূৰ্বে

কমভেদেৰে ৰাজনী-ভাজনী কুঁৱৰীৰ লগত যোঁতক দিয়া, এতেকেহে মোৰ ৰাজ্য বুলিহেঁ। যদি সেই পাঁচ ৰাজ্য এৰি দিব, তেবে কন্দল নকৰোঁ। যদি বেদিব, তেবে যুদ্ধ দিয়োক।”

এইকথা গোঁড়েশ্বৰে শুনি বোলে, “প্ৰথমে শ্ৰীতি কৰণেদে যোগ্য, যদি শ্ৰীতি নবহে তেবে যুদ্ধ। ভাল মঞি স্বৰ্গীৰাজ্যৰে মিত্ৰ কৰিলোঁ।” এই বুলি অনেক যোঁতক লগত দি মহাৰাজ্যলৈ কত্থা এটা দি সেই পাঁচ ৰাজ্য দিলে। পাচে গৰ্গয়া ৰাজ্য প্ৰযুক্তে সকলো উজাই আহি চাৰিহুৱাৰত বহিলহি। তাতে কোচৰ বিশ্বসিংহে অনেক ভোটাশ্বৰ অপূৰ্ব বস্ত্ৰ আৰু ভেটিলেহি গৰ্গয়া ৰাজ্যত। প্ৰাৰ্থি বিশ্বসিংহে বোলে, মোক ধাপি-সাক্ষি জীৱিকা দি লব লাগে। গৰ্গয়া ৰাজ্য বোলে, ভাল কামৰূপ, ঢেকেৰা, এই দুই ৰাজ্য দিলোঁ। জীৱিকা কৰি থাক। ১৪৬ ॥

আহোমৰ ধাপিত-সাক্ষিত বিশ্বসিংহ।—এইবুলি সকলো উজাই আহি ৰাজ্য মাৰি পোৱা বস্ত্ৰ-দ্ৰব্য লৈ দিহিজত ৰাজাদেৱক সেৱা কৰিলেহি। সেই কত্থা ৰাজাদেৱক বেদেখালে। পাচে ৰাজাদেৱে জানি বোলে, গোঁড়েশ্বৰে মোলৈহে কত্থা দিছে, সি লব নাপায়। এইবুলি কত্থা নিয়াই ৰাজাদেৱে ললে। ১৪৭ ॥

দিহিজীয়া ৰজা আৰু গড়গঞা ডেকাৰজাৰ বিবোধ।—আতপাচে বৈশাগৰ বিহুত তিনিজনী ডাঙ্গৰীয়া সহিতে ৰাজাদেৱে কুকুৰা বুলুজাইছে। এনেতে ৰাজাদেৱে বোলে, যদি গোহাঞিবোৰৰ কুকুৰা জিকে মোৰ জীৱাৰী গোহাঁইবোৰৰ পুতেকলৈ দিম। যদি মোৰ কুকুৰা জিকে গোহাঁইবোৰৰ জীৱাৰী মোৰ লৰাইতলৈ দিব। গৰ্গয়া ৰজা বোলে, আপদেৱকে নাটে, আমাৰ কথা কলে কি হব? এনেতে ৰাজাদেৱে কাকৰপৰা হেজদান সোলোকাই কাটো বুলি উঠিল। গৰ্গয়া ৰজাও উঠিল। পাচে গোহাঁইবোৰে কন্দল ভাজিলে। ১৪৮ ॥

দিহিজীয়া ৰজা হত্যা।—গৰ্গয়া ৰজা আপোনাৰ লগৰ মানুহেৰে অগ্নে-শব্দে সাৱধান হৈ দিহিজৰ পৰা গৈ লোচাজত নগৰ কৰি থাকিল।

মহাবাজা বোলে, সি স্বভৱ হ'ব পায়নে কি ? এইবুলি ৰাজাদেৱে দিহিজৰ পৰা লেচাজলৈ খেদি আহিল। এইকথা গৰ্গয়া ৰাজা শুনি বোলে, কন্দলক ভয়ে মঞি আঁতৰি আহোহি, তথাপি খেদি আহিছে। মঞি কন্দল নকৰোঁ। এইবুলি বৰিণীয়েকবোৰক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি পঠাই দিলে। মহাবাজা দেখি বোলে, ইবোৰ কি, চাওঁ দে। চাওঁভাজে চাই আহি কলে, বোলে, স্বৰ্গদেৱৰ বোৱাৰীবোৰ আহিছে। ৰাজাদেৱে বোলে, কি অকাৰ্য্য হল ! এইবুলি উলটি দিহিজলৈ গল। আন্তপাচে লালিমৰ ভুৰবান লেহেতিয়াক কেটাই ৰাতি তাৰে হাতে চুৰিএৰে ধোচাই মৰালে। ভোগ ৪৪ বৎসৰ।

গৰ্গয়া ৰাজা হৈ লেহেতিয়াক বঁটা-বাহন দি বোলে, ভোৰ ডাঙ্গৰ, আপাহ পাৰ্শোঁ, আক মোৰ ৰাজ্যত লেহেতিয়া আহেমনে সকলোকো চপাই আন, মঞি লগত নওঁ। এইবুলি সকলো লেহেতিয়াক চপাই আনি মাৰিলে, বোলে, মোকো এনেহে কৰিব। ১৪৯ ॥

গড়গঞা ৰজাৰ মৃত্যু।—আন্তপাচে গৰ্গয়া ৰাজা দাবিকান্ত নগৰ কৰিলে। তাতে থাকি দৌলগুৰিত নগৰ কৰিলে। পাচে মহাবাজা স্বৰ্গী হল। ভোগ ১২ বৎসৰ। ১৫০ ॥

কোচৰ অসম আক্ৰমণৰ প্ৰস্তাৱ।—বিশ্বসিংহে নৰনাৰায়ণক ৰাজা পাতি বুলিলে, পূৰ্বেৰ অচমৰ ৰাজা ৰাজ্য দি মোক ধাপিছে। সেই অধীনতা তহস্তে গুচাবি। খোৰাৰাজাদেৱ ৰাজা হলন্ত, চিলাৰায়ে তাৰ দেশৰ সকলো পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণক চপাই মূৰিলে, বোলে, অসমৰ দেশ মাৰি লব খোজো, ভোমালোকে কি বোলা। সকলো ব্ৰাহ্মণে বোলে, ৰাজা হৈ পৰৰাজ্য বশ কৰি লবনেসে যোগ্য। অমেক গো-ব্ৰাহ্মণৰ হিংসা হয় যে আভেসে বুলিব নোৱাৰি। চিলাৰায়ে বোলে, হয়, গো-ব্ৰাহ্মণবো পীড়া নহৈব, প্ৰাণীবো পীড়া নহৈব। অমাবুদ্ধে যেন ৰাজ্য বশ হয় তেমন উপায়ক দিয়া। ব্ৰাহ্মণে বোলে, আমি আৰ কি উপায় দিম ? ১৫১ ॥

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰৰ উপদেশ।—চিলাৰায়ে বোলে, “গোমোখা শঙ্কৰ, আৰু কি উপায় আছে?” শঙ্কৰদেৱে বোলে,—“আৰু উপায় আছে। সেই দেশৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীৰ মনক বুজি অনেক ৰূপ-সুৱৰ্ণ দি বৰাব লাগে। সেই দেশৰ প্ৰজাসকলকো অনেক ৰূপ-সুৱৰ্ণ, বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দি বৰাব লাগে। যদি এনে কৰিবা তেবে অনায়াসে পাৰিবা।” চিলাৰায়ে বোলে, “পূৰ্বেৰো লাথুনা কাৰ্য্যি, টেপু কাৰ্য্যি, এই দুই গৈ বিস্তৰ ত্ৰাঙ্কণৰ পীড়া হয় দেখি উলটি আহিল জেজৰাইৰ পৰা। এতেকেহে সুবিছো। ভাল, আপোনাৰ বচন কৰিম।” এইবুলি বেপাৰ কৰিবৰ হলে বুকু কাৰ্য্যিক পঠাই তিনিলাখ ৰূপ, দহহাজাৰ সোণা দি পাত্ৰ-মন্ত্ৰীক বৰাব দিলে। সিও গৈ পাত্ৰ-মন্ত্ৰীক আৰু ভাল মানুহকো ৰূপ-সুৱৰ্ণ বিত্ৰাসে দি এইখান বুলিলে, বোলে, চিলাৰায়ে বুলি আহিছে যদি সিবোৰো কুশলে ৰহিব খোজে তেবে কন্দল নকৰিব। যদি কৰিব তেবে মোৰ দোষ নাই। আমাৰ সমস্তোলোক বোলে, ভাল, বাজাৰ আজ্ঞাত থাকি আমি বুকু নকৰিলে কিয় পাৰিম? তথাপি সিবোৰে কিছো পৰাক্ৰম দেখাব, তেবে আমি ভাগিম। ১৫২ ॥

কোচ-অসমৰ ৰণ।—এই কথা বুকুএ কলত গৈ চিলাৰাই আহি দিখৌমুখত যাত্ৰা কৰি বলহি। তাৰেপৰা লাথুনা কাৰ্য্যিক লুইতে উজাই গৈ দিহিজৈ ভটিয়াই দিলিহে যাব দিলে। বাজাদেৱে এই বাৰ্তা পাই দিহিজীয়া গোহাঞি, বুঢ়াগোহাঞি পোয়ালিক, অনেক লোকজনক লগত দি বুৰকটাৰ পৰা দিলিহমুখলৈ অস্ত্ৰে-শস্ত্ৰে সাৱধানে থাকিব দিলে। ইজনা ডাঙ্গৰীয়াক চিলাৰাইক সমুখে খেদি যাব দিলে। ডাঙ্গৰীয়াসকলো গৈ দিখৌমুখত চিলাৰাই সহিতে ডাঙ্গৰ বুকু ভৈল। তাক ডাঙ্গৰ বোহাৰি তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়া ভাগি আহি গৰ্গাঞলৈ আহিল। বুৰকটাতো দিহিজীয়া গোহাঞি ডাঙ্গৰ খাই দিহিজলৈ গল। চিলাৰায়ে পাচে-পাচে খেদি আহি মেচাৰত বলহি। বাজাদেৱো নগৰ এৰি চৰাইখোবোজলৈ গল। তাক উহল-মাহল দি পঠাবৰ কাৰণে ভায়েক বুৰবাজক ধৈ গল। ১৫৩ ॥

আহোম যুৱৰাজ দেওবজাৰ মহিমা।—পাচে একদিনা যুৱৰাজে চিলাৰায়ে দেখা-দেখি'হল। চিলাৰায়ে বোলে, ই কোন? আমাৰ মানুহে কলে, এওঁ যুৱৰাজ। চিলাৰায়ে বোলে, মাতি আন, মঞেবে কথা হেঁ। পূজাঘৰত গোসানী সেৱা কৰি চিলাৰাই দিখোঁকাখৰতে আছে। আমাৰ মানুহে কলেগৈ, চিলাৰাএ মাতিছে বুলি। যুৱৰাজে ঘোৰাত উঠি দিখোঁ পাৰহৈ আহোঁতে চাই আছে, দেখে, ঘোৰাৰ টাৰ তল যোৱা নাই। চিলাৰায়ে বোলে, ভায়া, আক কি প্ৰভাৱ দেখাৰ পাৰ। যুৱৰাজে বোলে, তোমাৰনো কোন ইছা? চিলাৰায়ে বোলে, নোঁকা খেলাইতে ইছা। যুৱৰাজে বোলে, ভাল। তোমাৰ এখান নাও মোক দিয়া। এখান নাওবৈচা সমন্বিতে ভূমি লৱা। এই বুলি দুখান নাও মেলিলে। বৈচা নাইকিয়াকৈ যুৱৰাজৰ নাও জিকিল। চিলাৰায়ে বোলে, মনুষ্য নহয়, দেৱৰাজ। যে। পাচে আগতে অন্তৰ্ধান হৈ গল। ১৫৪ ॥

কোচলৈ অসম্ভৱ ওল।—চৰাইখোৰোজৰ পৰা ৰাজাদেৱে লেকাই চেটিয়াক পঠাই নিবন্ধ কৰি বোলে, আমি বছৰি একোনাথ ৰূপ দিম, সিৰোৰ যাউক। চিলাৰায়ে বোলে, ভাল, ভেবেলে আমি যাম। যদি ৰূপ দিব নোৱাৰে ভেবে ৰাজাৰ পুত্ৰ ১, তিনি গোহাঞিৰ তিনি পুত্ৰ ওল কৰি দিয়োক ভেবে যাম। এইকথা ৰাজাদেৱে শুনি অৰেক দুখ কৰি আচুক গোহাঞিক দিলে, তিনি গোহাঞিবো তিনি পুতেকক দি পঠাই দিলে। চৰাইখোৰোজৰ পৰা ৰাজাদেৱে আহি নগৰ ললেহি। ১৫৫ ॥

কোচৰ কুঁৱৰীৰ ককণ।—আতপাচে চিলাৰাইৰ ঘৰীবোৰে আচুক গোহাঞি সহিতে চাৰিকো দেখি চিলাৰাইক বোলে, স্বামীদেৱ, তোমাত আমি এক বৰ মাৰ্গোঁ। বোলে, ভাল, খোজ, মঞি দিম। পটেখৰীসকলে বোলে, সন্তো দিবা? চিলাৰায়ে বোলে, সন্তো দিম। পটেখৰীসকলে বোলে, স্বৰ্গীৰাজাৰ চাৰিটা কোঁৱৰ আনি বন্দী কৰি থৈছা। তাৰে পিতৃ-মাতৃ-ভাৰ্যা এইসকলে বৰ সন্তোষিত হৈছে।

ইহঁতৰো অৰূপে-গুণে যুৱা অৱস্থা হৈছে। এতেকে ইহঁতক 'স্বদেশলৈ
বিদায় দিয়া। চিলাৰায়ে বোলে, কোনৰূপে পঠাম ? পঢ়েখৰীসকলে
বোলে, তুমিএৰে পাশা খেলোতে দেখিছোঁ। সোন্দৰ গোহাঞি বৰে
পাশানু। তুমি হাত এৰি পাশা জিকাই বিদায় দিয়া। ১৫৬ ॥

খোৰাবজাৰ স্বৰূপ।—পাচে চিলাৰায়ে চাৰিকো অনাই পাশাৰ
খেল পাতি বোলে, তোমৰাৰ চাৰিৰ মধ্যত এটাই যদি পাশা জিকিব
পাৰা, তেবে তোমাৰ দেশে পঠাম। যদি আমি জিকো তেবে চাকৰ
হৈবা। এই নিয়ম কৰি পাশা খেলিলে। সোন্দৰ গোহাঞি
জিকিলে। কাৰ্য্যসকলে বোলে, এইৰূপে পঠাবলৈ ভাল নোহে।
স্বৰ্গীৰাজা পাৰ্খি আহোক, তেবে পঠোৱা যাব। চিলাৰায়ে আচুক
গোহাঞিক বোলে তোমাৰ পিতা ঠাইক মানুহ পঠাই কৈ যোৱা,
মোৰ ঠাইক ৰাজা প্ৰীতিপূৰ্ব্বকৈ বুলি আহিব, তেবে মঞি পঠাম।
আচুক গোহাঞি মানুহ পঠাই জনালে। ৰজাদেৱে এইকথা শুনি
অৰূপ স্তম্ভৰ্ণৰ অলঙ্কাৰেৰে মণ্ডিত কৰি চুটী হাতী আনো সন্দেশ বস্ত্ৰ
দি আহোম কটকী লেতাউক পাচিলে। এনেতে মহাৰাজা স্বৰ্গী হল।
ভোগ ৬১ বৎসৰ। ১৫৭ ॥

অৰ্গদেৱৰ ব্ৰতাপসিংহ।—বুঢ়াৰাজাদেৱৰ ৰাজা হৈ কোচ কেওঁট
মিসকলে ব্ৰাহ্মণৰ বেশ ধৰিলে চিলাৰাই উঠোতে লেকাই চেটিয়াক
আজ্ঞা কৰিলে সেইসকলৰ লগত গুচাই পেলা। সিয়ো বিচাৰ কৰি
সেইসকলৰ লগত গুচিলে।

অসমলৈ কোচৰ কটকী।—আতপাচে চিলাৰায়ে নবমাবায়ণ
ৰাজ্যত কৈ ৰাজপুত্ৰ আচুক গোহাঞিকো, তিনিজন ভাৰ্য্যবীয়াৰ
তিনি পুত্ৰকো যোগ্যানুসাৰে বঁটা দি বিদায় দিলে। আৰু মহাৰাজাৰ
ঠাইলৈ পত্ৰ-সন্দেশ দি বামিনী কাৰ্য্যিক পাতালসিং কাৰ্য্যিক পঠালে।
পত্ৰতো এই লিখিলে। নবমাবায়ণ ৰাজা বোলে, স্বৰ্গী মহাৰাজাৰ
স্বাৰ্হে পূৰ্ব্বপ্ৰীতি ভক্তত যে দোৰ হৈল, তাৰ মৰ্ণপাৰ্হে ৰাজা কুমৰসমে
লোকজন কিবাইয়া পঠাইছি। আৰু পূৰ্ব্বপ্ৰীতি ৰাখিয়া মহাৰাজাক

সেৱা কৰিবাক প্ৰতি এক কছা নিবেদিছে। পাচে সিহঁতো আহি কাজলী পালেহি। তাতে ৰাখি হাবুজ পিকচায়ে লেতাউক পঠাই মহাবাজাৰ চৰণলৈ জনাই পঠালে। ৰাজাদেৱে শুনি গোহাঞিক আগবাঢ়িবলৈ অনেক মানুহ লগত দি পুনৰ্বাৰ লেতাউক পাচিলে। সিয়ো গৈ গোহাঞিকো কাৰ্য্যবোৰকো আনি নাৱৰপৰা ভৰে উঠি আহি মহাবাজাত জনালেহি। ১৫৯ ॥

বাজুণ কটকীৰ সৃষ্টি।—ৰাজাদেৱে বোলে, গোহাঞিৰ লগত তাৰ ভাল মানুহ কাক পঠাইছে? লেতাউএ বোলে, গন্ধৰ্ব শিং এটা ওপৰলৈ এটা তললৈ যোৱাক কি বোলে? পাতালশিঙ্গা বুলি লোকে কলে। লেতাউএ বোলে, হয়, মনত পৰিল পাতালশিঙ্গা কাৰ্য্য বোলে। যামিনী কাৰ্য্যৰ নাউ পাহৰি বোলে, কেৰোৰাৰ নাৱেৰে উজাই সিয়ো কাৰ্য্য আহিছে। ৰাজাদেৱে বোলে, মোৰ ঠাইতে যে এনেকৈ কয় পৰ ৰাজ্যভৰো বন্দী আহোমে কেনেকৈ কব? এইবুলি আহোম কটকী গুচাই ব্ৰাহ্মণ কটকী ললে। কলিয়া ১, চহুভুজ ১, ধৰাধৰ ১, চণ্ডিবৰ ১, একাদশ ১, থাকৰি ১, ৰামকন্দলি ১, বৰগুৰু ১, সাগৰকন্দলি ১, বৰকন্দলি ১, চোটকন্দলি ১, মাধৱকন্দলি ১, শীতলিয়া ১, বিৰিণা ১, মিৰহ ১, এই পোন্ধৰ ঘৰ ব্ৰাহ্মণক কটকী ললে। ১৬০ ॥

বৰ্গদেৱলৈ কোচবজাৰ কছা।—বেহেকৰা কাৰ্য্যবোৰক নাম-ডাজৰ উপৰে দিৰ্থোকাথৰত ঘৰ সজাই ধলে। এই ভটীয়া লোক থাকিবৰ কাৰণেহে সেইখানি ভটীয়াপাৰ বোলে। পাচে মহাবাজা কাৰ্য্যবোৰক তুলিলে আনি। পত্ৰত নবনাৰায়ণ ৰাজা যি বুলিয়া পুছিলে তাক শুনি ৰাজাদেৱে বোলে, ভাল, মোৰ মনৰ সকলো অসন্তোষ গুচিলে। কছা দিব খুজিছে মঞি আনিম। এইবুলি সিহঁতক বহাঘৰতে জিৰাই থাকিব দিলে। পাচে মহাবাজা কাৰ্য্য-বোৰক বঁটা-প্ৰসাদ দি বিদায় দিলে। আমাৰ বৰগুৰু কটকীকো পাচিলে জোৰণ দি কছা আনিবলৈ। সিহঁতো পালেগৈ। আমাৰ

কটকীক ধাৰোণে তুলি অমেক যৌতক লগত দি বক্সমালা কঙ্কাক মহাবাজালৈ দি পঠালে। তাৰেপৰা নবনাৰায়ণ ৰাজ্যৰে মিত্ৰতা হল। ১৬১ ॥

সাতৰাজ্য মাৰি একৰাজ্য।—আতপাচে বাৰেভূঞাক মাৰি বশ কৰিলে। চুজিকো মাৰিলে। এতেকেহে সাতৰাজ্য মাৰি একৰাজ্য কৰিলে বুলি কয়। তাৰে লেখা,—চুটিয়া ১, কছাৰী ১, কমভেশ্বৰ ১, ভুবনক ১, পতিলাজহা ১, এখাবেসিন্দুৰ ১, বাৰেভূঞা ১, চুজি ১, এই আঠৰাজ্য। এতেকেহে ঋপৰ আঠচুকীয়া মোহৰ মাৰিলে। আতপাচে চোৱাতল গড় বান্ধিলে। ১৬২ ॥

ৰাজতন্ত মোমাই-ভানুজী বৰবৰুৱা।—উপৰ-বুঢ়াৰাজাদেৱৰ দিনত মোমাই-ভানুজী বৰবৰুৱা হৈছে। এনেতে একদিনা ৰাজাদেৱে হাতীত উঠি দল'ণুৰি নগৰৰ চুকৰপৰা চবাইদেৱৰ ঘৰলৈ আলিটি বান্ধিবৰ নিমিত্তে পোনাই চিহ্নৰী পুতি গৈছে। পাচে-পাচে বৰুৱা গুচাই গৈছে। পাচে ৰাজাদেৱে উলটি চাই দেখে চিহ্নৰী এডালি নাই। বোলে, কোনে তুলিলে? বৰবৰুৱা বোলে, মঞি তুলিলোঁ। যদি স্বৰ্গদেৱে সোধে তেবে বন্ধা পৰো, যদি নোসোধে কাটিব দিবহে লাগে। ৰাজাদেৱে খজ কৰি পৰ্বতৰ ঘৰ সোমাই চৌখাম কৰি স্তুৰিলে, বোলে, যদি সামাছোও খুটা পোতে তাকো তুলিব নাপাই। মঞি আপোনহাতে পোতা খুটা তুলিব পাইনেকি? বৰুৱা বোলে, মোত দাই নাই। শত্ৰুৰাজ্যৰ মানুহ আন্তে আছে। সি বুলিব এই ৰাজ্যত মন্ত্ৰী নাই, আলিটো বান্ধিব লাগিলেও ৰাজা আপুনিহে নিয়ম কৰে। এই দুৰ্ঘ্যলজ্ঞা দেশে-দেশে যাই বুলিছে তুলিছোঁ। আক স্বৰ্গদেৱৰ যদি কাৰ্য্য-কাম কৰিব নোৱাৰিম, মোকনো এই নাম কেলেই দিলে। এইকথা কলত গৈ ৰাজাদেৱে সন্তোষ হৈ সোণৰ কেৰুএৰে বঁটা দি বোলে, জেঠেবীয়ে উত্তম কৰিলে, মন্ত্ৰীহে হয়। ১৬৩ ॥

মোমাই-ভানুজীৰ গ্ৰন্থাঙ্গণঠল।—আক ৰাজাদেৱে বৰুৱাক ৰাজ্যৰ মানুহ ভাগে-ভাগে পিয়ল কৰি পাতিব দিলে। বৰুৱা

বোলে, স্বৰ্গদেৱে উত্তমহে বুলিছে। ৰাজ্যক নিয়ম কৰি পতা সামান্যৰ কাৰ্য্য নহয়, তিনিজন ডাক্তৰীয়াৰহে কাৰ্য্য। সামান্যেও পাতিব পাৰে, আৰু দেশে-দেশে দুৰ্য্যশস্তা গাব, আচমৰ অন্নৰাজ্য সামান্যেও পাতিব পাৰে। এতেকেহে তিনিজন ডাক্তৰীয়াক স্বৰ্গদেৱে আজ্ঞা কৰিব লাগে। ৰাজাদেৱে বোলে, জেঠেবীয়ে উত্তমহে কৈছে। তঞি অখন কুঁৱৰীবোৰৰ, লৰাবোৰৰ, তিনিজন ডাক্তৰীয়াৰ, ভাগে-ভাগে মানুহ ফালি আনি নিয়ম কৰি ৰাজ্য পাত। পাচে ডাক্তৰীয়াসকলক মাটি-বাৰী দি পাতিবলৈ বুলিম। বৰুৱা বোলে, এই কাৰ্য্যৰ মানুহ নোহওঁ। তথাপি স্বৰ্গদেৱে আজ্ঞা কৰিছে। স্বৰ্গদেৱৰ চৰণত মঞি বন্দীক অনেকয়ো লগাব। যদি তাত মন নিদিব, তেবেহে পাতিব পাৰোঁ। ৰাজাদেৱে বোলে, ভাল, জেঠেবীয়ে তঞি বাহমানে কাৰো কথা নোসোধো। পাচে বৰুৱা গৈ সমস্তবো ভাগে-ভাগে মানুহ ফালি আনি তাৰে, আৰু অনিয়মে যিসকল আছিল তাকো নিয়ম কৰি তিনিপোৱা গোট, তাৰ কুৰিত বৰাটো, এশৰ ভিতৰত শইকিয়াটো, হাজাৰত তাৰে হাজৰিকাটো,— এই নিয়মে ৰাজ্য পাতিলে। বৰজনা আইকুঁৱৰী প্ৰমুখে সকলোও ৰাজাদেৱত কলে, অশ্ৰায় কৰি ৰাজ্য ভাঙিলে হেন বুলি। সি কথাত ৰাজাদেৱে মন নিদিলে। পাচে তিনিজন ডাক্তৰীয়াক মাৰ্তি আনিব দি বোলে, মোকো যিমনে আটিব, কুঁৱৰী গোহাঁই গাভৰুবোৰক যিমনে আটিব, তইতকো যিমান আটিব তাকো নিয়ম কৰি দি কাঁড়ী পাইকক আঠ-পুৰাকৈ, চম্বাৰাক সাতপুৰীয়াতকৈ পাতিবইক। আৰু কুৰি-বৰুৱীয়া পাইকক কুৰিত ২০-বি মাটি দি আহিবইক, বঢ়াকৈ তাৰ পালপচা দিবৰ নিমিত্তে। এইবুলি ৰাজাদেৱে টাব নিয়ম কৰিলে, সাতহাত বেগত চাৰি আঙ্গুল, আগে-পুৰিয়ে ৰূপৰ বেৰি দি। পাচে সেই বিবছে গোহাঁইবোৰে বাক বিদৰে দিব লাগে, সেই নিয়মে পাতিলে। ১৬৪ ॥

বন্দীয়াবত মোৰাই-ভাঙুলী।—আতপাচে ৰাজাদেৱে বাইলু

দেওধাই গণকক আনি স্নুখিলে, বোলে, তহঁতে মোৰো, পাত্ৰ-মজ্জীৰো, ৰাজ্যৰো কুশলাকুশল চাই কহাঁক। সকলেয়ো চাই বোলে, স্বৰ্গদেৱৰো, পাত্ৰ-মজ্জীৰো, ৰাজ্যৰো কিছু নাই। স্বৰ্গদেৱৰ মুখ্য-মজ্জীটো মৰিব লাগে। ৰাজাদেৱে বোলে, মোৰ মজ্জী জেঠেৰীহে। সেয়ে যদি মৰিব মইনো ৰাজ্য কোনেৰে হয়? আবে বন্ধাৰ কি উপায় আছে? সিহঁতে বোলে, যদি স্বৰ্গদেৱে কেঞ্জে নজনাকৈ তাৰ লৰা-তিৰোতা, বন্দী-বেটী, ধন-সৰ্ববহ সকলোকো আনি বকৱাক ভাজি খবতে বৰীয়া দি এবৎসৰ খব, তেবে বন্ধা পৰিব। ৰাজাদেৱে বোলে, ভাল। যাৰ মুখে এই কথা ওলায় তাক মঞি কাটিম। এইবুলি তাৰ তিৰোতা আনি বোৱা-কটা শালত দিলে, লৰাবোৰক হাতীশালত বন্দী কৰি ধোৱালে, ধন-সৰ্ববহ আনি খবতগুৰত থলে; বেটী-বন্দী, গৰু-মহ আনি জয়ধামডাঙত দিলে। বকৱাকো ভাজি খবতে বৰীয়া দি বন্দী কৰি থলে। আৰ অভিপ্ৰায়ক কেৱে-মুৰুজিলে। বকৱা বোলে, মঞি কিছু অপৰাধ আচৰা নাইহেন মনে চোৱে। মোৰনো কিয় এনে অৱস্থা হল? বৰীয়াসকলে বোলে, আক আমি ৰাজানো। পাচে এবছৰ হবলৈ তিনিদিন আছে। এনেতে বোমৰিয়া গণক ভগুৰী বকৱাৰ খবলৈ বাতি বকৱা বিখাসে গৈ স্নুখিলে। খাৰাণে বলৱাই বোলে, মঞি কব নোৱাৰোঁ। তেও তিনিদিনৰ খবত মুকলি হৈ পূৰ্ববতে ৰহিবা। আক কাৰণ আছে, পাচে জানিবা। পাচে বৎসৰ পূৰি হলত বকৱাক আনি পূৰ্ববতে বকৱা পাতি সকলকে উলিয়াই দি বোলে, জেঠেৰী, তোৰ মৰিব লগা হৈছিল। এতেকেহে তোক এনে আধাৰ কৰিলোঁ। তঞি হুখ বকৰিবি। সেই সময়ত হাতী-পোৱালি গোহাঁই ভিতকৰাল ফুকন, তেওঁকে মানুহ-দুখুহটো পচা-পাচা কৰিব দিছিলে। ১৬৫ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ জয়ন্তাৰ কথা।—আতপাচে মহাৰাজা শীতলিয়া কটকীক জয়ন্তালৈ পাচিলে কুশলাকুশল জানিবৰ নিমিত্তে। জয়ন্তা

ৰাজা বোলে, শীতলিয়া, স্বৰ্গমহাৰাজ। যদি কছাৰীৰ সাতগাৰ্হৰ বাটেদি নিব মঞি কত্যা এটা দিম। এইকথা কলতহি ৰাজাদেৱে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াক নি স্মৃষিলে। ডাঙ্গৰীয়াসকলে বোলে, বাচি দিয়া হলে সামান্য বস্তুকো এৰিব নাপায়। যচা কত্যা কিয় এৰা যাব? শীতলিয়া যাউক, কছাৰীএ সাতগাৰ্হেদি বাট দিএনে নিদিএ জানি আহোক। কছাৰীএ বোলে, ইও ৰাজ্য স্বৰ্গমহাৰাজানে, তথাপি জয়ন্তাৰ জীয়ৰী আনিবলৈ বাট দিব নোৱাৰোঁ। এইকথা শুনি ৰাজাদেৱে পৰ্বতীয়া চাউপেত বুঢ়াগোহাঞি, ধামপাট বৰ-গোহাঞি, লাকু মৰাণপাত্ৰ গোহাঞি, এই তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া সহিতে সকলেৰে আলচ কৰি বোলে, সি যে কছাৰীয়ে বাট দিব নোৱাৰোঁ বোলে, তাক মাৰি জয়ন্তাৰ কত্যা অনা যাউক। ১৬৬ ॥

কছাৰী বণত সোন্দৰ গোহাঁইৰ মৃত্যু।—এইবুলি সোন্দৰ গোহাঁঞি নাওবৈচা ফুকনক ২০,০০০ হাজাৰ মানুহ দি পাচিলে। সোন্দৰ গোহাঁই অভিপ্ৰায়ক বুজি বোলে, স্বৰ্গদেৱৰ ভাল খোৱা-পিন্ধা অনেকো আছে। মঞি অকলে কিৰূপে যাম? সময়ত কাৰ্য্যত বৈগুণ্য পৰিবলৈ আছে। ৰাজাদেৱে তাৰ আসন্নক বুজি বৰিণীয়েক খাঁৰৰ জীয়েকক চাঙ্গ ভুলিবৰ মনে বোলে, ভাল ভোৰ ককায়েৰ ধামচিন ভগা-বৰগোহাঁইকো পাচিলোঁ। আৰ ভোৰ যদি আপাহ পাওঁ সলাল ৰাজ্য দিম। এইবুলি ভগা-বৰগোহাঁঞিক মেটেকাৰ পৰা নিয়াই আগতে কাপোৰ পাৰি বছৰাই শিকাই-বুজাই পাচিলে। এইকথা জানি সোন্দৰ গোহাঁঞি অসন্তোৰ কৰিহে গল। পাচে কছাৰীৰ সাতগাঞ মাৰি জয়ন্তাৰ কত্যা আনি মৰজিত খৈ জৰাই পঠালে। ৰাজাদেৱে চাউপেত বুঢ়াগোহাঁঞিক পঠাই কত্যা অনালে। সোন্দৰ গোহাঁঞিলৈ কৈ পঠালে বোলে, কছাৰীৰ ৰাজ্যখানি মাৰি আহক। এইবুলি খাঁৰৰ জীয়েকক চাঙ্গ ভুলিলে। এইকথা শুনি সোন্দৰ গোহাঁঞি মৰ এৰিলে। কছাৰীৰ ভীমবল কোঁৱৰেও বৰিলো হেন বুলি গভাগত কৰি আহিল।

একদিনা ভীমবলে অমনা-পমনা হাতীয়েৰে পুৰ্ণতি নিশা আহি হিলৈৰ মুখত পানী ডৰাই যুদ্ধ ধৰিলেহি। ধামচিন বৰগোহাঁই ওলাই যুদ্ধ ধৰিলে। সেই যুদ্ধত গোহাঞি পৰিল। হাতীয়েৰে সোমাই গৈ সোন্দৰ গোহাঞিকো খুচি মাৰিলে। এই বাক্তা ৰাজাদেৱে পাই খাঁবৰ জীয়েকক চাক্ষৰ পৰা বমাই মাটিত ঘৰ সাজি থৈছিলে। শুধি হলতহে ডুলিলে। সেই অপমানত সোন্দৰ গোহাঞিৰ দুই পুতেক আথেক গোহাঁই কেৰা গোহাঁই বজাললৈ পলাই গল। ১৬৭ ॥

অসম-বজালৰ কন্দলৰ সূত্ৰপাত।—মহাৰাজাৰ চৰণলৈ সলাৰ পৰা পিকচাএ জনাই আহিল বোলে, বজালে কোচৰ ৰাজ্য মাৰিলে। সত্ৰাজিতে কলজে উজাই আহি সলাৰ দেওধৰৰ সোণৰ-ৰূপৰ অলঙ্কাৰকো নটিনীবোৰকো ধৰি লৈ গল। আক তাৰ বতনচা নামে সদাগৰ আহি শিজৰীত বেহা কৰিছেহি। ৰাজাদেৱে বোলে, আমাৰ ৰাজ্যকো মাৰিবলৈ হলহন্দ কৰেহেন লাগে। এইবুলি বতনচাক ধৰিব দিলে। তাক নাপালে। তাৰ মানুহ দুটা বাও ধন-সৰ্বহ আনি মহাৰাজাৰ চৰণলৈ দি পঠালে। ১৬৮ ॥

কছাৰীৰে সৈতে যিদ্ধতা।—পাচে ৰাজাদেৱে তিনিজন ডাঙ্গ-বীয়াত লুথিলে বোলে, বজালেৰেয়ো কন্দলহে লাগিল। কছাৰীএৰে কন্দল লাগিয়ে আছে। কোনখান কৰা বাব? গোহাঞিবোৰে বোলে, কছাৰীয়েৰে শ্ৰীতি নহৈ আমি বজালেৰে যুদ্ধ কৰিলে পাচে কাৰ্য্যত বৈপ্লব্য পৰিব। এতেকে শীতলিয়া কটকীক পঠাই কছাৰীক নিৰ্ভয় দিব লাগে। ৰাজাদেৱে বোলে, মঞি নজনাহেনকৈ ভোমালোকো শিখাই পাচ। তিনিজন ডাঙ্গবীয়া শীতলিয়াক আনি বোলে, তঞি কছাৰী বজাত এইখান কগৈ, মোক তিনিজন ডাঙ্গবীয়াহে পাচিছে। বোলে, ধামচিন বৰগোহাঞিক সোন্দৰ গোহাঞিক বে কাটিলে আত ভয় নকৰিব। স্বৰ্গমহাৰাজা শুনি আনন্দহে কৰিছে, বোলে, কছাৰী ৰাজ্য মোৰ ধাপিত-সাক্ষিত।

তাক কাটিব-মাৰিব দিহোঁনে কি ? মঞি জয়ন্তাব কথা আনিবহে দিলো। এতেকে কহাৰী ৰাজা মোৰ বনকেহে কৰিলে। এই-ৰূপে কলত কহাৰী ৰাজা আহি হাতী-বোৰা আনো বস্ত্ৰজাত জানি মহাৰাজাৰ চৰণত সেৱা কৰিলেহি। তাক বঁটা-প্ৰসাদ দি বিদাই দিলে। সেই সময়তে চাউপেত বুঢ়াগোহাঁই হৰাল। ধকবকক গোহাঁই পাতিলে। ১৬৯ ॥

ভড়বীৰ যুদ্ধত ষোগলৰ পৰাজয়।—পাচে বতনচা পলাই গৈ তাৰ থানাদাৰ সত্ৰাজিতত কলেগৈ। সি চৈয়দ বাবাকৰ, চৈয়দ চালা, আলিয়াৰ-খাঁ, এইসকলেৰে যুক্তি হৈ উজাই আহি ভণ্ডবীৰুখত যুদ্ধ কৰিলেহি, আৰ্থেক কেবা গোহাঁই দুইৰ মন্ত্ৰণাত। আমাৰ ডাঙ্গৰীয়া-সকলে বজালক ভঙ্গাব নোৱাৰি ৰাজাদেৱলৈ জনাই আহিল। সেই-বেলা ৰাজাদেৱে কুকুৰাকটাতে আছিল। পাচে ৰাজাদেৱে ভণ্ডবী চেটিয়ালৈ বুলি গল বোলে, সি গা কৰি সিহেঁতত কব, তোৰ যদি কুকুৰা পোৱালিটো হানি হয় তাৰ বধে মোকে পাব, আৰু যদি বজালৰ যুদ্ধ যুদ্ধ দুই-চাৰি কাটি আহিব তাক বৰগোহাঁই পাতিম। এইৰূপে ভড়বী চেটিয়াই বধ-ভাৰসাগছি গাটেক কলত সিহেঁতে ৰাতি হিলৈৰ মুখত পানী ভৰাই বিস্তৰ বজাল কাটি আহিল। আৰু ভড়বীকো পূজা কৰি তাৰ নাৱৰ আহিলা-পাতি বিস্তৰ উটুৱালে। বজালো বিস্তৰ মৰিল। তাৰ নটা বজাক ধৰি খাগৰিৰ গড় বান্ধি বন্দী কৰি থৈ ৰাজাদেৱলৈ জনাই পঠালে। বোলে, ভাল কৰি থওক। মঞি পক্ষান্তলৈ গৈ ৰজা চাব লাগে। এনেতে চিপাহী এটা ওলাই আমাৰ ২৪ মানুহ কাটিলে। চাউলাই কোঁৱৰ প্ৰমুকে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া বিধাৰণ হেন দেখি নটা ৰাজাক কাটিলে। ১৭০ ॥

শিয়লুঙৰিৰ পৰা দিহোঁনে 'গড় জিৰ্জাণ'।—ৰাজাদেৱে আহি খজকৈ চাউলাই কোঁৱৰক তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ তিনি নেওগক কাটি ডাঙ্গৰীয়াবোৰক হাতীশালত বন্দীকৈ থৈ পুনৰ্বাৰ তলয়া যুদ্ধলৈ পাচিলে। তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া তৰে গল। ত্ৰীকল বৰা যুদ্ধ কৰি

সকলো নাৰে গল। সমস্তো গৈ বজালক দেখা-দেখি হল। এনেতে শ্ৰীকল বৰায়ে তিনিজনো ডাঙ্গৰীয়াক বোলে, তহঁতক বজ চাবলৈহে পাচিছে? ডাঙ্গৰীয়াবোৰে বোলে, বন্দীৰ কি বৰকথা শুনিব লাগে। এইবুলি খেদি গৈ বজালক খবিলে। বজালো ভাগি যাত্ৰোতে আছৰা গুলি পিৰাত লাগি থকবক গোহাঞি পৰিল। পলাই পম হাতীয়ে গোহাঞিক আনিব নোৱাৰি আহি শালত সোমালহি। শ্ৰীকল বৰাকো পাচমাউতে খুচি মাৰিলে। ৰাজাদেৱে বোলে, এই ঠাইখানি সামান্য নহয়। আকে আশ্ৰয় কৰি যে ডাঙ্গৰ শত্ৰু জিনা গল। আতে গড় এটি কৰিলেহে ভাল। এইবুলি দুহলীয়া মানুহ আনি হাৰুগি দাকৰিৰ পৰা লুইতলৈ ১০,০০০ মাটি, শিমলুগুৰিৰ পৰা দিজোতলৈ ৩,০০০ মাটি, আতে আলিটোহেনকৈ গড়টি বজালে ত্যাগুলাজু গোহাঞিক বুৰকৈ দি। ১৭১ ॥

সত্ৰাজিভৰ বাপড়াই।—আতপাচে পাংসাৰ আশ্ৰাবে ঢকাৰ ইচলাম-খাঁ বৰনবাবে সত্ৰাজিভক ধুবুৰী মানাহাত ধানাদাৰ পাতিলে। সি আহি ধুবুৰীত বহিলহি। আমাৰ লাজি ফুকনেৰে মিত্ৰ কৰি মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ বাপটাকি হাট-আবেজ প্ৰাৰ্থি আহিল। ৰাজাদেৱে বোলে, সি যদি মোৰ বেটা পুত্ৰ হব, মোৰ পটেশ্বৰীৰ স্তন পান কৰিব লাগে। এইবুলি তালৈ চিকোন কাপৰ ১ সাজ, ঘৰিনীয়েকলৈ পাটৰ মেখেলাৰে কাপৰ ১ সাজ, আৰু সোণৰ মালিচুলা দিয়া ৰূপৰ তাউকিন ১ টা, লোণ চাউল এইসকল দি এইখান বুলিলে, এই কাপৰ দিছো, পিন্ধিব। লোণ চাউল মোৰ বাচ, আকো খাব। এই তাউকিন মোৰ পটেশ্বৰীৰ স্তনৰ সদৃশ, আৰো পানী খাব। আৰু কালুক মিঠা নহয়-মানে কথা নেৰিব। যদি এৰিব তেবে মোৰ বাচে খাব। পাচে সত্ৰাজিভে লোণ চাউল তাউকিনৰ পানী খাই কাপৰ পিন্ধি বোলে, যদি মই কথা এৰিম তেবে মোক বাচে খাব। আৰু বোলে, মোক মহালক্ষ্মীয়ে এৰিব। তথাপি বিৰোধকেহে আচৰিলে। আৰু সত্ৰাজিভৰ বহু-দহেকিয়া লৰা এটি তাৰে খাই সহিতে সন্দেশ-পত্ৰ দি

মহাৰাজাৰ চৰণত সেৱা কৰিবলৈ পঠাই দিলে। ৰাজাদেৱে পৰ্বতীয়া খামপাট বৰগোহাঞিক তুলিব দিলে। বৰগোহাঞি বোলে, জীয়া-পুত্ৰেৰে কথা হ'বলৈ উচিত নহয়, তাৰ লৰাটি যি আহিছে সিহে একো নাজানে। এইবুলি বৰগোহাঞি নুতুলিলে। ৰাজাদেৱে বৰগোহাঞিক খজি ছুজনা গোহাঁইক তুলিব দিলে। সিবোৰেহে তুলিলে। পাচে মহাৰাজা বঁটা-প্ৰসাদ দি বিদাই দিলে। ১৭২ ॥

স্বৰ্গদেৱলৈ দিয়া বস্তু আত্মসাৎ।—আতপাচে পাংসাৰ আজ্ঞাবে চকাৰ ইচলাম নবাবে সত্ৰাজিতক গুচাই আলিয়াৰ-খাঁক পানাদাৰ পাতি ধুবুৰী-মানাহাত ৰহিব দিলে। সত্ৰাজিতক আগচকিত ধলে। তাকো গুচাবৰ এইহে কাৰণ। ইচলাম-খাঁ নবাবে মহাৰাজাৰ ঠাইক অনেক বস্ত্ৰ-দ্ৰব্য দি মানুহ পঠালে। সেই মানুহ সত্ৰাজিতে লাজি ফুকনেৰে কথা হৈ ৰাখিলে। পাচে নবাবে মহাৰাজলৈকো জনাই আহিল, বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজাৰ চৰণলৈ একলাখ টকাৰ বস্ত্ৰজাত দি মানুহ পাচিলোঁ। সকলো বস্ত্ৰ কাটি লৈ মানুহ ওলোটাই পঠালে। ১৭৩ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ শৰণাগত চন্দ্ৰনাৰায়ণ কোঁৱৰ।—এইকথা আমাৰ আহিনা যুদৈএ মহাৰাজাত কলেহি। ৰাজাদেৱে প্ৰমাণত পাই ফুকনক আনি মাৰিলে। পাংসালৈকে এইৰূপে জনাই পঠালে বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজাৰ ঠাইক সত্ৰাজিতে লৰা-ভিকতা পঠাই শৰণাগত হৈ আন মনহে কৰিলে। এতেকেহে তাক গুচালে। আৰু গাভৰুৱাল চন্দ্ৰনাৰায়ণ গৈ আলিয়াৰ-খাঁৰ ঠাইত বহিল। তাক বল-প্ৰসাদ দি কৰৈবাৰিত থাকিব দিলে। তাৰেপৰা চন্দ্ৰনাৰাণে হাবামধোৰ হৈ মহাৰাজাৰ ঠাইত সোমালহি। সেইকথা আলিয়াৰ-খাঁকে লেজা পোলোজা ছুইক পঠাই মহাৰাজাৰ চৰণলৈ জনাই আহিল, বোলে, চন্দ্ৰনাৰায়ণক মোৰ ঠাইক দি আহক। মহাৰাজা বোলে, শৰণাগতক কিয় এৰি দিম। কন্দলৰ এই এক কাৰণ। ১৭৪ ॥

ডেকেৰীয়ে মানুহ কাটে।—মৰাৰ হৰি, কেহো হাজৰিকীৱাক

লগত দি চক্ৰবৰ্ত্তীৰ দৰজত পাতিব দিলে। আতপাচে চক্ৰবৰ্ত্তীয়ে
মৰা হাজৰিকীয়াৰ পঠাই নেঙগ বৰফুকনৰ ঠাইক কৈ পঠালে বোলে,
স্বৰ্গমহাৰাজাৰ আমি ধাপিত-সাক্ষিত মানুহ। বজালৈ যে লুট কৰে
আমাক বাধা। পাচে ফুকনে কণাই হাজৰিকীয়া প্ৰমুখ্যে চাৰিহাজাৰ
মানুহ তাৰ লগে পঠাই দিলে। সিহঁতে গৈ কৰৈবাৰিত বহি বজালৰ
দুই-চাৰি মানুহ কাটিব ধৰিলে। পাচে চকিদাৰ সত্ৰাজিতে মহাৰাজাৰ
চৰণলৈ জনাই আহিল। মহাৰাজা বোলে, ঢেকেবীএ কেনেকৈ কাটে
মই কি জানো? সি বোলে, কন্দলকেহে মম কৰিলে। এই এক
কাৰণ। ১৭৫ ॥

শৰণাগতক আশ্ৰয় দান।—আক বজালৰ হৰি, কেহো সদাগৰ
চৰা-কুৰ্মা লৈ পলাই আহি দৰজত সোমালহি। মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ
সত্ৰাজিতে জনাই আহিল আকৈ মানুক পঠাই। সেই সময়তে
হেজল কুকুৰ এটাও আহিল। মহাৰাজা বোলে, শৰণাগতক কিয় এৰি
দিম? এইবুলি এৰি নেদিলে। এই এক কাৰণ। ১৭৬ ॥

আখেক আক কেবা গোহাঁই বধ।—আক আখেক কেবা
গোহাঁইক দুজন কৌৱৰক মাল-চৰম শিখাব দিলে। দুজন কৌৱৰেও
শিখিছে। এনেতে ৰাজাদেৱত ভগুৰী চেটিয়াই লগালে, বোলে,
স্বৰ্গদেৱে কালক চপাই লৈছে। তাৰ মাকো চাক্ততে আছে, আক
বজালকো আনি যি কৰিছে তাকো স্বৰ্গদেৱে জানিছে। এতেকে
তাক স্বৰ্গদেৱে ধবলৈ ভাল নহয়। ৰাজাদেৱে বোলে, তাৰ আনমন
হেন নেদেখি। ভগুৰী চেটিয়া বোলে, ভিত্তা কচিৰ আগো ভিত্তা
গুটিয়ো ভিত্তা। ৰাজাদেৱে বোলে, লৰাহেঁতৰ আসিতে কোনো
আধাৰ কৰিব নোৱাৰি। সি বোলে, গোহাঁইবোৰক ফুটুকাতলিত
পহু মাৰিবলৈ পঠাই সিহঁতক ৰাখি পাচতে কোনোখান কৰিলেনো?
পাচে ৰাজাদেৱে দুই পুতেকক পহু মাৰিবলৈ পঠালে। আখেকক
কেবাক ৰাখি দুজন গোহাঁইক বোলে, বগাইহঁতে দুয়ো ভায়ে
পহু মাৰগৈ। মোৰ গাটি বিষম কৰিছে। সিহঁত দুয়েৰে কথা

হুই থাকে। এইবুলি সিবোৰক পঠাই আৰ্থেক কেবা গোহাঞিক ছাল ছেলাই মৰালে। ১৭৭ ॥

কটকীৰ কথাত হেতা-ওপৰা।—আৰু গজপুৰীয়া সনাতন, চলাৰ কান্দু, এই দুই কটকীক আলিয়াৰ খাঁ নবাবে স্তুখিলে, বোলে, ভোৰ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ ঠাইলৈ কেইদিনৰ পথ। কটকীয়ে বোলে, দুই মাহিনাৰ পথ। ভেলাইৰ পুতেক দুবৰীয়াই বোলে, মিছাহে কৈছে, আঠবোজহে পথ। কটকীয়ে বোলে, সকলো দিন স্বৰ্গমহাৰাজা দিলিৰ পাংসা উকিলৰ মুখেহে বুজিছে, এতিয়া যদি দুবৰীয়া মুখেহে বুজিব আমি কি বুলিম। কটকীএ আহি ৰাজাদেৱত বজালৰ কথা-বাৰ্তা কলেহি। ৰাজাদেৱে সন্তোষ হৈ বোলে, আৰু কি আছে ক ? কটকীএ বোলে স্বৰ্গদেৱে যদি নোসোধে আখাৰ দুয়েক কম। বোলে ক। সনাতনে বোলে, স্বৰ্গদেৱ বনৰ হাতী অনেক যত্ন কৰি আনি শালত গলচেপা দি থয়, তাক মেলিলে শালত থাকে কি বনলৈকে যাই ? আৰু বন্দীহেঁতক পৰদেশলৈ পঠালে তৈতে মৰিলে লৰা-ভিৰতা ৰাজ্যতে থাকিব কি বিদেশলৈকে এৰি দিব ? আৰু পিতৃ-মাতৃ পুত্ৰসকলৰে একে অঙ্গ, সাতো বস্ত্ৰে আৱৰি থাকে, এতেকেহে মৰ্যাদা ৰহে। পাচে মহাৰাজা এইকথা জানি ভেলাইৰ পুতেকক কাটিলে। ১৭৮ ॥

বজালৰ পৰাজয়।—মোমাই-ভানুলী বৰফুকন হৈ গৈ সলাতে ৰহিল। সেই সময়ত বজালৰ বৰনবাবে মিৰ্খা জাহিনা, মিৰ্খা মাকৈ, আলিয়াৰ খাঁ প্ৰমুকে নাৰে-তৰে উজাই আহি বৰকৰৈয়নিত ৰহিলহি। এইকথা মোমাই-ভানুলীয়ে শুনি আহোম কটকী পঠাই সিহেঁতলৈ স্তুখি পঠালে, বোলে, সিবোৰ কি কাৰণে আহিছে কৈ আহক। সিহেঁতে বোলে, আমাৰ আন কাৰ্য্য নাই। বালিৰ সোণা, বনৰ হাতী, বনৰ আগৰ কাঠ, বনৰ জালুক, আকে যদি দিব, তেবে বুদ্ধত কাৰ্য্য নাই। এইৰূপে কটকীয়ে আহি কলত ফুকনে বোলে গড়টি দিবা আছে তাতো কাঁড়ী, গড়, ফুকজ একো নাই। আৰু বিদ্রম

নকৰি যদি বজালক টান দিয়া যায় পাচে অকাৰ্য্য হব। এইবুলি
 ৰাজাদেৱলৈকো জনাই পঠালে। তাৰ ঠাইলৈকো কটকী পঠাই
 এইখান কব দিলে, বোলে, সিবোৰে যিহক কৈছে আমাৰ ঠাইত
 বহুত আছে। তথাপি আমি স্বৰ্গমহাৰাজাৰ অধীন। নজনাকৈ
 কোনো বস্তু দিব নোৱাৰি। ছমাহৰ বাট অহাযোৱা, ৰাতিয়ে-দিনে
 হলেহে তিনিমাহে পাইহি। ভাল সিবোৰো ততে ৰহোক। আমিও
 জনাই আহি তাক দিম, আৰ অৰ্থে যুদ্ধ কৰণ উচিত নহয়। এইবুলি
 বজালক ৰাখি মূলে-দোৱালে তিনি পক্ষত গড় সাজ কৰি কটকী
 পঠাই পুনৰ্বাৰ কব দিলে, বোলে, সোণা যি খুজিছে, তাৰ ধোৱা
 বালিকো নেদিয়ে। হাতী ছাৰি লাডকো নেদিয়ে। জালুকৰ
 খেনিকো নিদিও। আগৰ কাঠৰ জেজুনিকো নেদিয়ে। এইকথা
 শুনি বজালে নাৱে-ভৰে খেদি আহিল। আমাৰ মোমাই-তামুলী
 বৰফুকনে নাওখানত তিনিটাকৈ হিলৈ বান্ধি নাৱে-ভৰে ধৰিলে,
 সেই যুদ্ধত বজালৰ বিস্তৰ সৈন্য পৰিল। মৰা-শৰে কলঙ্গ নৈ উপতি
 গল। তাৰ ধন, নাও আহিলা-পাতি বিস্তৰ পালে। তাকো খেদি
 নি মানহা ঠেকালেনি। ১৭৯ ॥

দিজোৰ পৰা উদমাৰিলৈ গড়।—পাচে মোমাই-তামুলীয়ে বোলে,
 এই গড় দুখৰিৰ আপাহ পোৱা গল। দিজোৰ পৰা উদমাৰিলৈ
 চাৰিহাজাৰ মাটি, গড় নাই। আকো বান্ধিব লাগে। এইবুলি
 কটকীক শিখাই পাচিলে, বোলে, ৰাজাদেৱত ক'গৈ। যদি তামুলী
 দলৈৰ লৰা থাকে আন কথা ক'বি, গড়ৰ কথা নক'বি। কটকী গৈ
 ৰাজাদেৱত সমস্তে বাৰ্তা কলে। তামুলী দলৈৰ লৰাএ হাঁচটি ধৰিছে।
 তাক দেখি গড়ৰ কথা ক'ৱা নাই। এনেতে ৰাজাদেৱে বোলে,
 বামুণীপুতেক, জেঠেৰীএ আক যি কৈ আহিছে ক। কটকীয়ে বোলে,
 স্বৰ্গদেৱ, আক কিছুকথা ক'ব দিছে। বিশ্বাসেহে ক'ব পাৰোঁ।
 ৰাজাদেৱে বোলে, কোনে দিজোৰ পৰা উদমাৰিলৈ গড় দুখৰি
 বান্ধিবৰ কথা কলে? ৰাজাদেৱে একো নো-বোলোতে তামুলী দলৈৰ

পুতেকে বোলে, অৰণ্যেদি বজালক লৈ আহিব। অকাৰ্য্যত কিয়লৈ মানুহক দুখ দিব লাগে। ৰাজাদেৱে বোলে, ভালহে কৈছে, কবি, নালাগে বান্ধিব। এই কথা ফুকনে শুনি অসন্তোষ কৰি বোলে, পাচলৈ এইপোনে বজাল উঠি আমাৰ দেশ মাৰিব। ১৮০ ॥

জয়াদিত্য ভগাবজাৰ অপকৰ্ম্ম।—১৫৬৩ শকত ভগাজনা ৰাজাদেৱৰ ঠাইক কছাৰীৰ যশমাণিক বজা কটকী পঠাই বুলি আহিল, বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজ সৰ্বকালে কছা দিবৰ নিয়ম হৈছে। এখনো আমাক কছা দিব লাগে। মহাৰাজা শুনি খজ কৰিলে। বৰগোহাঞি ৰাজাদেৱৰ খজ হেন দেখি আগতে পত্ৰ ফালি কটকীক গতিয়াই খেদি দিব দিলে। আৰু ভগাজনা ৰাজাদেৱে লড়িমাক এজনাক ঘৰ কৰিলে। তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়া প্ৰযুক্তে সকলেও কলে। এনেতে একদিনা ৰাজাদেৱ পৰ্বতলৈ যাওঁতে চৰাইদেৱৰ হাটৰ গছৰ ওপৰত চৰাএ মতাহেনকৈ মাতিলে, বোলে, তঞি ৰাজা ছই অশ্ৰায় কৰ যে তোৰ শ্ৰী হত হব। এই কথা শুনি ৰাজাদেৱে উলটি গৈ লড়িমাকক এৰি চুটিয়া সোণাৰিৰ জীয়ৰী এজনী আনিলে, লগত লৰাবে। সেই লৰা কৌৱৰ পাতি দোলা-আবোৱান দিলে। ছমাহতে সেই লৰা মৰিল। পাচে ৰাজাদেৱে তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়াত, ছয় ফুকনত কৰ দিলে, বোলে, মোৰ পোৰ লগত যাবলৈ তিনি গোহাঁইৰ তিনিটা লৰা, ছয় ফুকনৰ ছটা লৰা দিয়ক। গোহাঞিবোৰে বোলে, চুটিয়া লৰাৰ লগত আমাৰ লৰা কিয় দিম ? ১৮১ ॥

নৰিয়া বজা।—এইবুলি মৈদাম বন্ধা মানুহকো নিষেজ কৰি নৰিয়া বজাৰ ঠাইক গৈ বোলে, দেৱকে আমি ৰাজা পাতি ললোঁ। ৰাজাদেৱে বোলে, মই নৰিয়া মানুহ, কিৰূপে ৰাজ্য প্ৰতিপালন কৰিম ? তথাপি ভোমালোকে যে নেৰ, ভাল উঠাহাক। এইবুলি সকলো আহি চ'ৰাতলত পিৰা পাৰি বহুৱাই সকলো সেৱা কৰি ৰাজা পাতিলে। ভগাজনা ৰাজাদেৱে ভিতৰিয়াল মানুহেৰে কন্দলক মনে অস্ত্ৰে-শস্ত্ৰে যুক্তি হল। পাচে বোলে, মোৰ কন্দলত কোন কাম ?

এইবুলি সকলক হাক দি খবত সোমাই থাকিল। ভোগ দুই বৎসৰ ছয় মাহ। ১৮২ ॥

চুজি দমন।—নৰিয়া ৰাজা ৰাজা হৈ চুজিক খৰিবলৈ শুকুলাহুত বুঢ়াগোহাঁইক, বৰগোহাঁইক, বৰজনা আইকুঁৱৰীৰ ভায়েকক সৰিহ গোহাঞিক পঠালে। সেই সময়ত দিহিজীয়া গোহাঁই তিনিজনাক পাচিলে। সিবোৰ গৈ কোঁঠ দিব খহিছে। এনেতে চুজিয়ে আমাৰ মানুহৰ নিয়মে কাঠ-বাঁহ নিবৰ ছলে তাতে যাঠি, দা, লুকাই আনি আমাৰ বিস্তৰ মানুহ কাটিলে। পাচে সৰিহ গোহাঞে বোলে, মোলৈ আইকুঁৱৰীদেৱে কৈ আহিছে বোলে, সি চোৰ জাতি, তাক কিৰূপে খৰিব, গুচি আহোক। এই কন্দক নুবুজি সকলো আহিল। পাচে মহাৰাজা হাতীশালত বন্দীকৈ ধৈ দাই খৰিলে বোলে, সিহেঁতে মোৰ আজ্ঞা হলেহে আহিব পাই। আক ডাঙ্গৰ কাৰ্য্য হলে কিৰূপে কৰিব? সৰিহ গোহাঁই বোলে, স্বৰ্গদেৱে যাক বুৰকৈ দিছে, তেঞে আহিল, তাতেহে আমিও আহিলোঁ। পাচে বুঢ়াগোহাঁইক ভাজি খবলৈ খেদি সৰিহ গোহাঁইক বুঢ়াগোহাঁই পাতিলে। পাচ বৎসৰে দুহাজাৰ চুজি পাই খৰি আনিলে। ১৮৩ ॥

কছাৰী ৰজাৰ কন্ডা ভিক্ষা।—আতপাচে কছাৰী ৰজা মজুম্ভাৰক পঠাই বুলি আহিল, বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজাৰ পূৰ্বাপৰৰ ধাপিত-সাক্ষিত। এখন খজ কৰিবাক যোগ্য নাই। মহাৰাজা তাক তুলি সন্দেশ-পত্ৰ দি পঠাই দিলে। পত্ৰতো এই লিখিলে, বোলে, কছাৰী ৰজাক আমিহে পূৰ্বাপৰে ৰজা পাতি থৈছোঁ। আক পাহৰিব নাপাই। এইৰূপে জনালতগৈ কছাৰী ৰজা পুনৰ্বাৰ পত্ৰ-সন্দেশ দি মজুম্ভাৰক পঠাই কৈ আহিল, বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজা পূৰ্বে ধাপি-সাঁচি গৈছে। এখনো কন্ডা দি ধাপিব লাগে। মজুম্ভাৰ আহি কলীয়াবৰ পালেহি। সেইবেলা জেষ্ঠ মাসত মহাৰাজা স্বৰ্গী হল, ১৫৭০ শকত। ভোগ্য ৭ বৎসৰ। নৰিয়া ৰাজাৰ দিনতেহে আৰোহানৰ গিলিপ হল। ১৮৪ ॥

‘স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।—পাচে জয়ধ্বজ মহাবাজা হৈ কছাৰীৰ মজিন্দাৰক আনি বোলে, শ্ৰীহত কাকত কেমনে চাম ? এইবুলি তিনিজন ডাক্তৰীয়াক তুলি বিদায় দিব দিলে। গোহাঁইবোৰে হাতী-শালত তাক তুলি বোলে, তোৰ মানুহ, বোৰা, সন্দেশ থৈ মহাবাজাৰ নামে পত্ৰ আনগৈ। এইবুলি তাৰ লগে আমাৰ বাম, লালুক, দুইক পঠাই দিলে। সিয়ো গৈ মহাবাজাৰ নামে পত্ৰ আনি পালতহি পত্ৰ চাই বোলে, হেড়ম্বেশ্বৰে কহ্মা খুজি আহিছে, তাক মঞি দিম যদি মোৰ বচন কৰিব। মজুন্দাৰে বোলে,—বাজা যদি বাজাৰ ঠাইক বুলি যাব, কিয় নকৰিব ? মহাবাজা বোলে, ভাল, সামান্য লোকৰো কহ্মা দৰা আহিছে নিয়ে। বজা যদি আহিব নোৱাৰে তাৰ ভাই-পো পঠাই দিব, তেবে কহ্মা দিম। এইবুলি পত্ৰ-সন্দেশ দি পঠাই দিলে। সিয়ো গৈ তাৰ বজাত জনালে। কছাৰী বজা বোলে, মোৰ ভাই-বজহো নাই, লৰাটিয়ো চোট, কোন যাব ? যদি স্বৰ্গমহাবাজা পূৰ্ব কথাক লৈ দিব, তালৈ কাকো নালাগে। এইবুলি মজুন্দাৰক পঠাই দিলে। সি আহি মহাবাজাত জনালেহি। তাৰ ভাই-পো নাহিবৰ দেখি বাজাদেৱে টঙ্কচু বকৱাক শিখাই দাই ধৰিব দিলে। যিকপে শিখালে, সিকপে বুলিব নোৱাৰিলে। মহাবাজা অসন্তোষ কৰি কটকীক খেদিব দিলে। টঙ্কচু বকৱাক ভাজি চেঙ্গথবাক বকৱা পাতিলে। ১৫৭৩ শকত ভটীয়াপাৰত পুখুৰী খানিলে। ১৮৫ ॥

শ্ৰীবজ্জমলাৰ অসম আক্ৰমণ।—আতপাচে ১৫৮৩ শকৰ আৰণত বজালৰ খানখানা নাবাব, দলল-খাঁ, ৰচিত্ত-খাঁ প্ৰমুখ্যে সকলো আহি বজাগঢ়াত ৰহি বৰফুকনৰ ঠাইলৈ কটকী পঠাই কব দিলে, বোলে, গুৱাহাট এৰি দিয়ক। ফুকনে বোলে, আমি প্ৰাণনাৰায়ণক মাৰিহে লৈছোঁ। যদি তাক মাৰিব, তেবে এৰি দিম। পাচে প্ৰাণনাৰায়ণক মাৰি কৈ পঠালে বোলে, এতিয়া এৰি দিয়ক। ফুকনে বোলে, বিনাযুদ্ধে কিয় এৰি দিম ? খানখানা বোলে, কেমন মিছা কয়,

এইবুলি গুৱাহাটী ললেহি। ৰাজ্যশহৰ প্ৰমুখ্যে ফুকনবোৰ আহি চামখৰাত বহিলহি। ৰাজাদেৱে বেজদলৈক যুদ্ধৰ সেনাপতি পাতি পঠাই দিলে। তাক দেখি ৰাজ্যশহৰ ফুকনে মন এৰিলে। তাতপাচে বাঁহগড়ীয়া অৰ্জুন গোহাঞি খনিকৰ বকয়্যাক বুঢ়াগোহাঞি পাতি পঠাই দিলে। সকলোৱো চামখৰাত নাৱে-ভৰে যুদ্ধ ধৰিলে। বজালো ভাগেহেন হল। এনেতে নগঞা ভোটাইৰ বাহৰ মানুহ এটাই দিক্জোৱেদি বাট দেখালে। এনেতে বাককিয়া বৰগোহাঁইয়ে খাৰ-ঘৰত জুই লগালে। পাচে সেইপোনে বজাল আহিলহি। আমাৰ সকলো ভাগি উজাই আহিল। বুঢ়াগোহাঁইয়ে কুকুৰাকটাত তিনিপৰ বেলি যুদ্ধ কৰিলে। বলে নোৱাৰি ভাগি আহিল। সেই সময়ত ৰজাদেৱ ভটিয়াই আহি বাককটাতে আহিল। বজাল উজাবৰ বাৰ্তা পাই তাৰপৰা আহি নগৰত বলহি। দলাল-খাঁ প্ৰমুখ্যে অনেক বজাল লুইতে উজাই আহিল। বুঢ়াগোহাঞে মূৰকটাত যুদ্ধ ধৰিলে। সেই যুদ্ধত উমৰাও হুটা পৰিল। বজালো ভাগেহেন হল। এনেতে আমাৰ নাহৰপতীয়া কাণ্ড দেখি অচমৰ আহিলা-পাতি টুটিল বুলি টানমনে ধৰিলে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে দোলা এৰি মানুহৰ পিঠিত উঠি ভাগি আহিল। খানখানা পাচে-পাচে খেদি আহি বাঁহবাৰীত বলহি। ১৮৬ ॥

গোহাবীৰ মুখে স্বৰ্গদেৱৰ বিকৰ্ণনা।—পাচে ১৫৮৩ শকৰ চৈত্ৰৰ ৯ দিন আছোতে, মঙ্গলবাৰে এপৰবেলি হলত, ৰাজাদেৱে নামস্কলৈ যাওঁতে দ'লগুৰিৰ আলিত ডুমুনী পহাৰীয়ে বোলে, স্বৰ্গদেৱ, তুমি বজ্ঞ-আনন্দকহে মন দিলা। এই পোন্ধৰে বৎসৰে যদি দিবলগা ঠাইত পোন্ধৰ চপৰা মাটি দিলাহতে তোমাৰ কিয় এনে অৱস্থা হ'ব ? আমাক ক'ত এৰি যোৱা ? ৰাজাদেৱে পহাৰীৰ মুখত এইকথা শুনি মনত অসন্তোষ কৰি গৈ চৰাইদেৱৰ ঘৰ পাই স্বৰ্গদেৱলৈ সেৱা কৰি বোলে, “তুমি মোক ইবাৰ বন্ধা কৰি এই ঠাইলৈ আনিবা। যদি তেবে আৰ বিচাৰ কৰাবা। যাক যাক ভাল খুৱালো-পিকালো,

তাৰ মুখত এইকথা নাপালে। এতিয়া আপদ কালত ডুমুৰী পোহাৰীৰ মুখতহে পালোঁ। বাজানো, ইকুদেৱ, তুমি কোন অৱস্থা কৰা।” ১৮৭ ॥

নামকপত জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱ।—এইবুলি বাজাদেৱ বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইক চলাচল চাই বজালক যুদ্ধ কৰিবৰ নিমিত্তে ধৈ নামৰূপলৈ গল। সেই সময়ত বাককিয়া বৰগোহাঞি বাজাৰ লগত নগৈ দৈপতজৰ বাটে গৈ নগা গাৱঁত সোমাই থাকিল, আৰু বাঁহবৰীয়া বৰচেটিয়া চামধৰাৰ পৰা ভাগি কছাৰীলৈ লোমালে। ১৮৮ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ আক্ৰমণ।—বাহুলি ফুকনে বজালৰ লগ সোমাই অনেক ছুণ্ডণ আচৰিলে। পাচে বুঢ়াগোহাঁইয়ে ঠায়ে-ঠায়ে বিস্তৰ বজালক দৰা দি কাটিলে। তত্ৰাপি হোঁইকাৰ নোৱাৰিলে। বজালো বাকোবাবীতে ঠানা দি ৰহিল। বুঢ়াগোহাঞি বাজাদেৱৰ লগ ললেগৈ। বাজাদেৱে বোলে, গোহাঁই, মোৰ লগ সকলে এৰিলে। গোহাঁইয়ে বোলে, স্বৰ্গদেৱ, দেৱৰ বন্দী-বেটাই লগ নেৰে। তাৰ লৰা-তিৰতা লখুৰখুখান নিয়ম কৰি ধৈ পাচতে আহিছে। পাচে গোহাঁই মানুহ পঠাই ব'ত যেনেকৈ আছিল সকলকো বাজাৰ লগলৈ নিয়ালে। বাজাদেৱে বোলে, গোহাঁই, মোক বিখাতা ঈশ্বৰে সকলো-ৰূপে ৰক্ষিলে। গোহাঁইয়ে বোলে, দেৱে আত অসন্তোষ নকৰিব। জয়-পৰাজয় সকলোদিনে আছে। সেই ঈশ্বৰৰ বেতিয়া অনুকূল হ'ব তেতিয়া স্বৰ্গদেৱৰ তেজ-শক্তিএৰেই বজালক মৰা যাব। বাজাদেৱে বোলে, গোহাঁই, তাকে কথা হৈ যেন সন্তোষ হৈছে। আহোতেহে এইসকলত কোনো আধাৰ সোধো। এতেকেহে সকলোৰূপে ৰক্ষিলে, বোলে। ১৮৯ ॥

সজিব পাচত মোগলৰ অসন্ন ভ্ৰাতৃ।—আতপাচে বুঢ়াগোহাঁইক পঠাই নিৰুদ্ধক লৈ বজালক পঠাব দিলে। বজালে পাঞ্চলাখ ৰূপ নবৈ হাতীৰ নিবদ্ধ কৰি বোলে, আকে দিয়োক, তেৰে আমি বাঞ্ছো। বুঢ়াগোহাঞি বোলে, সিৰোৰৰ ভয়তে লোকজনৰে ভাগি পৰ্ব্বত-

পাহাৰে সোমাই আছে। ৰাজাৰো ভণ্ডাৰ ধন-সৰ্ব্বস্ব সিৰোৰে নিলে। এখন সিৰোৰ ষাউক, পাচত আমি বিচাৰ কৰি দিম। নবাৰে বোলে, ভাল, এখন যদি দিব নোৱাৰে পাংসালৈ ৰাজাৰ কন্যা এটা দিয়ক, ওলকৈ তিনিজনী ডাক্তৰীয়াৰ তিনিপুত্ৰ দিয়ক, ৰাজমন্ত্ৰীৰ এক পুত্ৰ দিয়ক, তেবে আমি যাঞো। এইৰূপে মহাৰাজাৰ চৰণলৈ বুঢ়া-গোহাঁয়ে জনাই পাংসালৈ ৰাজাৰ জী দিলে। গাভৰুৰ লগত যৌতুক দাস-দাসী, হাতী, ঘোৰা, ৰূপ, স্তবৰ্ণ অনেকো দিলে। ওল কৰি তিনিজনী ডাক্তৰীয়াৰ তিনিপুত্ৰ, ৰাজমন্ত্ৰী বজাশহুৰৰ পুত্ৰ মৌপিয়াকো দিলে। পাচে এইসকলক লৈ বজালে ভটিয়াই গল। ৰাজাদেৱ ওলাই আহি বকখাত বহিলহি। সেই সময়ত বৰগোহাঞে ৰাজা-দেৱক সেৱা কৰিলেহি। ৰাজাদেৱে লগত নাযাবৰ হৈ আপোন-হাতে হেজদানেৰে গদিয়ালে। ১৫৮৫ শকৰ জ্যৈষ্ঠ মাসত মহাৰাজা স্বৰ্গী হ'ল। ভোগ্য পোন্ধৰ বৎসৰ। ১৯০ ॥

চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱলৈ আগবংজিবৰ উপহাৰ।—চাৰিজনীয়া বৰজনা ৰাজা হ'ল। সেই সময়ত পাংসা মহাৰাজালৈ দোৰবেগ বস্ত্ৰমবেগ দুই কটকীক পঠাই চুবপাও দি আহিল। আমাৰ গাভৰুৰ লগত যোৱা বাঁহবৰীয়া কটকীকো ওলোটাই আনিলে, আৰু দলল-খাঁৰ ঠাইৰ গদাই, ৰচিত-খাঁৰ ঠাইৰ জলিম মলিম সকলো উজাই আহি দেৱৰগাওঁ পালেহি। মহাৰাজা স্বৰ্গী হ'ব শুনি তৈতে ৰহি ৰচিত-খাঁত জনালেগৈ। বোলে স্বৰ্গীৰাজা বুঢ়া হ'ল, চুবপাও কাক দিয়া যাৰ? ৰচিত-খাঁয়ে বোলে, ৰাজাৰ সলনি যি ৰাজা হৈছে, সেই ৰাজাকে দিবি। এইকথা বাঁহবৰীয়া আহি ৰাজাদেৱত জনালেহি। ১৯১ ॥

আখৌৰতিভাৱা স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ।—পাংসাৰ চুবপাও আনি দেৱগাওঁতে ৰহিছেহি বুলি ৰাজাদেৱে শুনি মনত অসন্তোষ কৰি বোলে, মোৰ পুলিন-পুখাও ৰাজাসকলে পৰব অধীন হৈ যোৱা নাই। এতিয়াও মই বজালৰ বঁটা শিকিব নোৱাৰোঁ। তাক ভবেপৰা ওলো-

টাই খেদোক গৈ। বাঁহগড়ীয়া গোহাঁয়ে বোলে, দেৱে যদি এই সময়ত এনেধাৰ কবিব, আকৌ ভগাৰাজ্য ভাগিলহে। আপদত আচৰিব নলগাকো আচৰি দেশ-ৰাজ্যকহে ৰাখিব লাগে। এতেকে তাক আনি কোনো বস্তুজাত তাক দিয়া-থোৱা কৰি থবলগা ঠাইত লেই বস্তু থৈ তাক সন্তোষ কৰি পঠোৱালে, আমাৰহে ভাল দেখি। ৰাজাদেৱে বোলে, গোহাঁই উত্তমহে কৈছে, ভাল, তাক আনিব দে। পাচে গোহাঁয়ে আমাৰ মানুহ পঠাই দেৱৰগাৱঁৰে পৰা আগবাঢ়ি অনালে। গদায়ে জলিম মলিমে নজানেহেনকৈ আমাৰ কটকীক কথা ছব দিলে। দোৰবেগ, ৰোস্তমবেগেৰে আমাৰ কটকীয়ে বোলে, আমাৰ দেশৰ ধাৰাণে যেইআধাৰ বোলো, তাক তইতে আচৰিবি। যদি নাচৰিবি মহাপ্ৰচণ্ড স্বৰ্গমহাৰাজা তইতক এখেত কোনোধাৰ কৰি যদি পাংসালৈ জনাট যায়, বঢ়া কথা কৰিলতহে এনে কৰিলোঁ, তেবে পাংসা কোনো আধাৰ বুলিবনে কি ? এতেকে দেশৰ ধাৰাণে কথা আচৰিবি। এইবুলি দুইকো ২০০ সোণ, ২০০০ ৰূপ দিলে। সিহঁতে বোলে, তোমাৰ যেনে অভিকচি তাকে কৰিম। পাচে বুঢ়াগোহাঞে কটকী তোলা ধাৰাণে সমাজ পাতি হোলোজত ৰাজা-দেৱক বহুৱাই কটকীক অনালে। কটকীয়ে বোলে, স্বৰ্গাৰাজা দোচাৰি পাও আগবাঢ়ি পাংসাৰ চুৰপাও লব পাই। বুঢ়াগোহাঞে বোলে, বন্দী বজালে এনেকৈ বুলিব পাইনেকি ? দৈৱবশত থাকি একবাৰ জিকিছে বুলি, আমাৰ দেশৰ ধাৰাণ কিয় এৰা যাব ? পাংসাৰ চুৰপাও অনিয়মে লব নাপাই। তঞি আমাৰ মানুহৰ হাতত দে। পাচে মহাৰাজা নিয়মে পিন্ধিব। এইবুলি কুকুৰাচোৱাৰ হাতে অনাই পাচফালে নি বৰভণ্ডাৰত থলে। ১৯২ ॥

আন্তন বুঢ়াগোহাঁইৰ উপদেশ।—১৫৮৬ শকত ৰাজাদেৱে তিনিজন ভাজৰীয়া প্ৰমুখে সকলকো আনি বোলে, মোৰ পুখাউ-পুলিনে লোকৰ ভলপ হৈ যোৱা নাই। এতিয়া মই লোকৰ ভলপ হৈ থাকিব নোৱাৰোঁ। বজালক খেদি পূৰ্বৰ ধাৰা গুৱাহাটী লৈ

দেইক। বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে,—“ৰাজা হলে শত্ৰুক মাৰি-কাটি আপোনাৰ সীমানাক ৰাখিব লাগে। তেবেসে বশ-বশ্বৰ্ত্ত বৃদ্ধি হয়। এতেকে দেৱে উত্তমকেহে কৈছে। কিন্তু ৰাজ্যো ভাগিছে। এতিয়াহে দেৱে চপাই আনি পূৰ্বৰ ঠায়ে-ঠায়ে পাতিছে। তাৰ চাউলকঠাকানিধান হৈছে নহৈছে তাকো বিচাৰ কৰিব লাগে। সকলো স্ৰব্যত কৰি চাউলকঠাহে প্ৰধান। তাৰ বিকল হলে কোনো কাৰ্য্য সিদ্ধ নহয়। আৰু নাও-মাৱৰাধান, আহিলা-পাতি ভাগে-ভাগে বি দিবলগা এতিয়া দেৱে স্তুখিলে বুলিব, আছে, জোৰাই দিব পাৰিম। কাৰ্য্যৰ বেলা দিব নোৱাৰিব। তেতিয়া তাক কাটিলে-মাৰিলে কোনোখাৰ নহব। কোনো সময়ত নাও আহিলাপাতি সমস্তো পৰিবলৈ আছে। আৰু যদি দুই-চাৰি বৎসৰ লাগি থকা গল, এতিয়া শুণ্ডাবত অধিকা-অধিক নহলে, তেতিয়া কিৰূপে জোৰাই দিয়া বাব ? এতিয়া বিচাৰ কৰি নিয়ম নকৰিলে, সময়ত কাটিলে-মাৰিলে কাৰ্য্য নহব। আৰু কাণ্ডী পাইকে পৰলীয়া চাউল একঠা খাবৰ নিমিত্তে ঢুকড়া কড়িৰ চক এটি আনে। সকলো মূলি এবুৰি কড়িৰ বেহানি, সেয়ে হানি হয় বুলি, তলিত কাণ্ড দুবাৰ-তিনিবাৰ টুকুৰিয়াই চাইহে আনে। আৰু চৰাএ গহত বাসা লৈ পোৱালি জগাই। কিছু শকত হলে, ইডালে-সিডালে লৈ ফুৰাই, উৰিব পাৰিলেহে মাটিলৈ নমাই। তাতো আপুনি আহাৰ কৰিব পাৰিলেহে লগ এৰে। এনেৰূপে প্ৰমাণ কৰি দেৱে যদি কাৰ্য্যত মন দিব তেবে শত্ৰুক মাৰি পূৰ্ব সীমানাত ৰাজ্য ৰাখিব পাৰিব।” ১৯৩ ॥

অসমৰ বণোত্তম।—পাচে ৰাজাদেৱে গোহাঁইৰ বাক্যক শলাগি লৈ ভাগে-ভাগে আজ্ঞা কৰিলে। বোলে দণ্ডি কৰি খেতি-কিৰিখিকো কৰাউক, চহৰতো দোৱাল-ভেৱাল দুইবিধ মানুহ, গধূলি-গধূলি ধনু-কাণ্ডো মাৰিব। এই নিয়ম কৰি নিতান্তে ৰাজাদেৱে ওলাই কাণ্ডীকো কাণ্ডি মৰাই, হিলৈদাৰিকো হিলৈ মৰাই নাওশাল, খাৰমৰলৈকো অহা-যোৱা কৰি আহিলা-পাতি সমস্তকো নিয়ম কৰি

তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে সকলকো আনি বোলে, নিবন্ধৰ হৰ লগা বস্ত্ৰ সকলো হৈছে। এতিয়া বজালক ধৰিব খোজোঁ, কি বোলাইক। বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে, তাক এতিয়া ধৰিবহে লগা, তথাপি সৈন্ত-মোহোলা কৰি চাব লাগে। শত্ৰুয়ে লৰিব নোৱাৰেহেনকৈ। ৰাজাদেৱে বোলে, কোন প্ৰকাৰে মোহোলা কৰা যাব? গোহাঁইয়ে বোলে, তেলিয়াদজা পুখুৰাৰ পৰা জাঁজীলৈ আলি-টিকো বন্ধা হোক। তাতে প্ৰমাণ কৰা যাওক। ১২৪ ॥

গুৱাহাটী কামৰূপ উদ্ধাৰ।—পাচে ৰাজাদেৱে আলিক নিমিত্ত কৰি সৈন্তৰ মোহোলা লৈ ১৫৮৭ শকত তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে সকলকো বজালক খেদি গুৱাহাটী লবলৈ পঠালে। সিবোৰো মহাৰাজাক সেৱা কৰি ভটিয়াই গৈ ফুকনবোৰেৰে যুক্তি হৈ ৰাতি নাৰে-তবে গৈ ইটাখুলি পাণ্ডু-শৰাইৰ বজালক কাটি-মাৰি খেদি নি মানাহা ললেগৈ। এই কথা ৰাজাদেৱে শুনি সন্তোষ হৈ সমস্তলৈকে বঁটা-প্ৰসাদ দি থানে-থানে ৰহিব দিলে। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁইয়ে লাচিত ফুকনেৰে যুক্তি হৈ মহাৰাজালৈ জনাই গুৱাহাটীৰ গড়টি বান্ধিলে। ১৫৯০ শকত মহাৰাজা স্বৰ্গী হ'ল। ভোগ্য ৭ বৎসৰ। ১৯৫ ॥

গুৱাহাটী বাৰ্খিবলৈ অসমীয়াৰ প্ৰতিজ্ঞা।—মাজিমোজনা ৰাজা হলভ, পাংসাৰ আঙাৰে বজা ৰামসিংহ আহি মানাহাত ৰহি লাচিত বৰফুকনৰ ঠাইক কটকী পঠাই বুলি আহিল, বোলে, মোক গুৱাহাটী এৰি দিয়োক। আক তিনিলাখ ৰূপীয়া দিম, শপতকো কৰি বোলে, তাতকৈ যদি আমি বাঢ়ো, মুকুতাত ধৰি বোলে, মহালক্ষ্মীয়ে এৰিব, তবোৱালত ধৰি বোলে, মহাকালিকানে খাব, মাধবৰ গাত ধৰি বোলে, সেই ঈশ্বৰে দণ্ডিব, উপৰিপুৰুষো নৰকত পৰিব। এইকথা বৰফুকনে ফুকনবোৰেৰে সমালোচনা হৈ গুৱাহাটী এৰি দিবৰ মনে মহাৰাজালৈ জনাই পঠালে। ৰাজাদেৱে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে বৰফুকন সকলতো জুৰিলে। বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে, যদি গুৱাহাটীৰ গড় এৰি দিয়া যাব, তেবে আমি গৰ্গাকো

এৰি নামৰকলৈকে যাব লগাহে হল। এতেকে আমি গুৱাহাটী এৰি দিব নোৱাৰো। আৰু ৰাজা ৰামসিংহৰ শপত পাৎসা ৰাখিবনেকি? ৰামসিংহক গুচাই আন নৰাবক যেতিয়া বহাব তেতিয়া সেয়ে ৰাখিবনেকি? যদি পাৎসা এইৰূপে শপত কৰে তথাপি নেৰে। ৰাজাদেৱে গুৱাহাটী এৰিব নেদি বুঢ়াগোহাঁইক ফুক কৰি অনেককো ৰামসিংহৰ ফুকলৈ পাকিলে। ১৯৬ ॥

ৰামসিংহই গুৱাহাটী বিচাৰে।—ৰামসিংহে এইকথা শুনি আগচকী মাৰি হাজোত থানা দি বহি বৰফুকনৰ ঠাইক পণ্ডিতবাই কটকীক পঠাই এইখান বুলি আহিল, পূৰ্বে আলিয়াৰ-খাঁ নবাবে যেমত বহিছিল, তেমত শ্রীতি ৰাখি গুৱাহাটী এৰি দিয়ক। বৰফুকনে বোলে, পণ্ডিতবাই, আমাৰ শ্রীতি সহিত আলিয়াৰ-খাঁ নবাবেৰে যে নিৰক্ষগোট চলি আছিল, সি অজ্ঞাৱধি ভাসিয়া বহিছে। এখনো যদি ৰাজা ৰামসিংহে সেমত শ্রীতানুবন্ধ কৰিতে চাহে যাবৎকাল পৰ্য্যন্ত যেমত বহে তেমত কৰিব। গুৱাহাটী এৰিব নোৱাৰো। এই বুলি তাৰ লগে আমাৰ নিম, ৰামচৰণ, দুই কটকীক পত্ৰ-সন্দেশ দি পঠাই দিলে। ৰামসিংহে আমাৰ কটকীক তুলি বোলে, নিম, ৰামচৰণ, শ্রীতি ৰাখিয়া তোমাৰ সঙ্গে পণ্ডিতবাইক যে পঠাইছিলো কেমত হৈল। আমাৰ কটকীয়ে বোলে, পূৰ্বাবধি যেমত আমাৰ সঙ্গে তেমত, তোমাৰ সঙ্গেহে বিবম দেখি। ৰামসিংহে বোলে, কেমত বিবম? আমাৰ কটকীয়ে বোলে, আগচকী বেধন মাৰিলা তেখন বিবম। ১৯৭ ॥

অসমৰ বিচক্ষণ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী।—পাচে পণ্ডিতবাইত ভিতৰত সুধিলে বোলে, পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসকলৰ কাৰ কেনে আসন্ন? তাক কি দেখিলি? পণ্ডিতবাএ বোলে, বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰফুকন, বৰগোহাঁই-ফুকন ৰূপে-গুণে, ভেজ-বয়সে, বলে-বুদ্ধিয়ে সকলোৰূপে সমৰ্থ। আৰু বুঢ়াগোহাঁই বয়সতো অল্প, গোঁৰ, স্তম্ভৰ, ধীৰ, গহন আসন্ন, সকলো কাৰ্য্যত চতুৰ, মন্ত্ৰণাত সকলো চলে। এইৰূপ শুনি

ৰামসিংহে বোলে, এমন বয়সত এমন বুদ্ধিহে। পণ্ডিতৰায়ে বোলে, বৰে চক্ৰী। ৰাজা বোলে, আৰ বয়সত কমবে তৰ্কিবহে। ভালা মন্ত্ৰী, সাৰ্থক মন্ত্ৰী জন্মিলাহে। ১৯৮ ॥

আফুঙটিৰ টোপোলা আক ৰালিৰ চুলা।—এই বুলি আমাৰ দুই কটকীৰ লগে পত্ৰ-সন্দেশ দি আক আফুঙটি ৰালি এইসকল দি পুনৰ্বাৰ পণ্ডিতৰাইক পঠালে। বৰফুকনে তাক ভুলি বোলে, তোৰ ৰাজা ৰামসিংহে আক কি কৈ আহিছে? সি বোলে, ফুকন ভাএ লম্বুখে চাৰি-দশমানহে যুদ্ধ দিয়ক। যদি আহিলা-পাতিয়ে নোজোৰে কৈ আহক মই দিম। বুঢ়াগোহাঁইৰ আসন্নক লৈ ফুকনে বোলে, চাৰিদশ বেলালৈ যুদ্ধ খুজি আহিছে। তালৈকে আহিলা যাচিছে। তোৰ ৰাজা অল্পমতিহে। পণ্ডিতৰাই, তই গৈ কবি, যদি যুদ্ধক মন আছে চাৰি-পাঁচ বৎসৰলৈ কৈ আহিব। যদি সেইমানলৈ আহিলা-পাতিয়ে নোজোৰে আমালৈ কৈ আহিব, তেবে আমি দিম। এইবুলি তাৰ আফুঙটি পটাত বাটি পটা সমন্বিতে, আৰ ৰালি চুলাত ভৰি অনেক কটকেৰে বিদ্ধি দি পঠালে। ১৯৯ ॥

ৰামসিংহৰ ভেদপত্ৰ।—পুনৰ্বাৰ তাৰ কটকীৰ যুখে গুলি বোলে, ভালা ৰাজা, ভালা দেশ, ভালা মন্ত্ৰী। আন্তপাচে চৰিয়ামুখে ৰাৰ্জা পাই বুঢ়াগোহাঞে, লাচিত ফুকনে সকলো লগৰ মানুহে খেদি ৰাত্ৰে দুয়ে মজ্জনা কৰি পুৱালৈ গড়ত হিলৈদাৰি কাণ্ডী যি নিৰুদ্ধে ধৰ লগা সেই নিয়মেদি পানী-যুদ্ধৰো আগললখা গুচাই ৰাঙ-নাৱৰা তিল্লাব কৰি ধৈ এই নিৰুদ্ধ কৰি বোলে, খেন-হিলৈ নামাবেমানে যি একাঠি কাণ্ড, এটা গুলি মাৰিব, তাক কাটিব। এই নিৰুদ্ধ কৰি দৰিণে হল ফুকন, উত্তৰে হল গোহাঞি। পাচে বজালে নাৱে-তৰে আহি ধৰিলেহি। সেই সময়তে এক মজ্জনা কৰি কাণ্ডৰ আগত পত্ৰ বান্ধি বুঢ়াগোহাঁইৰ ঠাইক মাৰি পঠালে, বোলে, বৰফুকনে প্ৰীতি কৰি যুদ্ধ এৰিলে। বৰফুকনৰ ঠাইতো এইৰূপে বোলে, বুঢ়াগোহাঁইয়ে প্ৰীতি কৰি যুদ্ধ এৰিলে।

গোহাঁয়ে ফুকনে এই মন্ত্ৰণা বুজি সমস্তকো নিজম হৈ সাৱধানে
বহিব দিলে। ২০০ ॥

শৰাইঘাটৰ ৰণ।—পাচে বজালে অচমে মন এৰিলে বুলি নাৱে
উজাই আহি গড়ৰ ভিতৰ সোমালহি। আমাৰ লোকে বোলে, দুই-
চাৰিধান নাও বাহিব হল। তবেও গড়ত ধৰিলেহি। গোহাঞে
বোলে, ধৰক, কোনেও কাণ্ড গুলি নামাবিব। এইবুলি সাজ খাই
কাপৰ লৈ শুভক্ষণত ওলাই খেন-হিলৈ মাৰি ইপাবে-সিপাবে নাৱে-
তবে জুৰি ধৰিলে। বজাল মৰা-শৱে লুইতত জাঁজী প্ৰায়ে উটি গল।
বজাল ভাগি গৈ হাজোত বহি গড় ভাঙ্গিবলৈ মন্ত্ৰণা কৰি খাৱৈৰ
তলে গাত খানি তল উলিয়াই খাব ভৰাই জুই লগাই ৪ বেঞ
গড় ভাগিলে। পাণ্ডুয়েদি এইকথা গোহাঁয়ে জানি সাৱধানে
আছিল। শুভক্ষণে গোহাঞে চৰা মাৰি মাটি দি গঢ় বান্ধিলে।
ৰামসিংহে সেইক্ৰমে খহাই নোৱাৰি বোলে, অচমৰ সমুখে যি
আহিব তাৰ গালত হাড়ীৰ কাটে কোবাব। এইবুলি ভটিয়াই
গল। ২০১ ॥

বিদেষী বৈৰাগীৰ প্ৰস্তাৱ।—আতপাচে ৰাজাদেৱে বৰাগী এটাৰ
ভকত হৈ সকলকো ভকত কৰালে। পাচে মোয়ামৰাৰ, মকাজানৰ,
শিলিখাতলৰ, চেচামুখৰ, এই চাৰিজন মহাজনক আনি হাতীশালত
বন্দী কৰি ধৈ বোলে, সিবোৰে কি মহিমা দেখাব পাৰে? তাৰা-
সকালে বোলে, আমি একো মহিমা দেখাব নোৱাৰো, মহাপ্ৰভুৰ
প্ৰৱণ-কীৰ্ত্তন কৰি মহাৰাজাক আমি আশীৰ্বাদ কৰি থাকো, আতবাজে
কিছো নাজানো। ৰাজাদেৱে বোলে, মোৰ গুৰুৱে দেখো সকলকো
জানে, এতেকে মোৰ গুৰুত শৰণ লোঁক। এনেতে মকাজানৰ
সেৱক ভেৰেবাএ সেৱা কৰি বোলে, ভোৰাসবৰ চৰণে ৰাখিবা, আৰ
প্ৰতিকাৰ বিশ্বপে হয় কৰা যাব। এইবুলি সকলজনা ৰাজাবে কথা হৈ
বাতিসে ঘাইদূৰাবে সোমাই বায়ু দুৱৰী বকহাক কাটি গৈ বৰচ'বাত
পেলন বৰবকহাক কাটি ভিতৰ সোমাই অখলা ওভতাই ৰাজাদেৱক

মাৰি সৰুজনাৰ বাজা পাতি বৰবৰুৱা হল। বাজভোগ ২ বৎসৰ ৫ মাস। ২০২ ॥

ভেবেৰা বৰবৰুৱাৰ অকাৰ্য্য।—পাচে ভেবেৰায়ে স্বতন্ত্ৰ হৈ সৰুজনা বাজাক মাৰিলে, ১৫৯৬ শকত। ভোগ ১ বৎসৰ ৫ মাস। চতৰ ১০ দিন আছোতে বৃহস্পতিবাৰে চামগুৰীয়া কোঁৱৰ এজনাক আনি বাজা পাতি মৰজি বৰুৱাৰ জী আইকুঁৱৰীক শিখাব-বুজাবলৈ দি বোলে, তুমি গৃহবাহ নকৰিবা। পাচে সেই কুঁৱৰীয়েৰে ঘৰবাস কৰিবৰ জানি ১৫৯৭ শকৰ বৈশাখৰ দহদিন যাওঁতে মজলবাবে চামগুৰীয়া বাজাদেৱক আইকুঁৱৰীদেৱে সহিতে মাৰিলে। ভোগ ২০ দিন। সেইদিনে ভিজখঙ্গীয়া কোঁৱৰ এজনাক আনি বাজা পাতিলে। পাচে ভেবেৰাই বৰঘাটত লাউডেকাক চেপি মাৰিলে। ২০৩ ॥

শৰাইঘটীয়াৰ উজনি-যাজ্ঞ।—আৰু কলখুৰ বেভমেলাক ৰাতোৱাল চেটিয়াৰ লাউডেকাক পঠালে, গুৱাহাটীৰ পৰা লালুক বৰফুকনক আনিবলৈ। দুয়ো গৈ দোপদৰত এই কথা-বাৰ্তা কলে। এনেতে গধূলি হলত ঘৰাঘৰি গল। পাচদিনা গধূলি বুঢ়াগোহাঁৱৰি বজহৰ খামতউ পাচনি পালেগৈ। বুঢ়াগোহাঁইত সকলো কথা-বাৰ্তা কলে, মোকো ফুকনক নিবলৈ পাচিছে। পাচে দেৱকো নিবহি হেৰ শুনিছোঁ, এতেকে দেৱে যদি আপোনাৰ হিতক চিন্তিব ফুকনক এৰি নিদিব। এই লাউডেকাকে পঠাই এই ঠাইৰেপৰা ঘোৰাকোঁৱৰ প্ৰমুখে ফুকন হাজৰিকীয়া সকলকো নি মাৰিলে, এতেকে দেৱে বিৰূপ ভাল হব তাকে কৰিব। পাচে বৰফুকন প্ৰমুখে ফুকন, বাজখোৱা, হাজৰিকীয়া সকলো বুঢ়াগোহাঁইৰ ঠাইক গৈ বোলে, “আমি সকলোৰূপে দেৱতে ভাবসা কৰি পৰিছোঁহি। দেৱে ফুকনক এৰি বেদিব। আৰু ভেবেৰাএ স্বতন্ত্ৰে বাজা পাতি বাজা মাৰে। এতিয়াও ফুকনক নিয়াই মাৰিব। সিনো কোন মানুহ? ই কৰ্ম মহাবাজাবহে। বন্দী ভেবেৰাই এনে কৰিব পাৱনেকি? এতেকে

দেৱকে আগত লৈ সকলো উজাই গৈ তাক ধৰো।” এইবুলি ফুল বৰুৱাৰ পুতেক পানীফুকন, দুৱাৰাৰ কিৰকিবীয়া ফুকন, এই দুইক চাৰিটা ৰাজখোৱা সহিতে গুৱাহাটীত থৈ বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখে সকলো উজাই আহিল। ২০৪ ॥

ডেবেৰা বৰ।—এইকথা শুনি ডেবেৰাই সকলকো নিয়ম কৰিলে, থকিচা দুৱাৰৰ পৰা দিখৌ কামৰলৈ, দিখৌৰ উত্তৰপাৰে হাঁহচৰা খাটেদি সোমাই দাৰিকাত লগাই গোজ পুতি দুই-চাৰি চপৰা মাটি দি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি মানুহকো নিয়ম কৰি থৈ ডেবেৰায়ে আমাৰ মানুহকো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি ৰখি অনা বজালবোৰকো ঘোৰা দি লগত লৈ সাৱথানে বহিল মেচাখৰৰ দুৱাৰত, বৰাখোৱা দুৱাৰত চেঙ্গমুন বৰগোহাঁইক, বাঁহগড়া দুৱাৰত আছুক বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক। বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখে সকলো উজাই আহি নামভাঙ্গত বহিলহি। সেই ৰাতিয়ে ডেবেৰাৰ লগ এৰি সকলো পলাল। ডেবেৰাও পলাল। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰে বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখে সকলো উজাই আহি শাকৰাৰিত বহিলহি। পাচে বিচাৰ কৰি দিলিহত ডেবেৰাক পাই গাহৰি সজাত ভৰাই বৰঘৰিণীয়েকক ওপৰত তুলি আনিলে। আক ফুকনৰ মেললৈকো নি সৰঘৰিণীয়েকক কানত তুলি থৈছিলে। তাৰ লগৰ দুই হাজৰিকীয়া আনো ভাল মানুহ মাৰিলে। ভাই-পোক বিচাৰি আনি মাৰিলে। পাচে বুঢ়া-গোহাঁই প্ৰমুখে সকলোও আলচি ১৫৫৭ শকত জ্যৈষ্ঠ ১০ দিন ৰাওঁতে সেওৰাবে ভিজখীয়া ৰাজাদেৱক ডাঙ্গিলে, ভোগ্য এক মাস। ২০৫ ॥

অৰ্জুন দিহিঙ্গীয়া বজা।—পাচে দিহিঙ্গীয়া কোঁৱৰ এজনাক আনি ৰাজা পাতিলে বৰমাওশালত, তাতে ৬ মাহ আছিল। আৰাচত কেন্দুগুৰীয়া চেঙ্গগোহাঁইক বৰপাত্ৰ পাতিলে। পাচে দ’লগুৰি মঙ্গলত শিজৰীখৰ সাজিলে। ৰাজাদেৱৰ লগত বুঢ়াগোহাঁইক থৈ গুৱাহাটীয়া ফুকন ৰাজখোৱা সকলো ডিট্ৰাই গল। আঘোণত ৰাজাদেৱে শিজৰীখৰ ওঠি সিংহাসনত বহিল। সেইদিনে গুঞিমেল গোহাঞিৰ পুতেক লালুক বৰপোহাঞি পাতিলে, কিৰকিবীয়াক বৰবৰুৱা

পাতিজে, সকলকো যথাযোগ্য বঁটা-প্ৰসাদ দি সাতদিন বজা-আজ্ঞা কৰিলে। তিনিজন ডাঙৰীয়াকো নিভাস্তে পৰ দিৱাইছিলে। ১৫৯৭ শকৰ কাণ্ডন শুক্ল আউষৰ কলে। ২০৬ ॥

বজা আৰু বুঢ়াগোহাঁইৰ বিবোধ।—১৫৯৮ শকৰ আহাৰত বাঁহগড়ীয়া গোহাঁয়ে, শুকুলাহু বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেক লাইফুকন, মোমাই-ভাৰুলীৰ পুতেক ভাতধৰা, লাপেত ফুকন, টেপবতলীয়া হেৰাপোৱাৰ পুতেক বাৰ ফুকন, কিৰ্কীৰীয়া বৰবৰুৱা প্ৰমুখ্যে আনো ফুকন ৰাজখোৱা সকলেও সমালোচন হৈ একপ্ৰহৰ ৰাত্ৰি বাঞ্ছাতে বুঢ়াগোহাঁইয়ে দোলাতে উঠি গড় ভিতৰ সোমালগৈ। বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক পৰিয়ালবহাতে দেখি ভাতধৰাকে ৰামফুকনকে পঠাই বোলে, জোৱাইক মাতি আন। বৰপাত্ৰ-গোহাঁইয়ে বোলে, গা বেয়া কৰিছে, যাব নোৱাৰো। এইবুলি নগল। বৰগোহাঁইক বৰহুৱাৰত ধলে, লাইখপনা সলাল গোহাঁই, লাউ বৰচেটিয়া বৰুৱা ফুকন সমস্তো গৈ বৰচ'ৰাতে আছিল। বুঢ়াগোহাঁইয়ে দোলাতে আছিল। এনেতে ভাতধৰাই আইকুঁৱৰীদেৱৰ দুৱাৰে সোমাই গৈ উজনিৰ বৰজখলা গুচালে। ৰাজাদেৱ হাতত দা বাক লৈ বৰচ'ৰাৰ খলালৈ ওলাই আহি দুই-চাৰি মানুহ কাটিব ধৰিলে। সাজৰ বজহ লিগিৰা বৰাক বা-বিচনীত এথা মাৰিলে। সি পলাই সাৰিল, নমৰিল। ৰাজাদেৱক দেখি বুঢ়াগোহাঁইয়ে দোলাৰ পৰা নামি খলাতে আছিল। চ'ৰাৰ টুপত দোলা দেখি ৰাজাদেৱে মানুহ আছে বুলি এথা মাৰিলে, দোলা-চৈ কাটিলে। বেতমেলাই চেঙ্গপেটু জৰাখৰাক কাটি সোণাৰ ভাউকিন লৈ পলাই গল। ২০৭ ॥

বুঢ়াগোহাঁইৰ লগৰ ভ্যাগ।—বুঢ়াগোহাঁইয়ে ৰাম ফুকনে পাৰী-জানে পলাই গৈ লেচাজৰ গোটাৰাও এখানি লৈ লিগিহে ভঠিৱাই গল। ৰাতিপুৱা হুলত বৰগোহাঁইক বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক আগলৈকে নি কথা-বাৰ্তা হল, পলৰীয়াসকলকো চপাই আনিব দিলে। কিৰ্কীৰীয়া বৰুৱা প্ৰমুখ্যে আনো ফুকন হাজৰিকীয়া সমস্তকো চপাই আনি

পূর্ববর্তে রাখিলে। পাচে রাজাদেবে লক্ষ্মীমাঝে গোখাঞি ভাম
ভুলসী গীতা এইসকল বচ'বাতে ধৈ সকলকো অনাই শপত্ত কবালে।
আহোম নিয়মেও কবালে, বচাকতো ধবাই কবালে। বচপাত্র-
গোহাঁয়ে বোলে, পূর্বেরে মোর আচৰা নাই, পাচলৈকো মাচৰো,
শপত্তো বকবোঁ। রাজাদেবে বোলে, যা'র মন শুদ্ধ ছব, তা'র কি
শপত্ত ? এইবুলি যোগ্যানুসাবে সকলকো বঁটা-প্রসাদ দি ভটিয়াই গৈ
ভেলীয়াদোজা'র পুখুরীপাৰতে বৈ তাবেপৰা বচগোহাঁই, বচপাত্র-
গোহাঁই, সলাল বচগোহাঁই, বচচেটিয়া, বচবকরা, বচগোহাঁই'র বজ্জহ
লালুকি ফুকন, বাঘচোরা'ল বচপাত্র-গোহাঁই'র ককায়েক লাইতউ
ভিতকরা'ল ফুকন, আনো রাজখোরা হাজবিকীয়া সকলকো আগকৈ
গজপুৰলৈ পঠালে। ২০৮ ॥

উজ্জ্বলিত পুৰব শবাইযতীয়া।—সিসকলো গৈ ততে বহিল।
সেইবেলা গুহাটী'র পৰা বুঢ়াগোহাঁই'র লগত উজাই অহা ফ্রিমা'র
লালুক বচফুকন, সলাল বচগোহাঁই'র পুতেক চেখাম, দিহিজীয়া লাপেত
ফুকন'র ভতিজাক ধামুয়া ডেকাফুকন, মিৰি-সন্দিকৈ'র বচগোহাঁই-
ফুকন, রাজাশহব'র পুতেক মৌপিয়া, অভয়পুৰীয়া রাজখোরা, বজ্জা-
চিলা'র পুতেক মেচা রাজখোরা, লালুক ফুকন'র বজ্জহ হাড়কিনা
রাজখোরা, দৈয়ঙ্গীয়া, নামদৈয়ঙ্গীয়া রাজখোরা, বচ-অভয়পুৰীয়া
রাজখোরা জবজ গোহাঁই, মাজু-অভয়পুৰীয়া রাজখোরা ফুকনা, সচ-
অভয়পুৰীয়া রাজখোরা, লানমুখক বন্দব, লাপেত ফুকন'র পুতেক
আলুন পানীদিহিজীয়া রাজখোরা, বুঢ়াগোহাঁই প্রমুখ্যে সকলো
উজাই আহি লখোত বহিলহি। তা'রপৰা আহি দেহবগাৰ্জত
বহিলহি। ২০৯ ॥

বুঢ়াগোহাঁই'ক আনিবলৈ চেষ্টা।—পাচে রাজাদেবে ন-বচা'র
পুতেক দোলাকাষৰীয়া বকরাক গজপুৰলৈ পঠাই বচগোহাঁই, বচপাত্র-
গোহাঁই, সলাল বচগোহাঁই, বচচেটিয়া গোহাঁই, এই চাৰিজনাত কব
দিলে, বোলে, মো'র অৰ্থে শপত্ত কবি তা'রভা'বগহি গা কবি বুঢ়া-

গোহাঁইক আনোক গৈ। যদি গোহাঁইৰ কুকুৰাপাখিটো লৰে, মোক বিশ্ববধ দোষে পায়। এইবাপে মহাৰাজাৰ আজ্ঞা সিয়ো কৈছে। এনেতে বেজেনাআটিয়া ৰামকৃষ্ণ বাপু পাই গৈ বোলে, মহাৰাজাৰ আজ্ঞা তোমোৰা সৰে মোৰ আগতে নাও মেলি যাব দিছে। আক তিনিখানি তিনিখানি নাওহে লগত নিব দিছে, বঢ়াকৈ নিব নেদিছে। এইকথা শুনি গোহাঁইবোৰে তেখনেই নাও মেলি উটিয়াই গল। ৩ দণ্ড বেলি আছোতে দেৱৰগাওঁ পালেগৈ। ২১০ ॥

অৰ্জুন বজাবে সৈতে শৰাইখটীয়াৰ বণ।—পাচে দেৱদৰ্শন হাতীশালত বহি চাৰিজন ডাঙ্গৰীয়া সহিতে বুঢ়াগোহাঁইয়ে কথা-বাৰ্তা হল। পাচে চাৰিজন ডাঙ্গৰীয়া, মহাৰাজাৰ আজ্ঞা কলে বুঢ়াগোহাঁইত, বোলে মোৰ অৰ্থে ভৰ্ত্তা ভাৰজাৰগছি গা কৰিবি। যদি বুঢ়াগোহাঁইৰ ঘৰৰ কুকুৰাপাখিটো হানি হয়, আক গোহাঁইকো কোনোখান কৰোঁ, তেবে লৰা-তিৰতা, বেটি-বন্দী, তাৰ দোষ মোতে লাগে, ধৰ্ম্মভো ভাটিম। বুঢ়াগোহাঁই বোলে, হয়, মহাৰাজাও বুলিছে, আপবোৰেও বুলিছে, মই যে ৰাজাদেৱৰ ডাঙ্গৰ অপৰাধী হৈছো, এনে অপৰাধক কিৰূপে ক্ষমা কৰিব। ভাল, আপবোৰে আজিলৈ বহাতে জিৰাই থাকোক, কালিলৈ যি হয় কথা-বাৰ্তা হম। এইবুলি সকলো ঘৰাঘৰি গল। সেই ৰাতিয়ে ফুকন, ৰাজখোৱা সমস্তেৰে যুক্তি হৈ মহাৰাজা বোলা আধাৰ এৰিলে। ৰজাচিলাৰ পুতেক মেচাক বুলিবলৈ নিৰুদ্ধ কৰি ঘৰাঘৰি গল। আনাদিনা চাৰিজন ডাঙ্গৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই প্ৰযুথ্যে সকলো এঠাই হৈ হাতীশালতে বহিল। কেঞে একো নোবোলোতে মেচাই বোলে, বৰগোহাঁই, সলাল বৰগোহাঁই, দুজন কলীয়াবৰলৈ যাওক। বৰপাত্ৰ-গোহাঁই আমাৰ লগতে যাওক। বৰপাত্ৰ-গোহাঁইয়ে বোলে, আতে যদি কোনোখান কৰাহাক তখাপি যাব নোৱাৰো। বুঢ়াগোহাঁইয়ে খজ কৰি বোলে, ইদৌত আমাৰ লগত থাকিব নালাগে, কলীয়াবৰত থাকোক গৈ। এইবুলি তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াক কলীয়াবৰলৈ পঠাই লাউ বৰচেটিয়াক দেখ-

পাৰ্শ্বতে বৰীয়া দি থৈ বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখ্যে সকলো উজাই আহিল।
ৰাজাদেশৰো চিনাক্তলিত গঢ় আওতাই সাৱধানে বকৰা সমন্বিতে
বহিল। তাতে দুয়োদলৰ যুদ্ধ লাগিল। ৰাজাদেশৰ ভজ হৈ গড়-
পাৰ্শ্বলৈ আহিল। ২১১ ॥

অৰ্জুনে দিহিঙ্গীয়া ৰজা বধ।—নামনিয়ালসকলে পাচে-পাচে খেদি
আহি গৰ্গাঞ পালেহি। পাচে ভাতখৰাক ৰাখিব দি খৰাখৰি গল।
ভাতখৰায়ে ৰাজাদেশক হিলৈয়েৰে খুন্দি মাৰিলে। আনাদিনা
ফুকনবোৰ গৈ বুঢ়াগোহাঁইৰ চ'ৰাত বহিলত এইকথা গোহাঁয়ে
শুনি বোলে, ভাতখৰাক চ'ৰাৰ পৰা নামি খলাত বহিব দৌগৈ।
এইবুলি ফুকনবোৰক চাঙ্গলৈ তুলি নিয়াই কথা-বাৰ্তা হল।
ভাতখৰাক বেনিলে। এই এক কাৰণ। আৰু ৰাজাদেশৰ পুত্ৰ
মাজুও গোহাঁইৰ চকু কাঢ়ি নামস্ককলৈ দিলে। দীঘলা গোহাঁই
পলাল, বলা গোহাঁইক সকলোনা গোহাঁইক মাৰিলে। ১৫৯৮ শকৰ
শাওণৰ ১২ দিন বাৰ্ণতে এইকথা। ভোগ্য এক বৎসৰ ২ মাহ
২ দিন। ২১২ ॥

চুউকো পৰ্বতীয়া ৰজা।—শাওণৰ ১৫ দিন বাৰ্ণতে পৰ্বতীয়া
ৰাজাদেশক ৰাজা পাতিলে। বাঁহবৰীয়া বামফুৰা কটকীক পঠাই
কলীয়াবৰৰ পৰা তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াক অনালে। পাচে গুণ্মিলেৰ
পুতেক লালুক বৰগোহাঁই ভাজি মেচাবৰীয়া জবজ ৰাজখোৱাক
বৰগোহাঁই পাতিলে। লাউ বৰচেটিয়াক ভাজি জপৰজলক বৰচেটিয়া
পাতিলে। আৰু কিৰ্কীৰীয়া বকৰা যুদ্ধৰ পৰা পলাই দৰলৈ গল।
পাচে মেচাক বৰবকৰা পাতিলে। বোকাগৰত বাহৰ সাজি ৰাজাদেশ
ভাঙে আহিল। ১৫৯৯ শকৰ ভাদৰ ৩০ দিন বাৰ্ণতে শুক্লবাসে
চুপপোৰাত শিঙ্গবীৰৰ উঠি সিংহাধনত বহি ৭ দিন বজ-আনন্দ কৰি
বোগ্য-অশুৰূপে বঁটা-প্ৰসাদ দিলে। নাম ললে চুজিন্কা [চুউকো]।
পাচে ৰাজাদেশৰ বুঢ়াগোহাঁইত শলগুৰীয়া হুদবিশন ঠাকুৰ আভাক
গোচৰ দিলে বোলে, দিহিঙ্গীয়া ৰাজাৰ পুত্ৰ দীঘলা গোহাঁইক

পোহপাল দি ধৈছে। টেপবভলীয়া ফুকনক পঠাই ধৰি নি পাই মাৰিলে। ২১৩ ॥

চক্ৰপাণি বৰবকৰা।—সেই সময়ত মেচা বকৰাএ জাককৰা বাৰীকুঁৱৰী দুজনাক ঘৰলৈ নিলে। কাতিৰ দহদিন যাওঁতে সোমবাৰে ফুকনবোৰে আলচি ৰাজাদেৱৰ ইজিতে সাজ খায়োতে মেচাক ধৰি বুঢ়াগোহাঁইৰ ঘৰলৈ নিলে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে, কি বদ-বদল কৰহাক! ফুকনবোৰে বোলে, ই বজাব কুঞৰীকো নিএ, আমাকো নগণে, এতেকে আক বকৰা লব নোৱাৰোঁ। যদি আক বকৰা ৰাখে তেবে আমাক ঘৰলৈ খেদি পঠোৱা। গোহাঁইয়ে বোলে, তহঁতে যে ভাল নেদেখ মহাৰাজালৈ মঞি জনাওঁ। এইবুলি ৰাজালৈ জনাই মেচাক ভাজি বৰহাজৰিকীয়া কৈদৰ চক্ৰপাণিক বৰবকৰা পাতিলে। মেচা পলাই গুৱাহাটীলৈ গল। আশংগত ৰাজাদেৱে মুৰকটায়ৈদি গৈ লোহিতৰ পাৰ হৈ কাহিনগৰত আশোণ, পুহ, মাঘ, এই তিনিমাস মাছ-পহু মাৰি, বজা-আনন্দ কৰি গৰ্গায়লৈ আহিল। ২১৪ ॥

স্বৰ্গদেৱক হত্যাৰ চেষ্টা।—১৬০০ শকৰ বৈশাখত ৰাজাদেৱক চোৰে খালিলে, তথাপি মৃত্যু নহল। বামহাতৰ বুঢ়া আঙুলি ছেদ হল। আক মুগুত এষা, হাততো এষা, পিঠিতো এষা, সোঁহাতৰ তলুৱাতো এষা, এই পাঁচ ঠাইত খালিলে। পশুৱা দা-খান মৰজ ঘৰতে এৰি চোৰ পলাই গল। সেই সময়ত ৰাইডজীয়া ভণ্ডাৰৰ পোনেও, পৰ্বতীয়া ভণ্ডাৰৰ পোনেও দুকালে, দুখান দুৰাৰ আছিল। চোৰে খালিবৰ পৰাহে গুচালে। আক চোৰে খালোতে মৰজকে ৰামধন তামুলী ৰাজখোৱাকে ৰাজাদেৱে খজি হাতীশালত বন্দী কৰি ধৈছিলে। পাচে মেলিলত দুয়ো শৰাইঘাটলৈ পলাই গল। এই এক কাৰণ। ২১৫ ॥

চিন্তামণি গড় নিৰ্মাণ।—আক বুঢ়াগোহাঁইয়ে ৰাজাদেৱক বোলে, পূৰ্বে বজাল উঠিলত কোনো ঠাইক আগ্ৰহ কৰি শত্ৰুক সমুখ হবন ঠাই নাপালোঁ। এতেকে ভুলসীজামৰ পৰ্বতৰ পৰা দিহিজত জনাই

গড় এটা বান্ধিবলৈ মন কৰোঁ। সিহে দেহবো চেষ্ঠাতহে হই।
ৰাজাদেহে বোলে ভাল, গোহাঁই বন্ধা। পাচে সেই গড় বান্ধি মন্যভি
[চিন্তামণি গড়] নাম ধলে। এই এক কাৰণ। ২১৬ ॥

বিনামুক্তি অগলক গুৱাহাটী সমৰ্পণ।—পাচে লালুক বৰফুকনে
ভায়েক মৰজি ভাভৰা দুয়েৰে আলচ কৰি বজালৰ মঞ্চৰ-বাঁৰ ঠাইলৈ
লিকচো গৰীয়া বকছ, বেঁতকটীয়া আহিলা মুদৈৰ পুতেক, এই দুইক
মঞ্চৰ-বাঁৰ ঠাইলৈ হাতীদাঁত, আগৰকাঠ, পাট কাপোৰ, সোণা দি
পঠালে। দুয়ো গৈ নবাবত কলে, বোলে, বৰফুকনে আমাক পঠাই
এইবুলি আহিছে, “উত্তৰে-দৰিণে দুশমান ঘোৰা, পানীয়ে দুকুৰিমান
নাও আহি শবাইভ দেখা দিয়োকহি। এতেকে আমি গড় এৰি
উজাই যাম। কিন্তু মোক আচম ৰাজ্যৰ অধিকাৰী কৰিব।” এইকথা
শুনি নবাবে এই দুইৰ লগত তাৰ মানুহ এটা দি ঢকাত পাংসাৰ
বেটা আজমতৰাত গৈ কব দিলে। এইকথা শুনি আজমতৰায়ে
বোলে, “ভাল, মঞি কবুল কৰিলোঁ, অৱশ্যে মানুক অচম ৰাজ্যৰ
অধিকাৰী কৰিম।” এইবুলি বামহাতৰ পঞ্জা দি চিৰপাও দি
পঠালে। গড় এৰি দিবৰ নিমিত্তে চাৰিলাখ ৰূপকো দিম বুলিলে,
সেই দুই আহি আজমতৰা বোলা কথা ফুকনৰ তিনিও ভায়েকৰ
আগত কলেহি। ফুকনে মানুহ পঠাই বজালক উজাই আহিব দিলে,
মহাৰাজাৰ ঠাইলৈকো দিখৌমুখীয়া কটকীত কৈ বজাল আহিবৰ
কথা জনাই পঠালে। সেই সময়ত চিন্তামণি গড় বান্ধিছে, সাজ
নৌহই, এনেতে ৰাজাদেহে গড় বন্ধা এৰিব দি তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া
প্ৰমুখে সকলকো পাচিলে গুৱাহাটীলৈ। ১৬০০ শকৰ ফাগুন মাসত
বজালে ভয় কৰি কোঠৰ ভিতৰ নোসোমাই দেখি ফুকনৰ ভায়েক
মৰজিয়ে গাত মোলান কাপৰ লৈ চ’ৰা এখনত উঠি ভটিয়াই গৈ
বজালৰ আগত সত্য-শপত কৰি ডাঙৰৰূপে ভাবসা দি গড়ৰ ভিতৰলৈ
আবিলে। পাচে ফুকনবোৰে ৰাজখোৱা হাজৰিকীয়া সমন্তো উজাই
আহি লাউতলিত বহিহি। ২১৭ ॥

বাহুলিৰ আক্ষেপ।—ভগনৰ সময়ত যোৱা বাহুলি ফুকন উজাই আহি লালুক ফুকনত কলৈহি, বোলে, “তইভে কি কাম কৰিলি ! এই শৰাইঘাটৰ গড় দেৱবো দুৰ্গম, আৰু কি বুলি এৰিলি ? আপোনাৰ মৰ্যাদা আপুনি হৰুৱালি ! চাৰিলাখ ৰূপ দিব খুজিলে, তাকো নললি, কিছূ নহল !” এই বুলি একবাতি থাকি ভটিয়াই গল। ২১৮ ॥

আডল বুঢ়াগোহাঁই বন্দী।—পাচে লালুক ফুকনে লাউতলিৰে পৰা পানীফুকন, মিৰি-সন্দিৰ কাড়ী ডেকা, কলখুৰ দিখৌখীয়া ৰাজখোৱা, মেচাখৰীয়া বৰগোহাঁইৰ বংশৰ লেচাইকলীয়া, এই চাৰিক বজাললৈ ধৰি দি পঠালে। আৰু গৰ্গায়ৰ পৰা তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে সমস্তে ভটিয়াই গৈ তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়া বিশ্বনাথতে বল। ফুকন ৰাজখোৱা গৈ দুইমুনিশিলাতে বল। সেইদিনা শৰাইঘাটীয়া-বোৰো উজাই আহি তাতে বহিলহি। লালুক ফুকনে গৰ্গয়া ফুকন হাজৰিকোয়াক ধৰিলে। টেপৰতলীয়া ৰাম ফুকন, কলখুৰ বেভমেলা, এই দুইকো ৰাখি কুঁৱৈগয়া মো গোহাঁই-ফুকন, টেপৰতলীয়া সোণাৰি-মুৱা, এই দুইক বজাললৈ ধৰি দি পঠালে। বিৰমহেৰ দেখি বুঢ়া-গোহাঁয়ে বিশ্বনাথৰ পৰা লুইতৰ পাৰহৈ তাৰে উত্তৰে গৈ লেজুৰাজত ৰামৰায়ৰ দৰত থাকিলগৈ। তাৰেপৰা ধৰি আনিলে। বৰপাত্ৰ-গোহাঁয়ে উজাই আহি কেন্দুগুৰিত থাকিলহি। বৰগোহাঁই আপোনাৰ মানুহেৰে ভটিয়াই কলীয়াবৰ গেল। সলাল বৰগোহাঁয়ো গল। পাচে বুঢ়াগোহাঁইক দুইমুনিশিলাতে ৰখিয়া দি ৰাখি ধলে। বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক দিছোত গড় বান্ধিব দিলে, বৰগোহাঁইক লোহিডৰ দক্ষিণে গড় চিকণাৰ দিলে। ১৬০১ শকৰ বহাগত দুজনা গোহাঁইক কলীয়াবৰলৈ অনাই বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক দিখৌখীয়া মানুহ গুচালে। জেঠত কলখুৰ বেভমেলাক গাহৰি সঁজাত ভৰাই ৰাখিছিল। একদিনা বেভমেলা ফুকনকে, টেপৰতলীয়া ফুকনকে দোপদৰলৈ নি মেচাক কেটাই বেভমেলাৰ মুণ্ডত পিক পেলোৱালে। পাচে দুইকো

চামৰীয়া গাৱঁৰ কাষৰ কাটিলে। বেভমেলাৰ পুতেক চিকোণক বাইলুজৰ হাটত হাত কাটিলে, সেই বাতিয়ে মৰিল। ২১৯ ॥

লালুক বৰফুকনৰ প্ৰতিপত্তি।—পাচে লালুক ফুকনে ভায়েক মৰজিক বৰবকৰা পাতিলে, পুতেক জগৰাক পানীফুকন পাতিলে। দিহিজীয়া লাপেতি ফুকনৰ পুতেক আলুক ফুকন পাতিলে। লামুখুৰ বন্দৰক ফুকন পাতিলে। সেই সময়ত বজাললৈ মিসকলক বৰি দি পঠাইছিলে তাক নামাৰি বজালে ওলোটাই দি পঠালে। মোঁ গোহাঞিক, সোণাৰিমুৱা গোহাঞিক, বায়ুপুতেকক, তিনিক বাধি আকবোৰক বৰলৈ পঠালে। মৰজি বৰবকৰাক, আলুন ফুকনক, মৌপিয়া, তিনিক মহাৰাজাৰ লগলৈ পঠালে। এইৰূপে পাঁচমাহ গল। ২২০ ॥

লৰাবজা বহুধৰজসিংহ।—পাচে বৰগোহাঁইক বৰপাত্ৰগোহাঁইক কলীয়াবৰত থৈ ভায়েক ভাতৰাক বৰফুকন পাতিলে। বুঢ়াগোহাঁইৰ ভতিজাক হাতীবকৰা চেজখাম গোহাঁই, আলো গোহাঁইৰ পুতেক দৈয়জীয়া ৰাজখোৱা, মিসকলক ভাতৰাৰ হাতত দি, কিৰ্কীৰীয়াক বন্দী কৰি লৈ লালুক ফুকন উজাই আহিল। সলাল বৰগোহাঁইক লগত আনিলে। ভাতৰাই মিসকলক বন্দী কৰা ঘৰ পহুজালেৰে মেৰাই বখীয়া দি থলে। লালুক ফুকন আহি শাকবাৰী নাওশালত বৈ মেচা বৰবকৰাৰ কিৰ্কীৰীয়া ফুকনৰ দুইবো চক্ষু কাটিলে। চামু-গুৰীয়া কৌৱৰ এটি আৰি ১৬০১ শকৰ আশোণৰ ৫ দিন বাঞ্চেতে বৃহস্পতিবাৰে ৰাজা পাতিলে। আনাদিনা সেইজনা ৰাজাৰ হাতে পৰ্বতীয়া ৰাজাদেৱক মৰালে। পৰ্বতত ভোগ ৩ বৎসৰ ৩ মাহ ৫ দিন। ২২১ ॥

আতৰ বুঢ়াগোহাঁই হত্যা।—চামগুৰীয়া ৰাজাদেৱে প্ৰথমে লোচাজত বাহৰ লবিলে। আতপাচে সোলাফুকনে ৰাজাৰ আত্মা কৈ মেটেকাতলীয়া খোনা গোহাঁই চাউডাজৰ বকৰাক, বৰপাত্ৰৰ বংশৰ ৰামচেঙ্গীয়া ৰামচঙ্গ গোহাঁই চাউৰক শইকীয়া, এই দুইক

পঠাই কলীয়াবৰতে বুঢ়াগোহাঁইকে ককায়েক নাঙবৈচা ফুকনকে ভতিজাককো মৰালে। পুতেক লনখাম ডেকাক উজাই আনি বাহগড়াৰ ঘৰতে মাৰিলে। দিলিহিয়া লাজি গোহাঁইক বুঢ়াগোহাঁই পাতিলে। আক মেটেকাৰ আলকেকুৰিত ৰাজাদেৱক বাহৰ সজাই দি সোলাফুকন আপোনাৰ পূৰ্বনিবাহ ঘৰতে থাকিল। পাচে দিহিজীয়া কাণ্ডী ডেকা, সোলাৰে বংশৰ অঁকা, এই দুইক ফুকন পাতি কলীয়াবৰলৈ পঠালে। ৰাজাদেৱে বৰগোহাঁইক বৰপাত্ৰ-গোহাঁইক উজাই আনিব দিলে। দুয়োজনা ডাঙ্গৰীয়া আহি ১৬০২ শকৰ বহাগত মেটেকাতে ৰাজাদেৱক লিখন কৰি সেৱা কৰিলেহি। ২২২ ॥

লালুক বুঢ়াফুকন বৰ।—আন্তপাচে সোলাফুকনৰ ঠাইলৈ পাংসাৰ বেটা আজমতৰাৰ হাতৰ পঞ্জা দি কাকত দি পঠালে, বোলে, “তোমাৰ ৰাজাক খৰি দি পঠোৱা, তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াকো আক তোমাৰ যি দোচমন আছে, তাকো খৰি দি পঠাবা। তোমাৰ ভাল-মন্দ যি হয় তাৰো লেখা দি পঠোৱা। এতেকে তোমাৰ সমস্তে কুশল হৈব। বিশেষত, তোমাকে অচমৰ ৰাজ্যৰ ৰাজা কৰিম। তোমাৰ কাক ভয় আছে?” এইবুলি কটকী পঠালে। সেই কটকীক ফুকনে ভোলোভে ৰাজাৰ ভাণ্ডাৰৰ পৰা ৰাজাৰ ওপৰত ভৰা চন্দৰ-ভাপ তৰি ৰাজা পিন্ধা বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি, সেই চন্দৰতাপৰ ভলভ বহি মেটেকাৰ ঘৰত বজালৰ কটকী তুলিলে। আন্তপাচে ভাৰে লগতে থকা বৰা-বন্ধকে আলচি ১৬০২ শকৰ আষাঢ়ৰ ১০ দিন যাওঁতে মজলৰাৰে ৰাতি বগঞা ভোটাৰ হাতে খুঁচি মৰালে। সোলাবফুকনক আক ভাই-বজহো ভালেটি মাৰিলে। ২২৩ ॥

মোগলৰ শৰণাগত ভাতৃধৰা।—পাচে কলীয়াবৰৰ পৰা ভাতৃধৰা গুৱাহাটীত মণুৰ-খাঁৰ ঠাইলৈ গৈ বোলে, মোৰ ভাই-বন্ধুকলকে আহমে মাৰিলে। এখন মঞি তোমাৰ কদমতলত শৰণাগত হৈছোহি, মোক বন্ধা কৰা। মোৰ লগত লোক-লব্ধ কিছু দিয়া। মই

আহমক মাৰি নিসৰ্গ কৰি দিওঁ। মখুৰ-খাঁয়ে বোলে, পাৎসাজাদাৰ হুকুম নহলে লোকজন দিব নোহাবোঁ। ভালা, ফুকনজী, মঞ্জি ভোৰ লগে ভাল আৰি দিয়ে। পাৎসাজাদাৰ ঠাই আপুনি বাই আৰ্দ্দাহ কৰ। এইবুলি ভাতধৰাৰ লগত আৰি দি ঢকালৈ পঠালে। পাৎসাজাদাৰ ঠাই গৈ গলত কাপৰ বান্ধি অনেকৰূপে পাৰ্খনা কৰিলে। পাৎসাজাদাৰে বোলে, ভালা, তই এখন থাক, পাচে মই যি হয় বুলিম। ভাতধৰাও তাতে থাকিল। ২২৪ ॥

অৰ্গদেৱ গদাধৰসিংহ।—পাচে কলীয়াবৰীয়া ফুকনবোৰে আলচ কৰি বজালক গুৱাহাটীত ধৰোঁগৈ বুলি বুঢ়াগোহাঁইক, বৰুৱা, ফুকন, হাজৰিকীয়া, সকলকো কলীয়াবৰলৈ নিলে। বৰপাত্ৰ-গোহাঁই মৌপিয়া ফুকন এই দুই মাত্ৰ ৰাজাদেৱৰ লগত আছিল। পাচে কলীয়াবৰত সকলো যুক্তি হৈ ১৬০৩ শকৰ শাওণৰ ২০ দিন বাঞ্চেতে বৃহস্পতিবাৰে আঠাৰে দণ্ড বেদি হলত শ্ৰীশ্ৰীগদাধৰসিংহ মহাৰাজাক কলীয়াবৰত ৰাজা পাতিলে। ২৭ দিন বাঞ্চেতে বৃহস্পতিবাৰে ৪ দণ্ড বাতি আহোতে উজাই আহি ক্ৰমে গৰ্গাও পালেহি। গড়ভিতৰৰ পহুম-পুখুৰীৰ পাৰত থাকি চামৰগুৰীয়া ৰাজাদেৱক পৰ্বতত মাৰিলেনি। ভোগ্য এক বৎসৰ ৮ মাহ ১৫ দিন। কাণুনৰ ২১ দিন বাঞ্চেত শনিবাৰে মহাৰাজাৰ পৰ্বতৰ খৰত বজ্জপাত হল। ২২ দিন বাঞ্চেতে দেওবাৰে মহাৰাজা শিঙ্গৰীখৰ উঠিল। সোমবাৰে ৪ দণ্ড বেদি আহোতে সিংহশিৰাত বহিল। ২৪ দিন বাঞ্চেতে মঙ্গলবাৰে ১০ দণ্ড বেদি হলত সিংহাসনত উঠিল, সেইদিনাএ গদাধৰসিংহ নাম ললে। সেই নাম মজুন্দাৰে স্তবৰ্ণৰ কাপেৰে লেখি পাত্ৰ-মঞ্জী সমস্তকে শুনালে। ২২৫ ॥

ইটাখুলি বুদ্ধত মোগলৰ পৰাজয়।—২৫ দিন বাঞ্চেতে বুধবাৰে চুপোৰাত মানুহ এটাক গকৰে নেজে মেৰাই ধৰিলে, পাচে লোকে একহালে। চৈত্ৰ ১৬ দিন বাঞ্চেতে লো-ভণ্ডাবীক বৰবেশৰা কিহবাই নিলে। ২৩ দিন বাঞ্চেতে সোমবাৰে ছটা সূৰ্য ওলাইছিলে ৪ দণ্ড

বেলি হলত। ১৬০৪ শকৰ আহাৰৰ ২৭ দিন যাওঁতে সোমবাৰে ৰাজাদেৱে দাই পাই জবজ বৰগোহাঁইক মাৰিলে, আহিনা মুদৈ পুতেককো মাৰিলে। শাওণৰ ২ দিন যাওঁতে মকুৰ-খাঁক খেদি গুৱাহাটী ললে। বুঢ়াগোহাঁই, বৰবৰুৱা, ডেকাফুকন, এই তিনিজন পাচিলে, ইবোৰো গৈ ১৮ দিন যাওঁতে বজালৰ আগচকী দুখান মাৰি ৩১ দিন যাওঁতে মজলবাৰে পানীযুক্ত বজালক ভজালে। ভাদৰ ১ দিন যাওঁতে বুধবাৰে ইটাখুলি শবাইঘাট ললে। মকুৰ-খাঁ পলাল। ৰামসিংহৰ ভতিজাক দুটা পালে। ২২৬ ॥

অৰ্গদেৱ গজাধৰসিংহৰ বিবিধ ধৰ্ম্ম।—পুষৰ ৫ দিন যাওঁতে বুধবাৰে বৰদুৱাৰত মৌএ বাহ ললে। ২৭ দিন যাওঁতে বুধবাৰে ৰাজাদেৱে ভিজধাজত পুখুৰি খানিলে। চ'তৰ ২৭ দিন যাওঁতে সোমবাৰে সন্দিকৈৰ নেওগে, বিহপকৰা ফুকনে, বাঁহবৰীয়া ৰামকুমাৰ কটকীত কৈ আহিল, বোলে, বন্দৰ বৰফুকনেৰে ফুল বৰুৱাৰ পুতেক পানীফুকনেৰে মন বিধাৰণ, এইকথা ৰাজাদেৱৰ পৰ্বতৰ ঘৰত ৰামকুমানে কলেহি। ৰাজাদেৱে দুইকো অনাই ১৬০৫ শকৰ বহাগৰ তিনিদিন যাওঁতে দেৱবাৰে ৪ দণ্ড বেলি আছোতে সেই দুইক ভাজি খবলৈ খেদিলে। সন্দিকৈ নেওগক বৰফুকন পাতিলে। দিহিজীয়া বৰ-বৰুৱাৰ ভায়েকক পানীফুকন পাতিলে। বহাগৰ ১৯ দিন যাওঁতে মজলবাৰে গিদাগাঠিকে, বকল ভামুলীকে, খবজিকে মাৰিলে। জ্যৈষ্ঠৰ ২০ দিন যাওঁতে বুধবাৰে পাংসাজাদাৰ ঠাইৰপৰা পলাই অহা ভাতুৰা, তাৰে পুতেক বৰাগী এটা ধৰি আনি হাতীশালত বন্দীকৈ ধৈ মাৰিলে। আশোণৰ ১৩ দিন যাওঁতে শনিবাৰে পাটঘৰ লবলৈ যতন কৰোঁতে দিনাটুকৈ নৰিয়া পৰিলে। ২০ দিন যাওঁতে শুক্লাৰে ৰাজাদেৱে পাটঘৰ ললে। ফাগুনৰ ১১ দিন যাওঁতে শুক্লাৰে ভিজধাজত পুখুৰীৰ বজ্জভূমিত হাল ৰালে। ২১ দিন যাওঁতে সোমবাৰে পুখুৰী উৎসৰ্গালৈ আউনিঅটীয়া, বেঙ্গনাঅটীয়া, কাটনিপৰীয়া, তিনিজনা মহাজনক অনাই পুখুৰীপাৰত সভা কৰাই ১২ দণ্ড বেলি আছোতে

নাগ পুতিলে। চ'তত বৰহুৱাৰত শিল ইটা লগাই বজালে, একালে আমাৰ মানুহে, একালে বজালে। ১৬০৬ শকৰ জ্যৈষ্ঠ ১৩ দিন যাওঁতে দেওবাৰে বৰহোলোক্ত সিংহাসন বৰচাক তুলিলে। ২২৭ ॥

বিদ্রোহী দমন।—১৬ দিন যাওঁতে বুধবাৰে সোন্দৰ গোহাঁইৰ নাতিয়েকে, উমাই লঠাৰ ভায়েকে, লো-ভণ্ডাৰীৰ নাতিয়েকে, এইহঁত জোহ আচৰিব খুজিছে বুলি ৰাজাদেশত ঢেকিয়াল বেতমলা শইকিয়ালে কলে। সোধপোচ কৰি দাই হেন দেখি মাৰিলে। ১৭ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে পোলোজা কৌৱৰক মাৰিলে। ৩১ দিন যাওঁতে চক্ৰপাণি বৰবৰুৱাকে, জম্মিকে মাৰিলে। আহাৰৰ কুৰিদিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে চক্ৰপাণিৰ ভায়েককে পুতেককে মাৰিলে। আহিনৰ ৭ দিন যাওঁতে পানীফুকনে, বিহপকুৱা ফুকনে, লেচাৰ পুতেক নাম-ডঙ্গীয়া ফুকনে, বুঢ়াগোহাঁই-ফুকনে, বৰফুকনে ভাজি ধৈ শিজৰিত চকী দিৱালেহি। ৰাজাদেশে এই বাৰ্তা পাই হৰিধন পাচনিক.....
...[পুৰিৰ ৪২ পাত সমাপ্ত। তাৰ পাচৰ ৪৩, ৪৪, ৪৫, ৪৬ নং এই চাৰিখিলা পাত নাই। এই চাৰিখিলা পাতত অনুমানে এইখিনি কথা আছিল,—নামনিৰ ফুকনসকলে বিদ্রোহৰ আয়োজন কৰাত গদাধৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে বকতিয়ালৰ হৰিধন পাচনিক পঠাই সকলো কথাৰ বুজ ললে, পাচনিয়ে গৈ বিদ্রোহৰ কথাখিনি কলত স্বৰ্গদেৱে নিজে কলীয়াকৰলৈ গৈ তাতে কিছুদিন থাকি বিদ্রোহ দমন কৰে, আৰু অপৰাধী ফুকনসকলক ধৰি আনি যথাবিধি শাস্তি দিয়ে। তলৰ কথাখিনি ৪৭ নং পাতত আবদ্ধ হৈছে।—সম্পাদক।] ২২৮ ॥

কলীয়াকৰৰ বাহৰৰ নাম জ্ঞপুৰ।.....হাতীত ফুকন ছ-টা আছিল। সেই সময়তে নামডঙ্গীয়া ফুকনৰ মানুহ বৰফুকনক আদিকৈ পাকো ফুকনক বাটি দিলে। তাৰে পৰা গুৱাহাটীত ফুকন পাঁচোটা হৈ হল। আৰু হলো ফুকনে বৰফুকনৰ লগ মলৰৰ শুনি ভাজি ধৰিলে খেদিলে। তাৰ সলনি লাহন ৰাজনেওগক ডেকাফুকন পাতিলে। পাচে ৰাজাদেশে বজ-আবন্দ কৰি দিনাচেবেক থাকি কলীয়াকৰৰ

বাহৰৰ মনপূৰ নাম দিলে, আৰু বৰফুকনক আদিকে পাঁচো ফুকনক বঁটা-প্ৰসাদ দি বিদাই দিলে। পাচে মহাৰাজা গৰ্গাৱলৈ উজাই আহিল। ২২৯ ॥

দিহিজীয়া আজুল বৰবৰুৱাৰ বিষয় ভজা।—১৬০৬ শকৰ কাণ্ডনত বৰফুকনে নামদঙ্গীয়া ফুকনক বিচাৰি পাই লোৱা লগাই বন্দী কৰি থৈ মহাৰাজালৈ জনাই পঠালে। পাচে ৰাজাদেৱে দোলাকাখৰীয়া বৰা, চাউডাঙ্গৰ বৰা, দা-খৰা বৰা, এই তিনিক পঠাই নামদঙ্গীয়া ফুকনক অনাই চ'তৰ ৯ দিন যাওঁতে শনিবাৰে ৰজাহাটত টঙ্গনিয়াই মাৰি শালত দি ধলে। ১৬০৭ শকৰ জেঠৰ ১ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে ৰাজাদেৱে ৰাজ্যক বাচ খুৱালে। বৰবৰুৱাৰ ভায়েক পানীফুকনৰ পৰা ডাঙ্গৰ অসন্তোষ পালে। তাক মাৰিবাক মনে বৰবৰুৱাক ভাঙ্গিবলৈ মন কৰিলে। জেঠৰ ২৯ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে পুৱাৰ চোপৰ মৰাত ওলাই আহি লুকলুকানৰ চ'ৰাত বহি কাণ্ডী বাকৰতী হিলৈদাৰী দি চাৰিঙ্গৰজাক চোপপোৰা দুৱাৰত ধলে, দুৱাৰ দিহিজীয়া ফুকনক বৰদুৱাৰত ধলে, কঠালবৰীয়া দোলাকাখৰীয়া বৰুৱাক মেঘাইদুৱাৰত ধলে। পাচে ৰজাদেৱে খায়ুনৰ পুতেক চাউডাঙ্গৰ বৰুৱাক বৰবৰুৱাৰ ঘৰলৈ পঠালে, বোলে, কগৈ, মঞি আজি বৰুৱাক ঘৰলৈ বিদাই দিলো। আৰু একৈদ মানুহ লৈ যা, বৰুৱাৰ ঘৰৰ কুটাঙাল পৰ্য্যন্তে বৰুৱাৰ ঘৰত দিবনি, কাণ্ড, বাক, হিলৈ, দা, তৰোৱাল যি আছে তাক নিবিব। আৰু বৰবৰুৱাৰ লগৰ দিহিজীয়া তিনিশ কাণ্ডীক মোৰ এখেলেই পঠাইগৈ। এইৰূপে শিখাই তাৰ লগত চাউডাঙ্গৰ বৰা, দোলাকাখৰীয়া বৰা, দা-খৰা বৰা দি পঠাই দিলে। সিহঁতো গৈ বৰুৱাৰ লগৰ দিহিজীয়া কাণ্ডী তিনিশ, শইকিয়া তিনিটা সহিতে চাউডাঙ্গৰ বৰা এটা দি পঠাই দিলে।

পাচে চাউডাঙ্গৰ বৰুৱাও বৰবৰুৱালৈ কৈ পঠালে, বোলে, ওলাই আহোক, দেৱতাৰ কথা শুনিব লাগে। এইৰূপে জনালত বৰুৱা বৰ ভয়ভয় হৈ চাউডাঙ্গৰ বৰুৱালৈ কৈ পঠালে, বোলে, দেৱতা যদি

মোক কোনোখান কৰিব দিছে, কৈ আহোক, মঞি সান্থখান ছব লাগে, মিছাকৈ নকৰ। যদি মিছা কৰ ধৰ্ম্মত বাটিব। চাউভাজৰ বকৱা কৈ পঠালে বোলে, কিছু ভয় নকৰিব, দেহৰ কিছু নাই। যদি কোনোখান ছব, মই ধৰ্ম্মত বাটিম। এইকথা শুনি বৰবকৱা ওলাই আহি বোলে, মোকনো দেহতাৰ কোন আজ্ঞা হইছে? এইবুলি দেহতাৰ আজ্ঞা শুনিবলৈ মাটিত আঠ পাৰিলে। চাউভাজৰ বকৱাও আঠ পাৰিলে। দেহতাৰ আজ্ঞা কলে, বোলে, বকৱাক আজি মঞি ঘৰলৈ বিদাই দিলো। আক একৈদ মানুহ দিছে। ঘৰৰ যি বস্তু য'তে আছে সমস্তেখানি কঢ়িয়াই দিহিল্লৰ ঘৰত দিব দিছোন, আহিলা-পাতি যি আছে তাক দি যাব দিছে। এইকথা শুনি বৰবকৱা চাউভাজৰ বকৱাত স্নিহিলে বোলে, মঞি ভিতৰলৈ গৈ আহিব খোজো, যাব পাই নাপাই? চাউভাজৰ বকৱা বোলে, ভাল, বাউক, কিন্তু সতকাই আহিব। বকৱা ভিতৰ সোমাই গৈ কিছুমানপৰ থাকি ওলাই আহি ৰূপ এসেৰ, সোণৰ কেৰুয়েৰে কাপৰ এসাজ চাউভাজৰ বকৱাক দিলে। কেৰুকাপৰ লৈ ৰূপসেৰ ওলোটাই দিলে। আক বৰাহেঁতলৈকো চাৰিটকাকৈ ৰূপ, কাপোৰ একোসাজ দি বৰবেপৰা দেহতালৈ লেৱা কৰিলে।

পাতে বকৱা দিহিল্লৰ ঘৰলৈ ওলাই গল। চকীহাট পাইছেগৈ, এনেতে চাউভাজ বৰা এটা লৰি গৈ বকৱাৰ আগত গৈ বলগৈ। পাচে বকৱা কিছু ভয় হৈ স্নিহিলে, বোলে, চাউভাজৰ বৰা, কি হৈছে? সি বোলে, দেহতাৰ আজ্ঞা হৈছে, বোলে বৰবকৱাৰ ক'লা বোৰাটো যে আছে তাতে উঠি বকৱা ঘৰলৈ বাউক। তাক বাৰিব, মোৰ আগতে বোৰাত উঠিব দিছে। তাক ৰূপ পাঁচ টকা দিলে। পাচে বোৰা অমাই তাতে উঠি গল। ২৩০ ॥

ভজা-বৰবকৱাৰ বাজভক্তি।—জ্যৈষ্ঠৰ ৩০ দিন বাওঁতে গুজ্জৰাবে লাহৰ কুকৰক বৰবকৱা পাতিলে। আক বৰবকৱাৰ ভায়েক পানী-দিহিল্লীয়া বাজখোৱাক ভাজি খামুৰ পুতেক চাউভাজৰ বকৱাক

ৰাজখোৱা পাতিলে। লাওকলিখোৱাক পানীফুকন ভাঙ্গি ভিজখলীয়া দোলাকাববীয়া বকৱাক পানীফুকন পাতিলে। ১৬০৭ শকৰ ভাদৰ ৪ দিন যাওঁতে চাৰিজনৰাজা পচা হেন কৈ সোণৰ কেৰুয়েৰে একোলাজ কাপৰ দি ভগা-বববকৱাৰ তলৈ এটা, ভায়েক ভগা-পানীফুকনৰ তলৈ এটা বিশ্বাসে পঠাই দিলে। বোলে, চাৰিজনৰাজাএ কেৰু-কাপৰ দি কৈ আহিছে, বোলে, “বকৱা মোৰ লগত সহায় ভজোক, মঞি বজা হোঁ।” এইকথা শুনি ভগা-বববকৱা সেই মানুহক ধৰি বান্ধি দেৱতাৰ ঠাইলৈ দি পঠাই বোলে, “স্বৰ্গদেৱৰ চৰণত মই বন্দী নিকাম সেৱক; স্বৰ্গদেৱে যেইৰূপে থাইছে, সেইৰূপে আহোঁ দেৱতাক চিন্তি। চাৰিজনৰাজা যে পাচিছে বুলি কৈছে, আকো দেৱতাহে বিচাৰ কৰোঁতা। আৰু স্বৰ্গদেৱে মঞি বন্দীক কাটিব মাৰিবলৈ ইমান যত্ন কৰিব নালাগে। পূৰ্বেনো একাধাৰ বচন শুবুলি বন্দীক কিলেই খেদি পঠালে?” ভগা-পানীফুকনতো সেই বকমে কেৰু-কাপৰ দি কলে, বোলে, ভাল বঁটাকো পিচ্ছিম, সহায়ো ভজিম, দেৱে মন কৰোক। সেই মানুহ আহি মহাৰাজাত এইৰূপে কলেহি। পাচে ৰাজাদেৱে বোলে, বকৱাৰ মন শুক। ২৩১ ॥

পানীফুকন আদি বৰ।—এইবুলি পানীফুকনক বববপৰা আদি হাতীশালত বন্দীকৈ থৈ ৰাজাদেৱে বোলে, পূৰ্বেই মোক অৰিষ্টক আচৰিলে, তেতিয়া আৰু মাৰিব লাগিল, নামাৰি বাৰিলো। এতিয়াও দেখো আসন্ন সেইএহে। এইবুলি আহিমৰ ভিৰিদিন যাওঁতে সোমবাৰে ৰাজাহাটত চেপি মাৰিলে। সেই শকৰে কান্তমৰ ৮ দিন যাওঁতে শুক্ৰবাৰে ৰাজাদেৱে পৰ্ব্বভব ঘৰ উঠিল। কান্তিৰ ২৯ দিন যাওঁতে দেওবাৰে ভগা মৰজি বববকৱাক বববপৰা আদি মাৰিলে পূৰ্বেৰ জোহক নিমিত্ত কৰি। ১৬০৮ শকৰ পুহত ৰাজাদেৱে টিন্নকেদি গৈ দিঠৈৰ কাবৰত বাহৰ কৰি হোলোঙ্গাপৰাত হাতী ধৰিলে। সেই শকতে টোকোলাইত বচা পাতিলে। ১৬০৯ শকৰ

পুহত কুঁৱৈগঞা মৌ বুঢ়াগোহাঁইক পঠাই দুৱলীয়া মানুহ লগত দি চামৰখা গড় বকালে। ১৬১০ শকৰ কাতিৰ দুদিন যাওঁতে শনিবাৰে ছয়দণ্ড বেছি হলত বৰকলাত ঘৰ উঠিল। সেই কাতিতে উত্তৰ-কোলৰ বেবেজিয়া আৰি টোকোলাইত পাতিলে। সেই শকৰ ফাগুনত সকলো সত্ৰৰ উদাসীনক বাধি ত্ৰীলাগ ভকতক গুচালে। ১৬০৯ শকৰ চৈত্ৰত বজাদেৱো নগৰীয়া পৰিল, পাচে হুন্দ হল। ১৬১২ শকৰ পুহৰ ১২ দিন যাওঁতে শুক্লাবে ২ দণ্ড নিশা আহোতে বজাদেৱে যাত্ৰা কৰি সলালৈ গৈ ১০৮ শত ব্ৰাহ্মণৰ হাতে বিখৰাণত জপ-হোম কৰালে। কাভ্যায়ন ভট্টাচাৰ্য্যে, মুকলিমুৰায়ে ভিলে-কুশে উচৰ্গি এশ ব্ৰাহ্মণৰ আয়ু দিলে। মাঘৰ ৯ দিন যাওঁতে বুধবাৰে বজাদেৱ গৰ্গাৱলৈ উজাই আহিল। ১৬১৩ শকৰ বহাগত দিলিহাল দীঘলা ভগা-বুঢ়াগোহাঁইক খৰবন্দী এটাই গোচৰ দিলে বোলে, ভগা-বুঢ়াগোহাঁয়ে বৃত্তিলালৰ কৈদীয়া বজ্জহেৰে আলচি কৌৱৰ এজনা পুহি লুকুৱাই থৈছে। আগেও এইকথা বজাদেৱে শুনিছে গাভৰুৰ মুখে। জেঠৰ ৮ দিন যাওঁতে শুধি প্ৰমাণ পাই দীঘলা গোহাঁইক মাৰিলে। বজ্জহৰো বিসকলত দোষ পালে সেইসকলক মাৰিলে বাঁহগড়াৰ কটাহানিত। ২৩২ ॥

দুৰ্গদেৱৰ জপ-হোম।—আহিনৰ ২০ দিন যাওঁতে দুৰ্গোৎসৱৰ একাদশীত ভাত নাধাৰৰ হৈ কাভ্যায়নকে আদি কৰি পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণসকলক বাঁহগড়াৰ বাজ কৰি ডিজিত কলহ আৰি গতিয়াই খেদিলে। ২০ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে সোলাকুকনৰ বজ্জহ গোটাচাৰেকক পাই মাৰিলে। কাতিৰ ১৭ দিন যাওঁতে সোমবাৰে পৰ্বতত দল বান্ধিবলৈ গাত ধানিলে। ২৫ দিন যাওঁতে মঙ্গলবাৰে গাতত শিল পাৰিলে। আৰু সেই সময়তে কিহেবাই খাই হেন ঢক এটা উঠিল। আৰু সেই শকৰে শাওণত ৩ দিনৰ আগপাচ কৈ দুটা পানী হল। হোলোজৰ বৰজখলাৰ পাঁচোখোপ ডল গৈছিলে, তাৰ নাম থলে শকা-শাকিনী। ১৬১৪ শকৰ আৰাধৰ ১৩ দিহ

বাৰ্ঙতে দেওবাৰে ৰাজাদেৱে লোহিতভ সৎকল্প কৰি জগ-হোম কৰাই ছাগ-হাঁহ বলি দি এশ বৎসৰ আয়ু খুজিলে। ২৩০ ॥

নগা দ্বন্দ্ব।—২৩ দিন বাৰ্ঙতে নামচক্ৰীয়া নগাই আমাৰ ২৩টা মানুহ কাটিলে। ৰাজাদেৱে এইকথা শুনি নগাক মাৰিবলৈ বঁটা-প্ৰসাদ দি ভাদৰ ২২ দিন বাৰ্ঙতে সোমবাৰে লোকজন লগত দি দুৱৰা দিহিজীয়া ফুকনক নামচাক্ষৰ দুৱাৰে পঠালে। অভইপুৰীয়া চেটিয়া ভগা-বৰফুকনক বৰবপৰা আনি লোকজন লগত দি বৰদুৱাৰে পঠালে। পাচে সিবোৰে গৈ নগাক মাৰি-কাটি বৰালে। নগা আহি মহাৰাজাৰ চৰণত সেৱা কৰিলেহি। লঠা খুনবাওক যমুনাকাষৰত কাটিলে। যিসকলৰ আসই শুদ্ধ, তাক বঁটা-প্ৰসাদ দি পঠাই দিলে। ২৩৪ ॥

বৈষ্ণৱ মহন্তৰ নিৰ্য্যাতন।—১৬১৫ শকত ভকতক ধৰিলে। তাৰ এইহে কাৰণ।—পূৰ্বে ৰাজাদেৱ পলাই ফুকতে দধিগপাটৰ কলাবাৰী সত্ৰতে আছোতে ডেকা-গোসাঁয়েৰে একদিনা বোলা-বুলি লাগিল। ডেকা-গোসাঁয়ে বঢ়াকৈ বাক্য বুলিলে। সেই কথা মনতে আছিল। আক যেতিয়া কলীয়াবৰত ফুকনবোৰে ৰজা পাতিলে, এইকথা শুনি ফুকনবোৰত কৈ ৰজা গুচাবৰ নিমিত্তে কলাবাৰীৰ পৰা নাৱে লুইতে ভটিয়াই গৈছে, ৰাজাদেৱ উজাই আহি বিশ্বনাথতে বহিছেহি। এনেতে নাও দেখি ৰাজাদেৱে সুধিলে, বোলে, কোন যায়? বঢ়াপাচনিয়ে বোলে, নাৱক চাই দধিগপটীয়া ডেকা-গোসাঁই হেন দেখি। বোলে, কব দে মোক আশীৰ্বাদ কৰি যাওক। মানুহে নাও মেলি গৈ কলত নাছিল। এই এক নিমিত্ত। আক বনমালী গোসাঁয়ে স্তবৰ্ণৰ মূৰ্ত্তি এখান কৰিলে। এই কথা মনতে আছিল। পাচে বেজদলৈয়ে মহাৰাজাত গোচৰ দিলে বোলে, ভকতৰ দ্বৰত ধন কিয়লৈই লাগিছে? চাউলকঠাহে লাগে। তাকো সেৱক-শৰ্বেৰীয়াই দিছে। যদি স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা হ'ই সেই ধন আনিব পাবো। ৰাজাদেৱে বোলে, মোৰো মনত আছে। ভাল, বৰুৱা, তঞি চাউডাল

দি সেই ধন অনা, পাচে মঞ্জি ভকভক যি বোলো বুলিয়। এই আত্মা পাই বেজদলৈয়ে কলা চাউডাজক দেৱতাৰ আত্মা শিখাই-বুখাই কণাচেকেবাই, আছুবুলীয়া, এই দুইক লগত দি পাচিলে। সিহঁতো গৈ সকলো মহাজনসকলক অনেক লাঞ্ছনা কৰি তাঁৰি-বাছি ধন আনিলে। দধিগপাটৰ শূৰ্ণৰ বৃত্তিকো আনি ভাজি পৰ্বতৰ দ'লৰ ঘট দিলে। পূৰ্বৰ অপৰাধক লৈ দধিগপটীয়া বাম গোসাঁইবো চকু কাটিলে। আনো মহাজনসকলক স্থানৰ পৰা উচ্ছন্ন কৰি নামৰপত পাতিলে, টোকোলাইভো পাতিলে। নামৰকলৈ নিয়াসকলক আছু-বুলীয়াক পঠাই ভাদৰ পূৰ্ণিমাৰ দণ্ড কৰালে। ২৩৫ ॥

গহাৰবসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ স্বকৃত্য।—১৬১৬ শকৰ মাঘত ৰাজাদেৱে দিখৌৰ আগাৰিৰ বৰডুৰিৰ কাথৰত পহু মাৰিবলৈ গৈ বৰশিলতে উঠি বজ চাইছিলে। সেই সময়ত পৰ্বতৰ পৰা পহু এটা ডেও মাৰি আহি বৰশিলত পৰিলহি। ৰাজাদেৱৰ গা চঁকি ভেতিয়াই জ্বৰ উঠিলত ঘৰলৈ আহিল। সেই জ্বৰে বেৰিলে। আক ডিজিতে গাৰ এটা হল, ভাবো ডাজৰ বেদনা হল। সেই বেদনাতে কাণ্ডমত মহাৰাজা স্বৰ্গী হল। ভোগ ১৫ বৎসৰ ৫ মাহ। ২৩৬ ॥

স্বৰ্গদেৱ কজ্জসিংহই ৰংপুৰ নগৰ পাতে।—১৬১৬ শকৰ কাণ্ডমত কজ্জসিংহ ৰজা হৈ শিজীৰীখৰ উঠি সিংহাসনত বসি সাত দিন বজ-আনন্দ কৰি পাত্ৰ-মঞ্জী সমস্তকো যোগ্যানুসাৰে বঁটা বাহন দিলে। ১৬১৭ শকৰ আঘোণত বজপুৰত পুখুৰী খানিলে। ১৬১৯ শকত পুখুৰী উচৰ্গিলে। সকলো মহাজনসকলক আনি উত্তৰপাৰে ঈশ্বৰ মহাদেৱৰ দুই দৌল বন্ধালে। আক পুখুৰীৰ উত্তৰে বাহৰ কৰি বজপুৰ নাম ধলে। ১৬২০ শকত দৌল উচৰ্গি কেশবাই বৃত্তি স্থাপন কৰিলে। ২৩৭ ॥

চাকিবজাৰ জোহ।—আতপাচে লুচানেক চাৰিজবজা চকটকৰ কাথৰৰ চুজিৰ বকৰা সহিতে ৰাজজোহ কৰিবলৈ যন দিলে। সেই সময়ত ৰাজাদেৱে চবাইদেও কৰি পৰ্বততে আছিল। চবাই উকৰাই

নগৰলৈ আহোতে সেইখানিতে মাৰিবলৈ যুক্তি হৈ আহিল। এই বাক্ত্য চাৰিজনৰাজ্য হাঁহচোৱা ভোমে গৈ জনাইছে। ৰাজাদেৱে আহিবলৈ ওলাইছে, এই বাক্ত্য পাই আলচেবে মানুহ পঠাই চাৰিজন-বজাকো চুজিব বকৰাকো ধৰি বন্দী কৰিলে। আনাদিনা নগৰলৈ আহি চাৰিজনৰাজ্যক নামৰকলৈ নিয়াই ঘিলা কাটি ধৰ দিলে, চুজিব বকৰাক মাৰিলে। ২৩৮ ॥

সেচাই নামৰকগীয়া গোহাঁইৰ জোহ।—আতপাচে সকলনা গোহাঁয়ে সন্দিকৈ ভিতৰকাল ফুকন, লামমথকৰ বন্দৰ নাওবৈচা ফুকন, বাইলুঙ্গ ডেকাফুকন, ভদকৰা হিলৈদাৰীৰ চৈধ্যম হাজৰিকীয়া, ঘোৰাচোৱাৰ লোচন বৰা, গতাগত কৰা, এইসকলেৰে যুক্তি হৈ ৰাজদ্রোহলৈ মন দিলে। এইকথা গোহাঁইৰ ফালৰ মেচাখৰীয়া দামোদৰ ফুকনে চাজড ভৰিত পইজাৰ দিয়োতে মহাৰাজাত কলে। ৰাজাদেৱে প্ৰমাণত পাই সকলকো মাৰিবলৈ দিলে। তিনি ফুকনক ৰাখিবক মনে তিনিজন ডাজৰীয়াক কুকুৰা হুঁজাবৰ চলে নিয়ালে। এই আসন্নক বুজি ডাজৰীয়াসকলে মাতিলে। তিনি ফুকনক ৰাখি ঘোৰাচোৱা বৰা, হিলৈদাৰী হাজৰিকীয়া, আনো দুই চাৰিক মাৰিলে। ফুকনবোৰক ডাজি ঘৰলৈ খেদিলে। সকলনা গোহাঁইক নামৰকলৈ নিলে। লগৰ মানুহ দুই-চাৰিক কাটিলে। দুই-চাৰিক নাক-কাণ কাটি খেদিলে। পাচে চেবেঙহাল খনচাম পাচনিক পঠাই সকলনা গোহাঞিৰ চকু কঢ়ালে। ২৩৯ ॥

বিদেশৰ সাজপাৰ পিঞ্জিৰলৈ অহাতি।—আতপাচে ৰজালৰ হাতে ৰজপুৰত হেৰালিষৰ সাজিলে। টেজাবাৰীত তলাতল ঘৰ সজালে। ৰজনাথ গোহাঁইৰ দ'ল বন্ধালে। কাকুযাত্ৰাৰ দৌল বন্ধালে। তাতে কাকুযাত্ৰা কৰি ৰাজাদেৱে জামা পাগ-ইজাৰ পিঞ্জিলে। সকলকো সেইৰূপে দিলে। মাহুৰিয়াল লাইখপনা বৰগোহাঁই, কুঁৱৈগঞা দৰবধৰা বুঢ়াগোহাঁই, কেন্দুগুৰীয়া কমচেজক বৰপাত্ৰ-গোহাঁই এই তিনিজন ডাজৰীয়া বোলে, আপোনাৰ দেশৰ ৰাণ্য এৰি কেনে

বজালৰ ধাৰাণে বঁটা পিকিলে ? এইবুলি ওলোটাঁই দিলে। পাচে কুনমিনেৰে আহিল, পিকিলে। বুঢ়াগোহাঁয়ে মহাবজালৈ প্ৰাৰ্থি থুজি গলত জামা পাগ-ইজাৰো দিলে। আৰু নামদাঙত শিলসাকো বজালে। আৰু ঠাকুৰীয়া মহাজনসকলক ব্ৰাহ্মণক শৰণ লগাবলৈ নিবেদন কৰিলে। ২৪০ ॥

কছাৰীৰে লৈছে বণ।—আতপাচে কছাৰীৰ জয়সিংহ বজা কটকী পঠাই পত্ৰ-সন্দেশ দি কৈ আহিল বোলে, পূৰ্বৰ আমাৰ মহজ সীমা কৰি ৰাজ্য, স্বৰ্গমহাৰাজা মোক এৰি দিয়োক। ৰাজাদেৱে ভাক ভুলি বিধাৰণ দেখি বোলে, বন্দী কছাৰীয়ে এনে কথা কব পাইনিকি ? এনেতে বৰগোহাঁয়ে আমাৰ কটকীহঁতক বোলে, কি চাইছ, গভাই নে। পাচে হোলোজৰ পৰা গভিয়ালে, তাৰ ডিজিৰ মণিয়ো ছিগি পৰিল, পত্ৰকো কালিলে। পাচে ৰাজাদেৱে তিনিজনী ডাজৰীয়া সহিতে বক্ৰা, ফুকন সমস্তেৰে আলচ কৰি ভটিয়াই গৈ বিশ্বনাথত ৰহি তাৰেপৰা মৰজিৰ নগাটকীৰ বাটে পাচিলে কুঁৱৈগঞা দৰবৰৰা বুঢ়াগোহাঞি। মৰজিখোৱা বাহবৰীয়া বৰচেটিয়া গোহাঞিক দিলে চাউল-কঢ়িওৱাকৈ। দিহিঙ্গীয়া আলুন বৰবক্ৰাৰ পুতেক ডেকাবৰবক্ৰা দুইক মুক্ত কৰি আনো ফুকন ৰাজখোৱা সকলকো পঠালে। কপিলীৰ বাটে শৰাইঘটীয়া ফুলবক্ৰাৰ পানীফুকনক মুক্ত কৰি আনো ফুকন, ৰাজখোৱা সমস্তকে পঠালে। এইৰূপে ছয়ো বাটে গৈ ডেমৰা মাইৰাজ পালেগৈ। কছাৰী বজা পলাই গৈ জয়ন্তাত সোমাল। জয়ন্তা বজালৈ কৈ পঠালে বোলে, কছাৰীৰ বজা সোমাইছেগৈ, ভাক দিয়াহক। জয়ন্তা ৰাজা বোলে, শৰণ-গভক এৰি দিব নোৱাৰো। এনেতে মাইৰাজত বৰবক্ৰা নৰিয়া পৰিষৰ গুনি সমস্তকো ওলাই আহিব দিলে। সমস্তো ওলাই আহোতে গেলেমু কোঠত বক্ৰা মৰিল। পাচে সমস্তো ওলাই আহি কছাৰীৰ হাতী, ঘোৰা, মানুহ, আনো বস্তু-জৰা যি পালে সমস্তকো দি মহাৰাজাৰ চৰণত বিশ্বনাথত সেৱা কৰিলেহি। সেইবেলা

ভগনত বোহা বাঁহবীয়া বৰচেটিয়াৰ ছই পুতেককো পাই আনি
বোঁগালেহি। ৰাজাদেৱে সন্মিকৈ বৰফুকনৰ পুতেক ভিতৰুৱাল
ফুকনক বকুৱা পাতি উজাই আহিল। ২৪১ ॥

জয়ন্তা বজা বন্দী।—এক বৎসৰৰ পাচত পুনৰ্বাৰ ভটিয়াই গৈ
মিচাত বাহৰ কৰি বহি কপিলীৰ বাটে বৰবকুৱা প্ৰমুকে গৰ্গয়া
সকলকো পাচিলে, গোভাৰ বাটে শৰাইঘটীয়া বৰফুকন প্ৰমুকে
সকলকো পাচিলে। এইৰূপে সমস্তো গৈ জয়ন্তাপুৰ পালেগৈ।
জয়ন্তাৰ ৰাজা ৰামসিংহে বৰবকুৱাৰ ঠাইত বৰিলহি। কহাৰী ৰজাকো
পাই ছুৱৰাৰ ভিতৰুৱাল ফুকনৰ হাতত দি মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ দি
পঠালে। আগেই কহাৰী ৰজা বৰবকুৱাত কলে, বোলে, ভোমালোকে
জয়ন্তা ৰজাক উপায় কৰি মহাৰাজাৰ ঠাইলৈ দি পঠৱাহাক। যদি
এনেখান নকৰিবা, ৰজাকো সৰুকোঁৱৰে নিবহি। ভোমালোকেও
গা সাৰিবলৈ টান হব, আৰু ভোমালোকক হলকৈ নি নগৰ গুহুৱাবলৈ
মন দিছে। তাৰ কথাৰে নাৰাবাহা। এইকথা শুনি বৰবকুৱা
বৰফুকনে যুক্তি হৈ জয়ন্তা ৰজাক আনি পুহিব লাগে বুলি হলকৈ
আনি বন্দী কৰিলে। জয়ন্তা ৰজা বোলে, মই স্ত্ৰী-মৰণে মৰিলো।
বিজয়ৰাম কটকীয়ে বোলে, মই পূৰ্বেৰ কলো, অচমৰ ভলে-পুতল,
আসই বুজিবলৈ টান, ভেতিয়া মোৰ কথা নললা, এতিয়া বিজয়ৰামে
কি কৰিব? বুঢ়াৰ হাতত চেজেদি পৰিলে কমনে এৰাইতে পাৰি?
পাচে বকুৱা ফুকনেয়ো যুক্তি হৈ মন্ত্ৰণা কৰি বোলে, মহাৰজাক দৰ্শন
কৰাবলৈ জয়ন্তা ৰজাক পৰশুলৈ নিম, এইবুলি সেইদিনাই গৰ্গয়া
মিৰি-সন্মিকৈৰ দিহিজীয়া ফুকনকে শৰাইঘটীয়া বুঢ়াগোহাঁই-ফুকনকে
লগত নি গোভাৰ বাটে জয়ন্তা ৰজাক দি পঠালে।

সৰুকোঁৱৰেও সাৱধান হৈ আছিল। ৰজাক নিবৰ শুনি পাচে-
পাচে খেদি আহি সাতকোঁঠ কাটি আহি ৰজাক নাপাই উলটি গল।
আৰু জয়ন্তী দেবীক আনিবলৈ লোকজন লগত দি দেবীঘৰীয়া বৰফুক
ঠাকুৰক পাঞ্চিলে। জয়ন্তী দেবীক আনোতে সৰুকোঁৱৰে বাটভেটি

ধৰি অৰা মানুহক কাটি দেবীক নিলে। কৃষ্ণ ঠাকুৰ গহত উঠিল।
ভাক কড়াই মাটিতৈ পেলাই কাটিলে। পাচে দুয়ো ফুকনে জয়ন্তা
বজাক লৈ গোভা পালেহি। এখেতে সাতকোঠ কাটিবৰ শুনি
দিহিজীয়া ফুকনৰ হাতত জয়ন্তা বজাক দি মহাবাজাৰ আজ্ঞা
বোহোৱাকৈ বুঢ়াগোহাঁই-ফুকনক খেদি গৈ বাট ফুকলি কৰি বাজ্যৰ
লগ লগেগৈ। কোঠ কাটিলতে বাট মৰিছিলে। বুঢ়াগোহাঁইকো
পূৰ্বে চাউল-কঢ়িয়োৱা মানুহক নিয়ম কৰি দিবৰ নিমিত্তে পাচিলে।
ভেওঁ ওলাই আহিল। মহাবজা সাতকোঠ কাটিবৰ শুনি অসন্তোষ
কৰি পুনৰ্বাৰ বুঢ়াগোহাঁইক পাচিলে, বোলে সমস্তেও গৈ সকলৌৱৰক
বিচাৰি ধৰোক। পাচে সকলো এঠাই হুই সকলৌৱৰক পুৰুষাৰ্থ
কৰিয়ো বিচাৰি নাপালে, মহাবাজালৈ জনাই আহিল। বাজাদেৱে
সকলকো ওলাই আহিব দিলে, সমস্তো ওলাই আহিল। ২৪২ ॥

বংশুৰত কহাবী আৰু জয়ন্তা বজা।—আতপাচে মহাবজা উজাই
আহি বংশুৰত থাকি কহাবী বজাক জয়ন্তা বজাক ফাকুৱাজা কৰি
বজ দেখালে। সেই সময়তে জয়ন্তা কহাবী দুয়ো বজা মহাবজাক
সেৱা কৰিলে। পাচে থকা ঠাই জানখনাতে জয়ন্তা বজা মৰিল।
মহাবজা ধৰি দিয়াই কৰ্ম কৰালে। দুহুৰৰ পাচত বাজাদেৱে
ভটিয়াই গৈ মৰিহতলিত থাকি বৰকৌৱৰক বজা পাতিলে। বচৰি
পাল-সেৱা কৰিম হেন নিবন্ধক ললে। বাঁহৰবীয়া কৃষ্ণাই কটকীক
পঠাই জয়ন্তাত খোৱালে। আৰু বকৰা ফুকন সমস্তকো পাচিলে
সকলৌৱৰক ধৰিবলৈ। তাক নাপাই উলটি আহিল। ২৪৩ ॥

বৰমণীৰ মূৰত ফাকুৱাজা উৎসৱ।—আতপাচে বাঁহগড়াৰ দুয়ো
দুৱাৰৰ শিলৰ বট বাতি কিহবাই ভাজিলে, সেই বাতিয়ে ডিঙখাজৰ
দ'লৰো বট ভাজিলে, পৰ্বতৰো অঙ্গদ'লৰ বট ভাজিলে। আতপাচে
মহাবজা ভটিয়াই গৈ বৰমণী মূৰত বহি ফাকুৱাজা কৰি অনেক
দান-দৰিণা কৰি মাধৱ গোসাঁই সেৱা কৰি উজাই বজপুৰলৈ
আহিল। ২৪৪ ॥

নাচনিয়াৰৰ ঘৰত চোৰ।—আতপাচে মহাৰাজা চকাক মাৰিবক মনে বহাগত ভটিয়াই গৈ শৰাইখাটত পৰীক্ষিত বজাৰ গড়ৰ কোলত বাহৰ কৰি বহিল। তাতে একদিনা ৰাজাৰ বৰখবৰ কাৰেজৰ কালে নাচনিয়াৰৰ ঘৰত চান্দতলীয়া হাবী এটা সোমাইছিল, ওলাই ৰাওঁতে পৰীয়া মানুহে দেখি বোলে, সেইটো কোন? এতেকতে বৰ ছহি লাগিল। ৰাজাদেৱে উচাব খাই উঠি হাতত দা লৈ থিয় হৈ বাটৰৰ পৰা চেৰেণ্ডাল ঘনচাম পাচনি বৰাক মতাই নি বোলে, ঘনচাম ভঞা চা, চাওঁ কি হৈছে। সিয়ো গৈ সমন্তকে নিজম কৰি স্মৃথিলে বোলে, ভইভৰ কি হল, কি দেখিলি? সিহঁতে বোলে, এইপোনে মানুহ এটা গল, তাক দেখি ছহি লাগিল। পাচে আৰিয়া লগাই চালে। আগে ৰুষ্টি হৈছিলে, দেখে ভাতে খোজ পৰি গৈছে, সেই খোজ কেটা। সকলতে স্মৃথিলে, বোলে, কোন আহিছিলি ক। সকলোৱো বোলে, আমি নাই বোৰা। এইৰূপে জনালত ৰাজাদেৱে বোলে, ভৰি কেটা মানুহ কোন আছে তাক চাই খোজেৰে প্ৰমাণ কৰি চা। পাচনি বৰাই বিচাৰ কৰি চাই হাবীৰ ভিতৰত পাই আনি খোজত প্ৰমাণ কৰি প্ৰমাণত পাই ৰাজাদেৱত জনালে, তাক বন্দী কৰি ধৰ দিলে। বাতি পুৱালত অনেক প্ৰকাৰে সোধপোচ কৰি কথাহেন জানি গোটাভিনিএকক পৰীক্ষিত বজাৰ গড়ৰ কাষৰত কুঠাৰেৰে বুকু কালি মাৰিলে। আকবোৰৰ নাক-কাণ কাটি বাজলৈ উলিয়াই বয়ুৱা হাবীক ভিতৰ স্মৃমালে। ২৪৫ ॥

দীৰ্ঘেচাৰী পৰ্বতত স্বৰ্গদেৱৰ দ্বগৰা।—তাতে আক একদিনা ৰাজাদেৱে দীৰ্ঘেচাৰী পৰ্বতত পহু মাৰিবলৈ ৰাওঁতে বাটত ম'হ এটা আহি হাতী-ঘোৰাৰ কাড়ী বাকৰতীৰ পালী ভাজি মানুহ এটা মাৰি দোলাকাথৰীয়াৰো পালী ভাজি ৰাজাদেৱেৰে দুখনা গোহাঁইদেৱেৰে দোলাৰ মাজত সোমালহি। আগেই মানুহ এটা মাৰি উত্তৰৰ পৰা দখিপলৈ দীৰ্ঘেচাৰী পৰ্বতৰ কাথৰে সেই ম'হ আহিল। পহুকাটাই

ষাঠি এপাত লৈ খোচ মাৰিলে। লৰ মাৰি দীৰ্ঘেচাৰীত উঠিলগৈ। পাচে বজাদেৱ গৈ খাজিখোৱা সোমাই কিছুমান পৰ থাকি ওলাই গৈ দীৰ্ঘেচাৰীৰ পহুচোজৰ টঞ্জিৰ উঠি পহু মাৰিছে, এনেতে বহুত বান্দৰ আহি টঞ্জিখৰৰ ওপৰত উঠিলহি, চম্পতাপতো উঠিল, একোৰূপে খেদিব নোৱাৰিলে। বজাদেও টঞ্জিৰ পৰা মামি গুলিয়াই মাৰিব দিলে। পাচে আহোঁতে কানাইবৰখিবোৱা গড়ত প্ৰবলচিহ্ন হাতীৰ আগে দোলাকাথৰীয়া এটা জাওঁপুৰ দি থৰিলে, তাৰ দাঁতৰ মাৰত সোমাল, দাস্ত গাত নবহিল। এবাই লৰ মাৰোতে চাব দি থৰি বুৰৰ চেলেক্স কাপোৰখান আনি চোবাই খাই উন্নত হই গড়ৰ পৰা বাগৰি ভললৈ হুণ্ডকৈ খাইয়েত পৰিল। পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই সেইবেলা তাৰ মাউত, তেওঁ হুইকি তাৰ বুৰতে বল, নপৰিল। পাচে ৰাজাদেৱে তাৰ লগত হাতী দুটা আৰু মানুহো ৰখীয়া দি বুলিলে, হাতী ভাল নহয়মানে নতুলিব। এইবুলি আহিল। ২৪৬ ॥

যোগল ৰাজ্য আক্ৰমণৰ উদ্ভৱ।—আৰু পূৰ্বে ৰাজাদেৱে ঢকা মাৰিবলৈ ভাদৰ দিনত লাইখপনা গোহাঞিৰ পুতেক বৰগোহাঁই, কুঁৱৈগয়া ফুকন-বুঢ়াগোহাঁই, কেন্দুগুৰীয়া ডেকা বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, এই তিনিজন ভাজৰীয়া প্ৰমুখে বৰুৱা ফুকন সমন্ততো স্মৃধিলে বোলে, “মঞি ঢকা সীমাকৈ ৰজাগঢ়াৰ পৰা এই ৰাজ্যখানি মাৰিবলৈ মন কৰো, তোমালোকে কি বোলা?” কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ-গোহাঁয়ে মহাৰাজাৰ কথাতে ভৰ দি বোলে, “স্বৰ্গদেৱে উত্তমহে স্মৃধিছে। কৰতিয়া গজা সীমা কৰি আমাৰেহে ৰাজ্য। আমি মন-কাণ বেদিবৰ দ্বাৰাইহে শত্ৰুৱে লৈছে। ৰাজা হলে পৰশক্ৰক মাৰি আপুনাৰ সীমানা ৰাখি ৰাজ্য লৱনেসে যোগ্য। আৰু নাও-নাৱৰা আহিলা-পাতি বহুতো হুইছে। স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা হলে, তাক মৰা দাব।” কুঁৱৈগয়া ফুকন-বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে, “স্বৰ্গদেৱে উত্তমহে স্মৃধিছে, বৰপাত্ৰ-গোহাঁয়ে উত্তমহে কৈছে। স্বৰ্গদেৱৰ পূৰ্বে পুলিন ৰাজাদেৱে ভেজশক্তিৰ বলে ৰজামাটি চবাই কৰতোৱা গজাত খাণ্ডা

পথালি গৈছে। ভেতিয়া ডাক আচল হেন দেখি গুৱাহাটীত থানা কৰি মানাহা সীমাকৈ গৈছে। জয়ধ্বজ ৰাজাদেৱৰ দিনত এনে আহিলা-পাতি বহুতো আহিল, তত্ৰাপি নাম হ'ল ভগবীয়া ৰাজা। অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আহিলা-পাতি সমস্তো জড়। স্বৰ্গদেৱৰ বন্দী-বেটাৰে চেভন, সেয়ে চলালেহে চলে। তাৰো বলাবল বুজিব লাগে, শত্ৰুৰো বলাবল বুজিব লাগে। জয়-পৰাজয় দুয়ো আছে। আকো বিশেষৰূপে বুজিহে বাঢ়িবলৈ ভাল হেন দেখি। তত্ৰাপি স্বৰ্গদেৱে যি বুজিব সেইয়েহে হ'ব।" ৰাজাদেৱে খজ কৰি বোলে, "সৰ্বকালে গোহাঁই-বোৰৰ এনেহে কথা", এই বুজি বিদায় দিলে। পাচত বকৰা ফুকন সমস্তে বোলে, "স্বৰ্গদেৱ, গোহাঁইবোৰক নালাগে, আমাক আঙা কৰোক, চকা সীমা কৰি আমি মাৰোঁগৈ।" ২৪৭ ॥

কজ্জসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ স্বকৃত্য।—পাচে ৰাজাদেৱে বৰদুৱাৰ মুখৰপৰা লুইতলৈ আলিৰ দুইকালে খলা চিকনাই ৰাজ্যক পুহিলে। ৰাজাদেৱে ওলাই গৈ আলিৰ দুয়োফালে সকলো প্ৰজাৰ আনন্দক ঠাইঘৰ এটি কৰিছিলে। তাতে বহি গৈ সকলো ৰাজ্যে আগীৰ্বাদ কৰিলে, তাতে ৰাজাদেৱৰ গা বেয়া কৰিলে, ঘৰলৈ আহিল। সেইদিনাৰেপৰা নৱৰিয়া টান হৈয়েহে গ'ল। আক নগৰ বহল কৰিবৰ মনে হেৰালি পৰ্বত খানি ধহোৱালে, ৰাতি সপোন দেখালে বোলে, বিখতাৰ নিৰ্ম্মাণ পৰ্বত, ডাক যে খহালি এতেকেহে নৱৰিয়া পৰিলি। পাচে পূৰ্ববৰ্ত্তে পৰ্বত বন্ধাই গছ-লতা এইসকলো কলে, অনেক দান-দখিণাকো কৰিলে, তত্ৰাপি স্তব্ধ নহল। নৱৰিয়া পৰিবৰ পৰা আঠদিনৰ মূৰত দেৱবাৰে এপৰ বেলি আছোতে ত্ৰীত্ৰীকজ্জসিংহ মহাৰাজা স্বৰ্গী হ'ল। ১৬৩৩ [১৬৩৬] শকৰ ভাদ্ৰব মাসত। ভোগ্য ১১ [১৮] বছৰ ৬ মাহ। ২৪৮ ॥

স্বৰ্গদেৱ শিৱসিংহ।—সেইবেলাই বৰজনা গোহাঁইক বৰচ'ৰাত্তে হেঙ্গলাঙ্গত বহুৱাই তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে বকৰা ফুকন সকলোও সেৱা কৰি ৰজা পাতিলে। পাতৰ বৰফুকনত সংশয়ে সেইৰাতি

সকলেও অস্ত্ৰে-শস্ত্ৰে সাহায্যন হৈ বৰচ'ৰাতে বজাদেৱক আহৰি
উজাগৰে আহিল। আৰু বৰহুৱাৰত আহিল হুৱা তিতকৱাল
কুকন, পানীহুৱাৰত মিৰি-সন্মিকৈব মিহিঞ্জীয়া কুকন। ২৪৯ ॥

ৰাচনিয়াৰ ছোৱালীৰ বৃত্তান্ত।—আনাদিনা উজাই আহিবলৈ
যুক্তি হল। এনেতে ৰাজাদেৱৰ লগত যাবলৈ ওলোৱা তিনিজনী
ৰাচনিয়াৰ ছোৱালী, তাৰ এজনী অশুচি হল, এতেকে চাৰিদিন
সেই নিয়মে থাকিল। শুক্লৰাবে মৰাজনা বজাদেৱক মাৰত তুলি
খনচাম পাচনি বৰাক পঠাই সেই তিনি ছোৱালীক চেপি মাৰি
ঠেঙ্গডলতে দিলে। ২৫০ ॥

শিৱসিংহ অৰ্গদেৱৰ শিৱবীৰ্যৰ আৰোহণ।—পাচে কুঁৱেগাঁৱ
কুকন-বুঢ়াগোহাঁই, ওপৰজনাৰ পুতেক বৰচেটিয়া গোহাঞি হুজৰাক
মুখকৈ দি উজাই পঠালে। পাচে ৰাজাদেৱে বৰকুকনক বন্দী কৰি
লৈ উজাই আহি বজপুৰলৈ আহিল। মৰাজনা বজাদেৱক চুপপোৰাত
ধলেনি। তাতে একপক্ষৰ মূৰত আহিবত কুকন-বুঢ়াগোহাঁইৰ মৃত্যু
হল। কাতিত ৰাজাদেৱৰ মৈদাম ৰাঙিলে। আৰোপত কৰ্ম
কৰিলে পৰ্বদাহ কৰি। সমস্তে মহাজনসকল আৰু সত্য কৰি দান-
দৰিণা কৰিলে। কাণ্ডমত শিৱবীৰ্যৰ উঠি সিংহাসনত বসিল। নাম
ললে শিৱসিংহ। সাতদিন বজ-আমন্দ কৰি তিনিজনী ভাজীয়া
প্ৰবুদ্ধে সকলকো বঁটা-প্ৰসাদ যোগ্যানুসৰে দিলে। আতপাচে
বহাগত আওৰব কলে। ২৫১ ॥

ৰাচনিয়াৰ কুলমতী।—লাখটকীয়া কোচৰ বীৰবী ৰাজাদেৱৰ
ধাই আছিল। সেই ধাইকো চাক্তত তুলিলে। আৰু চিৰাভলীয়া
বটৰ বীৰবী, নাম কুলমতী, ৰাচনিয়াৰ আছিল। তেওঁকে বৰকুকন
পাতি বৰৰাজা মাৰ দিলে, হত্ৰো দিলে, হতীতো তুলিলে, ভায়েকক
বৰপাত্ৰ পাতিলে। দদায়েক এটাক ভিপয়ীয়া কুকন পাতিলে, এটাক
চেৰিয়াৰ বৰৰাজা পাতিলে। আহমবো পূৰ্ব ৰাৰাণ গুচাই মৰাক
পোৰালে, আৰু ঠাকুৰীয়া মহাজনসকলক আৰু আউনিআউতি

গড়মুখত সেৱা কৰাই শ্ৰীমুৰ্ত্তি ভাগৱত শালগ্ৰাম দেউৰি ভাগৱতী
দি পূজা সেৱা কৰিব দিলে। আৰু অনেক অপকাৰ কৰিলে।
এই এক দোষ। আৰু কুলবাৰীক এৰি সমস্তো দেৱালয়ৰ মূৰ্ত্তিসকল
অমাই সোণাবিজানৰ বাহৰত থাকি লুইতত সেই মূৰ্ত্তিসকলক
পেলোৱালে। পাচে শিলৰ পিভলৰ প্ৰতিমা কৰাই স্থানে-স্থানে
দিলে। এই এক দোষ। আৰু নামদাজৰ কোলত পুখুৰী খানি
দ'ল বাকি নাম থলে গোঁৰীসাগৰ। পাচে সেই দোষে যুক্তি হৈ
অনেক লগাট ভুল্লি মৰিল। ২৫২ ॥

জ্যোপনী পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী।—আতপাচে তেওঁৰে সৰু ভনীয়েকক
দিছিল মিৰি-সন্দিৰকৈৰ সলাল বৰগোহাঁইত। তেওঁৰে কালৰ দুটা
লৰা হল। এনেতে বজাদেৱে কাঢ়ি আনি পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পাতিলে,
এখেতো লৰা এটা হল, তিপাম বজা পাতিলে। আগৰ দুটাৰ
এটাক বৰগোহাঁই, এটাক শদিয়াখোৱা পাতিলে। আৰু কলকুপৰীয়া
গোহাঞিবোৰৰ গাৱঁৰ কাধৰত পুখুৰী এটা খানি দ'ল বাকি মঠ-
মণ্ডপ কৰি উৎসৰ্গি নাম থলে শিৱসাগৰ। আতপাচে উত্তৰে
চিনাভলি বাহৰ কৰি তালৈকে বজাদেৱো সহিতে গৈ মাহপহ মাৰি
বজ কৰিলে। তাতে খুল খৰি পৰ্বতীয়া আইকুঁৱৰী মৰিল। ল
আনি পৰ্বতত মৈদাম বন্ধালে। চিনাভলি বাহৰত যি ঠাইখানিত
মৰিল তাতে দ'ল বন্ধালে। ২৫৩ ॥

পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই।—সেই সময়তে বাইলুজীয়া ডেকাজনা
বুঢ়াগোহাঞি কাতিত মৰিল। আৰোণৰ ৯ দিন বাওঁতে দেওবাৰে
শিৱসিংহ মহাবজা চৰাইদেৱৰ ঘৰতে খুনমুজ কৰিবলৈ গৈ পুখুৰী-
পৰীয়া বৰা মাউত-গোহাঁইক বজাদেও থকা ঘৰৰ ভিতৰলৈ লুমাই দি
গোহাঞিৰ মূৰত মহাবজাৰ চৰণ দি আশীৰ্বাদ কৰি বোলে, “ভোক
মই গোহাঁই পাতিলো, মোৰ আশীৰ্বাদে চিৰজীৱী হৈ থাকিবি।
বুকু অৱস্থা হৈ আঠুতে মূৰ লাগোক।” এইবুলি তামোল এমুঠি
দিলে। আৰু কাপৰ চুলাজ দি বোলে, এসাজ কাপৰ শিকি কৰা

শুনি গোহাঁই হবি, যাওঁতে এসাজ পিছি ঘৰলৈ যাবি। এইবুলি ওলাই গৈ চ'ৰাৰ টুপত থাকিব দিলে। পাচে মজিন্দাবক অমাই শিখাই গোহাঁই পাতিব দিলে। মজিন্দাবো গৈ চ'ৰাৰ টুপতে মহাবাজাৰ আজ্ঞা শুনাই গোহাঁই পাতি বোলে, গোহাঁই তোমাক দেৱতা এইখান বুলিছে, বোলে, “আগে যেনেকৈ মোত আপাহ লগালে, সেই আপাহক পাইছে গোহাঁই পাতিছোঁ। পাচলৈকো যদি কোনো আপাহ পাম, তেবে গোহাঁইৰ যি চাউলকানি হল পো-নাতিলৈকো বহিব।” পাচে গোহাঁয়ে বোলে, “স্বৰ্গদেৱে যি বুলিছে, আপাহ পাইছে গোহাঁই পাতিছে, মই স্বৰ্গদেৱৰ চৰণত কোনোৰূপে আপাহ কৰিছোঁ ই নহয়, কিন্তু সেৱাৰ লৱ ঈশ্বৰ সেৱাতে সন্তোষ হৈ আপোনাৰ গুণকে প্ৰকাশ কৰেহতে, তেহে মোৰপৰা কোনো আধাৰ নহয়। আৰু যি বুলিছে পাচলৈকো আপাহ পাব লাগে, সিয়ো মোৰপৰা নহয়। মাতৃৰ গৰ্ভত থাকোঁতে বালকক ঈশ্বৰে অনুগ্ৰহ কৰি শিখাবোধ দি জন্ম কৰাই সেই ঈশ্বৰে। স্বৰ্গদেৱে যদি শিখাই-বুজাই লৈ কোনো কাৰ্য্য-কামত আপাহ পাই, তেবেসে যোৰো চাউলকানি হব, পো-নাতিলৈকো বহিব। মোৰপৰা কোনো-ৰূপে নহয়।” পুতেককো লড়িগোহাঞি পাতি দুটা ঘোৰা দি বোলে, আতে উঠি দুয়ো বাপেক-পুতেক ঘৰলৈ যাউক। ২৫৪ ॥

আঁকৰীগাতক সৰ্কেস্বৰী বৰকুঁৱৰী।—আতপাচে মাদুৰিয়াল লাইখপনা বৰগোহাঁইৰ পুতেক ভগাজনা সলাল বৰগোহাঁইৰ জীয়েক আঁকৰীগাতকক কালুগুয়া বৰপাতৰে মিহিলে। তেওঁকে আনি মহাবাজা বৰকুঁৱৰী পাতিলে। ১৬৬১ শকত। ২৫৫ ॥

শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ স্বৰূপ।—১৬৬৫ শকৰ পূবত মেজলগা ওলা এটা ওলাইছিলে। পূব, মাঘ, কাশ্বন, তিনি মাস আছিল। ১৬৬৬ শকৰ আৰোণৰ ১০ দিন যাওঁতে শুক্ৰবাৰে চাৰিদণ্ড বাতি আহোতে শিৱসিংহ মহাবাজা স্বৰ্গী হল। ২৫৬ ॥

উগ্ৰসিংহ ত্ৰিপাথ বজাৰ সিংহাসনলৈ উত্তৰ।—চাৰিদণ্ডৰ,

বাটবৰীয়া গোহাঁই, ভোবোলা গোহাঁই, কালশিলা গোহাঁই, এই চাৰি ভায়েক কোলতে আছিল। পুতেক তিপাম বজা অন্তৰ্জলৰ গাঁতত পানী দি ভৰিৰ বুঢ়াজুলাত ধৰি আছিল। পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়া-গোহাঞি, কালুগঞা বৰপাত্ৰ-গোহাঞি, মাদুৰিয়াল সলাল মৌ ভেওঁৰে ভায়েক বিৰাই ন-ফুকন; দদায়েক কথাসোধা ফুকন, বকখিয়াল ৰূপচন্দ্ৰ বৰবকৰা, লানমুখৰ ভিতকৰাল ফুকন, দুৱৰা বৰফুকনৰ পুতেক অভইপুৰীয়া ফুকন, আনো দুই-চাৰি চমুৱা বকৰা, এইসকলো মহাৰাজাৰ কোলতে আছিল। মিৰি-সন্দি কৈব দিহিজীয়া ফুকন মাজৰ দুৱাৰত আছিল। হাতীবকৰা ডেকাফুকন চ'ৰাৰ উজনি টুপতে আছিল। বকখিয়াল ৰাজনেওগ চ'ৰাৰ মাঝতে আছিল।

এনেতে কালুগঞা বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, দিহিজীয়া বৰগোহাঁই, দিহিজীয়া নাওবৈচা ফুকন, এই তিনিয়ে তিপাম বজাৰ ফাল হৈ ভিতকৰাল মানুহ লিগিৰা প্ৰমুখে সমস্তে এঠাই হৈ তিপাম বজাক বজা পাতিবলৈ মন্দিলে। মহাৰাজা স্বৰ্গী হুলতে তিপাম বজা বজাদেৱৰ ভৰি এৰি উঠি আহি গা ধুই দা, বাক, বৰচা, যাঠি, কাণ্ড, ধমু লোৱাই ওলা বুলি সাক্ষ্য হ'ল। এনেতে পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই বকখিয়াল বৰবকৰায়ে তিপাম বজাক বুলিলে বোলে, “বজাৰ ভাই বজা আছে, বজাৰ পো বজা আছে। তইতে বজা মুহই কোনোবা হবনিকি ? লিগিৰা লৰাৰে যে সাক্ষ্য হৈ ওলাইছা, ক'তবা বণ হৈছেনিকি ? তিনিজন ডাকৰীয়া, বকৰা ফুকন সমস্তে পাতিলেহে বজা হ'ব পাই। লিগিৰাপোৱালিয়ে পাতিব পাইনিকি ?” বুঢ়া-গোহাঁয়ে চাৰিজনবজাক বুলিলে, কি চাইছ, তিপাম বজাৰ হাতত ধৰ। এই বুলিগতে হাতত ধৰিলে। চাৰিজনবজাৰ হাতত দা আছিল। তিপাম বজা দা গুচা বুলি আজোৰ মাৰিলে। বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে, মোৰো সৰু দাখানি দে। বুঢ়াগোহাঁয়ে বোলে, যি দা দিবি তাৰ পেটৰ লৰাকো চিৰি কাটিম। এই বুলি চাৰিও ভায়েকক তিপাম বজা সহিতে উলিয়াই আনিগতে মিচাজত ভিতকৰালমথানে কেঁচি

ধৰিলে। এনেতে বুঢ়াগোহাঁইয়ে বকৰাক বোলে, কি চাইছ? কাটিলেটো। এনেতে চাংমাই লিগিৰা লাইধনে দা এখাম আনি দিলে। সেই দা হাতত লৈ টোৱালতে ভাগিল। ওলাই আহি বাটৰ পালেহি। তাতো তেনেকৈ ভেঁটি ধৰিলে। । ২৫৭ ॥

প্ৰমত্তজিহ বজালৈ বুঢ়াগোহাঁইৰ উপদেশ।—সেইৰূপে সিহঁতকো বোলামতাকৈ ভজাই দোলাকাখৰীয়া চ'ৰা পালেহি। তাতো লুখাখনৰ চাৰিকুৰি বাকৰতীয়েৰে ভাবে ভিতৰৰ দিহিলীয়া নগা লিগিৰায়ে ধৰিলে। তাকো সেইৰূপে ভজাই আনি বৰচ'ৰা তুলি বুঢ়াগোহাঁইয়ে, বৰবকৰায়ে বুলিলে, “চাৰিঙ্গৰজা তোমাক আমি বজা পাতিলোঁ।” এইবুলি বুঢ়াগোহাঁইয়ে হাতত ধৰি হেঙ্গলাজত তুলি বোলে, বজাৰ ভাই বজা হল, বকৰা ফুকন প্ৰমুখে সকলো বাজ্যে সেৱা কৰ। পাচে সকলেও সেৱা কৰিলে, বুঢ়াগোহাঁইয়ে বজাদেৱক বুলিলে, “তোমাক মহাপ্ৰভু ৰাজপদক দিলে। সন্তক পালন, দুৰ্ভক দণ্ড, প্ৰাণীৰ গুণ-দুখ বিচাৰ, তোমাৰ ইহে ধৰ্ম্ম। আৰু ভাজৰ বৃক্ষৰ আশ্ৰয়ত যেনেকৈ ভাপ আদিক নাপাই ককাই বজাদেৱৰ আশ্ৰয়তে তেনেকৈ দেৱকো দেশৰ প্ৰজাৰ দোষেগুণে নাপাইছিলে। আজি ধৰি পৰমেশ্বৰে দোষ-গুণৰ আশ্ৰয় কৰালে। যি কাৰ্য্যৰপৰা দোষ হ'ই, যি কাৰ্য্যৰপৰা গুণ হ'ই, আকো স্বৰ্গদেৱে নিয়ম কৰিব লাগে। আৰু তোমাৰ তিনিটি ভাই আছে, ইবোৰকো পুত্ৰৰূতে প্ৰতিপালন কৰিব লাগে। ইবোৰেও পিতৃবোৰে সেৱা কৰিব লাগে। পাচলৈকো বৰ-সক ক্ৰমে প্ৰৱৰ্ত্তিব লাগে। আৰু ভিপাম বজাকো বেৰিবা। পুত্ৰৰূতে স্নেহ দিয়া কৰিবা।” এইবুলি বুঢ়াগোহাঁই শ বুৰাই কাপোৰ জাপিবলৈ চাজলৈ উঠি গল। মাঘৰ ২০ দিন বাওঁতে দেওবাৰে শিৱসিংহ বজাক বুঢ়াগোহাঁইয়ে পৰ্ব্বভত নি মাটি দিলে। ২৫৮ ॥

ৰাজজোহীৰ দণ্ড বিধান।—যাতো ৰাজজোহক মন কৰিলে, এভেকেহে কালুগুৱা বৰপাত্ৰক ভাজি কেন্দুগুৱীয়া বৰপাত্ৰৰ পুভেকক

বৰপাত্ৰ পাতিলে। দিহিজীয়া বৰগোহাঁইক ভাজি লাইখপনা বৰগোহাঁইৰ পুতেক খামচং গোহাঁইক বৰগোহাঁই পাতিলে। আভবাৰে ঢেকিয়াল বন্ধা, তাৰে পুতেক লড়িগোহাঁই, তিপমীয়া ফুকন, লিগিৰা বিবহ নগা, আনো বাকৰতী প্ৰমত্তে সকলো লোৱা লগাই হাতীশালত বন্দী কৰি ধলে। কাণ্ডমত মহাবাজাৰ কৰ্ম কৰিলে। সকলো মহাজনসকল অনাই হৰিসেৱা কৰাই অনেক দান-দৰিণা কৰিলে। চৈত্ৰৰ দ্ৰোহীসকলক সোধপোচ কৰি অন্ন দাই বিসবক পালে, তাক দণ্ড কৰি খবলৈ খেদিলে। তিপমীয়া ফুকনক, ঢেকিয়াল বন্ধাক, তাৰে পুতেক নগা, আনো ছৰাচাৰিক নাক-কাণ কাটি দণ্ড কৰি তেজিত পাতিলেনি। ২৫৯ ॥

প্ৰমত্তসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ শিল্পবীৰ্যৰ আৰোহণ।—১৬৬৭ শকৰ আৰাৰৰ তিনিদিন আহোতে শুক্ৰবাৰে পুৱাতে শিল্পবীৰ্যৰ উঠিল। দুপৰ চাৰিটাৰ মৰাত তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া গৈ বজাৰেৱা কৰি তিকাইত মাটি দি ওলাই আহিল। পাচে বজাদেৱে মিঠাবগৰী হাতীক পৰ্দাই মাউতক আনিব দি টঙ্কি বন্ধাই ভাজকাকৰে পৰা উঠি চেং আনিবলৈ গল। চেংখৰতো হাতীৰপৰা চাঙ্গলৈ উঠি ডিঙ্গিত চেং লৈ সেইৰূপে আহি ভাজকাকে নামি গৈ ৰাইলতৰ কোঠাত আঁৰকাপৰ ভৰি তাৰ ভিতৰতে ডিঙ্গিত চেং লৈ বহি আছিল। আঁৰকাপৰৰ বাবে উত্তৰা-দৰিণাকৈ সিংহপীৰাত পাতিছিলে, তাতে উঠিবলৈ সিংহপত্ৰ খুৰাৰে উত্তৰকালে চাপৰ-ওখ ক্ৰমে তিনিখানি পীৰা পাতিছিলে। তিনিৰ ওপৰতে তিনিখানি তলচা। সেই সিংহপীৰাত উঠতে বুঢ়াগোহাঞে মৌহাতৰ কালৰ পূবৰ খুৰাত, বৰগোহাঁয়ে ধৰিছিলে পচিমৰ খুৰাত, বৰপাত্ৰই বৰবন্ধাই দৰিণ দুই খুৰাত। সিংহপীৰাত এক সিংহৰ ঠগাৰ নিয়মে। তাৰ ওপৰত সিংহপশু লগোৱা টঙ্কিপীৰা পাৰিছিলে। সেই টঙ্কিপীৰাতে পচিমৰ কালে সাপ এটা কৰিছিল। বজাদেৱে ডিঙ্গিত চেং লৈ দৰিণৰ মুখে বুঢ়াগোহাঞিৰ মূৰত হাত দি সেই সিংহপীৰাত উঠি পূবলৈ মুখে পছিমলৈ পিঠি দি সেই লাপতে আঁউজি

বহিল। বাইলুজে বাখাম কবিলে, ন-জাই হিলৈ মাৰিলে, বৰচাক
আদি কৰি সমস্তো বাত বজালে।

সেই সময়ত বজাদেৱে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া, বৰবকৰা, আহম
ভণ্ডাৰ বকৰা, বাইলুজ তিনিটা, আতবাজে কেও নাই। নামোতে
বুঢ়াগোহাঁইৰ মূৰত হাতদি নামিল। দেওখাইবোৰে সোমাই গৈ
বাখাম কবিলে, বজাদেৱে আৰকাপৰৰ ভিতৰত চেং থৈ আহি টুপত
নড়াপীৰাত বহিলহি। তাতে ভণ্ডাৰী বকৰাবোৰে তামোল, পাণ,
চাউল, হাঁহকণী, কাপৰ লৈ লিখন কবিলে। আৰকাপৰ দাজিলত
তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখে বকৰা ফুকন সমস্তেও ন-বাৰ সেৱা
কবিলে। সকলো ওলাই আহিল। ডাঙ্গৰীয়াকল চটাইচৰাতে
বহিলহি। হোলোজত সকলোও সাজ খালে। আতবাজে দুৰ্ভাৰ
বেলি আহোতে ন-খুপীয়া সিংহাসনত বসিল। তাতে তিনিজন
ডাঙ্গৰীয়া লিখন কৰি বকৰা ফুকন সমষ্টিতে সাতবাৰ সেৱা কবিলে।

সিংহাসনৰ পৰা নামি হোলোজৰ উজনিফালে মথৰিৰ কাথৰত
নড়াপীৰা পাৰি তাতে উঠি থিয় হুই মাঠিয়েৰে খুচি শুকুলা ম'হ এটা
মাৰিলে, তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াও ক'লা ম'হ এটা মাৰিলে। সাতোদিন
এইক্ৰমে মাৰি বঙ্গ-আনন্দ কবিলে। চেজকো অনা নিয়মে আঠদিনৰ
দিনা নি দেওঘৰত থৈ আহোতে দোলাৰে আহিল। ডাঙ্গৰীয়া
সকলো চটাইচৰাতে নিয়মে বহি আছিল। সেই সময়তে বঙ্গ-আনন্দ
চাবৰ অৰ্থে জয়ন্তা কহাৰীৰ কটকীক মহাৰাজা বকৰা সহিতে
সমালোচন হৈ আনিব দিলে। পাচে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াত লুথিলে।
বৰগোহাঁই বৰপাত্ৰ বোলে, এনে সন্তালৈ আনিব লগা। বুঢ়াগোহাঁয়ে
বোলে, জয়ন্তা কহাৰী দুখান ৰাজ্য স্বৰ্গদেৱৰ পুখাও-পুলিনৰ খাপিত-
গাঁচিত। স্বৰ্গদেৱৰ বুপা ৰজা সিহঁতৰ অপৰাধ পাই দুয়ো ৰাজ্য মাৰি
তাৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সমষ্টিতে ৰাজ্যক ধৰি আনিলে। সেয়ে যি নিয়ন্ত্ৰ
কৰি গল কহাৰী তাতে বহিল, জয়ন্তা নবহিল। সেই অপৰাধতে
১৪ বৎসৰ বন্দী কৰি থকা হৈছে। কহাৰীক সভা দেখাব লাগে।

জয়ন্তাক দেখাবলৈ ভাল মহয়হেন দেখি। যদি দেখুৱা হল, এই ১৪ বৎসৰ বন্দী কৰি ধৰৰ প্ৰয়োজন মহল। তথাপি আমি লভা দেখালে। বজাদেৱৰ লিখনত বৰফুলাম কাপোৰ কুনমিনে সহিতে সাজকাপোৰ এশবাই, সোণ পাঁচটকাৰ টেমি এটা, তিনি টকাৰ বৰৈ দিয়া কেৰ একজোৰ, দুই টকাৰ কলক এজোৰ, ২৮ ৰূপৰ বটা এটা, দুই টকাৰ কলক এজোৰ, গাহৰি দুটা, কুকুৰা দুইজোৰ, বাজহাঁহ দুইজোৰ, বন্দী-বেটা দুটা, মতা ম'হ ২টা, খীৰতী গৰু ১ হাল।

পাঁচ দিনৰ মূৰত মজলবাৰে ২ পৰ ৪ ডাঁৰ মৰাত তিনিজন ডাকৰীয়া গৈ টুপৰপৰা সেৱা কৰিলে। বৰগোহাঁইৰ বী বৰজনা আইকুঁৱৰীদেৱক ঘৰৰ মাজতে বহিছিলে। গাইপতি ৩০ শবাইয়েৰে বৰফুলাম কাপৰেৰে সাজকাপৰ একো শবাই, সোণ ৫ টকাৰ টেমি হাৰকলক ২, ২৪ ৰূপৰ বটা এটা, কলক ২, বেটা ১, ম'হ এজনী, খীৰতী গৰু ১ হাল, গাহৰি ২, হাঁহ ১ জোৰ, কুকুৰ ২ জোৰ দি সেৱা কৰিলে। মাথত আওৰৰ কলে। ২৬০ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ চ'ৰাত বাগীৰ ৰূপ কটকী।—১৬৬৭ শকৰ ফাগুনত বুঢ়াগোহাঁইয়ে বাগীৰজাৰ ৰূপক তুলিলে। বিজ্ঞানিবাস কটকীয়ে ভেটালে। পাচে বুঢ়াগোহাঁইয়ে বোলে, বিজ্ঞানিবাস, বাগীৰ ৰূপত সোধ, সি যেখন আহে স্বৰ্গমহাৰাজাৰ বন্দী-বেটা ধনপৰ্ব্বতৰ সকলবো কুশল? ই আহিবৰ বা কতদিন হল, পথত আহোঁতে বা ভয়-সংশয় কি পালে? বিজ্ঞানিবাসে নুখিলত বাগীৰ ৰূপে বোলে, আমি বেতিয়া আহোঁ স্বৰ্গমহাৰাজাৰ বন্দী-বেটা ধনপৰ্ব্বত সকলবো কুশল, আমি আহিবৰ অহা-থকাই পাচ পৰু হৈল। পথে-ঘাটেও ভয়-সংশয় নেপালোঁ। গোহাঁইয়ে বোলে, স্বৰ্গমহাৰাজৰ বন্দী-বেটা ধনপৰ্ব্বতৰ ইহতে সমন্বিতে যে কুশলে থাকিব আমাবো অভিমত এইয়েহে। বাগীৰ ৰূপে বোলে, গাবো মিকিব আমি, পৰ্ব্বতৰ মাজত থাকো, বাটৰ জেজ পথৰ কুকুৰ বুলি গৰু হাড়টো দিছিল। সেয়ে গুচিছে। আমাবো বল টুটিল। তাকে পাই থাবৰ

নিমিষে সিহঁতে মোক পঠাই দিছে। আমি দেৱতা ঈশ্বৰক কৈকৈ
লাগ পাম, তিনিজন ডাকৰীয়াৰ পৰাহে হয়। গোহাঁয়ে বোলে,
বিছানিবাস, বাগী ৰূপত ক, প্ৰভু ৰামচন্দ্ৰত বনৰ বানৰে ভক্তিবশে
প্ৰাৰ্থনা কৰিলত তাৰো বান্ধিত সিক হৈছে। গাবো মিকিৰ ইহঁতো
তাৰেহে লগৰ মানুহ। স্বৰ্গমহাৰাজ্যো ৰামচন্দ্ৰৰ... (এইখিনিতে
পুথিৰ অন্ত পৰিল, আৰু পাত নাই।—সম্পাদক।) ২৬১ ॥

ভক্তব্রজেন নৃসিংহ

ওপবজনা দিহিঙ্গীয়া বজাবপবা গোবীনাথসিংহ স্বৰ্গদেৱলৈকে

ওপবজনা দিহিঙ্গীয়া বজা।—দিহিঙ্গীয়া বজাদেৱৰ শক লালি
ভাৰ্মো। আহোম নাম চুহুমুজ। বজা হুই হুই বৎসব পাচত
চুটিয়াক যুজিছে। তাৰ ৰাজ্য মাৰি বহুত দ্ৰব্য পাইছে। এই
আপাহতে ফুলুজ-খামপেজ বুঢ়াগোহাঁইক ৰাজমন্ত্ৰী শুচাই ক্ৰাচেজ-
মুজক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিছে। এই ক্ৰাচেজমুজ গোহাঞেই চুটিয়া
বজাৰ কেকোৰাদোলা-মাৰিকে ওপৰলৈ পোনাই তাৰ তলত পটী
লগাই কেকোৰাদোলা কৰি স্বৰ্গদেৱকো দিলে, তিনিজনা ডাঙ্গৰীয়াও
ললে। তলচাতো বজা হালধীয়া ক'লা কেপ দি স্বৰ্গদেৱকো
দিলে, ডাঙ্গৰীয়া তিনিজনাও ললে। আৰু চকী হাট ঘাট কাটৰ
নিৰ্বন্ধ কৰিলে, হিলৈচৰা পালে, আৰোয়ান ললে। বাবে-বৎসব
ধাকি আইতনীয়া নবাক মাৰিছে। দুই বৎসব ধাকি দেৱব-
গাঞো মৰজি মাৰিছে, কছাৰী মাৰিছে। দুই বৎসব ধাকি
উত্তৰকোলৰ বাবে-ভূঞাক ধৰিছে। ভূঞাহতক জিনি বচোৱাল
টঙ্গালি জমনড়া মমচাট কোপতীয়া জাপি ললে। এক বৎসব ধাকি
সলাত গড় বান্ধিছে। এক বৎসব ধাকি বটা টেমনি মাৰিছে। তিনি
বৎসব ধাকি তুৰ্বকক যুজিছে। সেই তুৰ্বকক যুদ্ধত আমাৰ গৰ্গঞা
বজা, যুবৰাজা, দেৱৰাজা, তিনিজনা কোঞৰ দিহিঙ্গীয়া বজাৰ পুন্তেক
সেই কোঞৰালি কালত সেই ৰাজ্যৰ আভাৰেই তুৰ্বকক যুজিছেগৈ।
সেই যুদ্ধত ক্ৰাচেজমুজ বৰগোহাঞি পৰিছে, বৈণীয়েক গাভৰুও পৰিছে।

তেওঁৰ পাচত যিজনাক বৰগোহাঞি পাতিলে তেওঁৰ নাম ধাও-
মুজকিনিধাম, তেওঁ যুদ্ধতে পৰিল। চাঞচুলুজ কুজবিজ পৰিল।

সেই যুদ্ধত একুৰি স্ত্ৰীয়া হেজদাম পৰিল। পাচে কংচেজ বৰপাত্ৰ মোহাঞে আমাৰ লোকজনক লৈ বুৰীতে থৈ তাৰ লগ সোমাই হলহল কৈ তাৰ পাচৰ্তেঁটা দি অনেক লোকজনক কাটি ডঙালে। তাৰ ঘোঁৰা পালে ৮০০, হাতী পালে ৫। পাচে যুদ্ধ হাবি আমাৰ স্বৰ্গনাৰায়ণ বজালৈ ওলতাৰ কথ্য দিছে। এই আপাহতে কংচেজক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিছে।

আৰপৰে বিশ্বসিংহে আলচি মিত্ৰতাৰে বৰি বশ হল। আৰপৰে গোড় পাংশাবে মিত্ৰতা কৰি কৰতিয়াত দ'ল বান্ধি তামৰ পত্ৰ কৰি হুকি থাকি মানাহাত সীমা কৰিলে। কথ্যৰ লগত হাতী দুটা, ঘোঁৰা ১৫, বেটী-বন্দী সোণৰ বিস্তৰ অলঙ্কাৰ দিছে। সেইৰূপে ওল দি আমাত বৰিলন্ত পাত্ৰ-মন্ত্ৰী বৰা-বকক সমন্বিতে গৰ্গঞা বজাদেৱ আমাৰ দেশলৈ আহিল। সেই যুদ্ধ পুহত লাগিল, জেঠত ভাগিল। সেই কথ্যৰ নিমিত্তে দিহিজীয়া ৰাজাবে গৰ্গঞা বজাবে দুয়ো বাপেক-পুতেকৰ বিবোধ জন্মিল। যুদ্ধলৈ যি লোকজন বৰা-বকক গৈছিল সকলোএ গৰ্গঞা বজাৰ লগ ললে। সেইখমিকে জাঠিপোটা বোলে। সেই সময়ত নবড়া.....[দিহিজীয়া বজাৰ পাচত গৰ্গঞা বজা, পাচে খোৰাবজা। এওঁলোকৰ বিষয়ে বৰ্ত্তমান পুথিত কথা নাই। —সম্পাদক।] ২৬২ ॥

বৰ্গদেৱ প্ৰতাপসিংহ।—ভেঞোৰে [খোৰাবজাৰ] পুতেক প্ৰতাপসিংহ বুঢ়াবজা হল। বজা হুই চয়নীয়া নগাক মাৰিছে। কাঁড়ীক পীড়ন কৰি ৰূপ কড়ি কাপৰ দিছে। ডাগি পাতি ফুকন ৰাজখোৱা চহুৱা মেলভগীয়া ফুকন বকৰা পাতিছে। বজাৰো সিংহ-পৰাক্ৰম গতি। আতপাচে ডফলা মাৰি আনিছে। মিৰি মিচিমিকো মাৰিছে। পাচে কতদিন অন্তৰে যি কিছু পলৰীয়া অৱশেষ আছিলে বজাসেৱা কৰি খুত মাগি ললে দোপোণঠেক। বজাকো ডাজৰ আপাহ দি থাকে। আৰব-বিবৰকো ধৰি আনি দিএ। চাৰিওমেৰৰ লোক কম্পমান হ'ল। এই সময়ত তুমখাম বৰগোহাঞিৰ মৰণান্তে থামপাট

বৰগোহাঞি ৰাজমন্ত্ৰী। এই গোহাঁই বণত পৰাত কিছুদিন ৰাজমন্ত্ৰী নোহুপে আছিল, পৰে ধৰবক বুঢ়াগোহাঞিক পাতিলে মন্ত্ৰী। আঠ-চুকীয়া হিন্দু আধৰব ৰূপৰ মোহৰ মাৰিছে। ডিমকড়াৰ মঙ্গল ৰাজা বৰিছে। ভিনি বৎসৰ থাকি কছাৰী যুজিছে। সেই যুদ্ধত লোক-জন সহিতে বৰগোহাঞে সোন্দৰ গোহাঞে পৰিল। যাতো সোন্দৰ গোহাঞে আপোনাৰ ঘৰৰ বজাৰ দিকিৰপৰা বিপৰি বাৰ্তা শুনি কাৰ্য্যত মন নিদিলে এতেকেহে কছাৰীএ কোঠ মাৰিব পাৰিলে। ৫ বৎসৰ থাকি চৈয়নাত গড় বান্ধিছে। দুবৎসৰ হাতী ধৰি শিকাই-বুজাই ভালকৈ লৈছে। ৩ জনা ডাঙ্গৰীয়াক ছটা ছটা দিছে। চাৰিঘৰ গণকক মাথুন্দী এটা এটা দিছে। দুই বৎসৰ থাকি ভড়লীত বজালক যুঁজিছে। তাক মাৰি-কাটি তাৰ অনেক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ পাইছে।

এই জনাৰ দিনতে চাওপেত বুঢ়াগোহাঞে বুধিৰ বলে পঢ়িব ওপৰৰ কেঁকোবামাৰি গুচাই পোনচালিমাৰি দি পঢ়িচালী কৰি ফুকম-ইভক দিলে, আৰু বজালৰ যুদ্ধৰ এক বৎসৰৰ পাচত চামধাত গড় বান্ধিছে। এক বৎসৰ থাকি হাজোৰ যুদ্ধলৈ ধৰবক বুঢ়াগোহাঞিক ৰাজমন্ত্ৰী পাতি পঠোৱাত তেওঁ যুদ্ধতে পৰিছে। ডাঙ্গৰীয়া বণত পৰাত আমাৰ সৈন্ত পদাতি উজাই আহি চামধাত যুদ্ধ ধৰিলে। সেই যুদ্ধত নবাব মুদি হেথ কৰিদক ধৰি আনিলে। সেই দুই নবাবক ধৰি একবৎসৰ থাকি তুলসীজানত গড় বান্ধিলে। একবৎসৰ থাকি লুইভত পূজা কৰাইছে। একবৎসৰ থাকি ৰাজ্যক পুহিছে। সেই বৎসৰেই গণক বায়ুণ বিচাৰি আনি দান-দক্ষিণা কৰিছে। একবৎসৰ থাকি বাহগড়া গড় বান্ধিছে। এই আপাহতে শুকটি ভায়েলী তিপৰীয়া ৰাজখোৱাক বৰবকড়া পাতিছে। আৰু বণপলবীয়া মানুহ চপাই বজালৰ বণত বধা আপাহতে লাজি পানীসিৱাক বৰকুকম পাতিলে। এইজনাব দিনতে ১৫৪২ শকত তঁৰালী চেটিয়াৰ হতোৱা দেৱগাঞৰ দ'ল বন্ধাই বায়ুণ গণক শূদ্ৰ সেবাইত নিৰ্বন্ধকৈ দিলে। এইজনাব দিনতে নবীনকৈ বৰমানুহ পতা গুইয়েলা মোলাৰ বৰগোহাঞি ১,

মৰাণৰ লাকু বৰপাত্ৰ ১, এঞোকে পৰে ধৰবকৰ বুৰে বাজমন্তী পাতিলে। নাৰাজ হৈ মোমাইভাৰুলী বৰবকৰা মৰাণ বুঢ়াগোহাঞি কৈদৰ হাতীপোৱালিক বৰবকৰা পাতিলে। বাৰভূঞাই গোচৰ দিয়াত ভগাবী চেটিয়াক মাৰি তাৰে তামোলকটা বোমৰীয়া গণকক তাৰ বুৰে বৰভগাবৰ বকৰা পাতি তাৰে হতোৱা হাট কাট ঘাট সোণোৱাল হুদৈ ইয়াৰো ধনৰ নিৰ্বন্ধ কৰালে। আক বাইলুজত গড় বাকিছে। দুই বৎসৰ থাকি মিচিৰ বাপুক মৰা বাবে বন্ধ কৰি ব্ৰাহ্মণ গণকক দান-দক্ষিণা কৰিছে। মেচাগড়ৰ পুখুৰী খান্দিছে। সেই বৎসৰেই বৰজনা গোহাঞি মৰিছে। একবৎসৰ থাকি দেশ-দেশান্তৰলৈ কটকী চলাই স্বৰ্গৰাজ্যৰ প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ শুনি বৰিল। এনেতে বাজা নৰিয়া পৰিল। বাজভোগ ৩৯ বৎসৰ, ভ্ৰাৱণ মাহ দহ দিন গতে মৃত্যু। ২৬৩ ॥

স্বৰ্গদেৱ জয়াদিত্য ভগাবজা।—এওঁৰে পুতেক ভগাবজা হ'ল। বজা হৈ শলগুৰিলৈ আলি বন্ধালে। হাতীপোৱালিৰ পুতেক লাহোক বৰবকৰা পাতিলে। পাচে এক দুফালী কাম কৰাত এওঁক তিনিজনা ডাজবীয়াই ভাজিলে। বাজভোগ ১ বৎসৰ। ২৬৪ ॥

স্বৰ্গদেৱ চুবন্ধা নৰিয়া বজা।—ভগনীয়া বজাৰ ভায়েক নৰিয়া বজা হুই ৩ বৎসৰ থাকি চুজিক মাৰিছে। পাচে লাকু বৰপাত্ৰৰ পুতেকক বৰবকৰা লাহোক মাৰি সৰুবুঢ়াক বাজমন্তী পাতিছে। টুংচুক সন্দিকাইক বৰবকৰা পাতিলে। বানচাজক টমাক বৰপাত্ৰ পাতিছে। একবৎসৰ পাচত বজাক মাৰি পুতেক বজা হল। এওঁৰ দিনতে আবোৱানত বগা গিলিপ। বাজভোগ চাৰি বৎসৰ। ২৬৫ ॥

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।—পুতেক ভগনীয়া বজা হুই সৰিয়হ বুঢ়াগোহাঞিক মাৰিছে। চাহিয়াত গড় বাকিছে। মাহখোৱাত গড় বাকিছে। ৫ বৎসৰ পাচত ভটিয়াপাৰৰ পুখুৰী খানিছে। আলিও বাকিছে। তামৰ ফলি মহজৰ এওঁৰ দিনৰ পৰা। ৬ বৎসৰ থাকি ঢেকেৰিৰ বাজ্য মাৰি আনিছে। সৰুবুঢ়া

বৰগোহাঁইক মাৰি লাজিচক্ক গোহাঁই পাতিলে। বাজাশহবক
বাজমল্লী পাতিছে। একবৎসৰ থাকি আমাৰ বাজ্য ভাগিছে।
বৰন আমাৰ বাজ্যত একবৎসৰ আছিল। নবাব আহিছিল মীৰ্জামূল।
আমাৰ বাজাৰ জীকে মোক কৰি তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ লৰা, বজা-
শহবৰ লৰা, এইসকলৰ লৰাক ওল দিছে। বজাৰ জীৰ লগত সোণ-
ৰূপ অলঙ্কাৰ বন্দী-বেটী বহুত দিলে ২০০,০০০ টকাৰ। সেইজনা
আইদেৱ বাৎসাৰ মুক পটেখৰী হল। এইসকলক ওল পাই আমাৰ
বাজ্যৰ পৰা ওলটি গল। এই সময়তে আপাহ পাই গণকৰ মউৰ
পাচনীক মজুন্দাৰ বন্ধা পাতিলে। বজালৰ লগত আমাৰ বুঢ়া-
গোহাঁইৰ ভতিজাক বামবাই গোহাঁই মৰিল, বাককিয়াল বৰ-
গোহাঁইৰ পুতেক চলা গোহাঁই মৰিল, কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰৰ
পুতেকো মৰিল। বজাশহবৰ পুতেক মৌপিয়া জীয়াই থাকিল।
বাজভোগ ১৫ বৎসৰ। ২৬৬ ॥

স্বৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ।—চাবিলীয়া বৰজনা চক্ৰধ্বজসিংহ বাজা
হল। বজা হৈ বাজাশহবক মাৰি বাজমল্লী বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইক
পাতিছে। ১ বৎসৰ থাকি বজালক যুঁজিছে। সেই যুদ্ধত চৈষ্ঠ
চেনা, চৈষ্ঠ পিৰোজ, দুই নবাবক ধৰি আনিছে। পাচে ভেলীয়া-
ডোঙ্গাৰ পৰা জাঁজীমুখকৈ আলি বাকিছে। বাতি জোৰ লগাই
বাট পোনাই ধনাত পুখুৰী ধানিছে। পাচে শবাইঘাটৰ গড়
বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইএ ২ তোয়া বন্ধাইছে। কলীয়াবৰত
বাজলীগড় বাকিছে। সেই সময়ত মোমাই-তামুলী বৰবন্ধাৰ
পুতেক লাচিত বৰমুকনে গড় বাকিবৰ একবৎসৰৰ পাচত বাজা
বামসিংহৰ যুদ্ধ হৈছে। সেই সময়তে বৰজনা দেৱতাৰ গা বহি
হুতু হৈছে। বাজভোগ ৭ বৎসৰ। ২৬৭ ॥

স্বৰ্গদেৱ উদয়াদিত্যসিংহ।—তেওঁৰে ভায়েক মাজুজনা বাজা
হল। এঞো উদয়াদিত্যসিংহ নাম ললে। বজা হৈ বামসিংহৰ
যুদ্ধ জিকিছে। ডকলা যুঁজিছে। সেই যুদ্ধলৈ ঘোঁৰাকোঞৰ বৰ-

বকৰাকে মোক কৰি অনেক লোকজন দিছিল। বৰবকৰাৰ দুৰ্দশাৰ নিমিত্তে ডকলা জিনিব নোৱাৰিলে। সেই যুদ্ধত খগা হাজৰিকা পৰিল, খণ্ডাগোম হাজৰিকাও পৰিল, লেচিয়া হাজৰিকা পৰিল। বকৰা গামৰ দুই ভাঞকে জিনিলে। মেচাম্বৰৰ পৰা আশি বান্ধি পোনালে। বাঁহগড়াৰ সিংহদুৱাৰ কৰিছে। এওঁৰ দিনতে ঢেকেৰি এটা বৰাগী হৈ খেতৰ মন্ত্ৰ জানি অদৃশ্য কৰ পাৰিছিলে। পাচে ৰাজাই বৰদুৱাৰৰ মুখতে বাৰী এখনি কৰি থৈছিল, তাকে বৰাগীবাৰী বোলে। সেই বৰাগীতে ভকত হ'ল। শূদ্ৰ মহাজন আৰু আহোমৰ লৰাক ভকত কৰাবলৈ ধৰাত বতনপুৰীয়া দক্ষিণপটীয়া দুয়ো হাজাৰৰ হাজৰিকা ভেবেৰা, তাৰ মহাজন গজলাৰ অধিকাৰ, ভেওঁক ধৰাই অনাত ভেবেৰাই অখলা ওভতাই ধৰি পৰ্বতলৈ দিলে। ৰাজভোগ ৩৭ আচাৰি বৎসৰ। ২৬৮ ॥

স্বৰ্গদেৱ ৰামধ্বজসিংহ।—ভেওঁকে মাৰি ভাঞক সকলো ৰজা হ'ল। ৰজা হৈ ভেবৎসৰ আছিল। এনেতে ভেবেৰাৰ ভাগিনীএক চেংমুনে ভেবেৰা সহিতে আলচি মৰাণ ভিপমীয়া গোহাঞিক বাককিয়াল বৰগোহায়ে ৰজা পাতিব ধৰিছে বুলি লগাই বৰগোহাঞিক মৰাই চেংমুন বৰগোহাঞি হ'ল। আৰু ৰজাদেৱ নৰিয়া পৰিলতে ভেবেৰাই আপুনি স্বয়ংগে টুংচু সন্দিকৈৰ বাপেক-পুতেকক মাৰিলে। নৰাকৌৱৰ ছলীয়া বকৰাৰ দুই বাপেক-পুতেকক মাৰিলে। ঘোঁৰা-কোঞৰ বৰবকৰাৰ দুই ভায়েককো মাৰিছে। সোলাফুকনৰ পুতেক লাওক মাৰিছে। সেই সময়ত আনো বৰা-বকক বিস্তৰ মাৰিছে। ৰজা হবলৈ আহোঁতে বৰদুৱাৰত পচামিমলু গোহাঞি আছিল, দুৱাৰত খলখা মাৰি, এৰি নিদিলে। পাচে ৰজাই হাতীএৰে দুৱাৰ ভাঙিহে গড়ৰ ভিতৰ সোমালহি। “মোক কিয় দুৱাৰ এৰি নিদিলি” বুলি দুৱাৰতে কাটিলে। এওঁৰ দিনৰপৰা ওলাওতে সোমাওতে দৰা মাৰে। ৰাজভোগ ভেব বৎসৰ। ২৬৯ ॥

চামঙবীয়া ৰজা।—পাচে চামঙবীয়া কোঞৰক ৰজা পাতি

ডেবেৰাই সেৱা কৰিলে। এওঁ কুৰিদিন বজা হৈ আছিল। মোমাই-
ডামুলী বৰবৰুৱাৰ জীয়েক ভগনীয়া বজাদেৱৰ ডামুলী কোঞৰী
আছিল, তেওঁকে বৰকুঁৱৰী পাতিছিলে। তেওঁ কলে,—“ডেবেৰা
খাকিলে আমাকো ধৰিব।” এনেকৈ কোৱাত ডেবেৰাক ধৰিবলৈ
শিমলুগুৰীয়া নাওবৈচা ফুকনেৰে ফাকামৰ কোখৰত বাইলুজ মাতেৰে
কথা হোৱাত ঠাইসাৰীএ ছু পাই ডেবেৰাত কোৱাত চামুগুৰীয়া
ৰাজাক মাৰি কুঁৱৰীকো চেপি দি চামুগুৰীত মৈদাম বান্ধি ধোৱালে।
ভোগ কুৰিদিন। ২৭০ ॥

গোবৰ বজা।—পাচে তুংখুজীয়া গোবৰ কোঞৰক ৰাজা পাতি
চিকণ গোহাঞিৰ বাবী ভনীয়েকক কুঁৱৰী পাতি দিলে। এইকথাকে
শৰাইঘটীয়াইতে শুনি বুঢ়াগোহাঞিক কলে,—“দেৱে আমাক ৰাখক।
ডেবেৰাই সকলকে মাৰিলে, আমাকো মাৰিব। দেৱকে আমি
ৰাজা পাতি সেৱা কৰোঁ।” ডাঙ্গৰীয়া বোলে,—“ই অকথা, মহৰ
পিড়া নলৰ কানমাৰিএ নসয়, বায়ুগৰ লগুণ শূদ্ৰে কেনেকৈ বৰ ?
তখাচ মোৰ একেসজী ভকত নামৰুপীয়া গোহাঞিদেৱৰ পুতেক
অৰ্জুন গোহাঞি, তেওঁকে সেৱা কৰাহক।” এইবুলি পোলা সহিতে
উজাই আহি ডেবেৰাক ধৰি ধাবলৈ নিদি মাৰিলে। গোবৰ
কোঞৰকো পৰ্বতলৈ নি পথতক পোৱালে। ভোগ ডেবমাহ। ২৭১ ॥

অৰ্জুন দিহিজীয়া বজা।—এওঁৰ পাচত সৰুদিহিজীয়া বজা
হল। এক বৎসৰ থাকি বিৰোধ লাগিল। শাকবাৰী নাওশালৰ
বাহত চৰাই থাকে কানকুৰীয়া, বগ, কণামুচৰি। তাকে গুলিয়াবলৈ
পুতেক ভিপাম চাৰিঙ্গ গোহাঁইদেৱ দুজন। যাই। বাটত লগ পাই
বুঢ়াগোহাঁইক বাট এৰি নিদিলে। এইকথাকে খাতোৱাল চেটিয়াত কৈ
জনোৱাত ৰাজাই গোহাঁইদেৱসকলক গুৰিব খোজাত খাতোৱাল
চেটিয়াই গোহাঁইদেৱসকলত কলেগৈ,—“বুঢ়াগোহাঞে ভইতক মাৰি-
বলৈ কৈ পঠাইছে।” এইকথা শুনি কান্দি-কাটি স্বৰ্গদেৱত সোণাত
দেৱতা বোলে,—“মিছা, ভইতক শিকাবলৈহে কৈছে।” তেওঁ

গোহাঞিদেৱসকলে মুৰুজি ডাঙ্গৰীয়াক চেটিয়াপাত্ৰ চ'ৰাতে শুই থাকোতে মাৰিবলৈ ধৰাত খাতোৱাল চেটিয়াই ডাঙ্গৰীয়াত কোৱাত প্ৰকাৰতে ডাঙ্গৰীয়া সাৰি বৰলৈ গলগৈ। পাচে বেভমেলা ফুকন, কলচু ফুকন, টেপৰতলীয়া ফুকন, ককায়েক নাওবৈচা ফুকন, এইহঁতৰে আলটি বজাক ৰাত্ৰি ধৰিবলৈ আহিল। নগৰ সোমালেহি। স্বৰ্গদেৱে ডাঙ্গৰীয়াৰ লগৰ বহুত মানুহ আপুনি তৰোৱাল ধৰি কাটিলে। পাচে ক'লা ঘোঁৰা এটিত উঠি ডাঙ্গৰীয়া বাঁহগড়ালৈ গল। তালৈকে স্বৰ্গদেৱে ভাল ভ্ৰাক্ষণ, মৰামৰাৰ মহন্ত, কাটনিপাৰাৰ মহন্ত, কাভাৱন ভট্টাচাৰ্য, এইসকলক পঠাই মতাভো নাছিল।

পাচে জোঁহায়েক বৰপাত্ৰ গোহাঞি, শুইমেলা বৰগোহাঞি, লাই-খেপেনা সলাল গোহাঞি, ইবোৰক পঠাই অনেক সই-শপত ধালে,—“ডাঙ্গৰীয়া ভয় নকৰিব। ডাঙ্গৰীয়াক কলা ঘোঁৰাটিত উঠি থাকিবৰ মই দেখিও অপঘাত নকৰিলোঁ ভক্তদ্বোহে পাই বুলি। মোত ভয় নাই, কুকুৰা পাখি এটাও ডাঙ্গৰীয়াৰ হানি নহই।” পাচে ডাঙ্গৰীয়া বোলে,—“সাধী জী এৰাৰ বেণ্ডা হলে পৈএকে ভাল দেখেনে? মোৰ দৈবে যি কৰে।” এই বুলি সলাল গোহাঞিক কলীয়াবলৈ পঠালে। বৰগোহাঞি বৰপাত্ৰ-গোহাঞিক লগতে থাকিব দিলে। পাচে বৰপাত্ৰ-গোহাঞিয়ে বোলে,—“আগৰ মই পুত্ৰ। লগত থাকিলেও হই, নিলগত থাকিলেও হই। মোক শৰাইখাটলৈকে দিয়ক। ভবা নাওত এৰাৰ তল গলে ছুওৰাৰ তল বাই। মই তাত থাকোঁগৈ।” এইবুলি গুৱাহাটীলৈ গল। পাচে ডাঙ্গৰীয়া ছহকি আহি দেৱৰগাঞত বৈ সোলাফুকনলৈ কৈ পঠালে,—“মোক ফুকনে মেৰিব, উজাই আহক।” এইকথা শুনি বৰফুকনে বুঢ়াগোহাঞিৰে হিত চিন্তি উজাই আহি লগ ললেহি। পাচে স্বৰ্গদেৱে এইকথা শুনি কিৰকিৰিয়া বৰবৰুৱাৰে আলটি চিনাভলিতে যুদ্ধ কৰিলেহি। সেই যুদ্ধত বহুত লোকজন পৰিবৰ দেখি স্বৰ্গদেৱে বোলে,—“ৰাজক মাৰিবলৈ বুঢ়াগোহাঞি অহা নাই,

মোক মাৰিবলৈহে আহিছে। ভৱঁত ৰাজ মৰিব মালাগে, ৰণ এৰ।”
এনে বোলাতে ৰণ এৰিলে। পাচে ক’লা ঘোৰা এটিত উঠি দহটি
মানুহেৰে ৰাজা আহি গড়গাওঁ নগৰ সোমাই ডিজিত বজাৰলী পুখি
এখনি লৈ আছিল। সৰুগোহাঞিদেৱ কোলাতে আছিল। গোহাঞি-
দেৱসকলে ৰণ এৰি উজাই গৈ বকতা পাইছিলগৈ। এনেতে
বুঢ়াগোহাঞে কলচু ফুকনৰ ভাৰথৰা ফুকনক ভিতৰলৈ পঠোৱাত
কেকোৰা সন্মিকৈৰ দুই জীয়েক বৰকুঞৰী পৰ্বতীয়া কুঞৰীক দুই
ফুকনে অকথা কৰি স্বৰ্গদেৱৰ কোলাৰপৰা সৰুগোহাঞিক গুচাই
ডিজিৰ পুখিও গুচাই চকু কাঢ়িলে, পাচে কপালত শিল মাৰি আপুনি
প্ৰাণ বিয়োগ কৰিলে। গোহাঞিদেৱ দুজনাক ধৰি হিলৈৰে খুন্দি
দাত সৰাই চকু কাঢ়ি বিহ দি মাৰিলে। ভোগ ১৯ বৎসৰ। ২৭২ ॥

স্বৰ্গদেৱ চুৰ্ভৈকা পৰ্বতীয়া বজা।—এঞোৰে পাচত পৰ্বতীয়া
বজা হল। বজা হৈ দিজেত শিলাসাকো বন্ধালে। আৰু ৰাজা পতা
বাৰে বুঢ়াগোহাঞিক সোণৰ বটা, বাটি, শিল্লা, খিলিকদাৰ, পাল,
পৰ্বতত খাত, হাতী-ঘোঁৰা, বেটী-বন্দী, বৈশীলৈকো কেকোৰাদোলা।
পাচে ডাঙ্গৰীয়াই সেৱা কৰি সকলো ওভোতাই দিলে, কিন্তু বেটী-বন্দী
মাটি ৰাখিলে। আৰু তিনি বিহুত ডাঙ্গৰীয়াসকলে স্বৰ্গদেৱৰ দুইজনা
আইকুঁৱৰীদেৱক সেৱা কৰে। চ’তৰ বিহুত বৰজনা আইকুঁৱৰীদেৱক
সেৱা কৰিবলৈ যোৱাত “বুপাৰ সেৱা কেনেকৈ লম” বুলি উঠি লৰ
মাৰিলে। পাচে ডাঙ্গৰীয়া সকল উত্ততি আছিল। এই কথাৰে
ডাঙ্গৰীয়া ভালেৰেহে স্বৰ্গদেৱলৈ জনালে। বজা বোলে,—“দ্ৰুহীয়াৰ
জীৱনী, উঠিনো কৈলৈ লৰ মাৰিলি ?” পাচে বৰকুঞৰীয়ে ডাঙ্গৰীয়ালৈ
কলে,—“বুপাই ভাল গোচৰ দিলে, দ্ৰুহীয়া বুলি গালি পাৰিছে।”
ডাঙ্গৰীয়া বোলে,—“মোৰ কপালে কৰিছে।” এই বুলি থাকি
আনেকদিনা সেৱা কৰিবলৈ যোৱাত আইকুঁৱৰীদেৱে আগতে
বজাৰলী পুখি এখনি থৈছিলে। পাচে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া সেৱা
কৰি গুচি আছিল।

বুঢ়াগোহাঁঞি ভাজবীয়াৰ ভ'ত ফুকনহঁতে সাজ ধাৰগৈ। মেচা বববকৰাই সাজ ধাবলৈ মাৰাই। “জীএক পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী খাটনীয়াৰ দেখিহে মোৰ এখেতলৈ বববকৰা নাহে।” পাচে ভাজবীয়াত কলচু ফুকন গোবিন্দ, টেপবতলীয়া ফুকন ৰাম, দিগিহাল ভিতকৰাল ফুকন বেতমেলা, ইহঁতে কলে,—“মেচাই আমাৰ গুৰুদৰক বিন্দা কৰে।” পাচে ভাজবীয়াই মউৰ মজুন্দাৰৰ হতোৱা স্বৰ্গদেৱত জনালে,—“মেচা বববকৰাই আমাক ঠাকুৰীয়া ভকত বুলি হাহে। আক সকলো চাৰিঙ্গীয়া ৰাজাৰ কুঞৰী, মাজুন্দাৰ দেৱতাৰ কুঁৱৰী, দেওখাইৰ জীএক এইসকলৰে গৃহবাস কৰি থাকে। ইয়াক বববকৰা ভাজক।” এইবুলি জনাই মেচাক বববকৰা ভাজি শলগুৰীয়া ৰাজ-খোৱা চক্ৰপাণিক বববকৰা পাতিলে। লকাৰাৰীলৈ খেদিলে।

পাচে মেচাৰ জীয়েক পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী তেওঁ খাটনীয়াৰ বজাক ৰাভিৱে-দিনে লগাই থাকে। ৰজাৰ পেট ক্ৰমে ভাজবীয়ালৈ বিৰম হল। এই কথাৰে ভু পাই কলচি ফুকন গোবিন্দ, টেপবতলীয়া ফুকন ৰাম, ভিতকৰাল ফুকন বেতমেলা, এইহঁতে বোলে,—“আমাৰ দশাবে সকলিহিঙ্গীয়া ৰজাও পুতেকৰ হতোৱা কটাৰ খোজাত তেওঁকে গুচুৱা হল। পৰ্বতীয়াৰো পেট ভাল নহয়। এওঁক গুচালেহে আমি ৰক্ষা পৰিম।” এইবুলি ভাজবীয়াত কোৱাত একোৱাপে ভবভাৰ বললত ঐ তিনি ফুকনে আলচি কলচু ডেকাকুকনৰ লগৰ ভামোলকটাৰ হতোৱা কাতি তিনিপৰীয়াত বৈয়ালে। ৰজাই ডিজিত হাত দি শুই আছিল। ডিজিত কোৰ নপৰি হাতৰ আজুলী এটা কাটিলে। পাচে বুঢ়াগোহাঁইদেৱে বৰচ'ৰাত বহি সোখাত কলচু ফুকনে কলে,—“দেৱ, মই শুনিছো মেচা বব-বকৰাই জীএকক এখেতলৈ ‘তেওঁৰ লগৰ বহু ভামুলীক পঠাইছিলে, সেয়েহে’ কাটিলে।” পাচে এই কথাৰে আইকুঁৱৰীদেৱে ভু পাই আটৈগএ বাপেকলৈ মানুহ পঠোৱাত পাচে বববকৰাই ভোমালি নাও এখনিত আগে পাছে দুটা ভোমকৈ জালৰ ভকত সোমাই

ভটিয়াই গৈ সোলাৰ লগ ললেগৈ। ই.ঠাইত ডাঙ্গৰীয়াই সোখাত বহু তামুলীএ গাত নললে। ডেও তাক কুঠাৰেৰে কালিলে। দুহৰী বকৰা বহুএ বাতি দুহাৰ মেলি দিহ বুলি তাকো কাটিলে, বহু হাজৰিকাকো কাটিলে, আৰু ১০।১২টা কাটিলে।

এনে সময়তে জয়ন্তাৰ কছাৰীৰ কটকী অহাত বুঢ়াগোহাঞিদেৱে তুলিছে। মউৰ মজুন্দাৰে কাকত মাতিছে। আৰপৰে বাদসাহৰ বেটা আজমতৰা ঢকাত আছিলে, মধুৰ-খাঁ নবাৰ সহিতে। তালৈকে সোলাই মানুহ পঠাই বিনাযুদ্ধে গুৱাহাটী এৰি দি উজাই আহি লাওতলি পোৱাত দদায়েক বাহুলি ডেকাফুকনে বজালৰ লগৰপৰা আহি লতাশিলতে নাৱত উঠি বহুত গৰিহা বচন বুলিলে, “তুমি বৰবকৰাৰ পুতেক হৈ বিনাযুদ্ধে দেশ এৰ, তোৰ কথা মই বাৎসাত কৈছো,—“মোৰ ভতিজা বৰ যোদ্ধাক ক্ষেত্ৰিও। এতিয়া তোমাক ওফন্দাই ধাবৰ সুৰ মৰিল।” এনেকৈ বাহুলি ফুকনে কোৱাতো সোলাই শৰাইঘাট এৰি দি উজাই আহিল। পাচে বুঢ়াগোহাঞি বোলে,—“স্বৰ্গদেৱলৈ নজনাএ বৰফুকনে বিনাযুদ্ধে গুৱাহাটী এৰি দিলে। ই কথা ভাল নহয়। মাজতে গড় এটা বান্ধি গা বৰ লাগে।” আতে চক্ৰপাণি বৰবকৰাও ভৰ দিলে। কোঁপতীয়া বৰভণ্ডাৰ বকৰাই বোলে,—“দেৱ, যদি সিৰোৰৰ মন বিৰম আমাৰো মন বিৰম।” পাচে জাঁজী নদী পাৰ হৈ বুঢ়াগোহাঞি বৰবকৰা দুয়ো হজ পাতি দি গড় বন্ধাইছিলে। সময়ে সময়ে বজাও চাই যায়হি। এই গড়ৰ কথা শুনি সোলাই মিছাকৈএ কৈ পঠালে,—“বজালৰে কথা হুইছো” বুলি। বিনাযুদ্ধে শৰাইঘাটৰ গড় এৰি দিলে। মহাবজাৰো ঠাইকো জনাই পঠালে, বোলে, “বজাল আহিছে।”

পাচে বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঞিকে মোক্ষ কৰি বেভমেলা ফুকন, টেপৰতলীয়া ফুকন, মৌ গোহাঞি-ফুকন, লোকজন সহিতে ইসকলক পাকিলে। ভটিয়াই গৈ লোকজন সহিতে সলাভ বলগৈ। সোলাও লোকসহিতে শৰাইঘাট এৰি উজাই আহিল। পাচে বৰফুকনে বুঢ়া-

গোহাঞিদেৱলৈ কৈ পঠালে,—“ডাঙ্গৰীয়া তাতে থাকক। ফুকন-ইউক আহিলা সহিতে মানুহখনি মোৰ লগলৈ পঠাই দিয়ক।” পাচে ডাঙ্গৰীয়াই পূৰ্বৰ সত্যক লৈ কলচু ফুকন, টেপৰতলীয়া ফুকন, বেতমেলা ফুকন, ইবোৰক সোলাৰ লগলৈ পঠাই দিলে। ইবোৰ কলীয়াবৰত সোলাৰ লগ ললতগৈ তিনি ফুকনক ভিতৰত কথা হওঁ বুলি হুঁহুৱাই নি বন্দী কৰিলে, লগৰ মানুহকো কাঢ়ি ৰাখিলে। পাচে কলচু ফুকনে বাহুত কামুৰি বোলে,—“ডাঙ্গৰীয়াৰ কথাৰে স্ত্ৰীমৰণে মৰিলো! সোলাৰ মূৰ মাটিত পেলাবলৈ নাপালোঁ!” পাচে ডাঙ্গৰীয়া এই বাৰ্তা পাই পলাই আপোন বিলতীয়া গোজলঙ্গীয়া বামুণ শইকীয়াৰ ঘৰৰ ধানৰ ভণ্ডাৰত সোমাই আছিল। পাচে সোলা বৰফুকনে ডাঙ্গৰীয়াকো বিচাৰি অনাই বুঢ়াগোহাঞিৰ বাপেক পুতেককো, টেপৰতলীয়াৰ বাপেক-পুতেককো, বেতমেলা ফুকনৰ বাপেক-পুতেককো, বুঢ়াগোহাঞিৰ ককায়েক নাওবৈচা ফুকনৰ বাপেক-পুতেককো মাৰিলে।

এই বুঢ়াগোহাঞিৰ মৰণান্তে দিলিহাল দীঘলা ফুকনক বুঢ়াগোহাঞি পাতি জকাইচুকীয়া মানুহ হাজাৰো দিলে। পাচে উজাই আহি ৰজাকনো কোনে কাটিলে ইয়াৰ বিচাৰ কৰি কলচু ফুকনৰ তামোলকটাক পাই তাক কুঠাৰেৰে কালি তাৰ লগৰ একুৰি-ষোলোটা মানুহ মাৰি ৰজাক পূৰ্বৱৰ্ত্তে ধাপিলে। চামখৰাত্তে খৰ কৰি কলীয়া-বৰতে শৰাইঘাট পাতি ৰলগৈ। কিৰকিৰিয়া ভগা বৰবকৱাক গুৱাহাটীয়া ডেকাফুকন পাতি উত্তৰপাৰে চামখৰা গড়ত থৈছিল।

সোলাই ইঠাইতে স্বয়ং প্ৰবৰ্ত্তে। ৰজাই কোনো কথা কলে ভালকৈ নামানে। পাচে ৰজাই পৰম্পৰে শুনিলে,—“আজুলী ডোমেই কাটিলে কি হাবীয়েই কাটিলে তান চিন্ন নায়। অশুচি ৰাজা, মইহে ৰাজা পাতি ৰাখিছোঁ।” পাচে সন্দিকৈৰ দুলীয়া বকৱাক ৰজাই মাতি নি বহু শপত দি সোণৰ থাক কেৰএৰে কাপৰ এসাজ দি কিৰকিৰিয়া বৰবকৱালৈ কৈ পঠালে,—“মই বটা-প্ৰসাদ দিছোঁ,

সোলাক ধৰক। মই তেওঁকে বৰফুকন পাতিম।” পাচে ছলীয়া বৰুৱাই বটা লৈএ সোলালৈ আগৈএ কৈ পঠালে,—“তেওঁক মাৰিবলৈ ভগা-বৰবৰুৱালৈ বটা দি পঠাইছে।” পাচে কিৰকিৰিয়া ডেকাফুকনক বটা দিলত তেওঁ বটা নাৰাখিলে, ওভোতাই দিলে, পাচে ছলীয়া বৰুৱাই দক্ষিণপাৰে গৈ সোলাফুকনক কলেগৈ, সোলাই ডেকাফুকনলৈ হুখি পঠোৱাত ৰাজ-বিশ্বাস দেখি মিছা মাতিলে। এই আপাহতে ছলীয়া বৰবৰুৱাক ফুকন পাতিলে।

পাচে সোলাই গোহাঞি-পানীফুকনক কলীয়াবৰত থৈ উজাই আহি সোণাই নৈ পোৱাত ৰজাদেৱে ভু পাই আমাৰ ফুকন বৰুৱাৰে পানীপালত যুদ্ধ কৰাত বহুত সৈন্য পৰিল। সিংহদুৱাৰৰ ফালেও যুদ্ধ হৈছিলে। পাচে সোলা প্ৰধান হৈ অহাত যুদ্ধ জিকিল। পাচে ৰজাক উলিয়াই আনিবলৈ ভাএক ভাবধৰা ফুকন, আৰু নিচাওএকৰ পুতেক ৰামধন নাওবৈচা ফুকন, এই দুই গৈ ৰজাৰ আগবপৰা সোণৰ বটা আনিবলৈ ধৰাত ‘লুণ্ঠৰাখনৰ লৰা’ বুলি বহুত গালি পাৰি সোণৰ বটাতো গোৰ মাৰি সিহঁতৰ গালৈ দিলে। পাচে পৰ্বতলৈ নিওতে কাড়ীৰ কোচৰ চাউল এমুঠি খুজি নি থুতকুৰীয়াই পেলাই বুলিলে,—“এই দেশত দুৰ্ভিক্ষ হব।” পাচত ৰজাক ভাতৰ লগত গবল দি মাৰিলে। ভোগ ৩৥ বৎসৰ। ২৭৩ ॥

স্বৰ্গদেৱ বজ্জধ্বজসিংহ লৰাবজা।—পাচে চামগুৰীয়া সৰুটিক ৰজা পাতি মেচা কিৰকিৰিয়াৰ চকু কাঢ়িলে। চক্ৰপাণিক গুচাই ভাএক মৰজিক বৰবৰুৱা পাতিলে। ভায়েক ভাতধৰাক বৰফুকন পাতিলে। আপুনি ৰাজমন্ত্ৰী হৈ স্বয়ং কাম কৰে। সৰুটি ৰজাই নগৰ ললে মেটেকাত। পাচে সোলাই প্ৰধান হৈ সকলকে ভজা-পতা কৰে। ৰাজমন্ত্ৰী বাবৰো কাম সোলাইহে কৰে। দীঘলা গোহাঞিৰ লগত জকাইচুকীয়া মানুহহে আছিল।

একদিন সোলাৰ চাঙৰ তলত ভালুক এটা সোমালত হিলৈখৰীয়া মোলোনাত সোণাত বেৰা বুলি কোৱাত বোলে, ইয়াৰ চিকিৎসা কি ?

মোলোনাই বোলে,—“বেধাৰ মানুহ এটা আইলৈ বদলি দিব লাগে।” পাচে ফুকনত ঘৈণীয়ে সোখাত বোলে,—“মোৰ সলনি বেধাৰ মানুহ এটা দিব লাগে।” পাচে বোলে,—“কাক দিবা?” “মাথ বা ভোটাঁইৰ এটাক দিব লাগে।” এই কথাকে সিহঁতে শুনি ফুকনক শুই থাকোভেই কাটিলে। পাচে ভায়েক ভাৰথৰা পলাই বজাল সোমালগৈ। বন্দৰ ৰাজখোৱাক বৰফুকন পাতি কলীয়াবৰলৈ পঠালে। দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱাক বৰবকৰা পাতিলে। পুনৰ ভাৰথৰাৰ বাপেক-পুতেক দুইকো কাটিলে। আৰু বুঢ়াগোহাঞি ৰাজমন্ত্ৰীৰ কাম কৰিলে। আৰু ইঠাইৰ পৰা মিঠা টেঙ্গা কলীয়াবৰীয়া ফুকনহঁতলৈ দিয়াত ফুকনহঁতৰ সমানে বৰগোহাঞিলৈ ভাগ দিয়াত লানমথুৰ পুখাও ফুকনক বৰগোহাঞি কিলোৱাত ফুকনহঁতে বৰগোহাঞি ভাজি লাইখেপেনা সলাল গোহাঞিক বৰগোহাঞি পাতি বজালৈ জনাই পঠালে। বজালৰপৰা পুনৰ ভাৰথৰা পলাই আহিলত বাপেক-পুতেকক মাৰিলে। এনেতে লৰাবজাৰ অমঙ্গল হল। দোলাৰ ঢেকৰ ছিগিল, গৰুৰ পেটত ম’হপোৱালি জন্মিল। এওঁক মাৰি গদাধৰসিংহ দেৱতা বজা হল। ভোগ ২॥ বৎসৰ। ২৭৪ ॥

অৰ্গন্ধৱ গদাধৰসিংহ।—বুঢ়াৰজা এবছৰ থাকি বজালক যুজিছে। সেই যুদ্ধত তাৰ মঞ্চৰ-খাঁ যুদ্ধ হাৰি পলাল, তাক নাপালে। তাৰ লোকজন হাতী ঘোঁৰা উট বলখি টকা মাল বহুত পালে। ভুটিয়া পাইকেও কাওগ-দুকাওগকৈ ৰূপ পালে। বজালক মাৰি একবছৰ থাকি বিহপকৰা ফুকন, দিহিঙ্গীয়া বৰবকৰাৰ ভায়েক পানীফুকন, নামডঙ্গীয়া ফুকন, চেঙ্গলাই ফুকন, এইসকলক মাৰিলে, যাতো এইসকলে বিৰোধ আচৰিলে। আৰু দীঘলা বুঢ়াগোহাঞিক মাৰি ৰাজমন্ত্ৰী লাইখেপেনাক পাতিছে। বৰকথা মতা বাবে শেন ভগা-বৰগোহাঁইক মাৰিছে। তুংখাজত বহুদৈ পুখুৰী খানিছে। তাতপাচে পৰ্বতত গোটা দল বান্ধিছে।

ভাৰপৰে মহন্তসকলৰ ঠাকুৰীয়া শূদ্ৰবোৰক নামৰূপত নি অপঘাত

কৰিছে। ব্ৰাহ্মণীয়াসকলক টকলাইত পাতিছে। তুংখাজলৈ যোৱা বাটত শিলাশাকো বান্ধিলে। দুয়ো কাথৰে দ'ল বান্ধিছে। আৰু ব্ৰাহ্মণ গণক কায়স্থ কলিতা এই চাৰি জাতিক এৰি সকলকে এটা চক কৰো বুলি বৰচৰাৰ খোলাত চাউডাজৰ হতোৱা ভাত বন্ধাই থুৱালে। আৰু দক্ষিণপটীয়া চোট বনমালীদেৱক নানান দুৰ্গতি কৰিলে। ডকতসকলকো বহুত শাস্তি কৰালে। আৰু সন্দি কৈ বৰফুকনৰ হতোৱা উমানন্দত দ'ল বন্ধাই মানুহ সাতগাঞা দিলে। ৰূপাই দা ধৰাই গোচৰ দিয়াত আজাম ফকিৰৰ চকু কাটিছে, পাচত তাৰ মাহত্যা ওলালত মাটি-মানুহ দি ফকিৰক মাতিছে। বৰকলাত নগৰ কৰিছে, ১৬০৮ শক। সাপমেলা বোগীয়ে গোচৰ দিয়াত বেজদলৈ বজাচকুৱা বৰভণ্ডাৰ বৰুৱাৰ লগৰ গড়-কাথৰীয়া হাট-ধন খোৱা বুলি দেৱলৈ দিলে। নিতাই বৰবৰুৱাকো দিলে। বজাচকুৱা বৰুৱাহে সাৰিল। ৰাজভোগ ১৪ বৎসৰ। ২৭৫ ॥

স্বৰ্গদেৱ কত্ৰসিংহ।—এওঁৰে বৰপুত্ৰ কত্ৰসিংহ দেৱতা বজা হল। বজা হৈ একবৎসৰ থাকি তেজিত গড় বান্ধিছে, ডিমৌত পুখুৰী খানিছে, কাণ্ডনত উচৰ্গিছে। নামডাজত শিলাশাকো বান্ধিছে। সেই বৎসৰে দ'লো বান্ধিছে জয়সাগৰত ৩, বজনাথৰ ১। একবৎসৰেহে দ'ল সাজ হৈছে। সেই বৎসৰেই সেৱাইত মানুহ দি দ'ল উচৰ্গিছে। বজপুৰৰ নগৰ কৰিছে। মানাহা সীমা কৰি যত ব্ৰাহ্মণ আছেমানে আৰু সাধু-মহন্ত আছেমানে সকলকো আনিলে। তেবে মহামহোৎসৱ কৰিলে। তিনিদিন তিনিৰাত্ৰি দান-দক্ষিণা কৰিলে। ভাম, কাহ, পিভল, বাৰি, থুৰি, ৰূপ, সোণ, কাপোৰ, বিস্তৰ দিলে। সন্দি কৈ বৰফুকনে বুজিব বলেবে হিলৈচৰাত মৰ দি মাওষৈচা শিকাই আগলগা চৰানাও আৰু পাকত ধৰা বহৰি সেন কৰি সেৱা কৰিলেহি। এই ফুকনৰ মৰণাতে দুৱৰাৰ জয় বৰফুকন হল।

বজা হৈ ১০ বৎসৰ থাকি কছাৰী বুজিছে। ধনশিবিৰ বাটে দিহিজীয়া ডেকাবৰুৱাকে মোক্ষ কৰি অনেক ফুকন বৰুৱা প্ৰজাসকল

গৈছিল। কপিলীৰ বাটে ফুলবৰুৱাৰ পুতেক পানীফুকনক মোক
কৰি অনেক গৈছিল। দুয়ো দুৱাৰে অনেক প্ৰজা যাবৰ শুনি কছাৰী
ৰাজ্য পাট এৰি পলাল। তাৰ গৰু মানুহ অনেক বস্তু আনিলে।
ৰাজ্য মাৰি উলটি আহোঁতে পথতে ডেকাবৰবৰুৱা মৰিল। এক
বছৰৰ পাচত সেই কছাৰী ৰজাৰ নিমিত্তে জয়ন্তা ৰজাৰে বিৰোধ হল।
পাচে বৰাগী বৰবৰুৱা পাতৰ বৰফুকনে সহিতে জয়ন্তিয়ালৈ যুদ্ধ কৰি
জিনিব নোৱাৰি ভকতধূলি বৰাগীত কৈ ৰাজ্য ৰামসিংহে মিলিলে।
বুলি বৰবৰুৱালৈ কৈ পঠোৱাত, আমাৰো ৰণ এৰি মিলে। বোলাত,
জয়ন্তা কছাৰী দুয়ো ৰাজ্য আহি বিশ্বনাথৰ বালিতে সান্ধাত হোৱাত,
কত্ৰসিংহ দেৱতাই বহুত অলঙ্কাৰ বস্ত্ৰ দি থাপিত-সাঁচিত বুলি ময়ূৰ
মজুন্দাৰৰ হতোৱা চৌধাম কৰাই কছাৰী ৰজাক স্বদেশলৈ বিদায়
দিয়ালে। জয়ন্তা ৰজাক ৰঙ্গপুৰলৈ নিলে, তৈতে মৰিল। মহাৰাজ্য
তাৰ প্ৰেতকাম সকলো কৰালে। তাৰ বৰকোঁৱৰক ৰাজ্য পাতি
পঠালে।

আক বিশ্বনাথত লাইথেপেনা বৰগোহাঞি মৰাত পুতেক কমলা-
কান্ত ৰাজমাও বাপেকক সলাল গোহাঞিৰ পৰা আনি বৰগোহাঞি
পাতিলে। কেন্দুগুৰীয়া চেংকং বৰপাত্ৰ গোহাঞিক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিলে।
পৰে নামৰূপীয়া গোহাঁইক নামৰূপলৈ ধেদিলে। আক পাতিৰক
বৰবৰুৱা পাতিলে। বুঢ়াদিহিঙ্গোয়াক বৰফুকন পতাৰ পৰাহে
বৰবৰুৱাৰ আলখুটাত বৰফুকন বহা হল। আগে বৰফুকন ভিতৰুৱাল
ফুকনৰ খুটাতহে বহিছিল।

ইয়াৰ পৰে ৰজাল মাৰিবলৈ অশ্বৰ ৰাজালৈ, বেহাৰৰ ৰূপনাৰায়ণ
ৰাজালৈ, মিত্ৰ কৰি কথা দিলে,—“মোৰ সহায় হৈ ভাটিৰ কালৰপৰা
ডব দিব, মই দিল্লি উঠাই দিম। তেওঁ খাজনাও মোক দিব
বেলাগে।” পাচে অশ্বৰ ৰাজাই সকলো হিন্দুৱান ৰাজালৈ কথা দি
মিলাই ৰজালৈ কৈ পঠোৱাত মহাৰাজ্যও দিল্লীলৈ সমুখাই বৰজনা
গোহাঁইদেৱক বুৰৰাজ পাতি চাৰিজনা গোহাঁইদেৱৰ আৰোহানৰ

ওপবত গিলিপ দিলে। পাচে ডকলা, মিৰি, মিহিমি, কহাৰী, জয়ন্তা সকলোএ মিলি ১,২০,০০০ হাজাৰ গোট-লেখে মানুহ লৈ বৰগোহাঞি, ৰাজমাও বাপেক বুঢ়াগোহাঞি খামপাট, বৰপাত্ৰ চেংকং, বৰবকৰা বৰাগী, এইসকল সহিতে ভটিয়াই কালশিলা বাহৰ পোৱাত সন্মিকৈব সৰুমাৰি কুঞাৰীদেৱৰ গোহাঞিদেৱ এটি হল। পাচে স্বৰ্গদেৱে কিছুদিন থাকি চলকৰ কৰি থাকে। কোটনাবাই কুকৃত্য কৰাত গুৱাহাটীতে স্বৰ্গী হল, ১৬৩৬ শকৰ ভাদ্ৰ মাসত। ৰাজভোগ ১৯ বৎসৰ। ২৭৬ ॥

স্বৰ্গদেৱ শিবসিংহ।—পুতেক বৰজনা বজা হল। পাচে উজাই আহি গড়গাওঁ পাই পাতৰক বৰফুকন ভাঙ্গি দুৱৰাৰ বিজয়ক বৰফুকন পাতিলে। পাতৰ বৰফুকন বৰখছ ওলাই মৰিলত ১২ পুতেকক নামৰুপলৈ নিলে, পাচে আনি তুংখাজত থলে। পৰে শিজৰিঘৰ উঠি শিবসিংহ নাম ললে। খাইৰ আলি বান্ধিলে। গায়নৰ জীয়াৰী ফুল প্ৰধান হৈ বৰৰজা নাম দি ছত্ৰ ঈদিলে, মোহৰ মাৰিলে। বৰপাত্ৰ মৰিলত পুথায়েকক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিলে। এওঁৰ মৰণান্তে কালুগঞা হৈনাথক বৰগোহাঁই পাতিলে, ৰাজমন্ত্ৰীও পাতিলে। নামডাঙ্গৰ কোথৰত পুখুৰী খানি বিষ্ণু, শিৱ, গোসানীৰ, ৩ দ'ল বন্ধালে। পৰে কালুগঞাক বৰগোহাঞিৰপৰা বৰপাত্ৰ পাতি ৰাজমন্ত্ৰীত ৰাখিলে। আৰু অৰীতীয়া কেতবোৰক ধৰি আনি লখিমপুৰীয়াকে আদি কৰি বহুতক কাটিলে। বৰাগীক বকৰা ভাঙ্গি বুঢ়াফুকন বকৰা হল। আৰু বকতিয়ালৰ ৰূপচন্দ্ৰক বৰবকৰা পাতিলে। আৰু মোৱামৰা শিলিখা-তলীয়া মহন্তকে আদি কৰি গোপালৰ গম্বুৰ সকলো মহন্তক গোসানী সেৱা কৰাই মহৰ তেজ গাত ৰহিলে, প্ৰসাদ থুৱালে। মটকৰ আদি বীজ সেয়ে হল।

বৰৰাজাৰ মৰণান্তে ভনীয়েক দ্ৰৌপদীক সলাল গোহাঞিৰ ৰমানাথৰ কালৰ দুই পুতেকক বাপেকৰ হাতত থৈ তেওঁক বৰকুঞাৰী পাতি অম্বিকা নাম দিলে। দিখৌৰ সিপাৰে পুখুৰী খনাই ৩ দ'ল

বন্ধালে। কালুগঞাত দুই দ'ল বন্ধালে। চটাইআলিত ৰাজমাওদেৱে বন্ধালে এক দ'ল। পাচে বৰজনা গোহাঞিদেৱে মোমায়েক দানহ ফুকনেৰে বদমচলহত কৰা শুনি দানহ ফুকনক মাৰিলে। মেচাখৰৰ পুখুৰী হিন্দুমতে পুনৰ উৎসৰ্গি সেবাইত মানুহ দিলে। বঙ্গপুৰ নগৰত চাৰিঘৰ পকি কৰালে, থকাঘৰো পকিকৈ ললে। বঙ্গঘৰ কৰালে। গুৱাহাটীত কামাখ্যাৰ নাট মন্দিৰটো ইটাবে বন্ধালে, অশ্বক্লান্তৰ দ'ল বন্ধালে, দীৰ্ঘেশ্বৰীত দ'ল বন্ধালে। অম্বিকা কুঞাৰী মৰণান্তে কালুগঞা বৰপাত্ৰত ঘৈণী এমাদৰীক আনি বৰকুঞাৰী পাতিলে। পৰে স্বৰ্গদেৱ ১৭৬৬ শকত স্বৰ্গী হল। ভোগ ৩০ বৎসৰ। ২৭৭ ॥

স্বৰ্গদেৱ প্ৰমত্তসিংহ।—এওঁৰ মৰণান্তে চাৰিজীয়া গোহাঞিদেৱ ৰাজা হল। কালুগঞাক বৰপাত্ৰ ভাজি খেদিলে ওদালগুৰীলৈ, পৰে মৃত্যু হয়। বৰপাত্ৰ দিহিজীয়া লৰাটি ঠানুনাথক বৰগোহাঞি ভাজি চটাইঅলীয়া খাংচেজক বৰগোহাঞি পাতি ৰাজমন্ত্ৰী পাতিলে। গৰ্গীঞৰ বৰদুৱাৰ চুণপোড়া দুৱাৰ ইটাবে ঘৰ কৰালে। দাৰিকা দুৱাৰবৰপৰা ভিতৰ ঘৰটি ইটাবে বন্ধালে। আৰু গুৱাহাটীৰ কক্ৰেশ্বৰত, গুৱেশ্বৰত, নীলাচলত দ'ল বন্ধালে, আৰু বিশ্বনাথত খাপনা দ'ল বন্ধালে। বিশ্বনাথত দুমাহ আছিলগৈ। পৰে উজাই আহি স্বৰ্গী হল। ৰাজভোগ ৬৷ বৎসৰ। ২৭৮ ॥

স্বৰ্গদেৱ ৰাজেশ্বৰ সিংহ।—এওঁৰে ভায়েক ৰমানাথ গোহাঞিদেৱক ৰজা পাতিলে। ৰজা হৈ ককায়ক বৰজনা গোহাঞিদেৱক নামৰুপলৈ খেদিলে। পৰে শিজৰিখৰ উঠি ৰাজেশ্বৰ সিংহ নাম ললে। বঙ্গপুৰ গড়গাওঁত তলাতলৰ দুটা পকি কৰালে। বঙ্গচোৱা দ'ল বন্ধালে। গুৱাহাটীত মণিকৰ্ণেশ্বৰত বশিষ্ঠত দ'ল বন্ধালে। আৰু মণিপুৰীয়া ৰাজা কছাৰী ৰাজ্যৰ সন্দিকাৰী দুয়ো কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাৰ দ্বাৰে আহি সেৱা কৰিলে। পাচে খাংচেং বৰগোহাঞি মৰিলত ভায়েক জুমলীক বৰগোহাঞি পাতি ৰাজমন্ত্ৰীও পাতিলে। এওঁৰ মৰণান্তে

লেচেঙ্গিয়াল বৰটোক ৰাজমজী পাতিলে। আৰু গুৱাহাটীলৈ গৈ উত্তৰপাৰে বৰনদীৰ কোণত বাহৰ কৰি আছিলে। তাতে থাকি সকলো দেৱালয়ত সেৱা কৰিলেগৈ। উজাই অহাত বাটতে কেন্দু-গুৰীয়া বৰপাত্ৰ মৰিল। এওঁৰ পাচতহে লেচেঙ্গিয়াল হৈছে বৰপাত্ৰ গোহাঞি। পাচে অনেক দুষ্ট লোকে মন্ত্ৰণা কৰি বৰবৰুৱাক গাৰ্হিত বা'ত থৈয়ালে। পাচে সোধপোচ কৰি বতিকাস্তক কুঠাৰেৰে বুকু কালিলে, খজীয়াৰ সনাইক মাৰিলে, ঢেকিয়াল বৰুৱাক শালত দিলে। দেৱবগাঞত দ'ল বজাই উচৰ্গিবলৈ নাপালে। এনেতে দেৱবগাঞতে স্বৰ্গী হল। ভোগ ১৯ বৎসৰ। ২৭৯ ॥

স্বৰ্গদেৱ লক্ষ্মীসিংহ—১৬৯১ শকৰ জ্যৈষ্ঠ ২০ দিন যাওঁতে দেৱবগাঞৰ বাহৰত কালশিলীয়া গোহাঞিদেৱ ৰজা হল। ককায়েক ৰজাদেৱৰ শৰীৰ শিমলুগুৰীত ধৰি দিলে। পাচে মাজুজনা গোহাঞিদেৱ সকলজনা গোহাঞিদেৱক নামৰূপলৈ খেদিলে। ৬ মাহ থাকিলত আঘণত ৰাঘ মৰাণে ৰাজাক খেদি পাট লৈ ৰমাকাস্তক ৰজা পাতি লক্ষ্মীসিংহ দেৱতাক বৰদ'লত থলে। পৰে ৰমাকাস্তক ধৰিব খুজিছে বুলি তামুলীজনা বৰফুকনৰ বহতাই গোচৰ দিয়াত বৰগোহাঞি, বুঢ়াগোহাঞি, বৰফুকন, তিনিও জনাক কাটিলে। ইয়াৰ আগে খুটিপোতাত কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাক শালত দিলে। পুতেক ডেকাবৰুৱা, ঢেকিয়াল ফুকন, খনিকৰ বৰুৱা, হাবিয়াল বৰুৱা, ঠানু ডেকাকে, আদি কৰি সকলকে ৰঙ্গপুৰৰ বৰহুৱাৰৰ মুখৰ ঘোৰাশালৰ কোণতে কাটিলে।

পৰে আমাৰ লোক মৰাণৰ উপদ্রৱত বৰ নোৱাৰি গাভৰু-পুতেক নাওবৈচা ফুকনৰ বাৰীতে আলচি মৰাণক ধৰিবলৈ ৰোত্ৰ হোৱা খাংচেঙ্গ বৰগোহাঞিৰ পুতেক বাইলুঙ্গ বৰগোহাঞি ১, বৰ্ণাম বুঢ়াগোহাঞি ১, মৰাণৰ বৰপাত্ৰ ১, ভদ্ৰসেন বৰবৰুৱা ১, গাভৰু পুতেক নাওবৈচা ফুকন ১, বৰগোহাঞি বিলতীয়া কলিতা ফুকন ১, ৰাদ তামুলীৰ ৰামকৃষ্ণাই ১, এইহঁতে সহিতে আলচি ৰাঘক ধৰি মাৰিলে।

ৰমাকান্তক বেটবাবীৰপৰা ধৰি আনি মাৰিলে। খোৰাক মাৰিলে। মোৰামৰাৰ মহন্ত চতুৰ্ভুজক মাৰিলে।

পাচে বজা হৈ বাইলুঙ্গ বৰগোহাঞিক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিলে। পৰে বৰগোহাঞে গোচৰ দিয়াত লেচেঞ্জিয়াল বৰপাত্ৰৰ ককায়েক চাক-গেঙ্কেলা ন-ফুকনক মাৰিলে। পৰে শদিয়াখোৱা নন্দলালক নড়াই কটাত বৰপাত্ৰক পঠাই ৰণ কৰাই জিকিলে। কিছুদিন থাকি ভদ্ৰসেন বৰবৰুৱাৰ তিনি ভায়েকক, নিয়াসোখা ফুকন, বগা ডেকাক, ভলুকা চেঙ্গাৰ ঢেকিয়াল বৰুৱাক কলিতাই লগাই মৰালে। নাতি গোহাঞিদেৱক কাটিলে। আকৰা ভকৰা গোহাঞি দুজনৰ চকু কাটিলে। শিঙ্গৰিঘৰ উঠি লক্ষ্মীসিংহ নাম ললে। কলিতা ফুকনক খেদিলে, উত্তৰত ৰণ কৰাত তাক কাটিলে। বৰদ'লত থকাত বাক্য-বচনেৰে দ্ৰব্যাদিৰে আপাহ পোৱাত কাকতিয়াৰ শিৱক খঞ্জীয়া ফুকন পাতিলে। নগাক মজুন্দাৰ পাতিলে। পৰে দেৱৰগাঞৰ দ'ল উচগিলে। জেৰেঙ্গাত পুখুৰী খনাই দ'ল বন্ধালে। ফুলনিবাৰীত দ'ল বন্ধালে। আলিকেৰুখীত ৰাজমাওদেৱে দ'ল বন্ধালে। মৰাণৰে যুদ্ধ কৰি বুঢ়াগোহাঞি জিকি সেৱা কৰিলেহি। ইয়াৰ পৰে কলিকতাৰ পৰা বৰসাহাবে দি পঠোৱা কাকত উকীল নগা মজুন্দাৰে তুলি কাকত মাতিলে। পৰে চুটিয়া চৰাইৰ জগৰত বহুত মানুহ মাৰিলে। ইয়াৰপৰে কিছুদিন থাকি ১৭০২ শকৰ পৌষৰ সংক্ৰান্তিৰ দিনা স্বৰ্গী হল। ৰাজভোগ ১১ বছৰ। ২৮০ ॥

অৰ্গদেৱ গোবীনাথসিংহ—তান পুত্ৰ গোবীনাথসিংহ দেৱতা বজা হল। মাঘৰ দিনত আদাবৰীয়া বৰবৰুৱাই লগাই বাইলুঙ্গ বৰ-গোহাঞে পৰ্বতীয়া কুঞৰীএ তোলা লৰাটি ৰাজা পাতিব ধৰিছে বুলি কোৱাত বাইলুঙ্গ বৰগোহাঞিৰ চাৰি বাপেক-পুতেকক কাটিলে। বৰপাত্ৰক ৰাজমন্ত্ৰী পাতিলে। আৰপৰে বৰবৰুৱাই পৰ্বতীয়া গোসাঁঞৰ উপদেশ লব দিয়াত বৰবৰুৱা ভাজি নামতিয়ালক বৰবৰুৱা পাতিলে। পৰে বহাগৰ ২ দিন গতে শিঙ্গৰিঘৰ উঠি

মোহৰ মাৰি গোবীনাথসিংহ নাম ললে। নগা মজুম্ভাৰক কুনমিন-কুনথাৰে বটা দিলে।

মোৱামৰীয়াই শিঙ্গৰিষৰত জুই দিলে। বঞ্চাম বুঢ়াগোহাঞি বণ কৰি বৰফুকনে সহিতে মোৱামৰীয়াক খেদি বঙ্গপুৰ মোকোলালে। বহুত মোৱামৰীয়া মাৰিলে। সেই আপাহতে ৰাজমন্ত্ৰী গোহাঁয়ে আদামৰীয়া বৰুৱাৰ চাৰি পুতেকৰ চকু কাটিলে।

কদ্রসাণৰ পুখুৰী উৎসৰ্গিলে। আলিকেকুৰী নাফুকৰ দ'ল পুখুৰী উৎসৰ্গিলে। আদামৰীয়া বৰবৰুৱাৰ ঘৰলৈ আহা-যোৱা কৰা বাটত স্বৰ্গদেৱক ধৰিব খোজাত ভু পাই তেলত ভাজিলে সোণাৰী চাউডাঙ্গ ইত্যাদি ১২ মানুহ। আৰপৰে শদিয়াত নড়াৰ বণ কৰি জিকিলে।

আৰপৰে গড়মুৰৰ বাহৰৰ পৰা উত্তৰলৈ গৈ নৰোৱা মহাজনক বিপত্তি কৰিলে। পাৰ হৈ অহাত স্বৰ্গদেৱে বৰ ভয় খালে। আৰপৰে ফোটা ডেকাৰ জীএকক বিয়া কৰাই অনেকক বঁটা-বাহন দি আনন্দ উৎসব কৰিলে।.....মোৱামৰীয়া মিলি ডকলা-বহুতাৰে বণ কৰাত মৰজিখোৱা দিহিজীয়া ফুকন পৰিল। পৰে বৰপাত্ৰগোহাঞি গুৱাহাটীয়া দিহিজীয়া সৈতে গৈ ইবোৰক ভজাই গড়মুৰেদি পাৰ হৈ সত্ৰ বৰখনৰ বহুত ডকত কাটি সত্ৰ জুই দিলে। সৰুসত্ৰীয়াই মোৱামৰীয়াক পাৰ কৰা আপাহত সেই সত্ৰ লুপুৰিলে। তাৰ মহন্ত পীতাম্বৰে সিহঁতৰ লগ লগত বহুত মানুহ সিহঁতৰ হল। আউনীআটী দক্ষিণপাটকে মোক্ষ কৰি মাজালিৰ সত্ৰবোৰ পুৰি সত্ৰে-সত্ৰে বহুত ডকত কাটিলে। পৰে দিহিজ পাৰ হৈ সোনাই নৈ পোৱাত বুঢ়া-গোহাঞি, নাওঠৈচা ফুকন, চোলাধৰা ফুকন, খাৰঘৰীয়া ফুকন, ইত্যাদি অনেকক যুদ্ধলৈ পঠোৱাত মোৱামৰীয়াক দেখিয়ে লৰ মাৰিলে। পাচে নহুৱাৰৰ যুথতে অনেক অবচনীয় বাক্য স্বৰ্গদেৱক বুলি মাৰৰ বিহু খাওঁ বুলি উভতি আহিল। পাচে আমাৰ নামতিয়াল বৰবৰুৱাই নগৰৰ ইটাৰ চাৰিও গড়ৰ বাজে কাঠৰ তিনিভৰপীয়াকৈ গোজ মৰাই বাহুজিচিলিজি কেটেলা লোৰ সিঙ্গৰী সিচি দি সৈফটে আহিল।

ৰণপলৰীয়া বুলি বৰপাত্ৰক গোঁসাঁই ভাজি থৈছিল। পৰে মোৰামৰীয়াই মাঘৰ বিহু খাই চাৰিঙ্গ বৰতলা পুৰি পুনৰ বজপুৰৰ বৰদুৱাৰৰ মুখত ৰণ ধৰি নগৰৰ চাৰিওফালৰ ফুকন বৰদুৱাৰ ঘৰবোৰ পুৰিলে। ৰাজা ভয় খাই দিহিঙ্গৰ বাপক ভকতে সহিতে ৰণ কৰিবলৈ বোলাত বাপেও তেওঁৰ শিষ্যক লগত দি ৰণলৈ পচাত সিহঁতৰ ভিতৰৰ হাৰী এটাই ৰণ কৰি যুদ্ধত পৰোতে ইমসা লৰ মাৰিলে। বৰতীয়ালৰ বৰসেনাপতি পৰিলে। দেওখাইহঁত লৰ মাৰিলে। হাটীৰ বৰবৰাৰ হাড়-ভৰি কাটি নগৰলৈ পঠালে।

পাচে ৰজাদেৱে বৰদুৱাৰত বৰপাত্ৰ গোহাঞি, নহুৱাৰত বুঢ়া-গোহাঞি, পানীদুৱাৰত নাওবৈচা ফুকন, ঠেঙৰি চকীত বৰগোহাঞি, এইবোৰক দি যুদ্ধ কৰোৱাত মৰাণে যুদ্ধত জিকে। পাচে ৯ শকৰ মাঘৰ ২০ দিন যাওঁতে শনিবাৰে ৰাত্ৰি নামতিয়ালক বৰবৰদুৱা ভাজি দিহিঙ্গীয়াৰ সৰুদেৱক বৰবৰদুৱা পাতে। পানীদুৱাৰে চিন মাৰি ৰজাদেৱৰ ওলাই দিখৌৰ আমগুৰি ঘাটত নাৱত উঠিলগৈ। লগত গৈছিল ন-গোঁসাঁই মাজুজনাৰ বাপেক-পুতেক ২, চিৰিঙ্গফুকনৰ দদায়েক-ভতিজাক ৪, ভিতৰুৱাল ফুকনৰ বাপেক-পুতেক ২, ভদৰি চোলাধৰা ফুকনৰ ভায়েক-ককাকে ২, কাঠমিয়া নাওবৈচা ২০, এঞে সহিতে ভটিয়াই গৈ গুৱাহাটী পালেগৈ। ই ঠাইত মোৰামৰীয়া ভিতৰ সোমাই ৰাজমাওদেৱক মাৰিলে। আইকুৱৰীদেৱ সকল পলাল, নাপালে। গঞা ভগুৰ ভাজি বাটত ৰূপ সোণ ভাম পিতল কাপড় সিচি দিছিল। কেতবোৰ ৰূপ সোণ গোঁসাঁই সেৱা কৰা সোণৰ ৰূপৰ বাচন সহিতে বহুত নিলে।

উত্তৰপৰীয়া ডফলা বহুতীয়াহঁতে পৰে বৰতীয়ালৰ মনজইক বৰজনা আইকুঞৰীদেৱে বৰবৰদুৱা পাতি পঠোৱাত সেএ কেতবোৰ মানুহ লৈ গড়গাওঁ সোমাই ধনৰ গোলা চোৱাত গড়কা ধৰীয়াই কুঠাৰ মাৰি দুৱাৰ ভাজি বহুত সোণ ৰূপৰ পেড়া নিলে। আৰু ভোগবৰীয়া, সোলাপৰীয়া, টুংচু, নাজিৰা, ৰেৱতীগঞা, লংকৰীয়া, ইত্যাদি অনেক

গোলাৰ ৰূপ সোণ নিলে। যি অৱশেষ আছিলে তেওঁৰ লগৰ মানুহে নিলে। পাচে মোৱামৰীয়াই পানীচকীত ৰণ কৰি পুৰণিমেলীয়া ভোগাই নেওগক মাৰি গড়গাঞ সোমাই মঞ্জাইক ভজাই নগৰ জুই দিলে। মানুহো বহুত কাটিলে।

পৰে পাটকোঞৰ বজা হৈ গড়গাঞা সোমাই কালুগঞাক বৰপাত্ৰ পাতিলে। জোলা কাটনি হাজৰিকাক বৰগোহাঞি পাতিলে, মনজইক বৰবকৰা পাতি ললে। চাউডাজৰ মুলুক শইকা নাওশলীয়া ফুকন হৈ প্ৰধান খাটনীয়াৰ হল। পাচে আলিকেকুৰি পানীচকীত কোঠ দি মোৱামৰীয়াক যুদ্ধ কৰি ভজালে। জপৰা গোহাঁই, বৰমুৰা গোহাঁই, ইবোৰ মন্ত্ৰী হৈ ঠায়ে-ঠায়ে ৰণ কৰি ফুৰিছিল। পাচে শিৱসাগৰত কোঠ দি সেই কোঠত পাটকোঞৰ সোমালত কোনোবা দুফে কোঠৰ পৰা উলিয়াই সিখন কোঠলৈ নিওতে বাটতে কাটিলে। পাচে কোঠ ভাগি সকলো প্ৰাণী গুচি গল। পৰে মোৱামৰীয়াই গোবীসাগৰ নামডাজত পানীফুকন বুঢ়াগোহাঞিৰে দিন-দিন যুদ্ধ কৰে। অভয়পুৰত ঢেকেৰি মহাজন গণকৰ কৰ্ত্তা ওলাই অভয়পুৰীয়াৰে যুদ্ধ কৰাত অভয়পুৰীয়াই জিকিলে দুবাৰ। পৰে কৰ্ত্তাক মোৱামৰীয়াই মাৰিলে। ইয়াৰ আগে দিহিজীয়াৰ সৰুদেৱ বৰবকৰা, নাওবৈচা ফুকন, বহুত দিহিজীয়া আহমেৰে গোট খাই ৰণ কৰাত দুয়োকো কাটিলে। বৰপাত্ৰ গোহাঞে দিহিজীয়াৰ ভোলা সেনাপতিক বৰবকৰা পাতি পুতেক হেলনক চোলাধৰা ফুকন, চেটিয়াৰ জাবৰক ঢেকিয়াল ফুকন, কোঞৰ ধৰমক নেওগ ফুকন, মিৰি সন্মিকৈৰ গোবিন্দক ডেকাফুকন, দিহিজীয়াৰ নিয়াসোখা ফুকনৰ পুতেকক নাওবৈচা ফুকন, এইবোৰ সহিতে লগৰ বৰতি ৫০০ সহিতে যুদ্ধ দিয়াত মোৱামৰীয়া বেঙ্গমৰীয়াই ডাজৰীয়াক মাৰিলে, তেওঁৰ পুতেকক মাৰিলে। পৰে কোঞৰৰ নেওগ ফুকনকো মাৰিলে। আৰ আগে বাবেষৰ, বুধবাৰী, দুই মহন্তক ভকতে সহিতে কাটিলে। পৰে চৰাইমৰিয়া চানোয়ে শিলাকুটি বকৰা সহিতে যুদ্ধ দিয়াত সিহঁতক ভজালে। পাচে বুঢ়া-

গোহাঞি পানীফুকনেৰে যুদ্ধ কৰি কোঁঠ ভঙ্গালে। বুঢ়াগোহাঞি পলাই সাৰিল। পানীফুকনক কঁড়ীয়াই মাৰিলে। বৰগোহাঞি পলাই হাওঁতে বাটতে কাটিলে।

ইয়াৰপৰে মণিপুৰীয়াই যুদ্ধ দিয়াত বগে নোহাবি পুনৰ স্বদেশলৈ গল। বুঢ়াগোহাঞি দীঘলা গোহাঞে পুনৰ দিচৈত কোঁঠ দি বলহি। পাচে অপৰা গোহাঞে বচাৰ জাবৰকে মোক্ষ কৰি শইকা ছটা মোৰাই লৈ পুতেকক ৰাজা পাতিবলৈ বুঢ়াগোহাঞিৰে আলচ কৰিবলৈ অহাত ডাঙ্গৰীয়াই ধৰি চকু কাঢ়ি আমগুৰি খাতত পাতি থলে। আৰপৰে বৰকন্দাজ বঙ্গাল আনি যুঁজাত বেচালদাৰকে আদি কৰি সকলকে কাটিলে। বুঢ়াগোহাঞিক বাৰবাৰ যুদ্ধ কৰি গাওঁ-ভূঁই পুৰি দেশ উজাৰ কৰাত সকলৰে.....[ইয়াৰ পাচত পুথিৰ পাত আক নাই। মুঠতে দুপিঠীয়া দহোটা পাত, লিখা উনৈছ পিঠিত।—সম্পাদক।]

২৮১ ॥

বৰপেটা ন-সত্ৰৰ শ্ৰীমতী জয়ন্তীপ্ৰিয়া দেবী মেধিস্বৰ্ণীৰ হাতত পোতা বুৰঞ্জী পুথি।

পঞ্চমখন নুৰঙী

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ আৰু চক্ৰধ্বজসিংহ

স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ।—১৫৭০ শকৰ মাঘত স্বৰ্গমহাৰজাক [স্বৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহ] দ্ৰোহ কৰিব খোজা বাদ লগাই বৰগোহাঞিৰ ১৩টা বাহক মাৰিলে। ১৫৭১ শকৰ বৈশাখত একপক্ষৰ ভিতৰত তিনিবাৰ ভূমিকম্প গল। বহাগৰ ৮ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে স্বৰ্গমহাৰজা শিজিৰিঘৰত উঠিল। পাচদিনা শুক্ৰবাৰে সিংহাসনত বহিল। সাতদিন মহা-মহোৎসব কৰি দৈবজ্ঞ-ব্ৰাহ্মণক স্তুৰ্ণ ৰজত দান কৰিলে, আৰু ভকতকো গোঁসাঁইকো স্তুৰ্ণ ৰজত দান কৰিলে। আৰু গোট-পাইকত কুৰি টকাকৈ দিলে। সকলো লোকক লোণ চাউল দিলে। ২৮২ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী।—১৫৭২ শকত ৰজাশহুৰৰ জী পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই পোৱালীত পৰিছিল, পাচে মহাৰজাদেৱে নি পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পাতিলে। ১৫৭৩ শকৰ ভাদৰ ৪ দিন যাওঁতে মঙ্গলবাৰে স্বৰ্গমহাৰজাৰ গড়গাওঁৰ ঘৰত হুতু পৰিল। ১৩ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে বৰঢাক আপুনি বাজিল। আৰু সেই ভাদতে দিহিঙ্গৰ পানী একপক্ষ ৰজা হুই আছিল। ভাদৰ ৭ দিন যাওঁতে মহাৰজাৰ চন্দ্ৰতাপত কাক পৰিল। সেইদিন গোঁসাঁইৰ আসনত শাখিনী সাপ উঠিল।

১৫৭৫ শকৰ আষাণৰ ১০ দিন যাওঁতে দেওবাৰে দিকলুখুত গড় বাজিলে। মাঘত মহাৰজা লাচুপাৰত হাতী ধৰিলে। ১৫৭৬ শকৰ কাতিৰ ৫ দিন যাওঁতে শনিবাৰে বৰবন্ধুৱাৰ মৃত্যু। ১১ দিন যাওঁতে শুক্ৰবাৰে স্বৰ্গমহাৰজা মাৰায়ণপুৰলৈ গমন কৰিলে। মাঘৰ ১৯ দিন যাওঁতে বুধবাৰে সোমশিৰি কাখৰতে গড় বাজিলে।

কাণ্ডনৰ ৭ দিন যাওঁতে ৰাত্ৰি চৰাইদেৱৰ ঘৰৰ ১০০০ ৰূপ চুব কৰি
মিলে। পাচে সাতদিনৰ মূৰত বিচাৰকৈ চোৰ পাই কাটিলে
১০০ চোৰক। ২৮৩ ॥

অমৰজল উৎপাত।—১৫৭৭ শকৰ বহাগৰ এদিন যাওঁতে
বৃহস্পতিবাৰে ৰাত্ৰি ৰাজমাওদেৱৰ ঘৰত বজ্ৰপাত হল। সেই
বহাগতে বৰজনা আইকুঁৱৰীদেৱৰ চুলিত জন্ট বান্ধিলে। এই শকৰে
আঘোণত স্বৰ্গমহাৰজাদেৱে কেন্দুৰীৰ পৰা পোনাহৈ হাৰমতি গড়লৈকে
আলি বন্ধালে। মাঘৰ ২২ দিন যাওঁতে সোমবাৰে স্বৰ্গমহাৰজাদেৱে
ভটিয়াপাৰৰ পুখুৰী প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে। পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, বৰা-বন্ধক সমন্বিতে
যোগ্যানুৰূপে সকলকো বঁটাপ্ৰসাদ দিলে, আৰু গুণী-গায়নকো, আন
প্ৰজাসকলকো ৰূপ কুৰিকৈ দিলে। ১৫৭৮ শকৰ আহাৰৰ ৪ দিন
যাওঁতে ৰাত্ৰি লাকুৰিদেৱৰ ঘৰত বজ্ৰপাত হল। আহাৰৰ ৬ দিন
যাওঁতে বুধবাৰে আউনীআটী গোসাঁইঘৰৰ খুটা পুতিলে। কাণ্ডনৰ
২৪ দিন যাওঁতে শুক্ৰবাৰে বৰভাণ্ডাৰত বজ্ৰপাত হল। ১৫৭৯ শকৰ
বহাগৰ ২৮ দিন যাওঁতে স্বৰ্গদেৱ বৰহোলাং উঠিল। আঘোণৰ ৫ দিন
যাওঁতে শনিবাৰে স্বৰ্গমহাৰজা সোমশিৰি কাথৰত হাতী ধৰিলে।
চ'তৰ ৫ দিন যাওঁতে বুধবাৰে ভটিয়াপাৰৰ পুখুৰীৰ লগত বজ্ৰপাত
চাবিকাল হল। ২৮৪ ॥

কামৰূপ ভগনৰ প্ৰস্তাৱ।—১৫৮০ শকৰ আঘোণৰ ৯ দিন
যাওঁতে বুধবাৰে গুৱাহাটীৰ পৰা মিৰ্জ্জা নাথুলা বিনাযুদ্ধে ভাগি গল।
ঘোঁৰা-মানুহ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ অলেখ পালে।

১৫৮১ শকত স্বৰ্গমহাৰজাদেৱে তিনিজন ডাক্তৰীয়াত স্নিহিলে
বোলে,—“কামৰূপৰ নিমিত্তে বজ্ৰালয়ে আমাৰে অনেক কন্দল হৈ
গৈছে। এতেকে ই ৰাজ্য ভাঙ্গিব খোজোঁ, তহঁতে কি বোল?”
পাচে ৰাককিয়া লাজিচেটিয়া বৰগোহাঁই, কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ-গোহাঁই,
কুঞৈগঞা লাচান গোহাঁই, ৰজাশহৰ খামন ফুকন ৰাজমন্ত্ৰী, এই-
সকলৰে সমালোচন হৈ বাহুলি ফুকনক পাচিলে, বোলে,—“পৰীক্ষিত

বজ্জাৰ ৰাজ্য কামৰূপৰ বৰা-বৰক সহিতে সমস্ত লোকক ভোলাও কৰি গৰ্গীঞলৈ আনগৈ।” এইকথা চান্দৰাএ প্ৰভাপৰাএ শুনি আপোন ঠাই এৰি বজ্জাল সহিত গৰ্গীঞলৈ আহিল। ২৮৫ ॥

মীৰ্জামুলাই গুৱাহাটী বিচাবে।—আৰু সেই সময়তে মীৰ্জামুলা নবাবে চাৰাহা বাদচাহৰ বেটা চুজাক খেদি ঢকাত বহি বজ্জালজৰ ফুকনৰ ঠাইলৈ উকিল পঠালে বোলে,—“গুৱাহাটী এৰি দিয়োক, মঞি এটা আমীৰ পঠাই দিহোঁ, মঞি নাযাও।” পাচে বৰফুকনে বোলে,—“সনাতন, চলা, দুয়ো কটকী যা। এখন নবাবত কৰি আমি গুৱাহাটী মৰা নাই। ভবনাথ কাৰ্জিয়েহে মাৰিছে। ভাল, এখন বেহাৰ মাৰোক, তেবে গুৱাহাটী খুজিব।” এইকথা দুয়ো কটকীয়ে গৈ মীৰ্জামুলা নবাবত কলেগৈ। কটকীৰ মূখৰ কথা শুনি মীৰ্জামুলায়ে বোলে,—“বেহাৰ আমাৰ আগত কোন হয়? এটা আমীৰ পঠাই বেহাৰ মাৰিম। তেৱে যদি গুৱাহাটী এৰি নিদিহে মঞি লোহিত কাধৰে যাই গৰ্গীঞ উঠিমগৈ।” এই বুলি আমাৰ দুয়ো কটকীক পঠাই দিলে। ২৮৬ ॥

গুৱাহাটী এৰিবলৈ অসমৰ অনিচ্ছা।—পাচে বেহাৰ মাৰিলত প্ৰাণনাৰায়ণ ৰাজাও পৰ্বত উঠি একপক্ষ আছিল। পাচে প্ৰাণনাৰায়ণে দুইলাখ ৰূপ দিম বুলিলে জাইগিৰি, এই নিবন্ধ কৰি বেহাৰত এটা নবাব থৈ ভবনাথক লোৱা লগাই লগত আনিলে। মীৰ্জামুলাও আহি মনাহাৰ কাষৰতে বহিলহি। পাচে তৰেপৰা আকৌ হেকমিঞা উকিলক বৰফুকনৰ ঠাইলৈ পঠালে বোলে,—“ভাই নবাবে বুলিছে বেহাৰ মাৰি গুৱাহাটী গুণাব, এখন বেহাৰ মৰা হ’ল, গুৱাহাটী এৰি দিওক।” পাচে বৰফুকনে গুৱাহাটী এৰি নিদিলে। পাচে বজ্জালৰ কটকী গৈ নাওত বহি আমাৰ মানুহৰ আগত বুলিলে বোলে,—“তোমাৰ বৰফুকনৰ শৰীৰটি যেন সোণা, মুখখনি শুবৰৰ তৈনা। এইমুখে বেহাৰ মাৰিলে গুৱাহাটী গুণাবি বুলিছে। এখন ঝুটুবাট কয়। ভাল, ইয়াৰ প্ৰমাণ পাব।” ২৮৭ ॥

পাণ্ডু গুৱাহাটী এৰি চামধৰাত আহোম সৈন্ত।—সেইবেলা মহাৰজা টোকলাইত হাতি ধৰি আনি গৰ্গাঞলৈ আহি বৰগোহাঁই বৰপাত্ৰগোহাঁই দুইকো চামধৰালৈ পঠালে। পাচে কাণ্ডনৰ দিনত বাহুলি ফুকন লাখটকীয়া আনো বৰা-বৰক বজালক দেখি হাহকি আহি লোকজন সহিতে পাণ্ডু শৰাইঘাটৰ ভিতৰ সোমালহি। লগতে মীৰ্জামুলা, দললখাঁ, মনোৰখাঁ, মণুৰখাঁ, বচিদখাঁ, চৈতচানা, ৰাজা নৰসিংহ, অমৰসিংহ, এইসকল প্ৰমুখ্যে উমিৰাসকল আহি দক্ষিণে কাজলীমুখত উত্তৰে আগিগাঠুঁটিত বহিলহি। চাহবুৰজালৈ আমৌৰ এটা পঠাই দিলে। পাচে ফুকনে পিকচাই চেটিয়াএ আনো বৰা-বৰক সকলেও আলচ কৰি বোলে,—“বজালে যে আমাক পাচে যে ভেটিলেহি আত আমি কিৰূপে ৰহিম?” এইবুলি পাণ্ডুশৰাই এৰি ভাগি আহি চামধৰাত বহিলহি। ২৮ ॥

অসমৰ সৈন্তৰ বিস্তাৰ।—কাণ্ডনৰ দিনত পাচে সেইবেলা স্বৰ্গমহাৰজা ৰজাশল্লৰক সেনাপতি গুচাই দুখন হেংদান দি উত্তৰে বৰগোহাঁইক সেনাপতি পাতিলে, দক্ষিণে আওগোহাঁইক, পানীয়ে তামদলৈক, গৰাইবিৰিকাক, এই তিনিকো অধিকাৰ কৰি দিলে। ৰজাশল্লৰ বৰফুকনে গা এৰা দি সতঙ্গ দিলে। আগে চাৰিংৰজাকৈ দিছিল। কুট্ৰেগঞা বুঢ়াগোহাঁই হৰাল। পাচে ৰজাৰ বংশ দদা-য়েকৰ পুতেক, সম্বন্ধত ভায়েক হয়, তেওঁক চাৰিংৰজা পাতিলে। আৰু বাঁহগৰীয়া আতন গোহাঁইক বুঢ়াগোহাঁই পাতিলে, চামধৰালৈ পঠালে। সিবোৰো চামধৰাত চাৰিদিন আছিলগৈ। দক্ষিণকুলে বজাল আহি পোতাকলজৰ কাখত বহি শিমলুগড়ৰ পৰা মৰামৰি কৰিছিল। পাচে একদিন বজালে লোহিতৰ বালিত বহি হাতী-ঘোৰা লোক-লক্ষৰ সহিতে সম্মুখে দেখাদেখি হৈ আছিল। আৰু নাও-নাৱৰা দেখি আছিল। আমাৰ গড় সৰু আছিল। তাতে হাবুজীয়া হাতীখাঁহী হাবিয়াল মানুহ আছিল। এই সম্বন্ধ কথা নগঞা খৰজিৰ মুখে জানি কাণ্ডনৰ ১০ দিন যাওঁতে মজলৰাবে

চামধৰা গড়েদি যাই বজাল উঠিল। পাচে আমাৰ লোক ভাগিল। বাতি বৰগোহাঁইয়ে উত্তৰে খাৰৰ ভণ্ডাৰত জুই লগাই আগে ভাগিল। পাচে উত্তৰে-দক্ষিণে দুয়োপাৰে সমস্ত লোক ভাগি আহি সলাত বহিলহি। বজালে আহি কুকুৰাকটাত বহিলহি। পাচে আমাৰ লোকে নাৱেৰে ধৰিলে। বগে নোৱাৰি নাও-নাৱৰা এৰি আহি গড়গাওঁ পালেহি। মনোহৰ কাকতি সলাতে বজালত বহিল। ২৮৯ ॥

গড়গাওঁ লগৰত যোগল।—চতুৰ ৯ দিন যাওঁতে শুক্লাবে ৬ দণ্ড বেলি থাকোঁতে হনধৰক, দুৰ্নভকে, এই দুই কোঁৱৰক মাৰিলে। চতুৰ ১৪ দিন যাওঁতে ৰাইচাৰ ঘৰত বাতি জুই লাগি ঘৰ পুৰিলে। পুৱা তিপামলৈ গল। তাত আঠদিন থাকি চ'তৰ ২২ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে মহাৰজা নামৰূপৰ পিনে গল। ১৫৮৩ শকত বজালে উজাই আহি গৰ্গাঞ পালেহি। তাত বস্ত্ৰজাত লুৰি খাই একপক্ষ থাকি ১৫৮৪ শকৰ বৈশাখৰ ২ দিন যাওঁতে মজ্জিমৰ্থা বকোবাৰিলৈ গ'ল। স্বৰ্গমহাৰজাদেৱে নামৰূপলৈ গৈ আশ্ৰা কৰিলে বোলে,—“বজালক বাকে যৈতে পাৱ তাকে আমাৰ মানুহে কাটোক।” পাচে মহাৰজায়ে বেজদলৈৰ পুতেক মনধিৰ ভণ্ডাৰী বকৱাক সমস্তৰে অধিকাৰ কৰি দিলে। পাচে সিহঁত আহি বকতাত বহি। আমাৰ লোকসকলো দিলিহৰ উত্তৰ কাধৰে থাকি গড়গাঁৱত কভোদিন বজালক কাটি-মাৰি দগা দি আছিল। বেজদলৈৰ পুতেকে বুঢ়াগোহাঁই কোঁৱৰ ডাঙ্গৰীয়া সকলকো নগণি বজালক বৰিবলৈ মন কৰিলে। এইকথা দুজন ডাঙ্গৰীয়ায়ে বজাশহৰে মহাৰাজালৈ জনাই পঠালে। সেইবেলা বৰগোহাঁই দুজন ডাঙ্গৰীয়াৰ লগলৈ নিকিৰিল, তিৰুৰ নগাৰ গাওঁত আছিলগৈ। পাচে মহাৰজা মনধিৰ ভণ্ডাৰী বকৱাক নাম-ৰূপলৈ ধৰি নি মাৰিলে। আৰু কছি ১, তলাই ১, বলাই ১, কহৌ ১, এই চাৰি ভায়েকক নি তাৰ লগত মাৰিলে। আৰু মৰাৰ হৰি-ডেকাৰ পুতেক জগতেও বজালত বহিল। পাচে আমাৰ মানুহে

বজ্জালক দিলিহৰ পৰা খেদি নি দিহিজত বহিল। পাচে বুৰাকটাত বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইক বজ্জালে বণ দিলে। বুঢ়াগোহাঁইয়ে দুই গ্ৰহৰ যুদ্ধ কৰিলে, নোৱাৰি ভাগিল। বজ্জালে গৈ তিপামত বহিল। পাচে মহাৰাজ নামৰূপৰ পৰা আহি নামচাক্তত বহিল। ২৯০ ॥

অসম ষোণলৰ সজ্জি।—পাচে দুজন ডাঙ্গৰীয়া, তিপাম বজা, ৰাজমন্ত্ৰী, কথা-বাৰ্ত্তাহৈ এইসকলেৰে আলচ কৰি আমাৰ চুলতান গৰিয়াক শ্ৰীতিৰ নিমিত্তে কথা-বাৰ্ত্তা হবলৈ দললখাঁৰ ঠাইলৈ পঠাই দিলে। চুলতান গৈ দললখাঁৰ আগত এইকথা কলে, পাচে দললখাঁয়ে মীৰ্জামুলা সহিতে কথা-বাৰ্ত্তা হৈ গদাই কটকীক পঠাই বজা-শহৰত কব দিলে বোলে,—“ৰাজাৰ জী এটা পাংসালৈ দিয়োক, আৰু চাৰিলাখ ৰূপ দিয়ক, যদি নিদিয়ে আমি নামৰূপ উঠাম।” বজ্জালৰ এইকথা শুনি মহাৰাজা বোলে,—“ভাল, যি হয় দি থৈ ৰাজ্যকেসে ৰক্ষা কৰিব লাগে। বাক শহৰে বজ্জালৰ ঠাইত মানুহ পঠাই এইবুলি কব, বোলে, সিৰোৰে যি খুজিছে আমি তাক দিম।” পাচে মহাৰাজাৰ জী মোমাই-তামুলী বৰবকৱাৰ জীৰ নাভিনী নংচং গাভৰুক পাংসাহৰ পুতেকলৈ দিলে, যোতুক বন্দী-বেটী বিস্তৰ দিলে, আৰু সুবৰ্ণ-ৰজত ধোৱা-পিন্ধা অলকাৰ বিস্তৰ দিলে। আৰু সোণ-ৰূপ জাইগিৰি ধন অৰ্দ্ধখানা দিলে, অৰ্দ্ধখানা দিবলৈ থাকিল। ২৯১ ॥

মীৰজুমলাৰ অসম ভ্ৰম্যগ।—পাচে বজ্জালে বোলে,—“ধন আদ-ধিনি, হাতীও ৯০ থাকিল। আবে অৰ্থে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ পুত্ৰ, ৰাজমন্ত্ৰীৰ পুত্ৰ দিয়োক অধন। ৰূপ হাতী দিব পাৰে বুৰমাৰি তখন, তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ পুত্ৰ, ৰাজমন্ত্ৰীৰ পুত্ৰ এৰি দিম।” এই কথা মহাৰাজা শুনি বাককিয়াল লাজিচং বৰগোহাঁইৰ পুত্ৰ থলা গোহাঁইক, কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ গোহাঁইৰ পুত্ৰ লাজি গোহাঁইক, বাঁহগড়ীয়া গোহাঁইৰ পুত্ৰ মৰিল বুলি এৰিলে, তেওঁৰে ককায়েকৰ পুত্ৰ ৰামৰাই গোহাঁই, এই তিনিক দিলে, ৰাজমন্ত্ৰীৰ পুত্ৰ মৌপিয়াক

দিলে। নামৰূপৰ পৰা মহাবজা আহিল। নামচাক্তৰ থাকোতে দিছে ১৫৮৪ শকৰ মাঘত। বজালো তিপামৰ পৰা ভটিয়াই গৈ গুৱাহাটীত বহিল। গুৱাহাটীত বচিদখাঁক ধলে, বোলে,—“ৰূপ-হাতী যি কিছু পাব লাগে তাক পালেহে ডাঙ্গৰীয়াসকল বেটা এৰি দিবি।” এইবুলি খানখানা নবাব ভটিয়াই গল। পাচে মহাবজা বাঁহবৰীয়া ভবানন্দ কটকীক গাভৰুৰ লগত পঠালে বোলে,—“মোৰ জীৱ লগত তইয়ে যা।” পাচে কটকীয়ে গাভৰুৰ লগত গল। খান-খানা মৰিল। ২৯২ ॥

বগড় হেলা কৰা বিবয়াৰ দণ্ড।—পাচে মহাবজা তাংচানলৈ আহিল, তাৰপৰা মেকুৰীখোৱালৈ আহিল, তাৰেপৰা বকতাত বহিল। সেইবেলা মহাবজাৰ লগত নাযাবৰ নিমিত্তে লাজি বৰগোহাঁইক বজাদেৱে আসনৰ পৰা উঠি খেদি গৈ নাকৈএৰে গদিয়ালে, খুন্দাও দুটা মাৰিলে। পাচে পহৰা দি মানুহ-দুহুহ গুচাই বুঢ়াগোহাঁইৰ লগত দিলে। আৰু গজপুৰীয়া হাতীবন্ধাক সৌকাএৰে কোবালে। আৰু তামুলীদলৈৰ নাতিয়েকক ক্ষেমা দিলে, বোলে, “মোৰ পুখাও ৰাজ্য মাতি গৈছে। তোক এই নিমিত্তেহে ক্ষেমিলো।” কাথ নৰোত্তম মজুন্দাৰক ভাজিলে। সেই সময়তে দললখাঁৰ ঠাইলৈ লিখা-জোখা পঠালে, অভয়পুৰীয়া চতুৰ্ভুজ কাকতিৰ হাতে। পাচে মহাবজায়ে নেওগৰ পুতেক ৰজাশহুৰ বৰজনাৰ ডোমাই ডেকাক বৰফুকন পাতিলে, কলীয়াবৰলৈ পঠালে, তেওঁৰ ছমাহ থাকি কলীয়া-বৰত মৰিল। পাচে আঙগোহাঁইৰ পুতেক লাজিক বৰফুকন পাতি পঠালে। ২৯৩ ॥

দেবগাৱঁত যোগলৰ কটকী।—পাচে খানখানাএ স্বৰ্গমহাবজাৰ ৰাজ্য মাৰিবৰ শুনি পাৎসাএ মহাবজালৈ বঁটা দি দুৰ্বেগ বন্তমবেগ এই দুই উকীলক পঠাই দিলে। পাচে দললখাঁয়ে পাৎসাৰ দুই উকীলক পাটনাওত লগ পাই দুই উকীলৰ লগত বাঁহবৰীয়া কটকীক উজাই পঠাই দিলে। আৰু দললখাঁৰ কটকী গদাইকো পঠাই দিলে।

পাচে পাৎসাৰ কটকীক গুৱাহাটীতে থৈ বাঁহবৰীয়াএ গদাএ আহি বকতাত মহাবজাত জনালেহি, বোলে,—“পাৎসাএ চিৰপাৰ দি দুৰ্বেগ বন্তমবেগ দুই উকীলক পঠাইছে।” এই কথা মহাবজা শুনি বোলে,—“মোৰ পুখাও-পুলিনে পাৎসাৰ কাপোৰ পিন্ধা নাই। এতিয়া যে মঞি লব লাগিল আতপৰে মৰণেসে ভাল।” এইবুলি লাওডেকাক, লাখটকীয়াক, বাঁহবৰীয়া কটকীক, এই তিনিক পঠাই পাৎসাৰ দুই উকীলক গুৱাহাটীৰপৰা আনিব দিলে। পাচে এই লগতে বচিদখাঁই তায়াদখাঁ চেকমল এই তিনি কটকীক পঠাই দিলে। আহি দেবগাওঁ পালেহি। ২৯৪ ॥

অৰ্গদেৱ জয়ধ্বজসিংহৰ মৃত্যু।—সেই সময়তে জয়ধ্বজ মহাবজাএ গড়গাঁৱৰ গড় চৌমেৰে চায়গৈ। জলসাৰ ব্যাধি টান কৰি নদিন থাকি বকতা নগৰত স্বৰ্গী হল, ১৫৮৫ শকৰ কাতিৰ ২৩ দিন যাওঁতে বুধবাৰে। জয়ধ্বজ বজাৰ ৰাজ্য ভোগ ১৫ বৰ্ষ ১৯ দিন। ২৯৫ ॥

অৰ্গদেৱ চক্ৰধ্বজসিংহ।—জয়ধ্বজ মহাবজাৰ পুত্ৰ নাই। তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখ্যে সকলেও সমালোচনা হৈ ৰজা পাতিবলৈ চাৰিঙ্গৰজাক আনিবলৈ পাচিলে। পাচে তাৰেপৰা আনি আনদিনা বৃহস্পতিবাৰে স্বৰ্গৰাজা পাতি সকলেও পাট-সেৱা কৰিলে। পাচে বকতাৰ চ’ৰাৰ কাখৰত ঘৰ সাজি ৰজাদেৱক থৈছিল। অঘোণৰ ৯ দিন যাওঁতে মঙ্গলবাৰে স্বৰ্গমহাবজা লেচাক্ত পাট কৰিলে। ২৯৬ ॥

বজাশহৰ ৰাজমন্ত্ৰী ফুকনৰ মৃত্যুদণ্ড।—ফাগুনৰ ১১ দিন যাওঁতে সোমবাৰে ৰমা বায়ুণ, গণক ডেকা, সনাতন কটকী, এই তিনিও বজাশহৰৰ গোচৰ দিলে, বোলে,—“বেণুগৰ পুতেকে জোহ আচৰিব খুজিলে।” এইকথা স্বৰ্গমহাবজা শুনি দায় ধৰি ফুকনকো ভায়েক লেচাইকো বন্দী কৰি ধলে পানীদুৱাৰত, আৰু ভতিজা পুতেক চিকণ ১, লাংচা ১, লোকচা ১, খামচাং ১, লৰিহ ১, ভাগিনীয়েক তোলন ১, এই ছয়ক মাৰিলে। পাচে স্বৰ্গৰজা লাঙ্গ হেংদানধৰাক পঠাই স্তম্ভিৰ দিলে, বোলে,—“মন্ত্ৰীয়ে অনেক মন্ত্ৰণা জানে, এতেকে নামাৰোঁ, কথা

কওক।” পাচে ৰাজমন্ত্ৰীয়ে বোলে,—“ফুলে-পুষ্পে সমূলি বৃক্ষ ডাল
ডলাদি সকলোকে ডলিলে, মোৰ ভলশাৰী সি ছব পাৰে ? সি যে
মোক ৰজাত মাতি ৰাখে !” এইকথা মহাৰজাত জনালে বোলে,—
“ভাল, ফুকনে যেন দুয়ো ভায়েকক মাৰকনি।” পাচে ফাগুনৰ ১৭
দিন যাওঁতে ৰাজমন্ত্ৰীৰ দুয়ো ভায়েকক লাচান্ধৰ হাকলুহাটত চেপি
মাৰিলে। ২৯৭ ॥

কুসুমী আইকুঁৱৰীদেৱৰ মৃত্যুদণ্ড।—বৰজনা আইকুঁৱৰীদেৱক
আগে ৰাখিছিল বৰকুঁৱৰী বিষয়তে থম বুলি। ফুকনক গোচৰ দিলত
আইকুঁৱৰীদেৱক চোলাধৰা ভাণ্ডাৰত বন্দীকৈ থৈছিল। গণক মজুম-
দাৰক পঠাই আইকুঁৱৰীক সুখিব দিলে। ৰজাদেৱে বোলে,—“মই
চাৰিঙ্গত আছিলো, মোক দদায়েকৰ হতুৱাই ৰজা পাতিলেনি, এতিয়া,
ইহঁতে আকৌ দদায়েকৰ হতুৱাইএ কিয় এনে কৰায় ?” এইৰূপে
দেৱতাৰ আত্মা মজিন্দাৰে কৈ দায় ধৰি সুখিলেহি। পাচে আইকুঁৱৰী-
দেৱে বোলে,—“দদায়েকহঁতে কি কৰে তাক মই কি জানো ? এই
কথা জানি মই আগতে স্বামীৰ লগত যাব খুজিলোঁ। মোৰ পতিভ্ৰতা
ধৰ্ম্মকো নষ্ট কৰিলে।” এইবুলি অনেকখন বুলিছিল। সকলোখিনি
কথা মজিন্দাৰে স্বৰ্গমহাৰজাৰ চৰণত জনালেগৈ। জনালত ফাগুনৰ
১৩ দিন যাওঁতে বুধবাৰে আইকুঁৱৰীদেৱক পৰ্বতত মাৰিব দিলেনি।
চৈত্ৰৰ শেষ পক্ষত বৰঢাক দুবাৰ বাজিল। গৰুবিহৰ দিনাও এবাৰ
বাজিল। ২৯৮ ॥

পুনৰ অম্বজল উৎপাত।—১৫৮৫ শকৰ চ’তৰ ৩০ দিন যাওঁতে
জয়ধ্বজ ৰজাৰ বৰজী বৰজনা ৰজাদেৱে চেংখৰা বৰবকৰাৰ পুতেকলৈ
নমাই দিলে। ১৫৮৬ শকৰ বৈশাখৰ ২৪ দিন যাওঁতে বৃহস্পতি-
বাৰে স্বৰ্গমহাৰজা শিঙ্গবিঘৰ উঠিল। সেইদিনে ৰাতি যাওঁতে
সিংহাসনতো বসিল। নাও ললে চক্ৰধ্বজসিংহ। বৈশাখৰ ২৬ দিন
যাওঁতে শুক্লাৰে উদ্ধাপাত হল। জ্যৈষ্ঠৰ ১৮ দিন যাওঁতে সোমবাৰে
আয়ুবৰ কলে। সেইদিনে বৰবকৰা জী আইকুঁৱৰীদেৱক হাতী-

টান্জিত ভুলিলে। সেই শকৰে আহাৰৰ ১৫ দিন যাওঁতে মঙ্গলবাৰে মোমাই-ভামুলী বৰবৰুৱাৰ পুতেক বৰটোক নাওবৈচা ফুকন পাতিলে। আশোণৰ ৪ দিন যাওঁতে শুক্লবাৰে ৪ দণ্ড বেলি থাকোতে দৈবজ্ঞ ব্ৰাহ্মণক ভোজন কৰালে। পৌষৰ ১৮ দিন যাওঁতে দেওবাৰে স্বৰ্গমহাৰজা তিজিৰাইত হাতী ধৰিলে। পৌষৰ ২০ দিন যাওঁতে মঙ্গলবাৰে লাচাঙ্গৰ বাঁহৰত শগুণ পৰিল। বজাদেৱ তিজিৰাইত আহোঁতে পাচে তাৰপৰা স্বৰ্গমহাৰজা বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইক পঠাই পহুমপুখুৰীত থৰ সজালে। স্বৰ্গমহাৰজা হাতী ধৰি আহি পৌষৰ ২১ দিন যাওঁতে বুধবাৰে সেই ঘৰতে আছিলহি। ১৫৮৬ শকৰ চ'তৰ ৬ দিন যাওঁতে শনিবাৰে দেৱৰায়ৰ দৌলত শগুণ পৰিল। ১৫৮৭ শকৰ শাওণৰ ২৭ দিন যাওঁতে দেওবাৰে মঙ্গল শুক্ৰ হুই ক্ৰীৰ যুদ্ধ লাগিল, আৰু এইদিনে সূৰ্য উদয়লৈকে তাৰাসকল ওলাইছিল। ২৯৯ ॥

লাচিত বৰফুকন।—বাহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁই, বাঘচোৱাল বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, বাককিয়াল বৰগোহাঁই, এই তিনিওজন ডাঙ্গৰীয়া প্ৰমুখ্যে বৰা বৰুৱা ফুকন ৰাজখোৱা হাজৰিকা সকলো বিজ্ঞমানে স্বৰ্গমহাৰজাদেৱে বৰচৰাত ওলাই বহি বোলে,—“মঞি বজালক ধৰিবলৈ মন কৰোঁ। ওহঁতসৱে কি বোলে?” পাচে বাহগড়ীয়া গোহাঁইয়ে মাতিলে, বোলে,—স্বৰ্গদেৱে যিখান বুলিছে উত্তমকেহে বুলিছে। কিন্তু ৰাজ্যৰ চাউল-কঠাও নাই। বহা-পবনাতো ভালৰূপে নাই। এতেকে বজালক কিৰূপে ধৰা যাব? পাচে সেইকথাত সকলোও ভাব দিলে। স্বৰ্গমহাৰজা ধং কৰি কাৰো কথা নাৰাখি সকলকো কিছু সুবুলিলে, বোলে,—“মঞি স্বৰ্গৰজাৰ নাতি। বন্দী বজালক কেনেকৈ কব দিম? বোলে মঞি বজা হৈ চাইদিন থাকিলোঁ। ভেওঁ বজালৰ অধীনহৈ থাকিব নোৱাৰোঁ।” পাচে কাৰিকৰ আদিৰে বিলাতিৰো কুৰিত দহোটা আঠোটা ছটা এইৰূপে ভাল ভাল মানুহ বাচি লৈ স্বৰ্গৰাজা আপুনি ওলাই পঞিৰাজৰ শিকি হাতত ল'খুটি লৈ

আগত থাকি খলাতে সেই মানুহক চাৰিমাহ কাড়খু হিলৈ শিকালে। বৰা শইকীয়াকো ভাল পাই কটককো কাড় যাঠি ধমুখান ভাল মাৰিব বুলি ৰূপ-কাপোৰ দি সকলোৰে আঁসৈ-বুদ্ধি বঢ়াই বজালক ধৰিবলৈ মন কৰিলে। লাচিত ফুকন দুইলীয়া বৰবকৰা আছিল। তেওঁৰ আঁসৈ-বুদ্ধি ভাল পাই বৰফুকন পাতিলে। গুঞিমেলা বৰগোহাঁইৰ পুতেক হেংদানধৰা আছিল, তেওঁক বৰগোহাঁই-ফুকন পাতিলে। পেলন ফুকন চাৰিজীয়া ফুকন আছিল, তেওঁকো ফুকন পাতিলে। মিৰি-সন্মিকৈ ফুকন হাজৰিকা আছিল, তেওঁকো ফুকন পাতিলে। ৩০০ ॥

গুৱাহাটী মাৰিবলৈ যুদ্ধযাত্ৰা।—আৰু সকলকো কেক, টাৰ, চেও, টেমি, কাপোৰ-কানি দি বজাল ধৰিবলৈ পাতিলে। আৰু বৰবকৰা ফুকন ৰাজধোৱা হাজৰিকা পৰ্যন্তে সকলকো বঁটা-প্ৰসাদ দি স্বৰ্গমহাৰজা বুলিলে,—“তইতৰো ভাৰ্য্যা-পুত্ৰ গো-ব্ৰাহ্মণ সকলকো বন্ধা পৰিব লাগে। বজালকে যুদ্ধে জিমিলোঁ, ইয়ো যশস্তা মঞি পাব লাগে। যদি ইটাখুলিত ভজাব নোৱাৰ তইতক খুদাই এৰা নেযাব, আৰু তইতৰ নিচিনা ফুকন ৰাজধোৱাহতো মুছবনেকি ?” এইৰূপে সকলকো শিকাই-বুজাই ১৫৮৯ শকৰ ভাদৰ ৩ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে গুৱাহাটী মাৰিবলৈ যুদ্ধযাত্ৰা কৰালে। ৩০১ ॥

অসমৰ গুৱাহাটী উদ্ধাৰ।—ভাদৰ ১৭ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে প্ৰথমে বাঁহবৰীয়া মাৰি লালবেগ বোচনবেগ এই দুইক ধৰি দি পঠালে। আহিনৰ ১৭ দিন যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে কাজলী মাৰিলে। তাৰপৰা গৈ ইটাখুলিত যুদ্ধ ধৰিলে।

একোৰূপে বজালক ভজাব নোৱাৰে। পাচে পেলন ফুকনে বোলে—“ইটাখুলিত যেয়ে ভজাব পাৰে, তাৰে মঞি বন্দী হম।” এইকথা স্বৰ্গমহাৰজা শুনি দায় ধৰি পাণং চাওদাজৰ বকৰাকে কপাপাৰা হাতীৰ পুতেক হাতী হাজৰিকাক লোৱা, কুঠাৰ, মেখেলা কাট দি পঠালে, বোলে,—“পেলন ফুকনৰ আগমণ্ডহ কুঠাৰেৰে ছিৰি

দি পঠাবি, এনেকৈ বুলিব পাইনিকি, আৰু নোৱাৰে যে বোলে,—
তাক মেখেলা পিন্ধাবি, বাটাৰে কোবাবি।” পাচে দুয়ো গৈ ফুকন
বৰুৱা সকলকো একঠাই কৰি স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা শুনালে। পাচে
সকলেও বোলে,—“পেলন ফুকনে এনেকৈ বুলিবৰ আমি কোনেও
শুনা নাই। কিন্তুপে স্বৰ্গদেৱে শুনিছে আমি বন্দীহৈতে তাক
নাজানো।” পাচে দুই আহি স্বৰ্গদেৱৰ চৰণত এই বাৰ্তা জনালেহি।
দেৱতাএ শুনি কাকো কিছু সুবুলিলে।

মহাবজাৰ কথা টান হেন জানি সকলেও টানমন কৰি যুদ্ধ
ধৰিলে। তথাপি ইটাখুলিত ভজাব নোৱাৰে। পাচে সকলেও
সমালোচন কৰি চোৰবচা লগাই বজালৰ হিলৈখনত পানী ভৰালে।
এইকথা ফুকন ৰাজখোৱাত কলেহি। ১৫৮৯ শকৰ কাতিৰ ১৭ দিন
যাওঁতে বৃহস্পতিবাৰে ৪ দণ্ড নিশা থাকোতে সকলেও গৈ ইটাখুলিত
যুদ্ধ ধৰি বজালক ভজালে। ইটাখুলিত চৈতচানা, চৈতপিবোজ, আদি
কৰি অনেক লোকজনক ধৰি আনিলে। আৰু সেই সময়তে দুটা
বজালে ঘোঁৰাত উঠি অশ্বক্ৰান্তৰ পোনে লোহিতৰ পাৰহৈ গল। আৰু
আহিলা-পাতি, ৰূপ-কড়ি, কাপোৰ, উট, তাম-পিতল বিস্তৰ পালে।
সেই সময়তে মোপিয়া ফুকনকো পালে। পাচে সকলেও সমালোচন
কৰি কোপতীয়া কটকীক পঠালে এই কথা-বাৰ্তা স্বৰ্গমহাবজাৰ চৰণত
জনাবলৈ। কটকীও আহি বৰুৱা ফুকন মেল ভাগি ঘৰাঘৰি গ’লত
জনালেহি। পাচে স্বৰ্গমহাবজা এই কথা শুনি বৰচ’ৰাত ওলাই বহি
বৰঢাক আদি.....(ইয়াৰ পাচত আৰু কথা নাই)। ৩০২ ॥

অষ্টম অধ্যায়

স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহৰ পৰা পুৰন্দৰসিংহলৈকে

স্বৰ্গদেৱ কমলেশ্বৰসিংহ।—গৌৰীনাথসিংহ বা চাওকা চুহিৎপুংগুজৰ যুত্ৰা হোৱাত দীঘলা কৌৱৰৰ পুতেকটি ৰজা হল। ৰজা হৈ আহোমমতে নাম ললে চুল্লিংকা, আৰু হিন্দুমতে কমলেশ্বৰসিংহ। স্বৰ্গী ৰজাৰ শৰণটো মাছখোৱাহাটলৈ নি তাতে দাহ কৰিলে। ডাঙ্গৰীয়াবোৰক গাখীৰ, দৈ-গুড়, কল-কুহিয়াৰেৰে জলপান খুৱালে, আৰু দহদিনৰ মূৰত দহা পাতিলে। মাহেকৰ মূৰত সকলো গোসাঁইকে মাতি আনি বৰসবাহ পাতি যোৰহাটত হিন্দুমতে কৰ্ম কৰিলে। স্বৰ্গী ৰজাৰ অস্থি-ছাই চৰাইদেও পৰ্বতলৈ নিলে। লগত ধনুধৰীয়া কৌৱৰৰ কিছু মানুহ, আৰু পাতৰচেটিয়া আৰু ঘৰফলীয়াবোৰ কিছু মানুহ গৈছিল। আৰু দিহিজীয়া ফুকন, কৌৱৰ হাজৰিকা, আৰু অনেক বৰুৱা ফুকন লগতে গৈছিল। পাচে নুনীহাট পালেগৈ। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই খেলুং, বানটুং আৰু তিংখাং এই তিনি গাৱঁৰ মানুহক মৈদাম এটা বান্ধিবলৈ কলে। সেইমতে এই তিনি গাৱঁৰ ৰাইজে মৈদাম বান্ধিলে। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ আজ্ঞাৰে ধনুধৰীয়া বৰাই মৈদামৰ ওপৰত ওখকৈ ভেটি এটা সাজিলে। ৩০৩ ॥

অসমীয়া সৈন্তৰ লক্ষ্য শিকা।—লাক্সি লাভপ্লাও বা ১৭১৬ শকত, উত্তৰকোলে পুৰণিমটীয়া মটকে আমাৰ গাওঁ মাৰি বস্তু লুড়ি নিলে, আৰু ঘৰ-বাৰী ভঁৰাল জুই দি পুৰিলে। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই চুবাদাৰ এটা আৰু জমাদাৰ দুটা ৰাখি কিছুমান সৈন্তক চিপাহী ধৰণে শিকাই-বুজাই ললে। ভালেমান দিন ধৰি যুদ্ধৰ নিয়ম শিকাই ওঠৰ কোম্পানী চিপাহী তিয়াৰ কৰিলে।

আৰু ডাঙ্গৰীয়াই চিপাহীবোৰক পাখৰ-কলাই হিলৈ, কিৰিছ, খাৰমোনা, কুঠা, টুপী, কোমৰবন্ধা, দেওমনি, ডম্বৰ, ঢাল আৰু ঠেঙ্গা পিন্ধিবলৈ দিলে, আৰু যিবোৰে শিকালে সিবোৰক বঁটা-প্ৰসাদ দিয়ালে। চিপাহীবোৰে কুন্মিন্-কুন্থা পিন্ধি মিছা বগ উলিয়াই ভালমতে যুঁজ কৰিব পৰা হল। তাহাঁতৰ শিক্ষাও বৰ ভাল হৈছিল। আমাৰ সৈন্য ওঠৰ কোম্পানী চিপাহী হল। ইয়াকে দেখি বুঢ়া-গাহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ডাঙ্গৰৰূপে আনন্দ পালে। ৩০৪ ॥

কোঠ-বুকজ নিৰ্দ্ধাৰণ।—স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁয়ে ৰাজ্যত কোঠ-চহৰ পাতিবলৈ কুঁৱৈগঞা ডেকাফুকনক কলে। ডেকাফুকন উজাই গৈ ভিতৰ-নামচাজত ৰহিলগৈ। তাতে ভাল কোঠ এটা সাজি গাওঁ এখন পাতিলে। তাৰপাচে জবকালৈ গৈ তাৰ কোঠ-প্ৰাঞ্চি আঁতোৱালে, আৰু তাতো এখন ডাঙ্গৰ গাওঁ পাতিলে। পাচে বৈচালৈ গৈ গাওঁ ৰাখিবৰ কাৰণে এটা কোঠ দিয়ালে। সেই-ৰূপে গাহৰিবাৰী আৰু বেঙ্গেনাবাৰীতো কোঠ দিয়ালে। এৰেঁ নগাহাটো পাতিলে। আতপাচে বৰহাট আওঁতাই কোঠৰ চাৰিওফালে আহতগছ এশাবী ৰোৱালে। সেই ঠাই ৰাখিবৰ কাৰণে এক ফোজ চিপাহী থলে। এই কাম বৰ ভাল হৈছিল। পাচে ডেকাফুকন বংপুৰলৈ উভতি আহিল, আৰু বুঢ়াগোহাঁইক কলে, বোলে,—“বংপুৰ চহৰখন ভাল কৰিব লাগে।” বুঢ়াগোহাঁয়ে “বাক” বুলি বংপুৰ চহৰ আৰু তাৰ ভণ্ডাৰ আওঁতাবলৈ আদেশ দিলে। ৩০৫ ॥

দাম পূজা।—আতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই মহাই ফুকন, দেওধাই ফুকন, বাইলুং ফুকন, দেওধাই বৰুৱা, মিঠৈখোৱা বৰুৱা, আৰু অজ্ঞাত দেওধাই পণ্ডিতক কলে, বোলে,—“দাম পূজা পাতি সোণ-ৰূপ বিলাই দি চাওফা চুহিতপুংযুজ স্বৰ্গী ৰজাৰ প্ৰেতাত্মা পুখাওসকলৰ সঙ্গলৈ নিব লাগে।” ডেকাফুকন এই প্ৰস্তাৱত মান্তি হল, বংপুৰ চহৰ আৰু ঘৰবাৰী আওঁতোৱা সাং হল, আৰু দেৱতা-সকলক পূজা কৰিলে। ৩০৬ ॥

অজুৰ বিষয়া।—সন্দি কৈব ভোমোৰাকলীয়া ক বৰফুকন পাতিলে। পৰ্বতীয়া কুঁৱৰীৰ ভায়েক চতাইঅলীয়া গোহাঁই বৰগোহাঁই হল। কেন্দুগুৰীয়া পোৱালী গোহাঁইৰ পুতেক বৰপাত্ৰ-গোহাঁই হল। সন্দি কৈব ভদৰী বৰবৰুৱা হল। পূৰ্বৰ নাওবৈচা ফুকনৰ নাতিয়েকক নাওবৈচা ফুকন পাতিলে। কুঁৱৈগঞা নাওবৈচা ফুকনৰ পুতেক ডেকাফুকন হল। মিবিসন্দি কৈ ঘৰৰ এজন দিহিজীয়া ফুকন হল। দিহিজীয়া ফুকনৰ ঘৰৰ এজন ন-ফুকন হল। বুঢ়াগোহাঁইয়ে ককায়েকক নেওগ ফুকন পাতিলে। সকলো ফুকন, বৰুৱা, হাজৰি, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা নকৈ পাতিলে। ৩০৭ ॥

বৰসেনাপতি বধ।—লালি খুত্জি বা ১৭১৭-১৮ শকত, পাত্ৰ-মজীসকলে সমালোচন হৈ শঙ্কৰকণিপৰা বজাৰে সৈতে মিত্ৰভাৱ হৈ ৰণ কৰা বৰসেনাপতিক ধৰিবলৈ সৈন্য পঠিয়াবলৈ যুগুতি কৰিলে। কিছুদিনৰ পিচত বুঢ়াগোহাঁইয়ে মথন আৰু কোদো এই দুইক কলে, বোলে,—“চিপাহী, চুবাদাৰ, ফুকন, বৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া, কাঁড়ী, নকুৱা মহাই ফুকন, লেকেৰা দেওধাই ফুকন, টেকা বৰবাইলুং, বায়ুণ বৰকটকী, বেজবৰুৱা, বায়ুণ, গণক আৰু দলৈ, এইবোৰক একেলগ কৰি গোটাৰ লাগে।” সেইদৰে সিবোৰক গোটালে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই বিক্খোৱান পূজা পাতি দেৱতা-সকলক ভূমি কৰিলে। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁইয়ে ভাল দিনবাৰ চাই উত্তৰে তিলাও বা লুহিত নৈৰ পাৰলৈ গল। আতপাচে বাচকটা পথাৰ পাই তাতে কৌঠ দি ৰহিগগৈ। বৰসেনাপতিৰে সৈতে যুজ কৰিবলৈ আমাৰ এক কোঁজ সৈন্য পঠিয়ালে। বৰসেনাপতি ৰণত ঠাওৰি নোৱাৰি পলাই ডাঠ হাবিত সোমাল। আমাৰ সৈন্যই তাক ধৰিবলৈ পাচে-পাচে খেদি গল। এটা চুবাদাৰে বৰসেনাপতিলৈ গুলি মাৰিলে, সেই গুলি সেনাপতিৰ গাত লাগিল, তাক টানি আনি বুঢ়াগোহাঁইৰ আগত ধলেনি। বুঢ়াগোহাঁইয়ে সেনাপতিক মৰালে। ৩০৮ ॥

শগুনকগিপৰা বজা।—শগুনকগিপৰা বজাৰ ধান আৰু আন বয়-বস্তু খোৱা ডবালবোৰ আমাৰ সৈন্যই আগুৰি লৈ অধিকাৰ কৰিলে। শগুনকগিপৰা বজা পলাই সাৰিল। তাৰ সম্পত্তি আৰু ঘৰ-ঘৰোৱাহ মানুহ আমাৰ সৈন্যৰ হাতত পৰিল। বজাৰ চাৰিজনী জীয়েকো আমাৰ সেনাৰ হাতত পৰিল। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই তাৰে এজনীক দিলে মহাই ফুকনক, এজনী দেওধাই ফুকনক, এজনী বৰবাইলুংক, আৰু এজনী চুবাদাৰক দিলে। তাতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া যোৰহাটলৈ উভতি আহি স্বৰ্গদেৱ আৰু চাৰিংবজাৰে দেখা সন্তাৰা হল। তাৰপাচত ডাঙ্গৰীয়া যোৰহাটতে থাকিল। ৩০৯ ॥

খেৰকটামুখত কোঁঠ।—অতপাচে লাল্লি কংমাও বা ১৭১৮-১৯ শকত, স্বৰ্গদেৱ, চাৰিংবজা, বুঢ়াগোহাঁই, বৰুৱা, ফুকন, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, এই সকলোৱে সমালোচন হৈ হেঙ্গালুগুৰিত থকা পুৰণিমটীয়া মটকক ধৰিবলৈ যুকুতি কৰিলে। খেৰকটামুখত কোঁঠ দিবলৈ বুঢ়াগোহাঁয়ে আজ্ঞা কৰিলে। বৰা ১, মথন ১, এই দুয়ে গৈ খেৰকটামুখত কোঁঠ দিলেগৈ। ৩১০ ॥

পীতাম্বৰ মহন্ত।—অতপাচে ভাল দিনবাৰ চাই বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ফুকন, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধমুধৰীয়া কাঁড়ী আৰু বৰুৱা এইসকলক একেলগ কৰি গোটালে। এইসকলৰ সৈতে আৰু লগত ভমৰাচিং ১, বাজুপুৰীয়া ১, ৰূপসিং ১, বীণাসিং ১, হাতীমুৰীয়া পাঁচ খেল, নকুৱা মহাই ফুকন ১, লেবেলা দেওধাই ফুকন ১, শিমলুগুৰীয়া বৰবাইলুং ১, আৰু কেচাবাইলুং ১, এইবোৰক লৈ যাত্ৰা কৰি উজাই খেৰকটামুখ পাই তাতে ৰহিলগৈ। তাতে থাকি বুঢ়াগোহাঁয়ে পুৰণিমটীয়া মটকৰ গাওঁ মাৰি নষ্ট কৰিলে। মটকক জায়াই জীয়াই ধৰি সিহঁতৰ ধন, সোণ, ৰূপ আৰু অস্ত্ৰ বস্তু পাই লুড়ি আনিলে। বুঢ়াগোহাঁয়ে মটকক লুড়ি অনা বস্তুমানে নাৱত ভৰাই সসৈন্তে সহিতে খুটিয়াপোতালৈ আহিল। তাতে পীতাম্বৰ মহন্তক পাই

পুত্ৰ-কন্যা সহিতে ধৰি আনিলে। আতপাচে নাৱেৰে ভট্টায়াই যোৰ-হাটলৈ উভতি আহিল। সেই বণত বুঢ়াগোহাঁয়ে বিস্তৰ দ্ৰব্য-আহিলা পালে, আৰু ফুকন, বৰুৱা, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী, আৰু অন্তৰ্বোৰে সৈতে যোৰহাটলৈ আহি তাতে থাকিল। আতপাচে স্বৰ্গদেৱ আৰু চাৰিংৰজাই ৰাজ্যৰ মানুহক টাকোন যাঠি দি বণলৈ বুলি ভিয়াৰ কৰিলে। কিছুদিনৰ পাচত বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই পুৰণিমটীয়া মটকক ধৰিবলৈ খুটিয়াপোতা আৰু জানখনা-মুখলৈ একোজ আৰু মহগড়লৈ একোজ সেনা পঠিয়ালে। ৩১১ ॥

চিংকো ৰণ :—লাল্লি তাওচি বা ১৭১৯-২০ শকত, উজনিফালে চেংকালৰিংগাম বা চিংকোবোৰে আমাৰ ৰাজ্য মাৰিবলৈ আহিল। সিহঁতে আমাৰ কোঁঠ এটাত সোমাই তাতে বলহি। চিংকোৱে ৰাজ্য ভঙ্গা কথা স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁয়ে শুনি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ফুকন, ৰাজ-খোৱা, শইকীয়া, বৰা, এইসকলে মেলত বহি ভালেখিনিপৰ সমা-লোচন হৈ চিংকো মাৰিবলৈ ঠাৱৰ কৰিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ডেকাফুকন ১, কাপ্তান গোহাঁই ১, সৰু-অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱা ১, ভমৰাচিং চুবাদাৰ ১, অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱা ১, পানী-অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱা, ৰূপচিং ১, বীণাচিং ১, এইবোৰক চিংকো ৰণলৈ যাবলৈ কলে। খেলুং, বানটুং, তিংখাং, এই কেইগাৰঁৰ ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া আৰু ধনুধৰীয়া কাঁড়ী আমাৰ সেনাৰ লগ লাগিল। মোহন ফুকন, দেওধাই চেংখোৱা ফুকন, বাইলুং, বায়ুণ, গগক আৰু বেজমানুহ সৈন্তৰ লগত গল। আমাৰ সেনা উজাই গৈ চিংকোৰ কোঁঠ ভেঁটি ধৰিলে। চিংকোৱে খাৱেৰ দাঁতিত হিলৈ পাতি কোঁঠৰ ভিতৰতে বল। পোনতে আমাৰ সৈন্তই ৰণ জিনিব নোৱাৰিছিল। পাচে ভমৰাচিং চুবাদাৰে বৰহিলৈ এটাৰ বিদ্ধাত জুই লগাই হিলৈ জাঁই কৰি চিংকোৰ কোঁঠ ভাঙিলে। কোঁঠৰ পৰা ওলাবলৈ চিংকোহঁতৰ বাট-পথ নাইকিয়া হল। সিহঁতে কোনোমতে পলাই সাৰিল। আমাৰ মানুহে কোঁঠ সোমাই চিংকোৰ বয়বস্ত্ৰ দ্ৰব্য-আহিলা লুণ্ঠি আনিলে।

গৰু, মহ, কুকুৰা আৰু অশ্ববল্লভ অনেক পালে। গড়ভিতৰীয়া ঘৰবোৰ পুৰি হাই কৰিলে। আতপাচে ডেকাফুকন, কাপ্তান গোহাঁই, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী, আৰু আনবোৰ সহিতে উভতি আহি পুৰণি-ঘোৰহাটত থাকিলহি। ৩১২ ॥

মটকৰ ভৰণী ৰজা।—লাল্লি কাচেও বা ১৭২০-২১ শকত, বেংমৰাত পুৰণিমটীয়া মটকে স্বৰ্গদেৱক দ্ৰোহ কৰি ৰণ উলিয়ালে। ভৰণী নামে ৰজা এটা ওলাল। ডেকাফুকন, কাপ্তান গোহাঁই, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী, ভমৰাচিং চুবাৰা, বাজুপুৰী, ৰূপসিং, বীণাচিং, আৰু খেলুং, খেনবান, তিংখাং, বানটুং এই চাৰি গাৰ্হৰ মানুহ, মোহন ফুকন, দেওখাই চেংখোৱা ফুকন, বাইলুং, বাগুণ, গগৰু আৰু কিছু বেজ মানুহক ৰণলৈ যাবলৈ স্বৰ্গদেৱে আজ্ঞা কৰিলে। এইবোৰে দিনে-ৰাতি গৈ বেংমৰা পালেগৈ। পুৰণিমটীয়া মটকৰ ভৰণী ৰজা মটকে সৈতে কোঁঠৰ পৰা ওলাই আমাৰ সৈন্যৰে সৈতে ৰণ ধৰিলে। এটাই ভৰণী ৰজালৈ বন্দুক টোঁৱাই গুলি দিলে, তাতে ভৰণী ৰজা পৰিল। তাৰ শৰটো আমাৰ মানুহে নৱত ভৰাই সৰ্ব্বাইভগালৈ লৈ আহিল। বুঢ়াগোহাঁইৰ আজ্ঞামতে তাৰ শৰটো পুৰি ভস্ম কৰিলে। আতপাচে ডেকাফুকন, কাপ্তান গোহাঁই, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী, এইবোৰে উলটি আহি পুৰণি-ঘোৰহাটত বলহি। ৩১৩ ॥

শদিয়া ৰণ।—লাল্লি কাপচিঙ্গা বা ১৭২১-২২ শকত, শদিয়াত ৰণ ওলাল। বাৰচিৰিঙ্গীয়া এহেজাৰ কছাৰী, খাম্টিৰ বুঢ়াৰজা, পানীনড়া, ফাঁকিয়াল, মিৰি, মিচিমি, টেকেলীয়া নগা, মুলুক, আবৰ, এইবোৰে একগোট হৈ শদিয়াখোৱা গোহাঁইক ষাঠিৰ মূৰেৰে কোবাই মাৰিলে। গোহাঁইৰ ঘৰ লুড়ি সকলো বস্তু আৰু লৰা-ছোৱালী ধৰি লৈ গ'ল। আতপাচে স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইয়ে এইকথা শুনি পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ফুকন, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, এই সকলোকে চপাই মেল কৰি শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে ৰণ কৰিবলৈ যুদ্ধতি কৰিলে। স্বৰ্গদেৱ আৰু

বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই দিহিঙ্গীয়া ফুকন, নাওশলীয়া ফুকন, ভিতৰুৱাল ফুকন, এই তিনিৰ লগত এফোজ চিপাহী দি বগলৈ পঠিয়ালে। ফুকনবোৰে বগৰ দ্ৰব্য-আহিলা যতমানে ভাৰীনাৱত ললে। পাচে সিবোৰে ৰাজখোৱা, শইকীয়া, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী সৈতে নাৱত উঠি উজাই গৈ শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ কোঠ পাই তাতে ৰলগৈ। কিছুদিনৰ পাচত আমাৰ মানুহে ৰণ দি যাঠি তৰোৱালেৰে শত্ৰুক খুঁচি-কাটি মাৰিবলৈ ধৰিলে। আমাৰ সৈন্যৰ ৰণজয় হল। খামটিৰ বুঢ়াৰজা, ফাঁকিয়াল, মিৰি, মিচিমি, মুলুক, খাংখাক, আবৰ, এইবোৰে আকৌ গোটখাই আমাৰ সৈন্যক ধৰিলে। কিন্তু ৰণত তিষ্ঠিব নোৱাৰি পলাল। আনাৰ সেনাই সিহঁতক দা-বাঠিৰে কাটি-খুচি মাৰিলে, আৰু আমাৰ সৈন্য জিকিলে। খামটিৰ বুঢ়াৰজা, ফাঁকিয়াল, নড়া, মুলুক, এইবোৰক ধৰি বন্দী কৰিলে। আমাৰ সেনা উভতি আহিল, আৰু ৰণত ধৰিঅনাবোৰক যোৰহাটত স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াক ভেঁটিলেহি। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই বন্দীবোৰক নামাৰি দিচৈ নৈৰ পাৰবাটৰ পোনে শিমলুগুৰিত থাকিব দিলে। আনবোৰক বৰুৱাৰাগীত পাতিলে। টেকেলীয়া নগাবোৰক নকাহুৱাৰত, মুলুকবোৰক মৰঙ্গীত, আৰু পানীনড়াক তিতাবৰহাটত পাতিলে। ৩১৪ ॥

নতুন শদিয়াখোৱা গোহাঁই।—সেই শকতে কুঁৱৈগয়া বুঢ়াগোহাঁই ফৈদৰ বাৰীৰপুতেক শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ নাতিয়েকক শদিয়াখোৱা গোহাঁই পাতিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই নতুনজনা শদিয়াখোৱা গোহাঁইক ভাল বস্ত্ৰ, সোণৰ কেশু, সোণৰ ধাক পিন্ধিব দি চহৰত থাকিব দিলে। লাক্সি ডাপ্মুতৰাইচান্ মংৰাও অৰ্থাৎ ১৭২২ শকৰ পৰা ১৭২৪ শকলৈকে শদিয়াখোৱা গোহাঁই হৈ আছিল। দিহিঙ্গীয়া ফুকন ১, নাওশলীয়া ফুকন ১, ভিতৰুৱাল ফুকন ১, এই তিনি শদিয়াখোৱা গোহাঁইৰ লগতে আছিল। ব্ৰহ্মচেন্দ্ৰ নাতিয়েকক নাওশলীয়া ফুকন পাতিলে। অলপ দিনৰ

পাচতে তেওঁৰ মৃত্যু হল। শদিয়াখোৱা গোহাঁই শদিয়াতে থাকিল। ৩১৫ ॥

পানীমুৱাৰ খবৰ!—আতপাচে লাল্লি মুংৰাও বা ১৭২৪-২৫ শকত, পানীমুৱা নামে মানুহ এটা ওলাল। গজলা নামে মহন্তই বাতিখোৱা নামে এক ধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তাবলৈ ধৰিলে। ওচৰৰ গাৱঁৰ সকলো বাইজে পানীমুৱা আৰু গজলা মহন্তৰ লগ লৈ, স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইৰ বিৰুদ্ধে অস্ত্ৰ ধৰিবলৈ মন্ত্ৰণা কৰিলে। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইয়ে এইকথা শুনি দোলাকাষৰীয়া বৰা ১, কুকুৰাচোৱা বৰা ১, চাওডালৰ বৰা ১, এই তিনিক পঠালে পানীমুৱা আৰু গজলা মহন্তক ধৰিবলৈ। সিবোৰেও পানীমুৱা আৰু গজলা মহন্তক ধৰি আনি স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইক ভেঁটালেনি। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইয়ে সিহঁতক স্তম্বিলে, বোলে,—“তইতে আমাক কিয় ৰণ কৰ?” সোধাপোচা কৰি দায় পাই পানীমুৱাক জিঁজিৰি লোৱা লগালে, আৰু গজলা মহন্তক হাতীৰ পিঠিত তুলি হাবিলৈ খেদি পঠিয়ালে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই পানীমুৱাৰ কথাকে পতিয়াই পানীমুৱাই যি যি মানুহ তাৰ লগত যোৱা আছিল বুলি কলে সেইবোৰক ধৰি আনি মাৰিলে। তাৰে কিছুমানক চকু কাটি বৰলৈ খেদি পঠিয়ালে, কিছুমানক বৰতুৱাৰৰ মুখতে কাটিলে, আনবোৰক শূলত দিলে। পানীমুৱাক নাকাটি লোৱা লগাই খাবলৈ নিদি শুকুৱাই মাৰিলে। ৩১৬ ॥

বোৰহাটত ন-নগৰ নিৰ্ম্মাণ।—আতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই মনতে ভাবিলে, বোলে,—“সকলো ৰাজক্ষমতা মোৰে হল, কিন্তু পাচে-পৰেও যেন মোৰ যশকীৰ্ত্তি বৈ যায় এনে কোনো কাম মই কৰিব পৰা নাই।” এই বুলি, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী আৰু অগ্ৰাণ্য বিষয়া সকলোকে চপাই মেল কৰি তেওঁলোকত বোধ-ভৰসা স্তম্বিলে। দেওধাই পণ্ডিতক কুকুৰাঠেং চাই কবলৈ দিলে একে বছৰতে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই এখন নতুন নগৰ সাজি উলিয়াব পাৰিব

নে নোৱাৰিব। আতপাচে যোৰহাটৰ বচা পথাৰত এখনি নতুন নগৰ কৰিবলৈ মানুহ লগালে। সেই নগৰত বৰ ঘৰ, হোলোং ঘৰ আৰু অগ্ৰাণ্ণ ঘৰ সজোৱালে। সেই নতুন চহৰৰ নাম ধলে ন-নগৰ। ৩১৭ ॥

নগাৱন্ত মটকৰ বিজ্ঞোহ।—আতপাচে ডিন্‌ছি বা কাণ্ডন মাহত, মটক আৰু কছাৰীয়ে গোটখাই তিমানত অৰীতীয়া মতে প্ৰৱৰ্ত্তি গাওঁ পুৰি ধ্বংস কৰিবলৈ ধৰিলে। গুৱাহাটীয়া ডেকাফুকন, আৰু দোলাকাষৰীয়া বৰুৱা, এই দুয়ে সমালোচন হৈ কপিলীয়েদি উজাই গৈ নাৰিকলগুৰিত কোঁঠ দি বল। পিচদিনা পুৱাই শত্ৰু-সৈন্যৰ লগত আমাৰ সেনাৰ ৰণ লাগিল। পোনতে হিলৈৰ ৰণ হল, তাৰ পাচে ধেমু-কাঁড় লৈ ৰণ কৰিব ধৰিলে। ডিন্‌চিট বা জেঠত, হিন্দুমতে সোমবাৰ আৰু আহোমমতে প্লেঙ্কমিতৰ দিনা, কপিলী-কোষৰ চাংচকীলৈ ৰণ কৰিবলৈ গল। মটক আৰু কছাৰীয়ে ছবি মাৰি আমাৰ সৈন্যৰ ওপৰত পৰিল। আমাৰ সৈন্য শত্ৰুৰ পৰাভৱত ৰব নোৱাৰিলে, আমাৰ তিনিফুৰি চিপাহী ৰণত পৰিল। কাঁড়ী আৰু হজুৱা ভালেখিনি লব মাৰি কপিলীৰ পানীত পৰিলগৈ। তাৰে কেতখিনি মৰিল, আনবোৰ পলাই সাৰিল। ডেকাফুকন আৰু দোলাকাষৰীয়া বৰুৱা কপিলীয়েদি ভটীয়াই নাৱৰপৰা নামি তৰে আহি বহাত বলহি। তাৰেপৰা ডেকাফুকন গুৱাহাটীলৈ গল। দোলাকাষৰীয়া বৰুৱা উজাই গৈ ছুলাল মাথৰ গোঁসাইৰ মন্দিৰত বলহি। এইকথা স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়াই শুনিলে। ৩১৮ ॥

ধাগবিজানত আহোম সৈন্য।—লাল্লি প্লেঙ্কমিত বা ১৭২৫ শকৰ শাওণ মাহত, স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোঁহাই ডাঙ্গৰীয়াই মটকৰ বিৰুদ্ধে ৰণলৈ মানুহ পঠিয়ালে। সেইমতে কাণ্ডান গোঁহাঁই, বচা ৰাজখোৱা, কাঁড়ী, হজুৱা আৰু পাঁচ চুবালাৰ লগত লৈ ভটীয়াই গৈ ধাগবিজানত কোঁঠ দি তাতে ভালেমান দিন থাকিল। ৩১৯ ॥

বেবেজীয়াত কোঁঠ।—ডিন্‌ছিপ্‌ইট বা আহিন মাহত, পুৰণি-মটীয়া ভকত, কছাৰী, ঢেকেৰী, লাংলুং, নগঞা ধনুধৰীয়া, দুই কোঁৱৰ, খিলাধৰীয়া হাজৰিকা ১, জয়ন্তাৰ পয়থা খুমডাং ১, ফটিকা খুমডাং ১, বৰ-যোগধৰীয়া মটক ১, মাজু-যোগধৰীয়া মটক ১, সৰু-যোগধৰীয়া মটক ১, এইবোৰে আমাৰ সেনাৰ লগত ৰণ কৰিবৰ মনেৰে নগাওঁৰ ধনুধৰীয়া গাঁৱত জুই লগালে। আমাৰ বচা ৰাজখোৱা আৰু মেচা-ঘৰীয়া বৰবৰুৱা, এই দুয়ে কাঁড়ী, হজুৱা আৰু চিপাহী লগত লৈ শত্ৰু মাৰিবলৈ গল। সিহঁতে আগবাঢ়ি আমাৰ সেনাৰ গাত পৰিল। বৰ-যোগধৰীয়া, মাজু-যোগধৰীয়া আৰু সৰু-যোগধৰীয়া এই তিনি ৰণত পৰিল। মটকবোৰ কলং নৈয়েদি পলাবলৈ ধৰিলে। মটকৰ কুৰিটা মানুহ ৰণত পৰিল। আমাৰ সৈন্য ৰণত জিনি চাৰিটা সৰু কামায়ণ-হিলৈ, চাৰিখন তৰোৱাল, আৰু পাঁচডাল যাঠি পালে। ৰণ-পলৰীয়া মটকখিনি বহাত আহি ৰাতিটো কটালে। তাৰ পিচদিনা প্ৰভাতে চাংচকীৰ পোনে গৈ তাতে ৰলহি, কাঁড়ী হজুৱা চিপাহী সমন্বিতে বচা ৰাজখোৱা আগবাঢ়ি বহা পালেহি। তাতে এটা কোঁঠ দি ভালেমান দিন থাকিল। আতপাচে কাপ্তান গোহাঁই আৰু বৰ-বৰুৱা এই দুয়ে কাঁড়ী, হজুৱা চিপাহী লগত লৈ বিৰহ-বেবেজীয়া পাই তাতে কোঁঠ দি ৰল। ৩২০ ॥

মটকে নগঞা গাওঁ পোৰে।—মটক আৰু কছাৰীয়ে নগাওঁৰ ধনুধৰীয়া গাওঁবোৰত সোমাই পাথৰী, পোতনিশিজীয়া আৰু ভেলেউগুৰী, এই তিনি গাওঁ জুই দি পুৰিলে। আতপাচে কাপ্তান গোহাঁই, ধনুধৰীয়া বৰবৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, এইখিনিয়ে শত্ৰুৰে সৈতে ৰণ নকৰি সমালোচন হৈ স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইলৈ বাতৰি পঠিয়ালে। স্বৰ্গদেও আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই সকলো সমাচাৰ শুনিলে। ডিন্‌ছিপছাং বা কাতি মাহত, স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ডেকাফুকনক ৰণলৈ যাবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। ডেকাফুকনে কাঁড়ী, হজুৱা আৰু দুই ফোজ চিপাহী লগত লৈ সকলো

দ্রব্য-আহিলা নারত ভৰাই ভটীয়াই গৈ দক্ষিণপাট বিবহ-বেবেজীয়া পাই তাতে কোঁঠ দি বল। ৩২১ ॥

কছাৰী গাৱঁত ডেকাফুকন।—আতপাচে ডেকাফুকনে বচা-ৰাজ-খোৱাক মাতিবলৈ কটকী পঠিয়ালে। কাপ্তান গোহাঁই, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া আৰু নগঞা সৈতে বচা-ৰাজখোৱা গৈ ডেকাফুকনৰ লগ ললেগৈ। পিচদিনা পুৱা ডেকাফুকন, বচা-ৰাজখোৱা, কাপ্তান গোহাঁই, এই তিনিয়ে কলং নৈয়েদি ভটীয়াই গৈ কছাৰী ৰাজ্য সোমাল। তাতে কোঁঠ দি চাৰিদিন থাকিল। পঞ্চম দিনা পুৱা ডেকাফুকন আগবাঢ়ি গৈ লেকদিন নামে গাওঁত সোমাল। তাতে এটা মাটিৰ কোঁঠ সাজি বল। ধনুধৰীয়া গোটাচেৰেকে কোঁঠত পৰ দিছিল। পুৰণিমটীয়া মটক আহি আমাৰ ধনুধৰীয়া তিনিটাক মাৰিলে। আমাৰ দুটা চোৰাংচোৱাকো পাই ধৰি নিলে। ৩২২ ॥

ব্ৰহ্মচাৰী গোসাঁই।—আতপাচে ডেকাফুকন তেতেলীখনা পাই তাতে কোঁঠ দি বল। তাৰপৰা আগবাঢ়ি গৈ কপিলীকোষৰ চৰাই-চকী পাই তাতে থানা কৰি ভালেমানদিন থাকিল। আতপাচে কছাৰীয়ে কপিলীয়েদি আহি আমাৰ মানুহৰ গালৈ হিলৈৰ গুলী মাৰিলে। ছটা ধনুধৰীয়া কাঁড়ী আৰু চাৰিটা চিপাহীৰ গাত গুলী লাগিল, কিন্তু প্ৰাণে নমৰিল। এটা ধনুধৰীয়া কাঁড়ী মৰিল। গুলী লগা ধনুধৰীয়াক কাপ্তান গোহাঁইৰ কোঁঠলৈ নিলে, তাতে তিনিটা মৰিল। ডেকাফুকন আৰু বচা-ৰাজখোৱা কপিলীয়েদি ভটীয়াই গ'ল। নাৱৰপৰা নামি কপিলীপাৰত কোঁঠ দি বল। তাতে আমাৰ দুটা মানুহক মটকে গুলীয়াই মাৰিলে। আতপাচে বৰফুকনে পাঁচ কোজ সৈন্য ৰণলৈ পঠিয়াবলৈ ব্ৰহ্মচাৰী গোসাঁইলৈ বৰ্ত্তা দিলে। ব্ৰহ্মচাৰীয়ে যুদ্ধৰ লাগতিয়াল আহিলা নারত ভৰাই তিলাও বা লুহিতেদি উজাই গৈ কপিলীমুখ পালেগৈ। তাৰে পৰা কপিলী নৈয়েদি উজাই যাবলৈ ধৰিলে। নাৱৰপৰা নামি ব্ৰহ্মচাৰীয়ে নৈৰ পাৰত থানা কৰি ৰহিল। তাৰ পিচদিনা পুৱা ডেকাফুকন, বচা-ৰাজখোৱা, ব্ৰহ্মচাৰী,

শইকীয়া, বৰা, ইবোৰে নাৰিকলগুৰিৰ পোনে যাত্ৰা কৰি সোণাপুৰত
কোঁঠ দি ৰহিল। ৩২৩ ॥

ডবকাত ডেকাফুকন।—আতপাচে মটক আৰু কছাৰী একেযোত্ৰ
হৈ মেল পাতি আমাৰ সৈন্ত মাৰিবলৈ বগুৱা গোটালে। দুদিন ত্ৰক্ষ-
চাৰীৰ কোঁঠ ভেঁটি ৰাখিছিল। মটক আৰু কছাৰীয়ে আমাৰ সৈন্তৰ
লগত ৰণ কৰি বলে নোৱাৰি পাচ গুহঁকি গল। বগৰিয়াল মোহন
বৰুৱা, আৰু মেকী দেওখাই, এই দুয়ে কুকুৰাঠেং চাই গোসাঁনী আৰু
দেৱতাসকলক পূজা-পাটল দিবলৈ কলে। কপিলী নৈৰ কোষৰত
দুই পণ্ডিতে পূজা পাতিলে। ডেকাফুকন ভিতৰগাওঁত সোমাই তাতে
কিছুদিন ৰল। পিচদিনা পুৱা ডেকাফুকনে কাপ্তান গোহাঁই, কণ
বৰবৰুৱা আৰু ককিৰচান্দ চুৰাদাৰক ডবকাত কোঁঠ দি থাকিবলৈ
কলে। ডিন্‌ছি-ডিনহা বা কাণ্ডন-চ'ত এই দুমাহ আমাৰ সৈন্ত ডবকাৰ
কোঁঠত ৰল। আমাৰ চিপাহী, ধনুধৰীয়া আৰু কাঁড়ী এইবোৰে আগ
হৈ ডবকা চহৰ আৰু ওচৰৰ গাওঁ-ভুঁই পুৰিলে। এখন গাৱঁত আমাৰ
সৈন্তই ২৫৬০ টা গৰু আৰু ১৬ টা ম'হ পাই আনিলে। আতপাচে
কাঁড়ী আৰু হজুৱা এইবোৰে পাইঅনা বস্ত্ৰৰে ডেমেৰালৈ উভতি
আহি কপিলীৰ পাৰত ৰলহি। আতপাচে আমাৰ মানুহে তিনিখন
গাওঁ পুৰি ৩৬০ টা গৰু পালে। তাকে পাই লগত লৈ উভতি
আহিল। কছাৰী পলাই ডেমেৰাৰ হাবিত সোমালগৈ। ডেকাফুকন
ডবকাতে থাকিল। কাপ্তান গোহাঁই, বচা ৰাজধোৱা, কাঁড়ী, হজুৱা
আৰু চিপাহী লগত লৈ আহি কপিলীপাৰ পালেহি। তাৰেপৰা
যমুনা নৈয়েৰে আহি নভঙ্গাত কোঁঠ দি ৰহিলহি। কাপ্তান গোহাঁই
আৰু বচা ৰাজধোৱাই ৰণ নকৰি এনেয়ে থাকিল। ডিন্‌কাও বা
শাওণ মাহত, এওঁলোক দুজন ডেকাফুকনৰ কোঁঠলৈ উভতি আহি
তেওঁৰ লগ ললেহি। ডেকাফুকনে তেওঁলোক উভতি অহা দেখি
বিকৰ্ণনা কৰিলে। এনেতে কাপ্তান গোহাঁয়ে মাত লগালে, বোলে,—
“ফুকনে আমাক নিজে কটকী পঠিয়াই মাতি অনাইছে। এতিয়া

দোষ দিলে কি হব? ফুকনে মতা দেখি আমি শত্ৰুৰ গাৱঁত নোসোমাই উভতি আহিছোঁ।” ৩২৪ ॥

বেবেজীয়াত কছাৰী বলতি।—আতপাচে নমটীয়া মটক বৰখলৰ পৰা ওলাই আহি ডেমেশাগাৱঁত বলহি। তাতে সিহঁতে কছাৰীৰ লগত কাজিয়া কৰি কলে, বোলে, “হেৰ, কছাৰীহঁত, তহঁতে আমাৰে একেলগ হৈ ৰণ নকৰ কিয়?” তাতে কছাৰী আৰু মটক দুয়োৰে মাজত বোলমাত হল। মটকে ধবজাই লস্কৰ আৰু আন দুটা কছাৰীৰ মানুহক মাৰিলে। কছাৰীয়ে গাওঁ এৰি ভাগি পলাই গল। জাতিকা কছাৰি ১, নটুৱা লস্কৰ ১, এই দুয়ে পলাই আহি আমাৰ কোঁঠত সোমালহি। পলাই অহা কছাৰীবোৰক কলঙ্গৰ কাষৰত বিবহ-বেবেজীয়াত পাতিবলৈ ডেকাফুকনে আজ্ঞা কৰিলে। ৩২৫ ॥

ৰাজ্যত দুবছৰীয়া শান্তি।—লাল্লি কাতকেও বা ১৭২৬ শকত, ডিন্ৰক বা বহাগ মাহত, ডেকাফুকনে দেওধাই পণ্ডিতক কুকুৰা-ঠেঙ্গেৰে মঙ্গল চাই আমাৰ সৈন্য ৰণত জিকিব নে ঘাটিব তাকে কবলৈ কলে। দেওধাই পণ্ডিতে কুকুৰাঠেঙ্গেৰে মঙ্গল চাই আমাৰ ভাল হব বুলি গণিতা কৰিলে। আতপাচে ডেকাফুকনে কাপ্তান গোহাঁই আৰু বচা ৰাজখোৱাক কাঁড়ী, হজুৱা, চিপাহী লগত লৈ ৰণলৈ যাবলৈ কলে। ইবোৰেও ৰণ কৰিবৰ মনেৰে গৈ কপিলীৰ পাৰত বাহৰ কৰি থাকিল। তাৰেপৰা কলং নৈৰ মুখত বলহি। তাতে এটা কোঁঠ দি ভালেমান দিন থাকিল। কিছুদিনৰ পাচত মটক আৰু কছাৰীৰ সৈতে ৰণ লাগিল। সেই ৰণত মটক আৰু কছাৰীৰ অনেক মানুহ পৰিল। আতপাচে ডেকাফুকন, বচা ৰাজখোৱা, কাপ্তান গোহাঁই, কণ বৰবৰুৱা কাঁড়ী, হজুৱা লগত লৈ যোৰহাটলৈ উভতি আহি তাতে থাকিল। লাল্লি খুততোও আৰু কংলাও বা ১৭২৭—১৭২৯, এই দুই শকত ৰাজ্যত শান্তি আছিল। ৩২৬ ॥

নগাৰ বিজোহ দমন।—লাল্লি তাওজি বা ১৭২৯ শকত, বৰহাটৰ নগাই আমাৰ দেশত সোমাই উপদ্ৰৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। সিহঁতে

আমাৰ গাওঁ সোমাই লুড়ি ধন-বস্তু নিলে। এই কথা স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁয়ে শুনি সৰু-অভয়পুৰীয়া গগৈ ৰাজখোৱাক সেই বগা ৰণলৈ পাকিলে। ভাল দিন-বাৰ চাই সৰু-অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱাই কাঁড়ী, হজুৱা, চিপাহী লগত লৈ নগা পৰ্বতৰ ফালে যাত্ৰা হৈ কঠালবাৰী পাই তাতে কোঁঠ দি ৰল। নগাই পৰ্বতৰপৰা ওলাই আমাৰ সৈন্যৰ গাত পৰিল। আমাৰ সৈন্যই নগাৰ লগত ৰণ কৰিবলৈ ধৰিলে। নগাই বলে নোৱাৰি পাচলুঁহকি আহিল। আমাৰ মানুহে পৰ্বতত উঠি নগাৰ গাওঁ-ভূই তঁৰাল জুই লগাই পুৰিলে। নগাই ৰব নোৱাৰি লৰা-তিৰোতা কেঁচুৱা লৈ কাঠনি হাবিত সোমালগৈ। গগৈ ৰাজখোৱাই নগা এটা ধৰি তাৰ মূৰ কাটিলে। মূৰটো ডাঙ্গৰ গছ এজোপাত পিন্ধত দিলে। সৰু-অভয়পুৰীয়া ৰাজখোৱাই হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া কাঁড়ী লগত লৈ বৰহাটলৈ উভতি আহি তাতে ৰলহি। আতপাচে নগাৰ তিনিটা চোতাং বৰহাটলৈ আহি ওলমাল দি আমাৰ স্বৰ্গদেৱক ৰৰিলেহি। ৩২৭ ॥

চাৰিংৰজাৰ মৃত্যু।—লাল্লি কামাত বা ১৭৩০—৩১ শকত, স্বৰ্গদেৱৰ পিতৃ চাৰিংৰজাৰ মৃত্যু হল। তেওঁৰ শৱটো দাহ কৰি অস্থি-ছাই চৰাইদেৱলৈ নি মৈদামত থলে। দহদিনৰ মূৰত যোৰহাটত দহা, আৰু মাহেকৰ মূৰত সেই ঠাইতে কৰ্ম কৰিলে। স্বৰ্গদেৱে বিষয়াসকলক সাজ খুৱাই ব্ৰাহ্মণ আৰু গণকক সোণ-ৰূপ দক্ষিণা দিলে। আতপাচে কিৰিজি নামে এক দেওখাই পণ্ডিতে স্বৰ্গী কোঁৱৰৰ প্ৰেতাত্মাক পুখাওসকলৰ সঙ্গলৈ নিবলৈ এপেৰা সোণ আৰু এপেৰা ৰূপ দান কৰি দাম পূজা পাতিলে। ৩২৮ ॥

ভিকৰলীয়া নগা দমন।—লাল্লি কাপ্‌চি বা ১৭৩১-৩২ শকত, ভিকৰলীয়া দুৱাৰৰ নগাই আহি আমাৰ ৰাজ্য মাৰিলে। সিহঁতে আমাৰ চহৰীয়া মানুহ কাটি-মাৰি বয়-বস্তু লুৰি নিলে। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই এই কথা শুনি জাতি ঘৰফলীয়া বৰাক চিপাহা আৰু কাঁড়ী কেতৰিনি দি নগা মাৰিবলৈ পঠিয়ালে। ইবোৰে

গৈ দৈপাতং পৰ্বত পাই তাতে কৌঠ দি ৰহিল। এনেতে তিৰুৱলীয়া নগাই আমাৰ সৈন্যৰ ওপৰত পৰিল, কিন্তু ৰণত জিনিব নোৱাৰি সিহঁত পলাই আমাৰ গাৰ্ভত সোমাই চহৰীয়া মানুহ কাটি সিহঁতৰ মূৰ পৰ্বতলৈ মিলে। এইৰূপে ভালেমানদিন নগাই আমাৰ মানুহ কাটিবলৈ ধৰিলে। আমাৰ সেনাই সিহঁতক ধৰিব নোৱাৰিলে। আতপাচে সৰু-অভয়পুৰীয়া গগৈ ৰাজখোৱা চিপাহী কাঁড়ী আৰু হজুৱা কিছু লৈ নগা মাৰিবলৈ গল। পৰ্বতত সোমাই ৰহিতা-জয়হিতাত কৌঠ দি সসৈন্যে সহিতে তাতে থাকিল। নগাই ছিমা নগাবোৰৰ লগ ললে। ছিমা নগাৰ ৰজাই পৰ্বতৰ ওপৰৰপৰা আমাৰ সৈন্য ভুমুকি মাৰি চালে। আমাৰ চিপাহীয়ে ৰজাক দেখিলে। এটা চিপাহীয়ে ৰজাৰ ফালে হিলৈ টোঁৱাই তাৰ গালৈ গুলী দিলে। ছিমা ৰজা সেই ঠাইতে গুলী লাগি মৰিল। নগাও মহাক্ৰোধ হৈ কাষৰ গাওঁবোৰত সোমাই আমাৰ চহৰীয়া মানুহ কাটি ছিমা ৰজালৈ বলি উচৰ্গা কৰিলে। আতপাচে সৰু-অভয়পুৰীয়া গগৈ ৰাজখোৱা কাঁড়ী, হজুৱা চিপাহী লগত লৈ নগাক মাৰিবলৈ গল। তিৰুৱলীয়া নগাবোৰে আমাৰ সৈন্যৰ ওপৰত পৰি ৰণে জিনিব নোৱাৰি পলাই সাৰিল। আমাৰ চিপাহীয়ে পাচে-পাচে টানকৈ খেদা দি পৰ্বতত উঠি নগাৰ ভঁৰালত জুই দিলে। আকৈ দেখি নগাও গাওঁ এৰি পলাল। আতপাচে অভয়পুৰীয়া গগৈ ৰাজখোৱা চিপাহী, কাঁড়ী হজুৱা সমন্বিতে পূৰ্বৰ ঠাইলৈ উভতি আহিল। ৩২৯ ॥

কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু।—লাক্লি ডাপচেও বা ১৭৩২-৩৩ শকত, আমাৰ গাওঁ চহৰবোৰত বসন্ত ওলাই অনেক মানুহ সেই ৰোগতে হানি হল। সেইবেলা এঘৰৰ মানুহ সিখৰলৈ নগৈছিল। চুল্লিংফা বা কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ এই বসন্ত পীড়াত ভুগিলে। এই ৰোগতে স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু হল। ৰাজ্যভোগ কৰিলে পোন্ধৰ বছৰ। ৩৩০ ॥

স্বৰ্গদেৱ চন্দ্ৰকান্তসিংহ।—সেই লাক্লি ডাপচেও বা ১৭৩২-৩৩ শকত, মাঘৰ ছয়দিন যোৱাত, কমলেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ভায়েক ৰজা হল

আহোম মতে এওঁৰ নাম হল চুডিংফা, আৰু হিন্দুমতে চন্দ্ৰকান্তসিংহ। স্বৰ্গী বজাৰ দেহা চৰাইদেৱলৈ নি মৈদাম বান্ধিলে। আহোম মতে শ্ৰীকৃষ্ণ কৰিলে। ম'হ গাহৰি মাৰি দেওধাই, মোহন আৰু বাইলুং পণ্ডিতক সাজ খুৱালে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ব্ৰাহ্মণ আৰু গণকক সোণ-ৰূপ দক্ষিণা দিয়ালে। স্বৰ্গদেৱে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া, বৰবৰুৱা, ফুকন, বৰুৱা আৰু অগ্ৰবোৰক ডাঙ্গৰৰূপে ভোজ কৰাই বাঁটা-প্ৰসাদ দিলে। সেইৰূপে দেওধাই, মোহন আৰু বাইলুং পণ্ডিতকো দিলে। স্বৰ্গী বজাৰ প্ৰেতাছা পুলিনপুখাও সকলৰ সঙ্গলৈ নিবলৈ খাৰঘৰীয়া দেওধাই বৰুৱা আৰু লেকাই বৰুৱা, এই দুয়ে সোণ-ৰূপ উচৰ্গা কৰি দাম পূজা কৰিলে। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই শেনচোৱাত মাছ-কাছ খৰি ৰং-আনন্দ কৰিলে। আতপাচে নাও আৰু ভূবত উঠি হাবি সোমাই দা-বাঠিৰে হৰিণা পছ মাৰি ৰং-তামচা কৰি ভালেমানদিন কটালে। ৩৩১ ॥

হাতীগড়ত পুখুৰী।—লাল্লি যুগ্মত বা ১৭৩৪-৩৫ শকত, বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই হাতীগড়ত পুখুৰী খনাই দ'ল বান্ধিলে। পুখুৰীৰ মধ্যত নাগ বহুৱাই পুখুৰী উচৰ্গা কৰিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ব্ৰাহ্মণ গণকক সোণ-ৰূপ দক্ষিণা দিয়ালে। ত্ৰীসকলক ৰূপ দিয়ালে। ৩৩২ ॥

নড়াৰ কটকী।—লাল্লি প্লেচচান বা ১৭৩৫-৩৬ শকত যুগ্মাং হিংজিপমুং আৰু হিংকক নামে নড়াৰ কটকী, আৰু ফাকি ফুকন আৰু ছুটা চিংকোৰ গাম আমাৰ দেশলৈ আহিল। কটকীৰ দুখন পত্ৰ ঘোৰহাট পালেহি। স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই নাৰায়ণ চৌহিং ফুকনক মাতি পঠিয়ালে। কেকজক পঠিয়াই ৰংপুৰ বাহৰত নড়াৰ কটকীক ধৈ ৰোজ-বাজ দিবলৈ কলে। সেইৰূপে আচৰা হল। নড়াৰ কটকীয়ে নিবেদন জনালে, বোলে,—“মানভৰাই আমাৰ দেশ-ৰাজ্য মাৰি নষ্ট কৰিলে। আকৈ শুনি আমি অসমলৈ ভাই-বজাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ। আমাৰ বজা পলাই খেহ দেশত

সোমাল। আমাৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী সকলোৱে সমালোচন কৰি আমাৰ ভাই-ৰজা স্বৰ্গদেৱ আৰু প্ৰৱল প্ৰতাপী বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰপৰা অসমীয়া চিপাহী সৈন্যৰ সহায় মাগিবলৈ আমাক পঠিয়াইছে। কিছু সৈন্য পঠিয়ালে আমাৰ দেশ-ৰাজ্য ৰক্ষা পৰে।” আৰু শুনি বুঢ়াগোহাঁইয়ে বুলিলে,—“ভাল, কিছুদিনৰ পাচত সৈন্য পঠোৱা হব।” এই বুলি বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই কটকীক সোণ-ৰূপ বস্ত্ৰ বঁটা-প্ৰসাদ দিলে। কটকীহঁতে পৰম আনন্দ পালে। আতপাচে এফোজ ভাল সৈন্য নড়াইল পঠিয়ালে। ৩৩৩ ॥

সত্ৰৰাম চাৰিজীয়া ফুকন।—চ্যাওকা-চুডিন স্বৰ্গদেৱে কুকুৰাচোৱা বৰা ভূতৰ পুতেক পৰম বেধাৰ পাত্ৰ সত্ৰৰামক চাৰিজীয়া ফুকন পাতিলে। স্বৰ্গদেৱ আৰু সত্ৰৰাম একেলগে বহে। বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই আৰু বৰপাত্ৰ-গোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই স্বৰ্গদেৱৰ লগত সত্ৰৰামক ভালেমানদিন একেলগে বহা দেখি স্বৰ্গদেৱত অসন্তোষ কৰি কলে,—“স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰৰ আগত আমি মূৰ দোৱাব পাৰোঁ। কিন্তু সেই বুলি কুকুৰাচোৱা এটাৰ আগত নোৱাৰোঁ। যদিও স্বৰ্গদেৱে সত্ৰৰাম চাৰিজীয়া ফুকনক অনুগ্ৰহ কৰিছে, তথাপি দুয়ো স্কীয়া আসনত বহাটোহে আমি উত্তম হেন দেখোঁ।” কিন্তু স্বৰ্গদেৱে ডাঙ্গৰীয়াবোৰৰ কথাটো কাণ নিদিলে। ইয়াতে তিনিও ডাঙ্গৰীয়াই স্বৰ্গদেৱৰ চ’বালৈ নাযাওঁ বুলি একেযোত্ৰ হল। ৩৩৪ ॥

স্বৰ্গদেৱৰ পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী।—লালি কাতৰাও বা ১৭৩৬-৩৭ শকত, বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ পুতেক ঢেকিয়াল ফুকনে বৰফুকনৰ জীয়েকক বিয়া কৰিলে। সেই বছৰতে স্বৰ্গদেৱে দিহিজীয়া মহন্তৰ ডকত এজনৰ ছোৱালী এজনী আনি বৰকুঁৱৰী পাতিলে। পাচলৈ তেওঁকে পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী মাতিলে। এই বিবাহত বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ মত নাছিল। ৩৩৫ ॥

সত্ৰৰামৰ বড়মন্ত্ৰ।—আতপাচে কুকুৰাচোৱা বৰা ভূতৰ পুতেক সত্ৰৰাম চাৰিজীয়া ফুকন ১, বুঢ়ৰ পুতেক মথন ১, লেবাজ হাতীমুৰীয়া

১, তাৰে পুতেক ১, দোলাকাষৰীয়া খেলৰ বাঞ্ছী ১, লখীহৰি ১, ইবোৰে গোটখাই বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ধৰিবলৈ মন্ত্ৰণা কৰিলে। এইকথা বুঢ়াগোহাঁইৰ কাণত পৰাত ডাঙ্গৰীয়াৰ মহাক্ৰোধ হল। ডাঙ্গৰীয়াৰ বিৰুদ্ধে দ্ৰোহ আচৰাইতক ডাঙ্গৰীয়াই ধৰি মাৰিবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। সেইকপে কেতখিনি দ্ৰোহীক ধৰি আনি কাটিলে, কেতখিনিক চিপজৰী লগাই মাৰিলে, আনবোৰক শূলত দিলে। ৰাজমাও দেৱতাই সতৰামক ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ হাতত গতাই দিবলৈ স্বৰ্গদেৱক খাটিলে। স্বৰ্গদেৱে সতৰামক নামাৰিবলৈ ডাঙ্গৰ শপথ দি ডাঙ্গৰীয়াবোৰৰ হাতত গতাই দিলে। কুকুৰাচোৱা বৰা ভূতৰ পুতেক সতৰামক প্ৰাণে নামাৰি নড়ামূৰাকৈ খেদি দিলে। কিছুদিনৰ মূৰত নগাক খন দি সেই নগাৰ হতুৱাই সতৰামক মাৰি তাৰ ঘৰ লুড়ি বস্ত্ৰ আনিলে। ৩৩৬ ॥

বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনৰ গুৱাহাটী ত্যাগ।—লাক্ৰি খুহ্মিত বা ১৭৩৭-৩৮ শকত, কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ-গোহাঁইৰ পুতেক পোহালী গোহাঁইক বৰপাত্ৰ-গোহাঁই পাতিলে। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই বৰফুকনৰে সৈতে দন্দ লাগি বৰফুকনক ধৰিবলৈ কিছু মানুহ পঠিয়ালে। এইকথা শিমলুগুৰীয়া বাহৰ বৰফুকনে জীয়েক অৰ্থাৎ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বোৱাৰীয়েকৰপৰা জানিব পাৰি বঙ্গাল দেশলৈ পলাই গল। আতপাচে বুঢ়াগোহাঁইয়ে দিহিঙ্গীয়া ন-ফুকনক বৰফুকন পাতি গুৱাহাটীলৈ পঠিয়ালে। দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱাই বদন চন্দ্ৰ বৰফুকনৰ পাচে-পাচে টানকৈ খেদা দিলে। এনেতে বৰফুকনে মানাহা নৈত পৰি দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱাৰ গালৈ গুলী দি ৰাজখোৱাক মাৰিলে। ৰাজখোৱাৰ শৰটো লগত যোৱা আহোমে কাষ্ঠ-সংস্কাৰ কৰিলে। এই বাতৰি পাই দিহিঙ্গীয়া ৰাজখোৱাৰ বংশৰ মানুহে স্বৰ্গী হোৱা জনা ৰাজখোৱাৰ অস্থি-ছাই আনি গাতত পুতি তাৰ ওপৰত মৈদাম বান্ধিলে। ৩৩৭ ॥

গৱৰ্গৰ-জেনেবেলৰ সন্নিধান।—আতপাচে বৰফুকনে গৈ বঙ্গলাদেশ

পালে। নিজৰ দুখ-কষ্টৰ কথা গৰ্ভৱ-জেনেবেল চাহাব বাহাদুৰক সকলো কৈ-মেলি চাহাবৰ পৰা সহায় খুজিলে। গৰ্ভৱ-জেনেবেল চাহাবে কলে,—“অসমৰ বজাৰে সৈতে আমাৰ প্ৰীতি-সম্বন্ধ আছে। আমি আপোনাক সহায় দিব নোৱাৰোঁ। আপুনি বৰ্মাদেশলৈ গৈ মানৰজাৰ সহায় ভিক্ষা কৰিব পাৰে।” ৩৩৮ ॥

মানৰজাৰ চ'বাত বদনচন্দ্ৰ।—আতপাচে বৰফুকনে পুতেকটিহঁত আৰু উদয়চিহ্নৰে সৈতে মানৰ কটকীৰ লগত কিন বা ইৰাৱতী নৈয়েদি বৰ্মাদেশলৈ গ'ল। মানদেশ পাই বৰফুকনে মানৰজাৰ লগত থাকিলগৈ। কিছুদিনৰ মূৰত মানৰজাই বৰফুকনক মাতি নি তালৈ যোৱাৰ কাৰণ স্মৃথিলে। বৰফুকনে মানৰজাক সেৱা-সৎকাৰ কৰি কলে, বোলে,—“বুঢ়াগোহাঁয়ে আমাৰ স্বৰ্গদেৱক ভাজি ভালেমান বিষয়াক মাৰি-কাটি নষ্ট কৰিছে। ভালমতে ৰাজ্য শাসন নোহোৱাত ৰাজ্য ছাৰখাৰ হৈছে। মোক ধৰিবলৈ আজ্ঞা কৰি মামুহ পঠিয়াই-ছিল। অন্ত্যন্ত ভয় পাই মই বঙ্গাল দেশত সোমালোঁ। বঙ্গাল দেশৰপৰা ধৰি নিবলৈ কটকী এটা পঠিয়াইছিল। সেই কটকীক মাৰি পলাই আহি মই এইখন ঠাই পাইছোঁহি। মানভৰা দেশৰ মহাৰজাৰ শৰণাগত হবলৈ মই এই দেশলৈ আহিছোঁ; মহাৰাজে কৃপা কৰি কিছু সৈন্য পঠিয়ালে আমাৰ স্বৰ্গদেৱ, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, বিষয়া, গাওঁ-ৰাজ্য, এই সকলোখিনি ৰক্ষা পৰিব, আৰু মহাৰজাৰ যশ-ধৰ্ম্ম-কীৰ্ত্তি দেশদেশান্তৰে বিয়পি পৰিব।” ৩৩৯ ॥

অসমত মান।—বৰ্মাদেশজাই সহায় দিম বুলি অঙ্গীকাৰ কৰিলে। মানৰ বুঢ়াৰজা এমাহমান নপৰীয়া পৰি আছিল। আতপাচে লাল্লি কংকেও বা ১৭৩৮-৩৯ শকত, মানৰজাৰ ভায়েকক সেই সৈন্যৰ সেনাপতি বা ৰজা পাতিলে। মানৰজাৰ হিলৈ ভঁৰালৰপৰা জোখাই অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ খাৰ-বাধৰ লবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। কালী কটকী ১, মংলাং ৰজা ১, হুকুমী ৰজা ১, মেগেলা ৰজা ১, আৰু মানৰ ফুকন বৰুৱা এইবোৰে গোটখাই মেল কৰিলে। লগত একলাখ মান সৈন্য,

ন-হাজাৰ তৰোৱাল, আৰু ভালেখিনি হিলৈ, যাঠি আৰু বাক লগত ললে। মান সৈন্য যাত্ৰা কৰি কেকুৰী-নামৰক পাই নগৰত থানী কৰি বল। তাৰেপৰা মানৰজাই কটকী এটাৰ হাতত তিনিখন পত্ৰ আমাৰ দেশলৈ পঠিয়ালে, বোলে,—“আমাৰ ভাই-ৰজাৰ দেশত ৰজা নাই বুলি শুনিবলৈ পাই চাওফা চুহিতপুং ৰজাৰ গৰ্ভেচিং নামে পুতেক এটিক তোমালোকৰ দেশত ৰজা পাতিবলৈ আমি এখেলৈ আহিছোঁ। বৰফুকনো আমাৰ লগতে আছে। তোমালোকে কেটামান কটকী পঠাই সিহঁতক চিনাই দিবা, যদি সিহঁতে গঁটাকৈয়ে ৰজাৰ পুতেক আৰু বৰফুকন নহয় বোলে আমি সিহঁতক কাটিম।” কামিনী ফুকনক কটকী কৰি পঠালে। ফুকন আহি মেলেঙ্গত বলহি। মানে ৰণ কৰিবৰ মনেৰে আগবাঢ়ি ঘিলাধাৰী পাই তাতে কোঁঠ দি বল। সৰু-অভয়পুৰীয়া ৰাজধোৱা পাতৰ গগৈয়ে মান সেনাক ধৰিলে, মানে পাতৰ গগৈক ৰণ দিলে। সেই ৰণত পাতৰ গগৈ বিভক্ত হল। ৩৪০ ॥

মানৰ বিৰুদ্ধে ৰণযাত্ৰা।—সেই বছৰতে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ মৃত্যু হল। একুৰী-এখাৰ বছৰ ডাঙ্গৰীয়াই ৰাজ্য খালে। ডাঙ্গৰীয়াৰ বৰটো পুতেক বুঢ়াগোহাঁই হল। স্বৰ্গদেৱৰ পাত্ৰ-মন্ত্ৰী আৰু অশ্বাশু বিষয়াসকল বৰচ’ৰাত গোট খাই মেল কৰিলে, বোলে,—“মান আহি আমাৰ ৰাজ্য সোমালহি। মানৰে সৈতে আমি যুজিম নে নুযুজিম তাকে এতিয়া আলচিব লাগে।” তিনি ডাঙ্গৰীয়া, পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ৰাজধোৱা আৰু অশ্ব বিষয়া এইবোৰে মানৰ সৈতে ৰণ দিবলৈকে ঠাৱৰ কৰিলে। কুঁৱৈগঞা বুঢ়াগোহাঁই ১, নেওগফুকন ১, নামডঙ্গীয়া ৰাজধোৱা ১, চুঙ্গী হাজৰিকা ১, বকতিয়ালাৰ ন-ফুকন ১, কেচুকলীয়া বৰগোহাঁইপুৰীয়া বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া ১, সন্দিকৈৰ মাজু-অভয়পুৰীয়া বৰ-অভয়পুৰীয়া ৰাজধোৱা ২, লানমাথক ৰাজধোৱা ১, পানী অভয়পুৰীয়া ৰাজধোৱা ১, পাতৰৰ সৰু অভয়পুৰীয়া ৰাজধোৱা ১, ভীম চাংকং ফুকন ১, লাণী ঘৰকলীয়া দাধৰা বৰা ১, সন্দিকৈৰ বিলতীয়া

দাধৰা বৰা ১, ধনুধৰীয়া কৌৱৰৰ মনজয় হাজৰিকা ১, লুখুৰাধন
হংকং হাজৰিকা ১, ফনিচিং চিপাদাৰ ১, ঈতালচিং ১, বাজুপুৰীয়া ১,
গজাৰাম ১, মীনচিং ১, মিকিৰচিং ১, এয়েৰে সৈতে স্বৰ্গদেৱে সাত-
কোম্পানি বগুৱা মানৰ সৈতে যুজিবলৈ পঠিয়ালে। আমাৰ হাজৰিকা,
শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া আৰু আনো শকত-আৱত চাই ভালেমান
মানুহ মৃত হৈ যাত্ৰা কৰি দিহিং নগৰত কৌঠ দি বন। আতপাচে
সেই মানুহখিনি গৈ কঠালবাৰীৰ কোষত শিলসাঁকো পাই তাতে
বহিল। মানৰ বৰফুকনে সৈন্য গোটাই যাত্ৰা কৰি চাওহিং ফুকনৰ
পুখুৰীৰ পাৰত বনহি। আমাৰ কিছু সেনা চৰাইদেৱলৈ গৈ তাতে
থাকি তাৰ কৌঠ-বুৰুজ আওঁতাবলৈ ধৰিলে। ৩৪১ ॥

মানৰ হাতত অসমৰ পৰাজয়।—এনেতে মানৰজাই বৰফুকনক
কলে বোলে, “অসম ৰজাই আমাৰ লগত যুঁজিবলৈ নিবিচাৰে।
মন থকা হলে এতেবেলি ৰণ দিলেহেঁতেন।” আতপাচে আমাৰ
বৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা আৰু সাতকোম্পানি ফিৰিজিয়ে
কলে, বোলে,—“আমি মুযুঁজিবৰ ভাল নহয়। আমাক স্বৰ্গদেৱ-ঈশ্বৰে
ৰণ কৰিবলৈ পঠিয়াইছে। সেইদেখি আমি ৰণ কৰিম।” কৃৎনাত
পাতৰ গগৈ ৰাজখোৱা কৌঠৰ পৰা ওলাই আমাৰ সেনাক যুঁজিবলৈ
সাজু কৰালে। আমাৰ সেনাই গৈ মানসেনাক ধৰিলে। মানৰ
বৰফুকন সেই ৰণত পৰিল। মানৰজা মহাক্ৰোধ হৈ ৰাইলুঙলৈ
গল। আতপাচে মানসেনাই আমাৰ সেনাক বেৰি ধৰি হিলৈ
বৰটোপ মাৰিবলৈ এৰি হতাহতি ৰণ কৰিলে। আমাৰ সেনায়েও
ৰণ কৰিবলৈ মন কৰিছিল, কিন্তু মানৰ সেনাতকৈ আমাৰ মানুহ
তাকৰ হোৱাত ৰণ নকৰি পাচহুঁকি কৌঠত সোমাল। লমমাথকৰ
ভেদেলা ৰাজখোৱাই সৈন্য কিছু গোটাই মানৰে সৈতে ৰণ কৰিবলৈ
আজ্ঞা কৰিলে। পিচদিনা প্ৰভাতত মানে আহি আমাৰ কৌঠ
আগুৰি ধৰিলে। আমাৰ মানুহে ধৰি-পানী আনিবলৈ কোনো-
প্ৰকাৰে কৌঠৰ ৰাজলৈ ওলাব নোৱাৰা হল। কেচুকলীয়া বৰগোহাঁই

ডাঙ্গৰীয়া অতি পুৰাতো পলাই গুচি গল। আতপাচে মানবজা আৰু বৰফুকন এই দুয়ে উদয়চিঙ্গ কটকী পঠিয়াই আমাৰ স্বৰ্গদেৱক কবলৈ দিলে, বোলে,—“আমাৰ মানবজাই স্বৰ্গদেৱৰ লগত ৰণ কৰিবলৈ মন নকৰে।” উদয়চিঙ্গে আহি মানবজাৰ এই কথা স্বৰ্গদেৱক জনালেহি। ৩৪২ ॥

গুৱাহাটীলৈ যোৱা প্ৰস্তাৱ।—কুঁৱৈগঞা বুঢ়াগোহাঁইৰ পুত্ৰ কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই হল। এনেতে মান আহি আমাৰ দেশত সোমাই গাওঁ-ভূঁই নষ্ট কৰিবলৈ ধৰিলে। আমাৰ সৈন্যই মানক ৰণত পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰিলে। আমাৰ ৰাজ্যৰ প্ৰজা দিহিঙ্গে-দিপাঙ্গে পলাবলৈ ধৰিলে। পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া দেশৰ ৰাজহাঁড় আৰু সৰ্বভৰসা আছিল, তেৱেঁ মৰিল। আমাৰ মানুহক ৰক্ষা কৰোঁতা কোনো নাইকিয়া হল। ইয়াকে দেখি কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁয়ে গুৱাহাটীলৈ ভটিয়াই যোৱাটো ভাল বুলি স্বৰ্গদেৱৰ আগত প্ৰস্তাৱ কৰিলে। এই কথাত স্বৰ্গদেৱ মান্তি নহল। ৩৪৩ ॥

বদনচন্দ্ৰৰ হত্যা।—ইয়াকে শুনি কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই ৰজাত সন্দেহ কৰি ভয় খাই আহিলা-পাতি পুত্ৰ-নাতি বন্দী-বেটী লগুৱা-লিকচো লগত লৈ নাৱেৰে ভটিয়াই গুৱাহাটীলৈ গল। আতপাচে বদনচন্দ্ৰ বৰফুকনে নগৰ সোমাই স্বৰ্গদেৱক আঠকাটি সেৱা কৰিলে। স্বৰ্গদেৱে বৰফুকনৰ লগত কথাবাৰ্তা হল, আৰু বৰফুকনৰ পৰা এইদৰে মান-সন্মান পাই স্বৰ্গদেৱ হৰ্ষগুস্ত্ৰ হল। বৰফুকনৰ সৈন্যই বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ টোলত সোমাই ঘৰত থকা সকলো দ্ৰব্য-বস্তু লুড়ি মানৰ সেনাপতিক দিলে। চ্যাও-চুডিংকা স্বৰ্গদেৱে বৰফুকনক মজ্জীফুকন বাব দিলে। আতপাচে বৰফুকনে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ঘৰতে বসতি কৰিবলৈ ধৰিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ ভায়েকহঁতক শাস্তি কৰিলে। পৰ্ৱতীয়া ফুকনৰ চকু কাটিলে। মানবোৰ নিজৰ দেশলৈ উভতি গল। চুডিংকা স্বৰ্গদেৱে তুংখুঙ্গীয়া কৈদৰ বগা গোহাঁইৰ জায়েকক নিজৰ কন্যা বুলি মানবজালৈ ভেঁটি দিলে। আতপাচে

ধনী বৰবৰুৱাই বৰফুকনৰ লগত কাজিয়া কৰি বৰফুকনক মাৰিবলৈ ৰূপচিৎ চুবাদাৰ নামে বজাল এটাক কেঁটাই দিলে। সেইমতে ডিনকাও বা শাওণ মাহত, ৰূপচিৎ চুবাদাৰে বৰফুকনক মাৰিলে। ৩৪৪ ॥

পুৰন্দৰসিংহ স্বৰ্গদেৱ।—কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া তেতিয়া গুৱাহাটীত আছিল। বুঢ়াগোহাঁইৰ ভায়েক—ঢেকিয়াল ফুকনে বৰ-মুৰীয়া গোহাঁইদেৱৰ পুতেক ব্ৰজনাথ গোহাঁইদেৱক মাতি আনি তেওঁকে বজা পাতিবলৈ আলচ কৰিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া, ডেকাফুকন, ঢেকিয়াল ফুকন, বৰবৰুৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা আৰু আনবোৰো সেই মন্ত্ৰণা মেলত আছিল। লাক্ষি ত্যাওভ্যোও বা ১৭৩৯-৪০ শকত, তিনি ডাঙ্গৰীয়া, বৰফুকন, বৰবৰুৱা আৰু অগ্ৰাণ ফুকন বৰুৱাসকলে ব্ৰজনাথ গোহাঁইদেৱৰ শৰীৰত কত থকাত তেওঁৰ পুতেক পুৰন্দৰসিংহক বজা বুলি সেৱা কৰিলে। আতপাচে তেওঁলোকে নাৱেৰে গৈ যোৰহাট পালেগৈ। কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া আৰু ভায়েক ঢেকিয়াল ফুকনে চ্যাওচুঙিকাৰ কৰ্ণ কত কৰি তেওঁক বজা ভাজিলে। পুৰন্দৰসিংহ সিংহাসনত উঠি বজা নাম ললে। ইয়াৰ পাচত কোনো বিশেষ ঘটনা মোহোৱাকৈ কিছুদিন গল। ৩৪৫ ॥

অসমত মান, দ্বিতীয় বাৰ।—আতপৰে চন্দ্ৰকান্তসিংহক বজা ভজা কথা মানবজাৰ কাণত পৰিল। ইয়াকে শুনি মানবজাই সাত-শ সৈন্য লগত দি আলুংমিজি বৰগোহাঁইক অসমলৈ পঠিয়ালে। আলুং-মিজি বৰগোহাঁই আহি জয়পুৰত বহিলহি। আতপাচে আলুংমিজি বৰগোহাঁয়ে চন্দ্ৰকান্তসিংহক পুনৰ সিংহাসনত বহুৱালে। বিসকল বৰুৱা, বৰা, হাজৰিকা, শইকীয়াই চাওকা-চুড়িন্ স্বৰ্গদেৱৰ বিৰুদ্ধে দ্ৰোহ আচৰিছিল, সেই সকলোকে মানব বৰগোহাঁয়ে বধ কৰিলে। ৩৪৬ ॥

চন্দ্ৰকান্তৰ বজাল ঘেৰলৈ পলায়ন।—আতপৰে স্বৰ্গদেৱে পতান নামে কছাৰী এটাক বৰবৰুৱা পাতিলে। কছাৰী বৰবৰুৱাই জয়পুৰত

ভাল চাই এটা কৌঠ সজালে। পাচে একোজন নতুন মানসেনা আমাৰ দেশলৈ আহিল। সিহঁতে আহি পতাল বৰবৰুৱাক মাৰিলে। স্বৰ্গদেৱে ভাবিলে, বোলে, এইবাৰ মান অমিলভাবে আহিছে, মিল-ভাবেবে অহা নাই। স্বৰ্গদেৱে বুঢ়াগোহাঁই, বৰগোহাঁই, বৰবৰুৱা, আৰু বৰফুকনক মানৰে সৈতে বণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। চ্যাওকা-চুড়িংকা স্বৰ্গদেৱ ভটিয়াই গৈ গুৱাহাটী পাই তাতে থাকিল। মানৰ বৰগোহাঁই মিজিমাহা বান্দুলাই দেশত বজা নাইকিয়া দেখি তুংখুজীয়া বগাকৌৱৰৰ পুতেক যোগেশ্বৰ গোহাঁইদেওক বজা পাতিলে। মিজি-মাহা বান্দুলাই চ্যাওকা-চুড়িন বজাক ধৰিবলৈ মনস্থ কৰিলে। চন্দ্ৰকান্তসিংহই চাৰিজীয়া বজা, বৰবৰুৱা, ৰাজখোৱা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, এক চুবাদাৰ আৰু এক কোম্পানী চিপাহী লগত লৈ নাৰেবে উজাই মানৰ লগত যুঁজিবলৈ গল। ঘিলাখাৰী পাই তাতে বহিল। এনেতে মাইলুং দেশৰপৰা নতুন এক মানকোজ আহি পূৰ্বৰ মানসেনাৰ লগত ভৰ দিলেহি। মানৰ বৰগোহাঁই মিজিমাহা বান্দুলাৰ লগত মহগড়ত আমাৰ সৈন্যৰ ধুমাজয় বণ লাগিল। সেই বণত জিমিৰ নোৱাৰি চ্যাওকা-চুড়িন স্বৰ্গদেৱ পলাই সাৰি বিদেশলৈ গৈ তাতে থাকিল। ৩৪৭ ॥

মানৰ অন্ত্যচাৰ।—মানে আমাৰ গাওঁ-ভূঁই চহৰ লুড়িবলৈ ধৰিলে। আমাৰ প্ৰায় মানুহ ঘৰবাৰী এৰি ভাগি গৈ কাঠনি হাবিত সোমাল। চিংকোবোৰেও মানৰে সৈতে লগ লাগি ৰাতি-দিনে আমাৰ গাওঁ-ভূঁই পুৰিবলৈ ধৰিলে। মানে আমাৰ কোনো ভিবোতাক পালে চাৰিটা-পাঁচোটা মানুহে এটাৰ পাচত এটাকৈ তাইৰ ওপৰত দৌৰাত্ম্য কৰিছিল। এনেকি বয়সিয়াল ভিবোতা মানুহৰ ওপৰত দহ-বাৰটাই ক্ৰমান্বয়ে বল কৰিবলৈ নেৰিছিল। বুঢ়ী ভিবোতা আৰু সৰু হোৱালীৰো ভেদাভেদ নোহোৱাকৈ মানে বলেৰে ধোৱালোৱা কৰিছিল। মানে আমাৰ মানুহক ৰক্ষা কৰি সিহঁতৰ ধন-সম্পত্তি লুড়িলে। মানবোৰ অগৰতে থাকিল। ৩৪৮ ॥

ইংৰাজৰ অসম অধিকাৰ।—এইদৰে জয়লাভ কৰি মানহঁতৰ ক্ৰমান্বয়ে সাহ বাঢ়ি যোৱাত সিহঁতে ওচৰ-পাঁজৰত থকা কোম্পানীৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবলৈ ধৰিলে। এইকথা গৱৰ্ণৰ-জেনেৰেল চাহাব বাহাদুৰে শুনি মহাক্ৰোধ হৈ বন্দীৰে সৈতে যুদ্ধ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। স্কট চাহাবে সৈন্য সহিতে আহি মহগড় পাই তাতে থানা কৰি বুল। পিচদিনা পুৱা তেওঁ যাত্ৰা কৰি যোৰহাট পাই তাতে থাকিল। কৰ্ণেল ৰিচাৰ্ড চাহাব ইতিমধ্যে নগাঁও পালেহি। মানে পিচলহঁকি আহি যোৰহাট পাই তাতে সিহঁতৰ কোঁঠত বহিহি। এনেতে ইংৰাজ পণ্টন যোৰহাট পালেহি। মানে যোৰহাটৰ গড়-ভিতৰীয়া ঘৰ-বাৰী জুই লগাই পুৰি পলাই বংপুৰলৈ গল।

কৰ্ণেল ৰিচাৰ্ড চাহাব উজাই গৈ গোঁৰীসাগৰ পাই তাতে তামিষৰা সাজি বুল। মান সৈন্যই কৰ্ণেল ৰিচাৰ্ডৰ সৈন্যক আক্ৰমণ কৰিলে, কিন্তু ইংৰাজ পণ্টনে মানৰ সৈন্যক পচলা কচাদি কাটিলে। আতপাচে স্কট চাহাবে তেওঁৰ সৈন্যক বংপুৰলৈ গৈ মানৰ লগত ৰণ কৰিবলৈ পঠিয়ালে। ইংৰাজ সৈন্য বংপুৰ পোৱাত মানৰে সৈতে ভুয়ল ৰণ হল। সেই ৰণত বন্দী সৈন্য কোনোপধ্যে ভিৰ্তি নোহাবি পলাই পূবপিনে ভাগি গল। আতপাচে সেনাপতি ফুকন আৰু বৰচাহাবে সাক্ষি কৰিলে। তাৰেপৰা ইংৰাজে ভালেমান কাল এই ৰাজ্য শাসন কৰিলে। ৩৪৯ ॥

পুৰন্দৰসিংহ বৃষ্টিছৰ কবজলীয়া ৰজা।—লাল্লি খুমাও বা ১৭৫৫ শকৰ বহাগ মাহত, ব্ৰজনাথ গোহাঁইদেৱৰ পুতেক পুৰন্দৰসিংহই ৰাজ্যৰ শাসন ভাৰ পাবৰ নিমিত্তে যতন কৰিলে। সেই কাৰণে মিঠাৰ হোৱাইট চাহাবে পুৰন্দৰসিংহক ৰজা পাতিলে। ৰজা হৈ সন্মিকৈব ৰিণাই ৰাজখোৱা আৰু লক্ষ্যদেৱ ফুকনৰ সৈতে সমালোচন হৈ ৰাজ্য প্ৰৱেশ কৰি মহগড় পাই তাতে বহিহি। তাৰ পাচত যোৰহাটলৈ আহি তাতে থাকিল। মহাৰজাই এটা কোঁঠ আৰু এটা কাৰেংঘৰ সাজিবলৈ মন কৰিলে। ৩৫০ ॥

পুৰুষবলিংহৰ বিবৰ্ণা—বজাদেৱে বৰগোহাঁইৰ পুতেক মাধবাম দিহিজীয়া ফুকনক বৰগোহাঁই পাতিলে। কেন্দুগুৰীয়া বৰপাত্ৰ-গোহাঁইৰ পুতেক বৰপাত্ৰ-গোহাঁই হল। কুঁৱৈগঞা বুঢ়াগোহাঁইৰ পুতেক বুঢ়াগোহাঁই হল। কানু বোলা এজনে দিহিজীয়া ফুকনৰ বাব পালে। পাতবৰ নিৰাময় গগৈ ৰাজখোৱা ভাটায়লীয়া ডেকাফুকন হল। কুঁৱৈগঞা বুঢ়াগোহাঁইৰ নাতিয়েক ভেলীশ্বৰে ইজন ডেকাফুকনৰ বাব পালে। চপাণ্ডীয়া বৰবৰুৱাৰ বাহৰ বাধানাথ বৰবৰুৱা হল। বুঢ়াগোহাঁইৰ পৰীয়া কেচুৱাপোৱালীক বচা ৰাজখোৱা পাতিলে। কাকতীৰ দ্বৰৰ মণিৰামক চিৰস্তাদাৰ পাতিলে। এক ব্ৰাহ্মণ ভায়েলী-ফুকন হল। এজন গণকক পৰ্বতীয়া বৰুৱা পাতিলে। আৰু মনজুৰ হিলৈদাৰী কোঁৱৰৰ পুতেক ভয়ানন্দক বেঙগ ফুকন পাতিলে। হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া, এইবোৰকো নতুনকৈ পাতিলে। চেঙ্গেলীমুৰীয়াক মহাই ফুকন পাতিলে। এক চৰাইমৰীয়াক ৰাই-ডঙ্গীয়া বৰুৱা পাতিলে। চাৰিজীয়াৰ এজনক দেওখাই ফুকন পাতিলে। আখৈখোৱাক মেচাইমৰীয়া বৰুৱা পাতিলে। কুকুৰাচোৱা কৈদৰ শুকুৰা চেংখোৱা ফুকন হল। নড়াৰ এজন বাইলুং ফুকন হল, আৰু এজন বৰবাইলুং বৰুৱা হল। মহাৰজাই পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা আৰু অন্তৰ্ভোৰক মাতি সমালোচন হৈ নিয়মীয়া সৈন্ত কিছু তুলি হত্ৰচিং আৰু ৰূপচিঙ্গক চিপাদাৰ পাতিলে। ৩৫১ ॥

নগা জন্ম—আতপাচে মাৰ্ণোথুপীয়া নগাই আহি আমাৰ ৰাজ্য মাৰি ধন-বস্তু লুড়ি নিলে। এইকথা মহাৰাজে শুনি তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰে সৈতে যুক্তি কৰি হত্ৰচিং চিপাদাৰ আৰু হিলৈদাৰী কোঁৱৰকৈলীয়া ভয়ানন্দ বেঙগ ফুকনৰ ভলে হাজৰিকা, বৰা, শইকীয়া, ধনুধৰীয়া, হিলৈদাৰী আৰু একোজ চিপাহী সেই নগা মাৰিবলৈ পঠিয়ালে। ইবোৰো নগা মাৰিবলৈ গৈ লোপগৰ পাই তাতে কোঁঠ দি বল। বেঙগ ফুকনে নগা কটকী এটাক মাতি আনি বুজাই বঢ়াই কলে, বলা,—“তই গৈ মাৰ্ণোথুপীয়া নগাৰ পৰ্বতত উঠি সিহঁতক মোৰ

এখেলে আহিবলৈ ক'গৈ।" সেইৰূপে ক'চু নামে সেই কটকীটোৱে পৰ্বতত উঠি নগাবোৰক নামি আহিবলৈ কলে। কিছু নগা পৰ্বতৰ পৰা নামি আহিল। নেওগ ফুকনে সিহঁতক দায় ধৰি জিঁজিবি লোৱা লগালে। ডিন্‌ছি বা কাণ্ডন মাহৰ ২৭ দিন গতে, হিন্দুমতে মজলবাব আৰু আহোমমতে ত্যাগতো, সেইদিনা নগাই মাজনিশা ৰাতি পৰ্বতৰ পৰা নামি আহি আমাৰ ভালেমান চিপাহী মাৰিলে। নেওগ ফুকন পলাই সাৰিল। বংপুৰীয়া চিপাহীবোৰে নগা কেতখিনিক গুলীয়াই মাৰিলে। নগাও ৰব নোৱাৰি যিপোনে পাৰে সিপোনে পলাই পৰ্বতত উঠিলগৈ। মহাৰজা আৰু তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াই এইবাৰ্তা শুনি নেওগ ফুকন আৰু চিপাহীবোৰক ধৰি আনিবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। লাল্লি ভাওচান বা ১৭৫৯-৬০ শকৰ ডিন্‌চিট বা জেঠমাহত, বৰহুৰীয়া নগা আৰু বৰহটীয়া নামচেঙ্গীয়া নগাই কাজিয়া কৰি ইটো-সিটোৱে কটাকটি কৰি ৰণ পাতিলে। সেই ৰণত গগৈ খুন্‌বাও পৰিল, আৰু নামচেঙ্গীয়া লখাং ডেকা পলাই ফাট মাৰিলে। এইবাৰ্তা মহাৰজা আৰু তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াই শুনি নগাৰ খুন্‌বাও-ইতক ধৰিবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। খুন্‌বাওইতক ধৰি আনিলে। হিছ খুন্‌বাওক জিঁজিবি লোৱা লগালে। ৩৫২ ॥

কামেশ্বৰসিংহ চাৰিংবজাৰ বিয়া—আতপাচে ডিন্‌কাও বা শাওণ মাহত, আহোম মতে খুতচেও আৰু হিন্দুমতে দেওবাৰৰ দিনা, মহাৰজাৰ পুতেক চাৰিংবজাবে সৈতে চপাণ্ডীয়া বৰবৰুৱাৰ জীয়েকৰ বিয়াৰ দিন স্থিৰ হল। দৰা আৰু কল্যা দুয়োৰে গাত হালধি সানিলে। বিয়াৰ উৎসৱ কেইবাদিনো হল। আৰু অনেক ৰং-আনন্দ কৰিলে। ঢোল-ডগৰ শিজ্ঞা-পেঁপা আদি নামান বাজুতাও কৰিলে। হিন্দু দেওবাৰৰ দিনা বিয়াৰ উৎসৱ পাতিলে। দৈ-গুৰবে সৈতে হিন্দু বোৰক জলপান কৰালে। ৩৫৩ ॥

নগা ৰাজ্যত পুৰন্দৰসিংহ—লাল্লি কাৰাও বা ১৭৬০ শকত, ডিন্‌চিট বা আৰোণ মাহত, ৰজাদেৱে পাত্ৰ-মন্ত্ৰী, ডাঙ্গৰীয়া, হাজৰিকা,

বৰা, ধনুধৰীয়া আৰু হিলৈদাৰী এইবোৰৰে সৈতে পৰামৰ্শ কৰি নগাৰ বিক্ৰে বণ কৰিবলৈ ওলাল। বজাদেৱে ডাকৰীয়া, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, ধনুধৰীয়া, হিলৈদাৰী, চিপাহী, নামচেজীয়া, আৰু টেডেচি নগাৰ থুন্বাও আৰু আন গোটাচেৰেক লগত লৈ গৈছিল।

বজাদেৱে অছিবিজীয়া, সেলাজু, লাখুটিগঞা, এইবোৰ নগা গাওঁ পাৰ হৈ মালোথুপীয়া নগাৰ গাওঁ পালেগৈ। তাতে টান বণ হল। সেই বণত বৰ নোৱাৰি নগা পাচছইকি পলাল। নগাৰ তিবোভা আৰু লবাহোৱালী পৰ্বতত উঠি জঁয়াৰ হাবিত সোমালগৈ। আত-পাচে ডিন্দি বা কাকুন মাহত, আহোম মতে কাপটিজা আৰু হিন্দু-মতে বুধবাৰৰ দিনা, বংপুৰত হোলোংখৰ সাজিবৰ নিমিত্তে বজাদেৱে এভোখৰ ঠাইত হাল বালে। বজাদেৱে হোলোজৰ গাদিখুঁটা পুতিলে। ৩৫৪ ॥

পুৰন্দৰসিংহৰ ৰাজ্য কোম্পানীৰ ডলভীয়া—গাল্লি কাৰাও বা ১৭৬০ শকত, মিষ্ঠাৰ জেনকিন্স আৰু মিষ্ঠাৰ হোৱাইট চাহাবে সমালোচন হৈ উজাই মহগড় পাই তাতে বহিলগৈ। বজাৰ পুতেক চাৰিংবজাদেৱে চাহাব দুজনক চিৰা-গাখীৰ খাবলৈ দিলে। মিষ্ঠাৰ হোৱাইট চাহাবে নাখালে। তেওঁ মহাক্ৰোধ হৈ যোৰহাটলৈ গৈ নগৰ সোমাল। ডিনচিপচাং বা কাতি মাহত, হিন্দুমতে মঙ্গলবাৰৰ দিনা, হোৱাইট চাহাবে স্বৰ্গদেৱ পুৰন্দৰসিংহক ৰজা পদৰ পৰা গুচালে। তেতিয়াৰে পৰা আমাৰ ৰাজ্য পোনপটীয়াকৈ বৃটিছৰ অধীন হল। ৩৫৫ ॥

নগাওঁ-যোৰহাটৰ শ্ৰীযুত উমানাথ গোহাঁইবৰা পোৱা, শ্ৰীযুত গোলাপচন্দ্ৰ বৰুৱাই কৰা আহোম বুৰঞ্জী এছোৱাৰ ইংৰাজী ভাৱনাবৰা সম্পাদকৰ দ্বাৰা অসমীয়ালৈ অনূদিত।

সপ্তমখণ্ড নৃত্য

আহোমৰ দিনৰ বিষয়াসকলৰ নিবন্ধ

তিনিজন ডাঙৰীয়াৰ অৰ্য্যদা।—শ্ৰীকৃষ্ণায়ে নমো নমঃ ॥ আসাম দেশৰ বিষয়াৰ নিবন্ধ ॥ বুঢ়াগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই, বৰগোহাঁই তিনিৰ একে মৰ্যদা। কেঁকোৰাদোলা, আৰোহান বাহৰ উকা মাজপোনে নালতে গামোচা বন্ধা, সোণৰ চুলাৰে পানীজাপি, টুপীজাপি, পাখিবিচনী হুখৰ দৰে নাললগা ঘুৰীয়া বিচনী, কেপকৰা তলচ পায়। ঘৈলীসকলে এই দ্ৰব্য একোকে নাপায়, মাত্ৰ পৰ্হিচালী ডাঙৰীয়া সোণৰ চুলাৰে সিয়াজাপি পায়। তিনিজনৰ দৰেই শদিয়া খোৱা গোহাঁই, সলাল গোহাঁই, মৰঙ্গীয়া গোহাঁই। এই তিনিজনক দাঁতিয়লীয়া গোহাঁই বোলে। ঘাই তিনিজনাতকৈ কিছু মান কম ॥ ৩৫৬ ॥

বৰবকৰা আৰু বৰফুকনৰ অৰ্য্যদা।—বৰবকৰা, বৰফুকন দুয়ো সমান। কিন্তু গুৱাহাটী দূৰদেশৰ নিমিত্ত কিছু এক্টিয়াৰ বেচি। আৰু দুয়োজনৰ পৰ্হিদোলা বানতেৰে কুশসিয়া বৰজাপি, ৰূপচুলাৰে পানীজাপি, সোণৰ চুলাও দিয়ে, খেৰপাখিবিচনী, টুপীজাপি, দীঘল-নলীয়া ঘুৰীয়া বিচনী, আগখৰা ছালকঠ, বানতৰ মচুলা, ৰূপৰ বেৰি-দিয়া লাথুটি। কিন্তু চ'ৰাৰ ফুকনসকলৰো, বা উপৰত লেখা ডাঙৰীয়া তিনিজনৰ যেইজনাই ৰাজমন্ত্ৰী বাৰ পায় সেইজনাই জকাইচুকীয়া নামে মানুহ একহাজাৰ পায়, আন একো নাই ॥ ৩৫৭ ॥

ৰাজখোৱাসকলৰ অৰ্য্যদা।—নিযুকিয়াল ৰাজখোৱা, বচা ৰাজখোৱা দুয়ো সমান। লোহাৰ ঢেকৰ লগা চাকী পায়। দুই দিহিলীয়া ৰাজখোৱা, দুই ভৰ-শলগুৰীয়া, উপৰ-শলগুৰীয়া দুই ৰাজখোৱা, বৰ সৰু দুই অন্তৰপুৰীয়া ৰাজখোৱা, উপৰ-দৈয়লীয়া, মাজু-দৈয়লীয়া, পানী-দৈয়লীয়া ৰাজখোৱা, দিৰ্ঘোমুৰীয়া ৰাজখোৱা, পজপুৰীয়া ৰাজ-

খোৱা, ঘিলাধবীয়া ৰাজখোৱা, এই চৈধ্যজন৷ সমান। গুৱাহাটীত পৰ্হিচাজী পায়। গড়গুৱা ৰজপুৰীয়া দুই চেটিয়াপাত্ৰ বৰুৱা, দুই ঘৰ-ফলীয়া বৰুৱা, চাকৰজ বৰুৱা চাৰি, এই আঠজন৷ সমান। এইসকল ৰাজুৱা বিবয়া ॥ ৩৫৮ ॥

ফুকনসকলৰ মৰ্য্যদা।—নাউবৈচা ফুকন, পানীফুকন, ভিতৰুৱাল ফুকন, দুই ডেকাফুকন, দুই দিহিঙ্গীয়া ফুকন, ন-ফুকন, চেটিয়া ফুকন এই ন-জন৷ সমান, কিন্তু উকা বৰজাপি। নিয়াইসোখা ফুকন, নেওগ ফুকন, চাকৰজ ফুকন এই তিনি সমান, প্ৰায় ন-জনাৰ গতেই। চোলাধৰা ফুকন, খাৰঘৰীয়া ফুকন, ঢেকিয়াল ফুকন, নাওশলীয়া ফুকন, তামুলী ফুকন, এই পাঁচজন৷ সমান। ৰূপৰ চুলাৰে পানীজাপি, টুপীজাপি, পৰ্হিচাজী, পাখিবিচনী, দীঘলনলীয়া ঘূৰণীয়া বিচনী, ৰূপৰ বেৰিদিয়া লাখটি, ছালকঠ পায়। যদি খেৰবিচনী টুপী নেপাইও থাকে তেতিয়া চোলাধৰা, খাৰঘৰীয়া, ঢেকিয়াল, এই তিনিজন৷ ফুকনে পৰ্হিচাজী পায়। নাওশলীয়া ফুকন, তামুলী ফুকনে ঢেকৰ দিয়া চাজীহে পায়। চিৰিজ ফুকন, কাধবৰুৱা, শুলপাণি বৰুৱা, এই তিনি সমান। ৰূপৰ চুলাৰে পানীজাপি, পৰ্হিচাজী, বেৰিদিয়া লাখটি, দীঘলনলীয়া বিচনী পায়। জালভাৰী ফুকন, গন্ধীয়া বৰুৱা, মজুমদাৰ বৰুৱা, থনিকৰ বৰুৱা, শেনচোৱা বৰুৱা, এই পাঁচজন সমান। ঢেকৰ দিয়া চাজী পায়। ৰজাৰ জোঁৱাইসকলে বিবয় নেপাই থাকিলেও ৰূপৰ চুলা, পৰ্হিচাজী বানভেৰে আওঁঠি সিয়া কঠ চমুৱা ফুকন বা বৰভণ্ডাৰ বৰুৱা মৰ্য্যাত পায়। ৩৫৯ ॥

বৰুৱাসকলৰ মৰ্য্যদা।—চামোই বৰুৱা, তিপমীয়া ৰাজখোৱা, হাজীবৰুৱা, খোঁৰাবৰুৱা, কুকুৰাচোৱা বৰুৱা, এই পাঁচজন সমান। দুই দোলাকাধবীয়া বৰুৱা, দুই চাউঙাং বৰুৱা, জৰাধৰা বৰুৱা, বেজ-বৰুৱা এই ছয়জন সমান। তিনি দুলীয়া বৰুৱা, দৰবধৰা বৰুৱা, কাঠকটীয়া বৰুৱা, মলীয়া বৰুৱা, খিঁউ বৰুৱা, পাৰীমৰীয়া বৰুৱা এই আঠজন সমান। গজপুৰীয়া বৰুৱা, শিলাকুটী বৰুৱা, চৰাইমৰীয়া

বক্ৰা, খেমুচোঁচা বক্ৰা, যুতকীয়া বক্ৰা, দুহৰী বক্ৰা, এই ছয়জন সমান। এই সকল ভিতক্ৰাল। বাইডজীয়া ফুকন, পৰ্বতীয়া ফুকন, খজীয়া ফুকন, চাৰিজীয়া ফুকন, তিপমীয়া ফুকন, এই পাঁচজন সমান। ঢেকৰ লগা চাজী পায়। বাইডজীয়া বক্ৰা, পৰ্বতীয়া বক্ৰা, খজীয়া বক্ৰা, চাৰিজীয়া বক্ৰা, তিপমীয়া বক্ৰা, এই পাঁচজন সমান। নামৰপীয়া বক্ৰা, পুৰণিমেলৰ বক্ৰা, মাজুমেলৰ বক্ৰা, সৰুমেলৰ বক্ৰা, মাহীমেলৰ বক্ৰা, ন-মেলৰ বক্ৰা, গাভৰুমেলৰ বক্ৰা, কলিচেজ বক্ৰা, এনাইখৰীয়া বক্ৰা, এই ন-জন সমান। এই পৰ্য্যন্ত মেলডগীয়া বিষয়া। দেৱলীয়া বক্ৰাইতক সদৰত সেৱাচলোৱাহে বোলে। ৩৬০ ॥

ডাজবীয়াসকলে নগৰ সোমোৱাৰ নিয়ম।—তিনিজন ডাজবীয়া নগৰলৈ গলে আগত বিলতীয়া গায়ন গায়, কালীয়াই কালী মাৰে। বজাচুলি বৰচি, বজাচুলি দাৰে লগত পালী ধৰি যাব পায় হাতী ঘোঁৰাত। বানত সিয়া জৰি, ভৰিত নুপুৰ, ঘোঁৰাত উঠা হালখীয়া পাটৰ তলচা, হাতীত উঠা কাপৰ, আগত দোলাটৈৰে আগুৱা যাব পায়। গড়ৰ চুকৰপৰা অলপ ভিতৰ সোমালে গায়ন বা কালী গাব বজাব নেপায়। ৩৬১ ॥

বাটত দেখা-দেখি হলে নিয়ম।—বাটত স্বৰ্গদেৱে দেখা-দেখি হলে স্বৰ্গদেৱ হাতীত উঠি গলে ডাজবীয়া হাতীত উঠি দেখা দিব পায়। স্বৰ্গদেৱ দোলাত বা ঘোঁৰাত গলে ডাজবীয়াও কেপকৰা তলচাৰ জুৰাত উঠি দেখা দিব পায়। আৰু ৰাজমাওদেও, বৰজনা, আইকুঁৱৰীদেও, পৰ্বতীয়া আইকুঁৱৰীদেও স্বৰ্গদেৱৰ দৰেই সন্মান কৰে। কিন্তু শিজৰিষৰ উঠিলেহে ডাজবীয়াসকলে সেৱা কৰে। ঠাতিয়লীয়া তিনিজনাবে বাটত স্বৰ্গদেও ভেঁটাভেঁটি হলেও এইক্ৰমেই। আৰু চাৰিজীয়া তিপমীয়া আদি মেলখোৱা গোহাঁইদেওসকলৰে তিনিজন গোহাঁইৰে দেখা-দেখি হলে ডাজবীয়াসকলক গোহাঁইদেও-সকলে বাট এৰি দিব পায়। ঠাতিয়লীয়া তিনিজনাই বাই তিনিজনাক

বাটত লগ পালে গোহাঁইদেওসকলৰ দৰে বাট এৰি দিব পায়। যদি দাঁড়িয়লোৱা তিনিজনাই মেলখোৱা গোহাঁইদেওসকলক বাটত লগ পায় তেতিয়া বাট এৰি দিয়াদিকৈ যায়। যদি স্বৰ্গদেৱৰ নিজ ভাই বা পো এনে মেলখোৱা গোহাঁইদেও হলে সকলোৱে বহুঁই গোঁৱৰ কৰে।

বৰবকৱা, বৰফুকনে তিনিজন ডাঙৰীয়াক লগ পালে দোলাৰ পৰা নামি দেখা দিব পায়। চ'ৰাৰ ফুকন প্ৰভৃতি খেৰবিচনী লোৱা চমুৱা ফুকনসকলে চাঙ্গীৰ পৰা নামি তিনিজন ডাঙৰীয়াক দেখা দি চাঙ্গী লুকাৰ পায়। এইগুণে ডাঙৰীয়া তিনিজন বৰহুৱাবৰ মুখতে দোলা, আৰোহান, দা, বাঠি, বৰচি, আদি সকলো আহিলা এৰি মাত্ৰ তিনিগছমান বজা যাঠি বৰচিৰে নগৰত সোমাই উপৰত সোণৰ চুলাৰে পানীজাপি খৰি যায়। বৰ বদ বা বৰখুন হলেও আন একো নাই। ৩৬২ ॥

বৰঘৰৰ ঊপত বহাৰ নিয়ম।—ডাঙৰীয়া আহি চ'ৰা উঠিলে বৰবকৱা মুখ্য যি কেজনা চৰাৰ ফুকন পুৰফালে বহি থাকে তাৰপৰা উঠি পশ্চিমফালে ককামৰ কোঁঠা সোমাই বহেগৈ। বহোঁতে তিনিখনীয়া কঠৰ তলিয়ৰিখন গুচাই ফুকনসকলক তেতিয়া কাপৰৰ মচুলা দিয়ে। পাচে ডাঙৰীয়াসকলে যিখিনিতে বহে তাৰ পোনেই পানীপাচত লেকামেৰে বেলাত ভৰি খুই বুলনি কাপৰত ভৰি দি আহি তলত পিঠীয়া উপৰত কেপকৰা তলচাত বহে। পিকচোৰা পেলাবলৈ আগত চোপ কৰা পাত দিয়ে।

বৰবকৱাকে মুখ্য কৰি চ'ৰাফুকনসকল ডাঙৰীয়াসকলৰ নিচে ওচৰ চাপিব লাগিলে খেৰৰ মুঠিত বহে, দুৰ হৈ বহোঁতে হলে চ'ৰাৰ ফুকনসকলে মেলা দুখনীয়া কঠতে কাপৰৰ মচুলা লৈ বহে। চমুৱা ফুকনসকল দুখনীয়া ছালকঠৰ লুৰাত বহে। সময়মতে বুঢ়াগোহাঁই, বৰপাত্ৰগোহাঁই দুজন বহা থুটা দুটাৰ মাজপোনে পশ্চিমফালে ককামৰ কোঁঠাত চ'ৰাৰ ফুকনৰ শাৰীতকৈ পশ্চিমলৈ জুইকি দুখনীয়া মেলা

হালকঠভো বহে, কিন্তু কাপৰৰ মচুলা নাই। যদি ডাঙ্গৰীয়া আগে বহে ভেটিয়া বৰবৰককাক এৰি চ'ৰাৰ ফুকন কেইজন মানুহৰ আঁৰতে দখিণ টুপে ভৰি ধুই থেবত আঠু চোজাই চ'ৰাৰ মাজেই গৈ পহিমকালে মেলাকঠত গত লাগি বহেগৈ।

স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাবে কটকী গৈ নেমাতিলে নগৰলৈ ডাঙ্গৰীয়াসকল নাহে। কোনো বকৱা, ফুকন স্বৰ্গদেৱৰ কাৰ্য্যৰ লোক স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা নহলে ডাঙ্গৰীয়া ভিনিজনাৰ অলৈ যাব নাপায়, আৰু ডাঙ্গৰীয়াসকলক স্বৰ্গদেৱে বিদায় সময়ত বঁটাৰে পাতলি তামোল ভিতৰৰ পৰা তামুলীয়ে সজাই দিয়ে। হেঙ্গদামথৰাই ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ আগত দিলেই কিছু বিলম্ব নকৰি ডাঙ্গৰীয়াসকল উঠি যাব পায়। আৰু ডাঙ্গৰীয়াসকল বৰঘৰৰ টুপলৈ যাব লাগিলে আগে বৰবৰককাক বৰঘৰৰ টুপলৈ যাব পায়। পাচেহে ডাঙ্গৰীয়াসকল যায়। জখলামুখৰ মাটিতে শুধা লেকামেৰে ভৰি ধুই সোমাই যায়। খাটনীয়াৰে পাখিবিচনী নিএ, তামুলীয়ে হাঁচটিখন নিএ, টেকেলা বৰাই খালি তলচাখন নি বৰঘৰৰ টুপতে দিএ, ডাঙ্গৰীয়াসকল তাতে বহে। এইমতে স্বৰ্গদেৱে কথাবাৰ্ত্তা হোৱাত বৰঘৰৰ টুপত স্বৰ্গদেও বহা কোঁঠাৰ পূবভাগৰ উত্তৰ-কাললৈ সোমাই তিনি বৰভণ্ডাৰ বকৱা বহে। কিন্তু সেই মৰ্যদা পালে আনো বহে। এই তিনিৰ দক্ষিণে সেই কোঁঠাৰ টুপৰ জোৰৰ চতিৰ পূবমূৰৰ খুটাৰেপৰা টুপলৈকে জুৰি উত্তৰ-দখিণা শাৰীকৈ চ'ৰাৰ ফুকনসকল বহে। চমুৱা ফুকন কেজনো সেইটো চতিৰে পহিম মূখৰ খুটাৰ ওচৰৰ পৰা টুপলৈ উত্তৰ-দখিণা শাৰীকৈ বহে, কিন্তু ডাঙ্গৰীয়াসকল বহাত স্বৰ্গদেৱৰ সমুখে সেই চমুৱা ফুকন সকলৰ ওচৰৰে পৰা পূবলৈ জুৰি পূব-পহিমা শাৰীকৈ বহে। ওজা লিগিৰা ও বমুৱা লিগিৰা পহিমখন চালিৰ তলত বহিব পায়। বমুৱা কেইটা, লিগিৰা, স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰতে খাটৰ পহিমকালে থাকে। টুপৰ জোৰাৰ ঐ চতিৰ দখিণ হৈ টুপলৈ ওলাই বহিব নোপায়। বৰঘৰৰ টুপত বিবৰ্ণাসকল বহাৰ এই নিয়ম। ৩৬৩ ॥

বৰমেলাৰ ব্যৱস্থা—আৰু যদি ইয়াতেই বৰমেলা হয় ভেতিয়া হলে প্ৰথমে স্বৰ্গদেও ওলাই সেইখন খাটত বহিলেই চমুৱা ফুকন এজনাই মেল মাতি ওজা-লিগিৰাত আজ্ঞা কৰ। লিগিৰাই কুকুৰাচোৱা বৰাত আজ্ঞা কৰ। সেই বৰাই বৰবাটঘৰত থকা কুকুৰাচোৱা বৰুৱা ও পাঁচনি বৰাত আজ্ঞা কৰ, আৰু বৰবাটঘৰৰ ভিতৰৰ টুপৰ আৰম্ভণি শুচাই দিএ। পাচে বমুৱা বামুৱা তামুলী পাঁচনিহঁতে তামুলৰ হাঁচটি, চৌৱৰ, বিচনী, পিকৰান আদি লৈ স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰত বহেগৈ। ভেতিয়া লিগিৰা ওচৰত থাকিব নেপায়, কেবল তামুলী লিগিৰাটি মাত্ৰ ওচৰতে লুকাই থাকে। আৰু ওজালিগিৰাৰ লগতে কুকুৰাচোৱা বৰুৱা বহেগৈ। পচিমখন চালিৰ দখিণমূৰে এখনি চালি থাকে। তাৰ ওলতে নাপিতৰ ওজা এটা তিনিটা বা দুটামান নাপিতেৰে বহিব পায়। পাচে কুকুৰাচোৱা বৰা এটা গৈ বৰবৰুৱা মুখে চ’ৰাৰ ফুকনসকলক মেল জনায়গৈ। সেইসকল আহি বহিলে মজিমদাৰ বৰুৱাই ডাঙ্গৰীয়াসকলক চ’ৰাৰ পৰা আনেগৈ। ডাঙ্গৰীয়াসকল বহিলে মেল কৰে। আৰু ডাঙ্গৰীয়াসকল বৰঘৰৰ টুপৰ পৰাও যেতিয়া ভিতৰলৈ নিয়ে ভেতিয়া ডাঙ্গৰীয়াৰ মানুহ লগত যাব নেপায়। হাঁচটি, বিচনী, তলচা বৰঘৰৰ টুপতে থাকে। কুকুৰাচোৱা বা ৰাজপলীয়া লিগিৰা এটাই মাত্ৰ কাপৰ এখনি দিয়ে, তাতে ডাঙ্গৰীয়া বহে। বৰবৰুৱা বৰঘৰৰ পৰা অহাত দুকালে দুই শাৰী টাঙ্গন-ধৰাই পালী ধৰি আহে। আগত ৰূপৰ চুলাৰে পানীজাপি, টুপীজাপি, খেৰপাখিবিচনী, পাচনিহঁতীয়া বিচনী, সেই আগৰুৱা ৰূপৰ বেৰিদিয়া লাথুটি, এইসকল আহিলা লৈ আহি বৰদুৱাৰৰ পৰা উপৰত পাচৰপৰা বৰজাপি ধৰি আহে। পাচে বৰ’চৰা উঠি নিজ ঠাইত বহোঁতে পানী পাচত ভৰি ধুই তিনিখন মেলা ছালকঠত বানতৰ মচুলা লৈ বহে। আগত পাভত ৰালি দিয়ে, তাতে পিকচোৱা পেলায়। এইক্ৰমে চ’ৰাৰ ফুকন কেজনা আপোন-আপোন ঠায়ে-ঠায়ে চ’ৰাত বহে। কিন্তু ফুকনসকলৰ টাঙ্গনধৰা নাই, আৰু বৰজাপি উকা, নগৰৰ ভিতৰলৈ নিব

নাপায়। নগৰৰ ভিতৰত বকৰাৰহে বৰজাপি থাকে, অদ্ভুত কোনো বকৰা ফুকনৰ নাই। ৩৬৪ ॥

বজাচাকলৈ বোৱাৰ নিয়ন্ত্ৰ—যেতিয়া বৰবকৰা ৩ চ'ৰাৰ ফুকন-সকল চাকলৈ যাৰ লগা হয় দোলাকাথৰীয়া টুপৰ সমুখে উজনীৰটো খুঁটাতে ধৰি ভৰি ধুই ভামুলৰ হাঁচটি কঁকালতে খুঁচি লৈ, সোঁহাতে পাখিবিচনাখনি লৈ সোমাই যায়। আৰু বাটত বৰবকৰা অহাত মেলখোৱা গোহাঁইদেওসকল বা দাঁতিয়লীয়া গোহাঁই তিনিজনাবে ভেঁটা-ভেঁটি হলে তেতিয়া বৰবকৰা দোলাৰ পৰা নেনামে। আৰু চ'ৰাৰ ফুকনসকলে ভেঁটা-ভেঁটি হলেও নেনামে। কিন্তু স্বৰ্গদেৱৰ আপোন পো বা ভাই এনে মেলখোৱা গোহাঁইদেও হলে তিনিজন ডাঙৰীয়া প্ৰভিতি বৰবকৰা বা ফুকনসকলে কিছু গোঁৱৰ কৰে। খেৰবিচনী লোৱা চমুৱা ফুকন কেজনাবে বৰবকৰা বৰফুকনৰ ভেঁটা-ভেঁটি হয় যদি তেতিয়া চমুৱা ফুকনসকলে ঠাইতে পদূলি এটা সোমাই তেনেই বৰজাপিৰে ঢাকে। বৰবকৰা বৰফুকনে চমুৱা ফুকনসকলক দোলাৰ উপৰত দেখিব নাপায়। আৰু চমুৱা ফুকনসকলে চ'ৰাৰ ফুকন কেইজনাক লগ পালে হলে তেওঁবিলাক বাট এৰি দি আঁতৰি যায়। দাঁতিয়লীয়া তিনিগোহাঁই বা মেলখোৱা গোহাঁইদেওসকলে চমুৱা ফুকনসকল লগ পোৱা হলে দোলাৰপৰা নামে, দোলাও কিছু কাথৰীয়াকৈ জাপি আৰ দিহে। আৰু বৰভগ্নাৰ বকৰাসকলে হলে বৰবকৰাৰ আগত দোলাৰপৰা নামি দোলা লুকাই গৈ দেখা দিহে। মেলখোৱা গোহাঁইদেৱৰ বা দাঁতিয়লীয়া গোহাঁইসকলৰ আগতো এই ক্ৰম। চ'ৰাৰ ফুকনসকলৰ আগত হলে জাপি আৰ দি বাট এৰি আঁতৰি যাব পাৰ। ইতৰ ফুকন বকৰা লোকক চাকীৰে বোৱা চ'ৰাৰ ফুকনসকলে দেখিবলৈ পাব নোপায়। চমুৱা ফুকন কেইজনাই ঘৰ-পৰা অহাত আগত ৰূপৰ চুলাৰে পানীজাপি, টুপীজাপি, খেৰপাখি-বিচনী, দীঘল-নাগেৰে ঘুৰুগীয়া বিচনী; ৰূপৰ বেৰিদিয়া লাখুটি, ইয়াকে লৈ আছে। দোলাকাথৰীয়া চ'ৰাৰ টুপৰ চ'ৰাৰ ফুকনসকলে ভৰিধুৱা

খুঁটাৰ নামে পছিমফালৰ খুঁটাৰ গুৰিতে ভৰি ধুই ভিতৰলৈ যায়। সেই ভৰিধুৱা পোনেই সেই চ'ৰাৰ পছিমৰ বাৰতে পানীজাপি আৰি থয়। বাটত অহাত তিনি বৰভগুৰ বকৱাৰে ভেঁটা-ভেঁটি হলে বকৱা একতীয়া হৈ ফুকনক বাট এৰি দিব পায়। ইতৰ ফুকন বকৱাই জাপি আৰ দি আঁতৰি যাব পায়। আৰু বৰভগুৰ বকৱা তিনিক ইতৰ ফুকন বকৱাই দেখা-দেখি হলে একতীয়া হৈ বাট এৰি দিব পায়। আৰু এই চমুৱা ফুকন কেজনা যদি মাটিএ আহে উপৰত বৰজাপি ধৰে বৰ বৰখুণ বা টান বদ হলে। তিনি বৰভগুৰ বকৱা বা বকৱা নামেৰে থাকিলে ঢেকিয়াল, চোলাধৰা, খাৰখৰীয়া, ইবিলাকেও মাটিয়ে অহাত বৰজাপি ধৰাই আহে, সদাই নোৱাৰে। ইয়াৰ বাজে মাটিয়ে অহাত বৰজাপি ধৰাব নেপায়। ৩৬৫ ॥

ভৰালী বকৱাৰ বৰ্য্যাক।—আকটি ভগুৰ বকৱাৰো সুবৰ্ণীয়া বিচনী বেৰি দিয়া লাখুটি আছে। ভৰিকা দুৱাৰৰ বাজৰ চতিৰ পূবৰ খুঁটাতে তিনিও ভৰি ধুই সোমাইগৈ। বৰখৰৰ টুপলৈ যাওঁতে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া ও বৰবকৱা, বৰফুকন আদি চ'ৰাৰ ফুকন ও খেৰবিচনী লোৱা চমুৱা ফুকন এইসকল আৰঢ়াখনৰ পছিমমূৰে ওলায় সোমায়। তিনি বৰভগুৰ বকৱা গএৰহ অগ্ৰ ফুকন বকৱা চ'ৰাৰ পূবমূৰে ওলায় সোমায়। চ'ৰাত বৰবকৱা বহাত ওচৰলৈ চমুৱা ফুকনসকল যাব লাগিলে তিনিখনীয়া ছালকঠৰ লুৰাত বহে। বৰ- বকৱাৰ পানীচোৱালৈ গলেও চমুৱা ফুকন কেইজনাক বহিবলৈ পাটিচৰা দিয়ে। এউৰোলাকৰ বাজে ফুকন বকৱাই আঠলৈ বহে।

আৰু বৰভগুৰ বকৱা হলেই ৰূপৰ চোলা পৰিচাজি পায়। এই জৰ্য লবলৈ জনাব নেলাগে। সোণৰ থাক, টেমি লবলৈ হলে জনাব লাগে। আৰু চোলাধৰা খাৰখৰীয়া ঢেকিয়াল এই তিনি বকৱা হৈ থকাত বৰভগুৰ বকৱাৰ সমানেই। তিনি লড়িগোহাঁই বজাৰ জোৱাইক বাজকৈ নাওশলীয়া ফুকন ভাঙ্গুলী ফুকন এই কেজনে ৰূপৰ চুলাত বাজকৈ জৰ্য লবলৈ জনাব লাগে, দিলেহে লব পাৰে।

খেৰবিচনীও এইৰূপ। ইভবসকলে হলে অগৰ চুলালৈকে জনাব লাগে। ৩৬৬ ॥

বৰচ'ৰাত বহাৰ নিয়ন্ত্ৰ।—চমুৱা ফুকন বৰভণ্ডাৰ বৰুৱাৰ সম। কিছুজন লোকে ভিতৰলৈ যাওঁতে সেই ভণ্ডাৰ বৰুৱাই ভৰিখোৱা খুঁটাৰ পছিমটো খুঁটাতে ভৰি খোৱা। বৰচ'ৰাত স্বৰ্গদেও বহাত যি কোঁঠাত স্বৰ্গদেও বহে সেই কোঁঠাৰ পৰা দখিণলৈ মাজত একোটা এৰি ইকোঁঠাও চতিৰ ভলতে দুই খুঁটাৰ মাজত পূবকালৰ পৰা লালী হৈ বুঢ়াগোহাঁই, বৰপাত্ৰ-গোহাঁই, বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া এই তিনিজন বহে। শুদা মাটিতে আগকাললৈ পিকচোৰা পেলায়। বৰগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াৰ বামকাথৰে শদিয়াখোৱা, মৰজিখোৱা, সলাল গোহাঁই, এই তিনিজন বহে। কেতিয়াবা কিছো লৰচৰ হয়। কোনো সময়ত গোটেইটো চতিৰে পূবখুঁটাৰে পৰা দখিণলৈ ক্ৰমে তিনিটা খুঁটাত বুঢ়াগোহাঁই আদি তিনিজন বহে। তেতিয়া সেইটো চতিৰে পছিমটো খুঁটাৰ পৰা জুৰি দখিণলৈ লালীকৈ বৰবৰুৱা আদি ফুকন ৰাজখোৱা-সকল বহে। এইক্ৰমে বহাত কঁাতিয়লীয়া তিনিজন চ'ৰাৰ দখিণ টুপৰ জোৰাৰ চতিৰ পূবৰ খুঁটাতে, খাইলাভৰ খুঁটাতে, বৰিয়ালধৰা খুঁটাতে ক্ৰমে বহে। আৰু থিয় লালীৰে বহাত যিজন ডাঙ্গৰীয়া যিটো খুঁটাত বহে স্বৰ্গদেও নবহাতো সেইজন ডাঙ্গৰীয়া সেই খুঁটাতে বহে। ডাঙ্গৰীয়াসকল পথলীয়া হৈ বহিলে সেইটো চতিৰে পছিম ককামৰ খুঁটাৰপৰা দখিণলৈ শাৰীকৈ পিৰালীত বৰবৰুৱা আদি চ'ৰাৰ ফুকন ৰাজখোৱা বহে। এইসকলৰ পাচত দেওখাই, বাইলুং, চেটিয়াপাত্ৰ বৰুৱা, বৰকলীয়া বৰুৱাসকল বহে। এই দখিণকালৰ চ'ৰাৰ সভা বৰবৰুৱাই নেওগ ফুকনৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্ৰণ কৰায়।

স্বৰ্গদেও বহা কোঁঠাৰ উত্তৰ কোঁঠা উদজে থাকে, কিন্তু উচৰতে তামূলী লিগিৰা বৰতামূলী ও পিকদামধৰা, চৌৱৰলোৱা পাঁচনি, কদাচিত হাভবিচনীলোৱা লিগিৰা, এই পাঁচজন বহেগৈ। সেই উদং কোঁঠাৰ উত্তৰ কোঁঠাৰ চতিৰ ভলতে সোঁমাজে বাট বাখি সেই বাটৰে

পূৰ্বকোষৰে পৰা সেই চতিৰ মূৰ পূৰ্বটো খুঁটাৰ ওচৰৰিনিভে পাঁচনি বৰাটো যে বহে তালকে লালীহৈ বজাচুলিগা দাবে হুই একজন পাঁচনীৰ পালী বহে। এই খুঁটাৰ পূৰ্বকালে কিছু দখিগকলীয়া হৈ বাজে চমুৱা ফুকন বকৰা কিছু বহে। ঐ তামুলী লিগিৰাইত বহাটো চতিৰে পছিম ককামৰ খুঁটাৰেপৰা উত্তৰলৈ লালী হৈ বৰবকৰাৰ সমুখে খেৰবিচনী লোৱা চমুৱা ফুকনসকল বহে। এইসকলৰ লালীতে পাচত বৰভণ্ডাৰ বকৰা তিনিজন বহে। এইসকলৰ পোনেই উজনিফালে ককামৰ কোঠাত মেলখোৱা গোহাঁইদেওসকল বহে। এওঁবোৰক মাজতকৈ লৈ দুয়োকাষৰে চমুৱা পাঁচনিহঁত এই কোঠাতে বহে। এই উত্তৰ কোঠাতে পছিমফালে স্বৰ্গদেৱৰ দোলা থয়। পূৰ্বকালে গন্ধীয়া, মলীয়া, ভ'ৰালী, পেৰাভাৰী, এইসকলে নিজ কাম কৰে। এইকালৰ সভা পাঁচনি বৰা, কুকুৰাচোৱা বকৰাই নিৰূপণ কৰে। থলাৰ সভাৰ নিৰূপণ ঢেকিয়াল ফুকন বা বকৰা, দোলাকাথৰীয়া বকৰা, চাওডাঙ্গৰ বকৰা, এইসকলে কৰে। কিন্তু ঢেকিয়াল বকৰা বা ফুকনেহে চ'ৰাত বহিব পাৰে। দোলাকাথৰীয়া বকৰা, চাউডাঙ্গৰ বকৰা থলাতেহে বহিব পায়। আৰু স্বৰ্গদেও বহা কোঠাৰ পূৰ্বকালৰ ককামৰ কোঠাত তামুলী-দাবে বৰতামুলী-দাবে বৰতামুলীহঁত বহে। এই কোঠাৰ দখিগ ককামৰ কোঠাত উত্তৰকালে হেঙ্গদামথৰা আৰু দখিগ কালে সভাপণ্ডিত এইসকল বহে। ইয়াৰ দখিগ ককামৰ কোঠাত কটকীহঁত বহে। ইয়াৰ দখিগ ককামৰ কোঠাত কাকতীহঁত বহে, আৰু দখিগ টুপৰ উজনীফালে খাওন্দহঁত বহে। ভাটীৰকালে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ হাতীমূৰীয়াহঁত বহে। ৩৬৭ ॥

বৰচ'ৰাত মেলৰ ব্যৱস্থা।—সততে স্বৰ্গদেও নগৰত থকাতে বৰচ'ৰাত বৰবকৰা আদি চ'ৰাৰ ফুকন কতেকজন নবহি উদং হব নেপায়। যদি স্বৰ্গদেও অশু নগৰ বা কোনো বাহৰলৈ যায় তেন্তিয়া যদি নগৰ উদজেই হয় তেও চ'ৰা উদজে নেথাকে। নিয়াইসোখা ফুকনেই সততে সেই চ'ৰাত বহে। পুনৰ স্বৰ্গদেও নগৰলৈ নাহেহামনে

বৰবক্ৰাৰ কাৰ্য্যখিনি নিয়াইসোখা ফুকনেই চলায়। আৰু বৰপাত্ৰ ডাঙ্গৰীয়া বহাটো খুটাতে সদাই বৰবক্ৰা বহে। কিন্তু নিতে-নিত্তে দুপৰ মাৰিলেই বৰবক্ৰা চ'ৰাত বহে। দুপৰ চাৰিদণ্ড মাৰিলে পানী-চোৱালৈ গৈ জিহায়। তিনিপৰ মাৰিলে আকৌ চ'ৰাত বহেহি। গধূলি চাৰিদণ্ড মাৰিলে উঠি যায়। মেলৰ নেওগ বৰা ইত্যাদিএ বৰবক্ৰা বহা পোনেই খলাত দুশৰীয়া হৈ আঠ লৈ বহি বৰবক্ৰাত কথা যোগায়। আৰু বৰবক্ৰা নিতে পৰত পানীচোৱাতে থাকে। বৰচ'ৰালৈ যাব নেলাগে। তাতে থাকি ৰাতিপুৱা চাৰিউৰিয়াত ৰাজঘৰলৈ গৈ খাই-বৈ দুপৰত নগৰ সোমায়হি। কিন্তু চ'ৰাৰ ফুকন-সকলে হলে থকুৱা দিয়া ঢৰাৰে চাৰিওফালে ঢাকি চ'ৰাতে পৰ দিএ। ৰাজখোৱাসকলৰ এই ক্ৰম।

আৰু নগৰৰ ভিতৰত পালীঘৰত শোবলৈ চাং বা পীৰা কোনেও লব নাপায়। মাটিৰ ভেঁটি বা কাঠৰ চলিয়া পাটকে পাৰি লয়। আৰু আঠুৱা, খৰম, পইজাৰ, ইয়াকো লব নেপায়, বুলনি ঢৰাহে লয়। চৰিয়া, পিকপেলোৱা, ইয়াকো খাতুৰ লব নেপায়, কাঠহে লব পায়। বেৰা বা কাঁহী মাইহাম ইয়াত ব্যৱহাৰ কৰিব নেপায়। কাঁহৰ বান বা কাঁহিতহে বেৰহাৰ কৰিব পায়। উৰিকা দুৱাৰৰ ৰাজখনৰ বুজ-বিচাৰ কৰ্ত্তা বৰবক্ৰা। এই কাৰণেহে বৰবক্ৰাৰ নিতপৰ। সেই দুৱাৰৰ ভিতৰখনিৰ বিচাৰ কৰে ঢেকিয়াল বক্ৰা। এওঁৰো নিতপৰ।

আৰু চ'ৰাত বৰবক্ৰা যিটো খুটাতে বহে সেইটো খুটাৰ দৰ্শিণ-কালে নাওবৈচা ফুকন বহে। ইয়াৰ দৰ্শিণটো খুটাতে উত্তৰকালে ডেকাফুকন, দক্ষিণকালে দিহিজীয়া ফুকন বহে। আকৌ বৰবক্ৰা বহা পহিমৰ খুটাতে ন-ফুকন বহে। এইটো খুটাৰ উত্তৰটো খুটাতে ভিতৰকাল ফুকন বহে। ন-ফুকন বহাৰ দৰ্শিণটো খুটাতে মেওগ ফুকন বহে। কিন্তু বৰ-খুটাতকৈ ভিতৰ সোমাই আগকাললৈ বৰবক্ৰা আদি কোনো বহিব নেপায়। সেই বৰখুটাকে সীমা কৰি ককামৰ কৌঠাত পখলীয়াকৈ মেলাকঠতহে বহে। আৰু দৰ্শিণ টুপৰ

পূবকালে টুপৰ জোৰাৰ খুঁটাৰ দখিণ-পূব কোণতে চাক্ককল্প ফুকন বহে। এওঁৰে দখিণেই নিয়াই-সোধা ফুকন বহে। এই টুপৰ জোৰাৰ খুঁটা ও তাৰে ককামৰ খুঁটা, এই দুই খুঁটাৰ মাজতে থিয়কৈ এটায়া কঠ মেলি ককামৰ কোঁঠাতে বচা ও নিবুকিয়াল ৰাজধোৱা দুইজন বহে। যেতিয়া গুৱাহাটীৰ ফুকন ৰাজধোৱাসকল আহে তেতিয়া চ'ৰাৰ দখিণ টুপৰ বৰিয়ালধৰা খুঁটাৰ দখিণ টুপতে থিয়কৈ কঠ একোটা পাৰি ৰাজধোৱাসকলে বহে। পানীফুকন আদি ফুকন-সকল মৰ্যাদাৰ আগ-পাচক্ৰমে উজনীয়া ফুকনসকলৰ মাজে বহে। দৰজী বজাও, বাণী বজাও আহিলে দাঁতিয়লীয়া গোহাঁই তিনিজন্য বহা দখিণ টুপৰ জোৰাৰ চতিৰ পূবটো খুঁটাত বহে। আৰু নিতে চ'ৰাত বৰবৰুৱা বহাত বৰবৰুৱাৰ সমুখৰ উত্তৰ-কালৰ খুঁটাৰ দখিণে ভিতৰ সোমাই ককামৰ কোঁঠাত ডাক্কবীয়াসকলৰ এবং চাৰিসত্ৰীয়াৰ খাটনিয়াৰ ও সভাপণ্ডিত দুইএকজন বহি কথা-বাৰ্তা জনায়, এইসকলৰ পূবকালে সেই কোঁঠাতে। থলাবপৰা আগকৰা কথাকে মুখ দি শ্রুতি বুজাবৰ কাৰণে বৰকটকী এটা বহে। এইটো খুঁটাৰ ওচৰকৈ পিৰালিতে মোটোকোৱা ছালতে বৰা কাকতিটো বহে। পচিমকালে ভিতৰুৱাল ফুকন বহাৰেপৰা দখিণলৈ ককামৰ কোঁঠাৰ মাজে-মাজে কটকী দলৈ কাকতীহঁত বহে। ৩৬৮ ॥

অপৰাধীক দণ্ড কৰাৰ নিয়ম।—স্বৰ্গদেৱে যিৰকমে দণ্ড কৰিবৰ মন ৰায় তেনেৰকমে কৰে, একো নিয়ম নাই। ডাক্কবীয়াসকলে ধুমৰে খুঁকি শ্ৰাণ মাৰে, তোম বাকি পানীত পেলাই মাৰে, অস্ত্ৰৰে কাটিব নেপায়। আৰু চকু কাৰ্হে, নাক-কাণ কাটে, আঠুৰ ঘিলা কাৰ্হে। বৰবৰুৱায়ে ঐমতেই দণ্ড কৰে। কিন্তু আপোন আজ্ঞাৰে যি বিষয়া পতা-ভজা কৰাধিনিক তাতকৈ উপৰসকল স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা শুনাৰ লাগে, তেহে কোব ঢকা গঁতা গৰাল প্ৰভিতি দণ্ড কৰিব পাৰে। বৰফুকনৰ দুৰদেশৰ মিমিতে বৰবৰুৱাতকৈ কিছু এক্তিয়াৰ বৰ্হা। চ'ৰাৰ ফুকনসকলে নাক-কাণ কাটিব নোৱাৰে। কোব, ঢকা, চমটাৰে

চমটিয়াই দণ্ড কৰে বৰবকৰাৰ গতেই। খেৰবিচনী পোৱা চমুৱা ফুকন বকৰাসকল, আৰু মেলঙগীয়া ফুকন, বকৰা আদিসকলেও চ'ৰাৰ ফুকনসকলৰ গতেই। তেওঁবিলাকৰ মেলৰ ভিতৰত আৰু টেকেলা দুলীয়া এই দুই খেলৰ মানুহক এওঁবিলাকে কোব, ঢকা, গঁতা, গঁবাল দণ্ডহে কৰিব পাৰে। তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ দৰেই বৰফুকনে দণ্ড কৰে। কিন্তু চোৰক একেবাৰে অস্ত্ৰেৰে কাটে। উজনীত চাউডাঙ্গৰ হতোৱা কটায়, ভাটীত হলে বুককৰ হতোৱা কটায়। ৩৬৯ ॥

ঐশীসকলৰ নিয়ম।—স্বৰ্গদেৱৰ ঘৰত ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ ঐশীসকলক অমুক ডাঙ্গৰীয়াৰ ঐশী বোলে। বৰবকৰা বৰফুকনকে মোখা কৰি ঐশীসকলক অমুক ফুকননী বা বকৰানী বোলে। চ'ৰাৰ ফুকনসকলৰ গভতকৈ গভিকে ইসকলৰ নিয়ম বিপৰীত আছে। ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ পৰিচালী নগৰৰ ভিতৰলৈ যেতিয়া যায় বৰখুন বা বদ নাপাৰৰ বিমিত্ত সকদৈয়া সিয়াজাপি মূৰত লৈ উজনীখন চাউডাঙ্গৰ হুৱাবে সোমাই সেইকালৰ চাউডাঙ্গৰ চ'ৰাতে বহেগৈ। লগৰে বমুৱা মানুহ এজনী কলাপাত দুখনি নিব পায়, তাকে পাৰি দিয়ে, তাতে বহে। কোঁৱৰী-সকলৰ ঘৰলৈ গলেও সেইক্ৰমেই পাত দিএ, তাতে বহে। বৰবকৰা বৰফুকন আৰু চ'ৰাৰ ফুকনসকলৰ ঐশীসকল গলেও ডাঙ্গৰীয়াসকলৰ ঐশীসকলৰ গতেই গৈ নগৰৰ সেই চাউডাঙ্গৰ ঘাৰেই সোমাই সেই চ'ৰাতেই বহেগৈ। কিন্তু ইবোলকৰ কলাপাত এখনীয়া আৰু ডাঙ্গৰীয়াসকলতকৈ কিছো নাম। আৰু খেৰবিচনী পোৱা চমুৱা ফুকননী বা বকৰানীসকল গলেও পৰিচালীৰে গৈ নগৰ সোমাবাত মাটিএ মূৰত জাপি লৈ ঐ ঘাৰে সোমাই চাউডাঙ্গৰ চ'ৰাতে ডাঙ্গৰীয়াসকল নামে। চ'ৰাৰ কেইজনাবো কিছো নাম হৈ এখনীয়া কলাপাতত বহে। কোঁৱৰীসকলৰ ঘৰতো এয়ে ক্ৰম। ইয়াৰ বাজে ফুকননী বা বকৰানীৰ পাত নাই, মাটিতে বহে।

উজনীখন চাউডাঙ্গৰ ঘাৰকে কালুগঁগা ঘাৰ, লিগিৰীঘাৰ, মাটিঘৰৰ ঘাৰ বোলে। নামনিখন চাউডাঙ্গৰ ঘাৰকে কমলাঘৰীয়া ঘাৰ, গোঁসাঁই

ঘৰৰ দ্বাৰ বোলে। দোলাকাখীয়া চ'ৰাৰ টুপৰ সমুখৰ ধনকে ডবিকাছাৰ বোলে। নগৰৰ বাজে গড়ৰ পূবৰ ধনকে পানীছাৰ বোলে, দক্ষিণৰ ধনকে বৰছাৰ বোলে, পশ্চিমৰ ধনকে ন-দ্বাৰ বোলে। উত্তৰকালে দ্বাৰ নাই। পিচকাল দেখি ঘৰ কাৰেজ বোলে। আৰু যে সিয়াজাপি লয় তাতে বানভৰ উপৰত অনেকবৰগীয়া সুতা আৰু ঋপৰ সোণৰ গুণাৰে বনকৰা বৰ বৰ জক লগায় উপৰ টুপত পোহালমণিৰে গধা ডালপাত লগোৱা সোণৰ চুলাতে গছ কৰি দিএ। এনেকোৱা সোণৰ চুলাৰে সিয়াজাপিকে তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ বৈশীসকলকে মুখ্য কৰি বৰবন্ধৱানী, বৰফুকননী আৰু চ'ৰাৰ ফুকননী, চহুৱা ফুকননী সকলো লোকে পায়। কিন্তু ঘাই কেজনাৰ বনকৰা বেচি। চ'ৰাৰ ফুকন কেজনাৰ অলপ কম। ভাতকৈ চহুৱা কেজনাৰ কম। এইদৰে ইতৰ বন্ধৱা ফুকনসকলৰ বৈশীসকলৰ কম। এইবিলাকৰ বাজে চহুৱা, জালভাৰী ফুকন আদি ৫ জন, আৰু মেলডগীয়াৰো ফুকন কেইজন, এইসকলৰ বৈশীসকলে সময়মতে ঋপৰ চুলা জক লয়, বন কম। ইতৰলৈ ডাল-পাত-হীনকৈ লই, চপা একোপাহ বচায়। আৰু বাজে ঋপৰ চপা লব পৰাও আছে, লব নোপোৱাও আছে। ৩৭০ ॥

বিবৰ্ণা পতাৰ নিয়ম।—তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰ পাতিব লাগিলে বৰচ'ৰাৰ উত্তৰ টুপৰ বৰিয়ালধৰা খুঁটাতে ধৰাই বা ওচৰতে থিয়কৈ স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা শুনায়। বহিবলৈ, কাপৰ দিয়ে, তাতে ডাঙ্গৰীয়া বহে। অন্তৰ্বাৰ মানুহ দস্তৰমতে আঠু লৈ বহে। তাতে স্বৰ্গদেৱৰ যি কথা কব লগা থাকে তাকে কয়, কথা শুনিলেই প্ৰত্যুত্তৰ প্ৰাৰ্থনা স্বৰ্গদেৱলৈ জনায়। তাৰপৰা চ'ৰাৰ মাজ সোমাই নিজঠাইত তলচাত বহেগৈ। কোনোজন তাৰেপৰা বাজঘৰলৈকো যায়। বাওঁতে আগৰে অনাই ধোৱা থাকিলে দোলাতে যায়, যদি নাই বাজশালৰ ঘোঁৰা দিয়ে, তাৰেই যায়। ঠাণ্ডিয়লীয়া তিনিজনক চ'ৰাৰ দক্ষিণৰ বৰিয়ালধৰা খুঁটাৰ কাষৰতে সি কেজনাৰ ক্ৰমেই পাতে। বৰবন্ধৱা বৰফুকনক পাতিব লগা হলে প্ৰথমে শপথ খুৱাই বৰবন্ধৱা বহা খুঁটাৰ

চতিৰ সোঁমাজতে স্বৰ্গদেৱৰ আৰ্জা শুনাগৈছে খেৰ দিৱে, তাতে নিয়ম-মতে বহে। অগ্ৰবোৰ মানুহো আঠ লৈ বহে। পাচে যি কথা শুনাৰ লাগে শুনাৱ। তাকে শুনি হোৱাজনাই প্ৰভুত্বৰ প্ৰাৰ্থনা স্বৰ্গদেৱলৈ জনাই নিজঠাইত দস্তৰ্ঘতে বহেগৈ।

আৰু চ'ৰাৰ ফুকনসকলকো প্ৰায় সেই ক্ৰমেই পাতে। ঘাই তিনিজন ডাঙ্গৰীয়া, দাঁতিয়লীয়া তিনিজন, আৰু গুৱাহাটীয়া উজনীয়া চ'ৰাৰ ফুকনসকলকো শপত খুৱা দস্তৰ থাকে। আৰু ডাঙ্গৰীয়া-সকল এজনী জীয়াই থকাত ন-কৈ এজনাক পাতিব লাগিলে বৰকটকী এটা গৈ আগেয়ে যৰতে স্বৰ্গদেৱৰ আৰ্জা কৈ ডাঙ্গৰীয়া ভাঙ্গি দোলা-আবোৱান কাৰ্হি আনিলেহে অজনা পাতিব পায়। কিন্তু তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰে পৰা বৰবকৱাক বাজ কৈ দুই দলৰ চ'ৰাৰ ফুকন পৰ্য্যন্তে পাতিব লগা হলেই বৰবকৱা চ'ৰাত বহি থকাতহে পাতিব পায়। আৰু পতাত পাতিবলৈ যোৱা বকৱা বা ফুকন এটীয়াকৈ যাব নোপায়। মজুমদাৰ বকৱা ও খেৰবিচনী পোৱা চমুৱা ফুকন বকৱা যাক পাঁচে দুই তিনি চাৰি ইমান বকৱা ফুকন কথা শুনাগৈ যাব পায়। বাজ-খোৱাসকলক হলে চ'ৰাৰ দখিণ টুপতে কথা শুনাই পাতিয়ে বা নোপাতোতেই বৰবকৱা য'তে থাকে ত'তে নৈ কথা শুমুৱা গৰাকীয়ে বৰবকৱাত জনাই থব পায়। চেটিয়াপাত্ৰ বকৱা, ঘৰকলীয়া বকৱা, এই দুইক টুপৰ জোৰাৰ পছিম ফালৰ ককামৰ কোঠাত পাতে। এই টুপতে চাঙ্গকঙ্গ বকৱাহঁতকো পাতে। তিনিজন ডাঙ্গৰীয়াৰেপৰা দুয়ো দলৰ চ'ৰাৰ ফুকনে কথা শুনাই পতাতেহে অকলেই বা লগৰেই মজুমদাৰ বকৱাই কথা শুনোৱা নিয়ম। তদিবক অগ্ৰ ফুকন বকৱাও কথা শুনাৱ, কেতিয়াবা মজুমদাৰ বকৱাকো পাঁচে। খেৰবিচনী লোৱা চমুৱা ফুকনসকলক চ'ৰাৰ উত্তৰ টুপে পাতে। এই কথা বৰ-বকৱাত কৈ থব পায়। তিনি বৰভণ্ডাৰ বকৱা, জালভাৰী ফুকন, গন্ধীয়া বকৱা, মজুমদাৰ বকৱা, খনিকৰ বকৱা, শেনচোৱা বকৱা, দুই দোলাকাখৰীয়া বকৱা, তিপমীয়া বাজখোৱা, হাতীবকৱা, ঘোৰাবকৱা,

এইসকলক দোলাকাথৰীয়া চ'ৰাৰ টুপতে পাতে। দুই চাউডাঙ্গৰ বকৰাক উজনী জখলামুখৰ চাউডাঙ্গৰ চ'ৰাতে পাতে। বৰবাটঘৰৰ মাজকোঠা চাঙ্গৰ উপৰতে কুকুৰাচোৱা বকৰা, পাঁচনী বৰা, বৰতামুলী এইসকলক পাতে। এই ঠাইতে কুকুৰাচোৱা বৰা এটাই দুৱৰী বকৰাটো পাতি বাজদুৱাৰত কৈ দিয়েগৈ। বৰবাটঘৰৰ পেটে পূবকালে চাংমাইশালৰ নিচাঙ্গতে চাঙ্গমাই বকৰা, জৰাধৰা বকৰা, বেজবকৰা, এই সকলক পাতে। তিনি দুলায়া বকৰাক নেওগ বৰাইভকো স্বৰ্গদেৱৰ দোলাঘৰতে পাতে।

ইয়াতিলৈ বিষয়াখনি আৰু মেলডগীয়া ফুকন বকৰাখনিকো ডৰিকা দুৱাৰত পাতে। দেৱলীয়া সেৱাচলোৱা এই দুৱাৰৰ বাজখনিতে পাতে। তাতে হাজৰীকাইভক পাতে। মেলডগীয়া টেকেলাৰ বকৰা, বেওগা বৰা, এইবোৰক লেখাক কুকুৰাচোৱা বৰাই নিজা মেলঘৰ নও দোলাঘৰতে নিজমেলৰ আইকুঁৱৰীদেও বা গোহাঁইদেৱৰ আজ্ঞাৰে পাতে। কুকুৰাচোৱা নেওগ বৰা এইবোৰক বৰবাটঘৰতে ওজা-লিসিৰাই স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাৰে পাতে। চাউডাঙ্গৰ শইকীয়া বৰাইভক চাউডাঙ্গৰ চ'ৰাতে পাতে। দোলাকাথৰীয়া বৰা বৰনেওগ-ইভক চেকিয়াল বকৰা, দোলাকাথৰীয়া বকৰাৰ পালীৰ মুখৰ ওলাই বহা ঘৰটিতে পাতে। ৩৭১ ॥

পানিশিষ্ট—(ক)

আহোম স্বৰ্গদেৱসকলৰ নাম।

ক্রমিক সংখ্যা	স্বৰ্গদেৱৰ নাম	বাল্যৰ আৰম্ভণি হিন্দু শক	ইংৰাজী চম
১।	চুকাফা।	১১৫০, আষাঢ় ১৬।	১২২৮।
২।	চুতেউফা।	১১৯০, আষাঢ় ২৩।	১২৬৮।
৩।	চুবিনফা।	১২০২, আষাঢ় ২৮।	১২৮০।
৪।	চুখাংফা।	১২১৪, ফাগুন ৫।	১২৯৩।
৫।	চুখামফা।	১২৫৩, আষাঢ় ১৫।	১৩৩১।
৬।	চুতুফা।	১২৮৫, পূহ ২১।	১৩৬৪।
	অৰাজ।	১২৯৭, মাঘ ৩০।	১৩৭৪।
৭।	ত্যাওখামখি।	১৩০১, ফাগুন ৭।	১৩৮০।
	অৰাজ।	১৩১০, মাঘ ২২।	১৩৮৯।
৮।	বামুণী কোঁৱৰ, চুডাংফা।	১৩১৯, ফাগুন ৩।	১৩৯৮।
৯।	চুজাংফা।	১৩২২, আহিন ১২।	১৪০৭।
১০।	চুফকফা।	১৩৪৪, বহাগ ১৪।	১৪২২।
১১।	চুচেনফা।	১৩৬০, পূহ ১৬।	১৪৩২।
১২।	চুহেনফা।	১৪০৯, পূহ ২২।	১৪৮৮।
১৩।	চুপিমফা।	১৪১৪, ফাগুন ১২।	১৪৯৩।
১৪।	দিহিঙ্গীয়া বজা ওপৰজনা, চুহুংমুং।	১৪১৮, মাঘ ২৩।	১৪৯৭।
১৫।	গড়গঞা বজা, চুহুংমুং।	১৪৬১, জ্যৈষ্ঠ ৯।	১৫৩৯।
১৬।	খোৰাবজা, চুখামফা।	১৪৭৪, কাৰ্ত্তি ২৯।	১৫৫২।
১৭।	প্ৰতাপসিংহ বুঢ়াবজা, চুচেনফা, বুদ্ধিস্বৰ্গদেৱাৱলি।	১৫২৫, শাওণ ২৫।	১৬০৩।
১৮।	ভগাবজা, চুবমফা, জয়াদিত্য।	১৫৬৩, আষাঢ় ২৩।	১৬৪১।
১৯।	নৰিয় বজা, চুতিয়ফা।	১৫৬৬, পূহ ২৮।	১৬৪৫।
২০।	জয়ধ্বজসিংহ, চুতামলা, ভগনীয়া বজা।	১৫৭০, আষাঢ় ২৩।	১৬৪৮।
২১।	চক্ৰধ্বজসিংহ, চুপুংমুং।	১৫৮৫, কাৰ্ত্তি ২৮।	১৬৬৩।
২২।	উদয়াদিত্যসিংহ, চুভুতফা।	১৫৯১, বহাগ ৫।	১৬৭০।
২৩।	বামধ্বজসিংহ, চুৰুমফা।	১৫৯৪, আষাঢ় ১।	১৬ ২।
২৪।	চামগুৰীয়া বজা, থামজঙ্গীয়া বজা।	১৫৯৬, আষাঢ় ৩।	১৬৭৪।
২৫।	গোবৰ বজা।	১৫৯৬, পূহ ১৮।	১৬৭৫।

ক্রমিক সংখ্যা	বৰ্গদেহৰ নাম	বাজৰুৰ আৰম্ভণি	
		হিন্দু শক	ইংৰাজী চন
২৬।	দিহিজীয়া বজা সকলজন, অৰ্জুন, চুলিমফা	১৫৯৬, মাঘ ৮।	১৬৭৫।
২৭।	পৰ্বতীয়া বজা, চুইডকা, খামজিং।	১৫৯৯, বহাগ ১৭।	১৬৭৭।
২৮।	লৰাবজা, চুলিককা, বদ্বন্দ্বজিংহ।	১৬০১, আষাঢ় ২০।	১৬৭৯।
২৯।	গদাধৰসিংহ, চুপাতকা, লাজি।	১৬০৩, শাওণ ২০।	১৬৮১।
৩০।	কদ্রুসিংহ, চুখুংফা, লাইপম।	১৬১৭, ফাল্গুন ১৪।	১৬৯৬।
৩১।	শিৱসিংহ, চুতনকা, চেংদন।	১৬৩৬, ভাদ ১৪।	১৭১৪।
৩২।	প্ৰমত্তসিংহ, চুনেমকা, চেংপম।	১৬৬৬, আষাঢ় ২৫।	১৭৪৪।
৩৩।	বাজেশ্বৰসিংহ, চুবেমকা, বমানাথ।	১৬৭৩, আহিন ৩০।	১৭৫১।
৩৪।	লক্ষীসিংহ, চুভেওকা।	১৬৯১, জ্যৈষ্ঠ ২১।	১৭৬৯।
৩৫।	গোবীনাথসিংহ, চুহিতপংকা, লোকনাথ।	১৭০২, পুহ ১।	১৭৮০।
৩৬।	কমলেশ্বৰসিংহ, চুল্লিংকা, কিনাবাম।	১৭১৭, শাওণ ২৩।	১৭৯৫।
৩৭।	চন্দ্ৰকান্তসিংহ, চুডিংফা।	১৭৩২, মাঘ ৬।	১৮১১।
৩৮।	পুৰন্দৰসিংহ।	১৭৩৯, ফাল্গুন ১১।	১৮১৮।
৩৯।	চন্দ্ৰকান্তসিংহ, দ্বিতীয়বাৰ।	১৭৪০, ফাল্গুন ২৫।	১৮১৯।
(ক)	মানব দিন। মানপতা বজা যোগেশ্বৰসিংহ।	১৭৪২, চ'ত ৩।	১৮২১।
(খ)	বুটিছৰ নামনি অসম অধিকাৰ।	১৭৪৫, চ'ত ১৪।	১৮২৪।
(গ)	বুটিছৰ উজনি অসম অধিকাৰ।	১৭৪৬, মাঘ ১৪।	১৮২৫।
(ঘ)	ইমান্দ্ৰাৰ সন্ধি, মানব পৰা বুটিছৰ অধীনলৈ অসম হস্তান্তৰ।	১৭৪৭, ফাল্গুন ১১।	১৮২৬।
(ঙ)	পুৰন্দৰসিংহ, উজনি অসমৰ বুটিছৰ কৰতলীয়া বজা।	১৭৫৫, বহাগ ১০।	১৮৩৩।
(চ)	পুৰন্দৰসিংহৰ বাজ্যচ্যুতি। উজনি অসম কোম্পানীৰ বাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্তি।	১৭৬০, আহিন।	১৮৩৮।

পলিপিষ্ট—(২)

সাৰাংশ ।

“সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী”ৰ মূল বুৰঞ্জী সাভখমৰ ঘটনাকালী আৰু বিষয়বস্তু পাঠকে ভালকৈ অনুসৰণ কৰাৰ সুবিধা হব বুলি তলত প্ৰতিখমৰে সাৰাংশ দিয়া হল।—

প্ৰথমখণ্ড বুৰঞ্জী—দেশত অনীতি-অনাচাৰ হোৱাত দেৱৰাজ ইন্দ্ৰই নিজৰ দুই নাতি খুলুং আৰু খুল্লাইক সোণৰ জখলাৰে নমাই পৃথিৱীলৈ পঠালে। ভেঙলোক আহি মুংবিমুংবামত বজা হৈ বলহি। এঙলোকৰ সন্ততিসকলৰ দিনত ৰাজ্যত সুখ হল, পাল-পচা নাই, অদোষত দণ্ড নাই, দোষত দণ্ড। মড়াৰজাৰ তনীয়েকৰ গৰ্ভত দেৱপুত্ৰ চুকাংফা জন্মিল। তাকে চুকাফাই ককায়েকক নিজ দেশত বজা হৈ থাকিবলৈ এবি দি নামনি ৰাজ্যলৈ গুচি আহিল। বাটত আহোঁতে বহুত মানুহে লগ ললেহি। চুকাফাই নামকিও পাৰ হৈ খামজাং পালেহি। ৰজাদেৱে লগত অহা পণ্ডিতক আদেশ দিলে,—“যি মৰে, যাক পাণ্ড, বাটত যি কথা হয়, পণ্ডিতে লিখি থব।” মৰ্কে লগ লোৱা মানুহৰ ভিতৰত চুটিয়া, মৰাণ, বৰাহী, কছাৰী—এই সকলেই প্ৰধান। অসমৰ মানুহৰ লগত চুকাফাৰ লগৰীয়া মানুহৰ বিয়া-বাক সম্বন্ধ হবলৈ ধৰিলে। সেইবোলাৰে-পৰা মানুহ মিহলি হল, আহোঁতে তিবোতা নাই, এতিয়াহে তিবোতা হল। বৰাহী মৰাণ আদিলৈ চুকাফাই বাৰ্তা পঠিয়ালে,—“আমি উজনি ৰাজ্যৰ পৰা আহিছোঁ। আমি মিত্ৰ হব খোজোঁ।। সিৰোৰ হৈছে ধানগিৰি, আমি আলহি। আমাক গাওঁ-জুইখনিৰ পৰিচয় দিব লাগে।” বৰাহী মৰাণৰ বজা থামিথুয়াই ভেঙলোকৰ দেওঘৰৰ ওচৰত ভাল ঠাই বুলি কোৱাত চুকাফা বজাই তাতে নগৰ পাতিলে।

চুকাফাৰ বংশধৰ ত্যাওখামথি ৰজাৰ দিনত দেশত অভাৱ হল। প্ৰজাসকলে সহিব নোৱাৰি তাকে চুচেজক ৰজা পাতিব খুজিলে। “মোকো ভেনে কবিৰি” বুলি চুচেজে সংশয় কৰাত প্ৰজাসকলে “ভেনে নকৰো” বুলি পুখুৰী খানি তাতে হাত জোৰোবাই শপত কৰিলে। সেই ঠাইৰ নাম হল শপতকৰীয়া। চুছংমুং

দিহিলীয়া বজাদেৱে নগা এটালৈ সগৰ্ভা কুঁৱৰী এগৰাকী দিলে। নগাব ঘৰত কোঁৱৰৰ জন্ম হল, নাম থলে কনুচেং। বজাদেৱে ৰাজপৰিয়ালৰ নাতি-পুতি চপাই আনি জীৱিকা দি পাতিলে, আৰু কোঁৱৰৰ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিলে। পাচে চুটিয়া জিনি বিস্তৰ বস্তু পালে, কছাৰীও কৰতলীয়া হল, ভূঞাসকলকো বশ কৰি থানে-থানে পাতি ধলে। তাৰ পাচত স্বৰ্গদেৱৰ সৈন্তই কৰতোয়া সৈন্যকে ৰাজ্য জয় কৰিলে। বেহাৰৰ ৰজা বিশ্বসিংহই আপুনি আহি বৰিলে। গোড় পাচ্চায়ে মিত্ৰতা কৰিলে। ভূঞাসকলে ৰজাৰ চ'ৰালৈ অহাযোৱা কৰি থাকিবলৈ ধৰিলে, তেওঁলোকে ৰাজকথা কলে, গজা-জগন্নাথৰ কথাও কলে। পাচে চুহুংমুং ৰজাবে পুতেক গড়গঞা ডেকাৰজাবে কন্দল লাগিল। ৰজাদেৱে খেদি বোহাত পুতেক ডেকাৰজাই গাতকৰোৰক আগতৈ পঠালে। ৰজাদেৱে বোহাবীৰোৰক দেখি ৰণ নকৰি শুচি আহিল। পাচে ডেকাৰজাই ধন লেহেতিয়াৰ হতুৱাই ৰজাদেৱক মৰালে।

ডেকাৰজা সিংহাসনত বহিল, এওঁ গড়গঞা ৰজা বুলি প্ৰখ্যাত। নগৰৰ চাৰিওমেৰে গড় মাৰিবলৈ ধৰাত হেমনা বুলি এজন খেতিয়কে খেতিৰ মাটিৱেদি গড় বান্ধিবলৈ নিদিয়াত সেই খণ্ড গড় উদজে থাকিল। হেমনা মৰিলতহে সেইছোৱা গড় বান্ধিব পাৰিলে। এতিয়ালৈকে সেই ঠাইডোখৰক হেমনবাৰী বোলে। দিখৌ নৈৰ দুইপাৰে হাবি আছিল। গড়গঞা ৰজাদেৱে তাত মাহুহৰ বসতি পাতিলে। হাবি-বাট কাটি গাওঁ বহুৱা কামত মাহুহে অতি পৰিশ্ৰম কৰিব লগাত পৰিছিল, ৰজাদেৱে কলে,—“হুখ কৰিলেহে হুখ হয়।” এওঁৰ মৰণান্তে পুতেক খোৰাৰজা ৰজা হল। দিহিলৰ বাটত পুখুৰী খানোতে আঠাসলোৱাই আঠোটা আঠাপুলি আনি ৰজাক তেটিলে, তাৰেপৰা আঠাবাৰী গাওঁ নাম হল। টিলাবাই যুদ্ধলৈ আহোঁতে আমাৰ মাহুহক বামুণৰ লগত পিন্ধাই গকত তুলি ৰণলৈ পঠালে। ইয়াকে দেখি টিলাবানে যুদ্ধ নকৰি নিজ দেশলৈ উভতি গল। নটক লগত পিন্ধাসকলে লগত ছুঙচালে। স্বৰ্গদেৱে লেকাই চেটিয়া বৰবৰাক বিচাৰ কৰিবলৈ দিলে। কভো বামুণৰ লগত শুচিল, কভো অস্ত্ৰ জাতিৰ লগত থাকিল। সেইদেখি মাহুহে কয়,—“লগত গিবি লেকাই চেটিয়া।”

পিচ বহুত টিলাবনে আকৌ যুদ্ধ কৰিবলৈ আহিল। যুদ্ধত নোহাৰি খোৰাৰজা চৰাইখোৰোং পৰুৱালৈ গল। পাচে কোচে ওলমাল পাই নিজ-

দেশলৈ উত্ততি গল। বৰগোহাঁঞে উত্তবে হাতী ধৰিবলৈ যোৱাত ভূঞাসকলৰ পোনে হাতী গল। তাতে ভূঞাইতক কাটিলে। বৈবাগী এটা ধৰি আনি ৰণ-কাপোৰ দি পঠালে। খোৰাৰজাৰ পুত্ৰ প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত শুকটী ভামূলী বৰবৰা হৈ দিহিজত মথাণ্ডি বান্ধিলে, মেচাঘৰ আদি ঠাইত পুখুৰী খানিলে, গড়গাওঁ মেৰাই বাঁহগড় কৰিলে। এই আপাহতে বৰবৰা নাম শুচাই শুকটী ভামূলীক বৰবৰুৱা পাতিলে। তাৰ পাচত যোগলৰে ৰণ লাগিল। স্বৰ্গদেৱে মহেশ্বৰ দেৱতাক তুতি কৰিলে যুদ্ধ জয়ৰ কাৰণে। তড়বীৰ ৰণত অসমৰ জয় হল। শুকটী ভামূলী বৰবৰুৱা, ফুল বৰুৱা আৰু পিকচায়ে গাওঁবোৰ নটক সংগঠন কৰিলে, তাৰ লগতে হাট ঘাট কাট আৰু মুগাচোজৰ কাটল লগালে, তেতিয়াৰপৰাহে কাটল হল। প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পাচত ভগাবজা, আৰু তাৰ পাচত মৰিয়াবজা, তাৰ পাচত জয়ধ্বজসিংহ বজা সিংহাসনত বহিল।

জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱে পদ্মপুৰাণৰ জনকৰ আখ্যানৰ পদ কৰিলে, আৰু অল্প পদ-পৰ্য্যায় বঢ়িলে। যোগলৰ সেনাপতি শ্ৰীৰজুমলাই অসম আক্ৰমণ কৰাত স্বৰ্গদেৱে পেচকচ দিবলৈ সন্মতি জনায়, পেচকচ পাই যোগলে অসম এৰি গল। চক্ৰধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱে যোগলক ৰণত জিনিলে। উদয়াদিত্যসিংহ স্বৰ্গদেৱে কালজৰীয়া লোকক বৈবাগী এজনৰ তকত হবলৈ কোৱাত ডেবেৰাই বজাক মাৰি ভালেৰে সৰুজন গোটাইক বজা পাতিলে, বজা হৈ নাম ললে ৰামধ্বজসিংহ। ডেবেৰাৰে বিৰোধ লগাত বজাক দৰবৰ লগত বিহ খুৱাই মাৰিলে। ডেবেৰাই ভালেমান কোঁৱৰ আৰু ফুকনকো মাৰিলে। এইবুলে কটামৰা শুনি ৰাজ্য ভাগি মিহাদিহি পলাই যাব ধৰিলে। পাচে ডেবেৰাই চামগুৰীয়া কোঁৱৰ এজনক বজা পাতি, তেওঁক মাৰি তুংখুৰীয়া কোঁৱৰ এজনক সিংহাসনত বহুৱালে।

ডেবেৰাৰ অকাৰ্য্যৰ কথা শুনি গুৱাহাটীত থকা আতন বুঢ়াগোহাঁই আৰু ফুকনসকলে উজাই গৈ ডেবেৰাক মাৰিলে, তুংখুৰীয়া কোঁৱৰকো মাৰিলে। শৰাইঘটীয়াসকলে দিহিজীয়া কোঁৱৰক বজা পাতিলে। বুঢ়াগোহাঁইৰ লগত বজাৰ বিৰোধ হোৱাত গুৱাহাটীয়া ফুকনসকলক আনি কটাবিধামত বজাৰ বিৰুদ্ধে ৰণ কৰিলে। বজা হাবিলত তেওঁক ধৰি মাৰিলে ॥ ছন্দ ১—১০২ ॥

দ্বিতীয়খন বুৰঞ্জী—বৰিষ্ঠ মূলৰ শাপত শ্ৰামা অপেশ্বৰীয়ে মন্ত্ৰদেৱে

জন্ম লৈ চেংডাম নড়াবজাৰ কুঁৱৰী হলগৈ। ইন্দ্ৰবীৰ্য্যে কুঁৱৰীৰ এটি পুত্ৰ জন্মিল, নাম থলে স্বৰ্গনাৰায়ণ। চেংডাম বজাৰ মৃত্যুত স্বৰ্গনাৰায়ণ নড়াবাজ্যৰ অধিপতি হল। বড়নড়াৰ আইফ্ৰান বজাই পণ্ডিত পঠিয়াই স্বৰ্গনাৰায়ণক শাস্ত্ৰ-নীতি শিকালে। বজাৰ হুই পুত্ৰ খুনলুং আৰু খুনলাই মুংবিমুংবাম পৰ্ব্বভূত আছিল। স্বৰ্গনাৰায়ণ স্বৰ্গী হলত মন্ত্ৰীসকলে এই হুই কৌৱৰক আনি মুংবি-মুংবামত বজা পাতিলে। আইফ্ৰান বজাই পণ্ডিত পঠিয়াই এওঁলোককো ৰাজনীতি শিকালে। কতোদিনৰ পাচে মুংবিমুংবামৰ পৰা লাইডাই ৰাজ্যলৈ গল। মনডাম নামে নগা এটা বানভ্যাও ৰাজ্যত বজা হৈছিল। তেওঁৰ দিনত অনেক অভাৱ অধৰ্ম্ম হোৱাত পাত্ৰমন্ত্ৰীসকলে খুনলাইৰ বৰপুত্ৰকক বজা পাতিলে। লাইডাই ৰাজ্যত খুনলুং খুনলাই ছয়ো বজা হৈ কতোদিন আছিল। মন্ত্ৰীসকলে পৰীক্ষা চাই খুনলাইক প্ৰধান বজা পাতিলে, খুনলুং অসন্তোষ কৰি গুচি গল। খুনলাইৰ বংশধৰ ত্যাওখুনৰ চুকাফা নামে এটি পুত্ৰ হল, মাকৰ নাম ব্ৰহ্মামচেন।

চুখ্ৰাংফাক বজা হবলৈ এবি দি চুকাফা ভটিয়াই আহিল, লগতে চোমদেও আৰু চেংদেও মূৰ্ত্তিক লৈ আহিল। পোনতে নগাৰ লগত যুদ্ধ লাগিল। লগৰ সৈন্তৰে সৈতে চুকাফা দিহিলে ভটিয়াই তিপাম পালেহি, তাৰ পাচত শলগুৰি, তাৰ পাচত দিখৌমুখ, তাৰ পাচত দিলিহৰমুখ, তাৰ পাচত চংটক, তাৰ পাচত শিমুলুঙৰি, তাৰ পাচত নাকুৰীদেৱৰ ঘৰৰ পৰ্ব্বভূত কাৰঘত সৰুপৰ্ব্বভূত বহিল। এজন জটাধাৰী পুৰুষৰ আদেশমতে মহাদেৱৰ পূজাৰ নিয়ম হল। চুকাফা স্বৰ্গদেৱে বৰাহীক ডাঙৰকা চাংমাই কৰি ললে।

চুকাফাৰ পাচৰ বজাসকলৰ দিনত কৰ্ম্মভাবে সৈতে মিত্ৰতা হল। ভ্যাও-থামৰি বজাৰ পাচত সাত বছৰ অৰাজ্য হৈ আছিল। ওপৰজনা দিহিলীয়া বজাৰ দিনত চুটিয়াৰে বণ লাগিল, চুটিয়া বণ হল, তেতিয়াৰে পৰা আহোমৰ বিষয়া এজন শদিয়াত অধিকাৰী হৈ থাকিব ধৰিলে। “কছাৰীৰ লগতে যুদ্ধ হল। কছাৰীক ধৰিব নোৱাৰি বৰা-মুককে আগচি কলে, বোলে, কছাৰীক নাপালোঁ নাওবাটে ডববাটে ॥” ছেদ ১০৬—১৪১ ॥

ভূতীৱক্ষম বুৰঞ্জী।—দিহিলীয়া বজাই সগৰ্ত্ত। কুঁৱৰী এগৰাকীক নগাৰ খুনবাও এটালৈ দিলে। নগাৰ ঘৰত কুঁৱৰীৰ পুত্ৰ জন্ম হল, স্বৰ্গদেৱে চাৰলৈ আনি নাম দিলে কনচেং, বৰপাজ-গোহাঁই পাতিলে। ভুবৰকৰ বণত

ক্ৰাচেংমুং বৰগোহাঁই পবিল, দৈন্যৈক বজাজীও পবিল। অসমৰ সৈন্তাই শত্ৰুসৈন্যক কাটি-মাৰি খেদি নি কৰতোৱা গজাত খাণ্ডা পৰালিলে। গোড়েখৰে নিজৰ কন্ডা এটা দি অসমৰ স্বৰ্গদেৱৰে সৈতে মিত্ৰতা কৰিলে। কোচৰ বিশ্বসিংহই অপূৰ্ণ বস্ত্ৰ আনি বৰিলেহি, সেনাপতি গড়গঞা ডেকাবজাই খাপি-সাকি ধলে। উপহাৰৰ কন্ডা লৈ দিহিঙ্গীয়া বজাবে সৈতে পুতেক গড়গঞা ডেকাবজাৰ বিবোধ লাগিল। স্বৰ্গদেৱে ডেকাবজাক খেদি গল। ডেকাবজাই দৈন্যৈকবোৰক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ দি যুদ্ধলৈ পঠালে। বোম্বাৰীসৈন্ত অহা দেখি বজাই যুদ্ধ নকৰি গুচি গল। তাৰ পাচত তুৰবান লেহেতিয়াৰ হতুৱাই দিহিঙ্গীয়া বজাদেৱক মাৰি ডেকাবজা সিংহাসনত বহিল। গড়গঞা বজাৰ পাচত খোৰাবজা বজা হল।

বিশ্বসিংহৰ পুতেক নবনাবায়ণ বজা হৈ খাপিত-সাকিত নামটো গুচাবৰ কাৰণে অসমদেশ মাৰিব খুজিলে। গো-ব্ৰাহ্মণ আৰু শ্ৰাণীৰ পীড়া মোহোৱাকৈ কেনেকৈ অনাযুদ্ধে ৰাজ্য বশ কৰিব পাৰি তাৰ উপায় সোধাত শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে পৰামৰ্শ দিলে, বোলে, “সেই দেশৰ পাজ-মন্ত্ৰী প্ৰজা সকলকো সোণ-ৰূপ-বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ দি বৰাব লাগে।” সেই উপায়কে মানি চিলাৰায়ে বণ কৰাত অসমীয়া সৈন্তৰ পৰাজয় হল, খোৰাবজা চৰাইখোৰোজলৈ পলাই গল। অসমে ওলমাল দিবলৈ মাতি হোৱাত চিলাৰায় নিজ দেশলৈ গল। অসমৰ বজাৰ পুতেক এটি, তিনিজন। ডাঙ্গৰীয়াৰ তিনি পুত্ৰ কোচলৈ ওলমুপে পঠিয়ালে। চিলাৰায়ৰ মহিষীসকলে অসমৰ লৰাকিটিৰ ৰূপ-গুণ আৰু যুবা অৱস্থা দেখি ডেওলোকৰ পিতৃ-মাতৃ ভাৰ্য্যা সন্ধানিত হৈছে বুলি স্বামীক কৈ নিজদেশলৈ পঠিয়ালে।

খোৰাবজাৰ মৃত্যুত প্ৰতাপসিংহ বজা হয়। কোচলৈ যোৱা লেভাও নামে আহোম কটকীয়ে ভালকৈ কথা কব নোৱাৰাত বজাদেৱে ব্ৰাহ্মণক কটকী পতাৰ নিয়ম কাৰলে। মোমাই-তামুলী বৰবৰজা বজাদেৱৰ বৰ বিশ্বাস-ভাজন হল। বৰবৰজাই পাইকৰ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিলে। তাৰ পাচত কছাৰীৰ লগত বণ লাগিল, সেই যুদ্ধত অসমৰ সেনাপতি সোন্ধৰ গোহাঁই পবিল। মোগলৰে সৈতে ভড়কীৰ কোবত বণ হোৱাত মোগলৰ পৰাজয় হল। প্ৰতাপসিংহৰ পাচত ভগাবজা, তাৰ পাচত নৰিয়া বজা, তাৰ পাচত জয়ধ্বজসিংহ বজা।

জয়ধ্বজসিংহ বজাৰ দিনত মোগলৰ সেনাপতি মীৰজুমলাই অসম আক্ৰমণ

কৰে। মোগলে অসমৰপৰা কৰ্ত্তাৰ লৈ গুচি যায়। গুৱাহাটী আৰু কামৰূপ মোগলৰ অধীনলৈ গল। চক্ৰৱৰ্ত্ত্যসিংহ বজা হৈ মোগলৰ সেও মানিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে। মোগলৰপৰা গুৱাহাটী উদ্ধাৰ কৰিলে। উদয়াদিত্যসিংহ বজাৰ দিনত মোগলৰ সেনাপতি ৰামসিংহ আহি গুৱাহাটী বিচাৰিলে। অন্তৰ্বে আক্ৰমণ আৰু ভেদনীতিৰ আশ্ৰয় লৈয়ো ৰামসিংহে এবছৰ বুজি গুৱাহাটী লব নোৱাৰিলে। পানীৰে যুদ্ধ হল, মোগলৰ মৰাণৱে দুইতত জাজী প্ৰায় উটি গল। যুদ্ধে নোৱাৰি ৰামসিংহ তটীয়াই গল। বাৰৰ সময়ত ৰামসিংহে কলে, বোলে,—“অচমৰ সন্মুখে যি আহিব তাৰ গালত হাতীৰ ঝাটে কোবাব।”

উদয়াদিত্যসিংহ বজা বৈবাগী এটাৰ ভকত হৈ আনকো ভকত কবালে। পাচে মোহামৰা, সৌকাজান, শিলিখাতল, চেচামুখ, এই চাৰিখন সত্ৰৰ মহন্তক আনি ভকত কৰিব খোজাত সৌকাজানৰ শিষ্য ডেবেৰায়ে উদয়াদিত্যক বজা ভাজি ভায়েক সৰুগোহাঁইক বজা পাতিলে। ডেবেৰাই তেওঁক মাৰি পোনতে চামগুৰীয়া কোঁৱৰ, তাৰ পাচত তুংখুঙ্গীয়া কোঁৱৰ এজনাক বজা পাতিলে। গুৱাহাটীয়া বিবৰাসকলক মাৰিবলৈ বড়খন্ত কৰাত তেওঁলোকে বুঢ়াগোহাঁইকে মুখ্য কৰি উজনিলৈ বাজা কৰিলে। এওঁলোকে গৈ ডেবেৰাক ধৰি মাৰিলে, তুংখুঙ্গীয়া কোঁৱৰকো বাজপদৰ পৰা গুচালে, আৰু দিহিঙ্গীয়া কোঁৱৰক আনি বজা পাতিলে। বজা আৰু বুঢ়াগোহাঁইৰে বিৰোধ লগাত লগৰ ফুকন ৰাজখোৱা সকলোৰে সৈতে বজাক ধৰিবৰ মনেৰে গড়ৰ তিতৰ সোমালগৈ। বজাদেৱে নিজ হাতে দুই-চাৰি মানুহ কাটিব ধৰিলে। বুঢ়াগোহাঁয়ে দোলাৰপৰা নামি আহিল। দোলাত মানুহ আছে বুলি বজাদেৱে এৰা মাৰিলে। এনেতে বুঢ়াগোহাঁয়ে মগৰ এৰি আঁতৰি গল। শৰাইঘাটীয়া সকলে ইয়াৰ বাৰ্জা পাই বুঢ়াগোহাঁই ধকা দেবগাওঁ বাহৰলৈ আহিল। তাৰেপৰা গৈ দিহিঙ্গীয়া বজাৰে যুদ্ধ কৰিলে। বজাদেৱৰ ভজ হৈ গড়গাৱলৈ আহিল। তাতে মোমাই-ভামুলীৰ পুতেক ভাতৰবাই বজাদেৱক হিলৈৰে খুন্দা মাৰিলে। তাৰ পাচত চুঙেফা পৰ্বতীয়া বজা হল। মেচা বৰবৰুৱাই অকাৰ্য্য কৰাত তেওঁক বৰবৰুৱা ভাজিলে। তাৰ পাচত পৰ্বতীয়া বজাক চোৰে বৈয়ালে, কথমপিহে জীলে। বুঢ়াগোহাঁই ডালবীয়াই বজাৰ আজ্ঞা লৈ চিন্তামণি গড় বন্ধাৰ আয়োজন কৰিলে।

ইয়াৰ পাচত গুৱাহাটীৰ বৰফুকন লামুকৈ ভায়েকহঁতৰে আলচি বজৰ

চুবেদাৰ আজমতবালৈ বার্তা পঠিয়ালে, বোলে,—“মই গুৱাহাটী এৰি দিব, মোক অসম ৰাজ্যৰ অধিকাৰী কৰিব।” আজমতবা মাত্ৰি হোৱাত লালুক বৰফুকনে চুবেদাৰ পঠোৱা মঞ্চ-খী নবাবক গুৱাহাটী এৰি দি কলীয়াবলৈ উজাই গল। আতন বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াই সৈন্ত লৈ আগবাঢ়ি অহাত বুঢ়াগোহাঁই প্ৰমুখ্যে ফুকনসকলক লালুকে ধৰি বন্দী কৰি ধলে। গড়গাৱঁলৈ উজাই গৈ লালুকে চুড়ৈফা পৰ্বতীয়া বজাক ভাঙ্গি চামঙৰীয়া কোঁৱৰক বজা পাতিলে। বজাৰ আজা লৈ লালুকে মাহুহ পঠিয়াই কলীয়াবলত আতন বুঢ়াগোহাঁইক মৰালে। তাৰ পাচত বজাৰ তপ্তাব বস্ত্ৰ-অলঙ্কাৰ পিন্ধি বজাৰ আড়ম্বৰেৰে বজালৰ কটকী তুলিলে। কতোদিন পাচে লগৰ মাহুহে নগঞা ভোটাৰ্হ হাতে লালুকক বাতি খুচি মৰালে।

কলীয়াবলত গোহাঁই ফুকনসকলে মেল পাতি গদাধৰসিংহক বজা পাতিলে। নতুন জনা বজাক লৈ বিবৰাসকলে গড়গাৱঁলৈ আহি চামঙৰীয়া বজাক মাৰিলে। গুৱাহাটীত থকা মোগলক আক্ৰমণ কৰি গুৱাহাটী কামৰূপ উদ্ধাৰ কৰিলে। কেবাজনো ফুকনে দ্ৰোহ আচৰাত তেওঁলোকক যথাশাস্তি দিয়া হল। স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞাবে বৈষ্ণৱ মহাজনসকলৰপৰা ডাঁৰি-বাৰ্দ্ধি ধন আনিলে, আৰু অনেক লম্বু-লাহুনা কৰিলে।

গদাধৰসিংহৰ মৃত্যুত পুতেক ৰুদ্ৰসিংহ বজা হল। বজাদেৱে সৈন্ত পঠিয়াই কছাৰী আৰু জয়ন্তা বজাক বংপুৰলৈ আনিলে। মোগল ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰাৰ মনেৰে স্বৰ্গদেৱে ভটিয়াই সৈন্তে গুৱাহাটীলৈ আহিল। তাতে স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু হল। বৰজনা পুতেক সিংহাসনত বহি শিৱসিংহ নাম ললে। স্বৰ্গদেৱৰ নাচনিয়াৰ ফুলমতীক বৰফুঁৱৰী পাতি বৰবজা নাম দিলে। ফুলমতী চুফুৰাত ভনীয়েক দ্ৰোপদীক পৰ্বতীয়া ফুঁৱৰী পাতিলে, এওঁৰ মৰণান্তে লাইথেপেনা বৰগোহাঁইৰ মাতিনীয়েক আকৰী গাভৰুক বৰফুঁৱৰী পাতিলে। শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱ স্বৰ্গী হলত ভায়েক প্ৰমত্তসিংহ বজা হল। বজা হোৱা সময়ত পুখুৰীপৰীয়া বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াই ন-জনা বজাক উপদেশ দিলে,—“তোমাক মহাপ্ৰভুৱে ৰাজপদ দিছে। সন্তক পালন, হুঁক দণ্ড, প্ৰাণীৰ লুপ-লুপ বিচাৰ, তোমাৰ ইহে ধৰ্ম।” ১৬৬৭ শকৰ আহাবৰ তিনদিন বাওঁতে স্বৰ্গদেৱ শিৱৰীষৰ উঠিল। সেই শকৰ ফাগুনত বাণী বজাৰ ৰূপ কটকীক বুঢ়াগোহাঁয়ে তুলিলে ॥ ছেদ ১৪২—২৬১ ॥

চতুৰ্থখন বুৰঞ্জী।—ওপৰজনা দিহিঙ্গীয়া বজা হৈ চুটিয়া আৰু ভুঞাক বশ কৰিলে। তাৰ পাচত তুববকৰ বণ লাগিল, সেই বণত ক্ৰাচেংমুং বৰগোহাঁই পৰিল, বৈগৈয়েক গাতকও পৰিল। কনুচেং বৰপাত্ৰই অনেক ছল-ছন্দ কৰি তুববকৰ মাহুহক কাটি উলালে। কোচৰ বিশ্বসিংহ মিত্ৰতাবে বৰি বশ হল। গোড় পাচ্চায়ো মিত্ৰতা কৰিলে। অসমায়ো সৈন্তই কৰতোয়াত দৌল বান্ধি মানাহাত সীমা কৰিলে। গোড়ৰ পৰা অনা কজ্জাৰ কাৰণে দিহিঙ্গীয়া বজা আৰু পুতেক গড়গঞা ডেকাবজাৰ বিবোধ লাগিল। দিহিঙ্গীয়া বজাৰ পাচত গড়গঞা বজা, তাৰ পাচত খোৰাবজা, এওঁলোকৰ বিষয়ে পুথিত পাত মাই।

খোৰাবজাৰ পাচত পুতেক প্ৰতাপসিংহ বজা হল। বজাবো সিংহ-পৰাক্ৰম গতি, চাৰিওমেৰে লোক কম্পমান হল। কছাৰী বণত সোন্দৰ গোহাঁই পৰিল। তাৰ পাচত মোগলৰ লগত যুদ্ধ লাগিল। বাঁহগড়াৰ গড় বজ্জাৰ আপাহত শুকটী ডামুলী ডিপমীয়া বাজখোৱাক বৰবকৰা পাতিলে। দেবগাওঁত দল বজ্জাই সেবাইত নিয়ন্ত্ৰকৈ দিলে। বৌমৰীয়া দৈৱজ্ঞক বৰতপ্ৰাৰব বকৰা পাতি তেওঁৰ হতুৱাই হাট-বাট কাট সোণোৱাল হুঁদৈ, ইয়াৰ ধনৰ নিয়ন্ত্ৰ কৰিলে। প্ৰতাপসিংহৰ মৰণান্তে ভগাবজা হল, তাৰ পাচত নৰিয়া বজা, তাৰ পাচত জয়ধ্বজসিংহ।

জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ দিনত মীৰজুমলাই অসম আক্ৰমণ কৰিলে। মোগলে ওলমাল পাই অসম এৰি গল। চক্ৰধ্বজসিংহ বজা হৈ মোগলক যুদ্ধি ছৈয়দ কিবোজ আৰু ছৈয়দ চানা নবাবক ধৰি আনিলে। বামসিংহ বজাবে যুদ্ধ হল। চক্ৰধ্বজসিংহৰ মৰণান্তে উদয়াদিত্যসিংহ বজা হল। তেওঁ বামসিংহৰ যুদ্ধ জিকিলে। অদৃশ্য কৰ পৰা বৈবাগী এটাৰ নিমিত্তে বজাদেৱে বাৰী এখন কৰিলে, তাকে বৈবাগীবাৰী বোলে। স্তম্ভ মহাজন আৰু আহোম লৰাক বৈবাগীৰ তকত কৰিবলৈ খোজাত গজলাৰ শিৱ দক্ষিণপটীয়া ডেবেবাই উদয়াদিত্যক বজা ওচাই সকলনা গোহাঁইক বজা পাতিলে। তাৰ পাচত সকলনা গোহাঁই বজাক মাৰি চামঙৰীয়া কোঁৱৰ এজনাক ডেবেবাই বজা পাতিলে, তেওঁক মাৰি তুংখুঙ্গীয়া গোবৰ কোঁৱৰক সিংহাসনত বহুৱালে।

ডেবেবাব অকাৰ্য্য বাঢ়ি অহাত গুৱাহাটীয়া ফুকনসকলে আতন বুঢ়া-গোহাঁই ডালবীয়াক কলে, বোলে, “ডেবেবাব হাতধপৰা আমাক বন্ধা কৰক,” আৰু বুঢ়াগোহাঁইকে বজা পাতিবলৈ প্ৰস্তাৱ কৰিলে। এই প্ৰস্তাৱত বুঢ়া-

গোহাঁই ডাঙ্গৰীয়া অমাস্তি হৈ কলে, বোলে, “মহৰ শিবা দলৰ কানমাৰিয়ে নগৰ, বাহুগৰ লগত শূড়াই কেনেকৈ বৰ ?” শবাইঘটীয়াসকলে উজাই আহি ডেবেবাক ধৰি মাৰিলে। অৰ্জুন গোহাঁইক আদি বজা পাতিলে, এওঁকে সকলিহিজীয়া বজাও বোলে। কিছুদিনৰ পাচত অৰ্জুন বজা আৰু বুঢ়াগোহাঁইৰ বিবোধ লাগিল। ডাঙ্গৰীয়াক লৈ লগৰ মাহুহে বজাক ধৰিবলৈ বাতি নগৰ সোমোৱাত বজাই নিজে ভবোৱাল লৈ কিছু মাহুহ কাটিলে। বুঢ়াগোহাঁই ডাঙ্গৰীয়াই নগৰ এৰি আঁতৰি গল। বুঢ়াগোহাঁইক আদিবলৈ বজাদেৱে মাহুহ পঠিৱালে, তথাপি ডাঙ্গৰীয়া নাছিল, দেবগাওঁ বাহৰত বলহি। গুৱাহাটীৰ পৰা লালুক বৰফুকন আদি বিষয়াসকলে বুঢ়াগোহাঁইৰ বিপত্তিৰ বাৰ্তা শুনি দেবগাওঁলৈ আহিল। জন্মোপক্ৰমে যুদ্ধ হল। বজা হাবি গড়গাওঁলৈ আহিল। তাতে ভাঙৰবা ফুকনে বজাদেৱৰ চকু কাটিলে, বজাদেৱে কপালত শিল মাৰি আপুনি প্ৰাণবিলোপ কৰিলে।

সকলিহিজীয়া বজাৰ মৰণান্তে চুঁড়েকা পৰ্বতীয়া বজা সিংহাসনত বহিল। মোচা বৰবৰুৱাই ডাঙ্গৰীয়া আৰু বিষয়াসকলক অগস্ত্যৰ দিৱাত ডেউক বৰবৰুৱা তালি ঘৰলৈ খেদিলে। চোৰে বাতি বজাদেৱক বৈৱালে, কোনোমতেহে প্ৰাণ-বজা পৰিল। গড়গাওঁত ঘটাই এইবোৰ কথাৰ বাৰ্তা পাই গুৱাহাটীৰ বৰফুকন লালুককে বজৰ চুৰেদাৰ আজমতৰাৰে মিঞ হৈ মজুৰ-খাঁ নবাবক বিনামুদ্রে গুৱাহাটী এৰি দিলে। বাঁহগড়ীয়া বুঢ়াগোহাঁইয়ে সৈন্ত লৈ ভটিয়াই অহাত লালুক বৰফুকনে ধৰি কলীয়াবৰত বন্দী কৰি ধলে। পাচে বৰফুকনে বুঢ়াগোহাঁইক সবংশে মাৰিলে। ভেতিয়াৰে পৰা লালুককে অৱলে প্ৰেৰণিবলৈ ধৰিলে। চুঁড়েকা বজাক মাৰি চামঙৰীয়া কোৱৰক সিংহাসনত বহুৱালে। বৰফুকনে লগৰ মাহুহক গোঁসানীলৈ বলি দিবলৈ খোজাত লিহঁতে যোজ হৈ বৰফুকনক শুই ধকাতে কাটিলে। চামঙৰীয়া বজাক মাৰি গদাধৰসিংহ বজা হল।

বজা হৈ ইটাখুলিত যোগলক হৰুৱাই গুৱাহাটী ললে। কিছুমান ফুকনে হ্ৰোহ আচৰাত ডেউলোকক ধৰি মাৰিলে। তাৰ পাচত ঠাকুৰীয়া মহন্ত-সকলক নামৰূপত দি অপঘাত কৰিলে, ব্ৰাহ্মণীয়া সকলক বচা-টোকোলাইত পাতিলে। কপাই দা-ধৰাই গোচৰ দিৱাত আজান ককিৰৰ চকু কাটিলে, পাচত ককিৰৰ মহিমা দেখা পাই বজাদেৱে মাটি-মাহুহ দি সন্মান কৰিলে।

গদাধৰসিংহৰ মৰণান্তে পুতেক কল্পসিংহ সিংহাসনত বহিল। মামাহা-
লৈকে সীমা কবি ব্ৰাহ্মণ মহন্তসকলক আনি মহামহোৎসৱ কবি দান-দক্ষিণা
কৰিলে। কহাবী আৰু জয়ন্তা বজাই বিশ্বনাথত স্বৰ্গদেৱত মিলিলেহি।
মোগল ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰিবৰ মনেৰে কল্পসিংহ মহাবাজে অৰ্ধেৰৰ বজা আৰু
কোচবেহাৰৰ বজালৈ মিত্ৰতাৰে লিখিলে, বোলে, “মোৰ সহায় হৈ তাতীৰ
কালৰ পৰা শুভ দিব, মই দিল্লী উঠাই দিম।” অৰ্ধেৰৰ বজাই সকলো হিন্দু-
বজালৈ কথা হৈ মিলাই কৈ পঠোৱাত স্বৰ্গদেৱে দিল্লীক সমুখাই সৈন্ত-সামন্ত
লৈ শুৱাহাটলৈ আহিল। কোনোবাই কুকৃত্য কৰাৰ কলত শুৱাহাটী বাহৰত
স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু হল। বৰজনা পুতেক বজা হল, নাম ললে শিৱসিংহ।
গায়নৰ জীৱনী ফুল প্ৰধান হৈ বৰবজা নাম লৈ মোহৰ মাৰিলে। গোপালদেৱৰ
পছৰ সকলো মহন্তক পৌসানী সেৱা কৰাই ম’হৰ তেজ গাত বঁহিলে, প্ৰসাদো
খুন্দালে। মটকৰ বিদ্ৰোহৰ আদি বীজ সেয়ে হল। ফুল কুঁহৰীৰ মৃত্যুত
ডনীয়েক দ্ৰোণদীক বৰকুঁহৰী পাতি অম্বিকা নাম দিলে। এওঁৰ মৰণান্তে
এনাদৰীক আনি বৰকুঁহৰী পাতিলে।

শিৱসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পাচত প্ৰমত্তসিংহ। এওঁ কেয়াঠাইতো ইটাৰ ঘৰ
আৰু মঠ-মন্দিৰ কৰিলে। এওঁৰ মৰণান্তে ভায়েক ৰম্যনাথ গোহাঁইদেৱ
সিংহাসনত বহিল, নাম ললে ৰাজেশ্বৰসিংহ। এওঁৰ পাচত লক্ষীসিংহ বজা
হোৱাত মৰাণে স্বৰ্গদেৱক খেদি ৰম্যকান্তক বজা পাতিলে। কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰ-
বক্ৰাক শালত দিলে। বৰগোহাঁই, বুঢ়াগোহাঁই, বৰকুকনক মাৰিলে। স্বৰ্গদেৱ
লক্ষীসিংহৰ পক্ষৰ মাহুৰ যোজ হৈ ৰাঘ মৰাণ, ৰম্যকান্ত আৰু মাহৰ খোৰাক
মাৰি লক্ষীসিংহক আকৌ সিংহাসনত বহুৱালে। ভাৰ-পাচত চাক গেছেলা,
ভদ্ৰসেন বৰবক্ৰা আৰু চুটিয়া চৰায়ে স্বৰ্গদেৱৰ বিৰুদ্ধে দ্ৰোহ আচৰিলে। লক্ষী-
সিংহৰ মৰণান্তে পুতেক গৌৰীনাথসিংহ বজা হল। মোহামৰীয়াৰ প্ৰভাপত
বংগবন্ত বৰ নোৰাৰি স্বৰ্গদেৱে নায়েৰে ভটিয়াই শুৱাহাটলৈ আহিল।
ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ পুতেক কিছুদিন বজা হৈ আছিল, তেওঁকো শিৱগাওৰৰ
কোষতে কোনোবা ছুট মাহুৰে কাটিলে। পাচে মণিপুৰীয়া সৈন্ত আহি বুদ্ধ
দিয়াত বৰে নোৰাৰি নিজ দেশলৈ গল। দিঠৈৰ কোঠত কুঁহৈগঞা বুঢ়াগোহাঁই
থাকিল ॥ ছেদ ২৬২—২৮১ ॥

পঞ্চমখণ্ড বুৰঞ্জী।—কামৰূপৰ কাষে মোগলৰে সৈতে সদায় কল্ল হৈ

ধৰ্ম্মজিৎ মহাবাজে কামৰূপ ৰাজ্য ভাঙি ভাৰ বৰা-মুকুট সহিতে সমস্ত লোকক তোলাও কবি উজনি অসমলৈ আনিলে । ইয়াৰ পাচত যোগলব সেনাপতি শীৰজুমলা নবাবে গুৱাহাটী বিচাৰিলে । অসমে গুৱাহাটী এৰি নিদিয়াত শীৰজুমলাই সৈলন্তে অসম সোমাই পাণ্ডু-শৰাইঘাট ললেহি, তাৰ পৰা চামৰবা গড় অধিকাৰ কবি উজাই বাব ধৰিলে । স্বৰ্গদেৱে গড়গাওঁ এৰি নামৰপলৈ গল । যোগলে গড়গাওঁ অধিকাৰ কৰিলে । কিছুদিন ৰণ-বিগ্ৰহ হৈ থকাৰ পাচত যোগলব লগত সন্ধি হল । অসমে সোণ-ৰূপ জাইগিৰি ধন অৰ্হেক দিলে, অৰ্হেক থাকিল । যোগলব কটকীয়ে পাচৰ পৰা চিৰপাও কাপোৰ স্বৰ্গদেৱলৈ অনাত বজাদেৱে কলে, বোলে,—“পাচৰ কাপোৰ যে লব লগাত পৰিল তাতোকৈ মৰণেহে ভাল ।” কটকী আহি পোৱাৰ আগতে জয়ধ্বজসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ মৃত্যু হল । চক্ৰধ্বজসিংহ বজা হৈ বজাশহৰ ৰাজমন্ত্ৰী কুকনৰ দ্ৰোহ দমন কৰিলে । তাৰ পাচত স্বৰ্গদেৱে বজালক ধৰিবৰ মনেৰে লাচিতক বৰকুকন পাতি গুৱাহাটীলৈ সৈন্ত পঠিয়ালে । ইটাখুলিত অসমে বজালক হৰুয়াই ছৈয়দ চান আৰু ছৈয়দ কিৰোজ মৰাবক ধৰি আনিলে । কোঁপতীয়া কটকীয়ে গৈ স্বৰ্গদেৱক এই বাৰ্ত্তা জনালে ॥ ছেদ ২৮২—৩০২ ॥

বৰ্দ্ধমান বুৰঞ্জী ।—গৌৰীনাথসিংহৰ মৰণান্তে কমলেশ্বৰসিংহ বজা হল । মটকে পুনৰ বিদ্ৰোহ আচৰিবলৈ ধৰিলে । বুঢ়াগোহাঁই ডালবীয়াই অসমীয়া সৈন্তক কোম্পানীৰ আৰ্হিৰে শিকাই-বুজাই ললে । সেই চিপাহীয়ে গৈ মটকৰ বৰসেনাপতিক ধৰিলে, শস্ত্ৰ-কণিপৰা বজা পলাই সাৰিল, পীতাৰৰ মহন্তক ধৰি আনিলে, ভৰবী বজা গুলি খাই মৰিল । তাৰ পাচত শদিয়াত ৰণ ওলাল । পানীমুৱাই স্বৰ্গদেৱ আৰু বুঢ়াগোহাঁইক ধৰিবৰ বড়বস্ত্ৰ কৰাত তাক ধৰি মাৰিলে, লগৰ মাহুহকো কাটিলে । বুঢ়াগোহাঁই ডালবীয়াই যোৰহাটত ম-মগৰ পাতিলে । মগাৰত মটকে দ্ৰোহ কৰাত ডেকাকুকনে সেই দ্ৰোহ দমন কৰিলে । ১৭২৭-১৭২৮, এই দুই শতক দেশত কিছু পৰিমাণে শান্তি আছিল ।

কমলেশ্বৰসিংহৰ মৰণান্তে ভায়েক চন্দ্ৰকান্তসিংহ বজা হল । স্বৰ্গদেৱে সতৰাম চাৰিঙ্গীয়া কুকনক বিশেষকৈ মৰম কৰা দেখি বুঢ়াগোহাঁই ডালবীয়াই অসন্তোষ পালে । অস্ত্ৰ মাহুহৰে লগ লাগি বুঢ়াগোহাঁইৰ বিৰুদ্ধে বড়বস্ত্ৰ কৰাত সতৰামকে আদি কৰি সকলো অপৰাধীক যথাবিধি শাস্তি দিয়া হল । বৰকুকন বদমচক্ৰবে সৈতে বুঢ়াগোহাঁইৰ কন্দল লগাত বৰকুকনক ধৰিবলৈ মাহুহ

পঠিয়ালে। বদনচন্দ্ৰই গুৱাহাটী এৰি পলাই গৈ বঙ্গদেশত সোমাই কোম্পানীৰ বৰচাহাবৰ সহায় খুজিলে। চাহাবৰ পৰা ভাল সমিধান নাপাই বৰফুকনে মানদেশলৈ গৈ বৰ্খী-বজ্জাক খুজি সৈন্ত আনি অসমত সোমাল। এনেতে বুঢ়াগোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ মৃত্যু হল, পুতেক কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই হল। মানবে সৈতে বণ কৰি অসমীয়া সৈন্ত হাবিল। বদনচন্দ্ৰ যোৰহাটলৈ আহিল। কচিনাথ বুঢ়াগোহাঁই গুৱাহাটীলৈ ভাগি গল, চন্দ্ৰকান্তসিংহ বজা যোৰহাটতে থাকিল। ৰূপচিং চুবেদাবে বদনচন্দ্ৰক কাটিলে।

কচিনাথ গোহাঁইয়ে পুৰুষবসিংহক সিংহাসনত বহুৱালে, চন্দ্ৰকান্তসিংহক অজকত কৰিলে। মানে আকৌ অসম আক্ৰমণ কৰিলে, চন্দ্ৰকান্তসিংহ বজাল দেশলৈ পলাই গল। মানে অসমীয়া প্রজাক অভ্যুত্থাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। মানে কোম্পানীৰ ৰাজ্যত সোমাই উপদ্ৰৱ কৰিবলৈ ধৰাত কোম্পানীৰ সৈন্তই আহি অসম দেশ অধিকাৰ কৰিলে। কেবছৰমানৰ পাছত বুঢ়ীছৰ কৰতলীয়া বজা হিচাপে পুৰুষবসিংহ মহাৰাজে উজনিখণ্ড অসমৰ শাসনভাৰ পালে। ১৭৬০ শকত পুৰুষবসিংহৰ হাতৰপৰা বুঢ়ীছে উজনিখণ্ড নিজৰ শাসনৰ তললৈ আনিলে। তেতিয়াৰেপৰা গোটেই অসম ৰাজ্য কোম্পানীৰ অধীনলৈ আহিল ॥ ছেদ ৩০৩—৩৫৫ ॥

সপ্তমখণ্ড বুৰঞ্জী।—বুঢ়াগোহাঁই, বৰপাঞ গোহাঁই, বৰগোহাঁই এই তিনিওজন ডাঙৰীয়াৰ মৰ্য্যদা একে। শদিয়াখোৱা গোহাঁই, সলাল গোহাঁই, মৰঞ্জীয়া গোহাঁই, এই তিনিজন দাঁতিয়লীয়া গোহাঁইয়ে একেদৰে কেকোবা দোলা, আৰোহান ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে। এওঁলোকৰ মান বাই তিনিজন ডাঙৰীয়াতকৈ কিছু কম। বৰফুকন আৰু বৰবক্সাৰ মৰ্য্যদা একে। দুৰি গুৱাহাটীত থকাৰ কাৰণে বৰফুকনৰ ক্ষমতা কিছু বেচি। নিবুন্ধিয়াল ৰাজ-খোৱা আৰু বচা ৰাজখোৱা, এওঁলোক দুয়ো সমান। বাকী চৈধ্যজন ৰাজ-খোৱাৰ মৰ্য্যদা একে। ফুকনসকল কেবা ভাগৰো, একে ভাগৰ ফুকনসকলৰ মৰ্য্যদা সমান। সেইদৰে বক্সাসকলৰো।

তিনিজন ডাঙৰীয়া মগৰ সোমালে আগত বিলতীয়া গায়নে গায়, কালীয়াই কালী মাৰে। স্বৰ্গদেৱ হাতীত উঠি বাওঁতে বাটত ডাঙৰীয়া কেজনে লগ পালে ডাঙৰীয়াই হাতীত উঠি স্বৰ্গদেৱক দেখা দিব পাৰ। বৰবক্সা আৰু বৰফুকনে দোলাৰে বাওঁতে তিনিজন ডাঙৰীয়াক লগ পালে দোলাৰ পৰা

নামি দেখা দিয়ে। স্বৰ্গদেৱৰ কটকী গৈ মাতিলেহে ডালবীয়াসকল নগৰলৈ আহিব পাৰ। স্বৰ্গদেৱৰ আজ্ঞা নহলে বকরা ফুকন আদিয়ে ডালবীয়াসকলৰ দৰলৈ যাব নাপায়।

বৰচ'ৰা কেতিয়াও উদং হৈ নেথাকে। জায়সোখা ফুকন সদায় চ'ৰাত বহে। স্বৰ্গদেৱৰ বেনে ইচ্ছা তেনেকৈ অপৰাধীক দণ্ড দিব পাৰে। ডালবীয়াসকলে অপৰাধীক অন্তৰে কাটিব-মাৰিব নোৱাৰে। ডালবীয়াসকলে চকু কাটে, নাক-কাণ কাটে, আঠুৰ খিলা কাটে। বৰবকৰায়ে সেইমতে দণ্ড কৰে। চ'ৰাৰ ফুকনে নাক-কাণ কাটিব নোৱাৰে। কোৰ, ঢকা, চমটাৰে চমটিয়াই দণ্ড কৰে। ডালবীয়া, ফুকন, বকরা, হাজৰিকা, শইকীয়া, বৰা, এইসকলক পতাৰ বেলিকা নিৰ্দিষ্ট নিয়ম মানি চলা হয় ॥ ছেদ ৩৫৬—৩৭১ ॥

ইতি “সাতসৰী অসম বুৰঞ্জী” সমাপ্ত ॥